

BRIQ

Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi



Ölümünün 100. Yıldönümünde Sun Yat-sen'in Yaşayan Mirası

CAN ULUSOY

Modernist Milliyetçi Olarak
Sun Yat-sen ve Siyasal Mirası

LIU NINGNING & CHENG ENFU

Çin'in Erken Modernizasyonuna
Sun Yat-sen'in Katkısı

NECATİ DEMİRCAN

Çinli Devrimcilerin, Sun Yat-sen ve
Mustafa Kemal Hakkındaki Görüşleri

XIAO YONGTAO

Yükselen Orta Güçlerin
Denge Diplomasisi

AHMET GEDİK

Alter-Küreselleşme Bağlamında
Çin-Fransız İlişkileri

TARİHTEN

MAO ZEDUNG

Sun Yat-sen'in Ölümünün
13. Yıldönümündeki Konuşma
(12 Mart 1938)

TARİHTEN

Osaka Mainichi Shimbun Gazetesinin
Sun Yat-sen ile Röportajı
(23 Kasım 1924)

RAPOR

ZAKIR ABIDOV

Özbekistan'ın Yabancı Ülkelerle
İlişkilerini Güçlendirmenin
Bir Yolu

ŞİİR

CAHİT KÜLEBİ
Hikaye

ŞİİR

WEN YIDUO
Ölü Su



Genel Yayın Yönetmeni (Sorumlu Müdür)

Fikret Akfırat

Yayın Kurulu

Mehmet Adnan Akfırat, Türk-Çin İş Der • Rafet Ballı, Gazeteci-Yazar • Latif Bolat, Türk Müziği ve Folklorü Uzmanı
Necati Demircan, Şanghay Üniversitesi • Salih Ertan, Elektrik Mühendisi • Hüseyin Haydar, Şair
Doç. Dr. Şiir Kılış, TÜBİTAK, ODTÜ • Serhat Latifoğlu, Serbest Fon Yöneticisi
Prof. Dr. Uğur Murat Leloğlu, Türk Hava Kurumu Üniversitesi • Ebru Şahin, Dokuz Eylül Üniversitesi • Dr. Hande Günözü Ulusoy
Dr. Tülin Uygur, Gazeteci-Yazar • Doç. Dr. Yang Chen, Şanghay Üniversitesi

Danışma Kurulu

Cankut Bagana, Onur Air Yönetim Kurulu Başkanı • Keith Bennett, Sosyalist Çin'in Dostları • Prof. Dr. Cheng Enfu, Çin Sosyal Bilimler Akademisi
Prof. Dr. Radhika Desai, Manitoba Üniversitesi • Prof. Dr. Ding Xiaoqin, Dünya Politik Ekonomi Derneği Genel Sekreteri
Dr. Francisco Dominguez, Venezuela Dayanışma Kampanyası Genel Sekreteri • Prof. Dr. Guo Changgang, Şanghay Sosyal Bilimler Akademisi
Doç. Dr. Efe Can Gürcan, London School of Economics and Political Science • Prof. Dr. Emin Gürses, Yeditepe Üniversitesi
• Doç. Dr. Han Zhimin, Şanghay Uluslararası Çalışmalar Üniversitesi • Faik Işık, Avukat • Prof. Dr. Birol Kılış, OSTİM Teknik Üniversitesi
Murat Kolbaşı, DEİK Asya Pasifik İş Konseyleri Koordinatör Başkanı • Prof. Dr. Semih Koray, Bilkent Üniversitesi Emeritus
Prof. David Laibman, Brooklyn College • Prof. Dr. Li Xi, Kuzeybatı Politeknik Üniversitesi • Ethem Sancak, ES Yatırım Yönetim Kurulu Başkanı
Prof. Dr. Sun Degang, Fudan Üniversitesi • Wu Keming, Emekli Büyükelçi • Ardan Zentürk, Gazeteci-Yazar

Editörler

Mustafa Altınkaya, İTÜ TMDK, Yüksek Lisans Öğrencisi • Tolga Dişçi, Bilkent Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi
Elif Erkeç, Shanghai Uluslararası Çalışmalar Üniversitesi, Doktora öğrencisi • Ece Kırbaş Perinçek, Sanat Tarihçisi-Ressam
Şafak Terzi, Gazeteci • Arda Tunçel, Şanghay Üniversitesi, Yüksek Lisans öğrencisi

İngilizce Dil Editörü • Dr. Sean Thomas McKenna

Grafik Tasarım • Çiçek İlsever

Yönetim Yeri

Esentepe Mah. Yüzbaşı Kaya Aldoğan Sk. No: 4 İç Kapı No: 209 Şişli-İstanbul
www.briqjournal.com • editor@briqjournal.com

+90 (212) 401 13 33 +90 (212) 401 13 34 +90 (542) 800 41 85

Yayın Türü • Süreli Bilimsel Dergi

Genel Müdür • Elif Nisa Kılavuz

Sahibi • Çin İş Geliştirme ve Dostluk Derneği (Türk-Çin İş Der) adına Emine Sağlam



Yayın İlkeleri

Dünya siyasetinin çok kutuplaşması ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki işbirliğinin hız kazanması, Amerika Birleşik Devletleri'nin tek kutuplu bir dünya düzeni yaratma arzusunun boşa çıkarmıştır. İşte böyle bir dönemde, emperyalist devletlerin küreselleşmeciliğini reddeden yeni bir dünya düzeninin şekillendiği gözlemlenmektedir. Şekillenmekte olan yeni dünya düzeni, kamusal ağırlıklı projeler üzerinden ortak kalkınma ve dayanışma sağlamaya meyilli gelişmekte olan ülkelerin gereksinim ve özlemlerine yanıt vermelidir. Özellikle Çin Halk Cumhuriyeti Devlet Başkanı Xi Jinping'in 2013'te ortaya attığı Kuşak ve Yol Girişimi, bu temelde yeni bir işbirliği modeli için uygun bir fırsat ve zemin oluşturmuştur.

Kuşak ve Yol Girişimi, İpekyolu kavramını yeniden uygulamaya yönelik çığır açıcı bir hamledir. İpekyolu, 2 bin yıl öncesine kadar Çin'in küresel refaha, ticarete ve işbirliğine yoğun şekilde katkı koyduğu bir dönemi betimlemektedir. Günümüzün İpekyolu projesi ise bu kez demir ve deniz yollarının yanı sıra dijital sistemleri de içermektedir.

Kuşak ve Yol Girişimi; Çin'in teklifi ve desteğiyle Asya, Avrupa, Afrika ve Latin Amerika'dan 60'ın üzerinde ülkeyi ortak refah ve kalkınma gayesiyle bir araya getirmeyi öneriyor. Bütün bu ülkeler, günümüzde dünya gayri safi milli hasılasının neredeyse yarısını gerçekleştirmektedir. Kuşak ve Yol Girişimi; Batı merkezli dünya düzeninden farklı olarak, insanlığın ortak çıkarları adına küresel üretim ve ticareti ilerletmeye yönelik barışçıl bir işbirliği yaratma arzusunda. Emperyalist sömürü düzenini kesin olarak reddetmektedir. Barut, baharat, ipekliler, pusula ve kâğıdı 2 bin yıl önce insanlığa sunan Asya merkezli İpekyolu; bugün de yapay zekâ, kuantum bilgisayar, yeni enerji ve malzeme teknolojileriyle uzay vizyonunu yaygınlaştırmayı, gelişmekte olan ülkelere teklif ediyor. Bunun yanı sıra, Kuşak ve Yol Girişimi, ekosistemi yok olmanın eşiğine getiren iklim değişikliği ve diğer çevresel tehditlere karşı biyoekonomik planların oluşturulup harekete geçirilmesi için paydaş ülkelere teşvik ve fırsatlar sunmaktadır.

Türkiye, gelişmekte olan ülkeler arasındaki işbirliğini ilerletmede kilit bir konuma sahiptir. Tıpkı eski İpekyolu'nda olduğu gibi, Kuşak ve Yol Girişimi'nin Asya'dan batıya açılan en ileri kapısı konumunda olacaktır. Yine Türkiye, Kuşak ve Yol Girişimi'nin Kuzey-Güney ve Doğu-Batı ekseninde son derece önemli bir konumdadır. Ancak genel olarak Çin'in gelişmesi ve Kuşak ve Yol Girişimi'nin insanlığın geleceğine katkıları; Türkiye'de akademi, medyada ve siyaset dünyasında çok yüzeysel bir şekilde bilinmektedir. Bu durumun başlıca nedeni, Türk akademi ve medyasının, buna bağlı olarak da siyasi karar vericilerin, Çin'i Batı kaynaklarından takip etmeleridir. Aynı şekilde Türkiye'deki değişim ve dönüşümlerle ilgili bilgiler, Batı kaynakları süzgecinden geçerek Çin'e ve Kuşak ve Yol Girişimi'nin potansiyel ortakları olan diğer ülkelere ulaşmaktadır.

BRIQ, Asya Yüzyılı'na doğru ortaya çıkan yeni olanak ve güçlükleri derinlemesine anlama amacıyla yayın hayatına atılmıştır.

BRIQ, öncelikle Çin ve Türkiye'nin akademisyen, aydın ve karar vericileri arasında doğrudan görüş ve bilgi alışverişini sağlayacaktır. Aynı zamanda insanlığın ortak geleceği için tarihsel olanaklar sağlayan Kuşak ve Yol Girişimi temelinde bütün dünyanın, özellikle de gelişmekte olan dünyanın entelektüel birikimini bir araya getirecek bir platform olma iddiasındadır.

Dergi, bireysel kâr ve çıkar sistemine karşı halkın yararının temel ilke olarak benimsendiği kamucu ekonomilerin dönüştürücü gücünü ortaya koyan entelektüel katkıların yayımlanmasına adanmıştır. Özellikle Kuşak ve Yol Girişimi'nin kamucu ekonomi modelinin uygulanmasındaki rolünü ve bu girişimin gelecekteki ortaklarının mevcut dönüştürücü potansiyele katkılarını anlamak derginin öncelikleri arasındadır.

BRIQ, adil bir uluslararası dünya düzeni altında insanlığın birliğini savunmaktadır. Dolayısıyla Avrasya, Afrika ve Amerika başta olmak üzere tüm dünyadan seçkin akademisyen ve aydınların bulunduğu bir yayın organı olacaktır. Barış, kardeşlik, işbirliği, refah, toplumsal fayda ve ortak kalkınma ilkeleri temelinde yeni bir uygarlığın savunucuları BRIQ çatısı altında buluşacaklardır.



Yazım Kuralları

BRIQ, akademik makalelerden kitap incelemelerine, araştırma/inceleme yazılarına, röportajlara, haber bültenlerine ve ana makalelere uzanan geniş bir içerik dizisini yayımlar.

Yayın Kurulu, özel konular için bildiri çağrısı yayımlayabilir; yazılara katkı sağlaması için yazarları davet edebilir. Ayrıca talep edilmemiş gönderileri de memnuniyetle karşılar.

Gönderiler İngilizce ya da Türkçe kabul edilir. Tüm gönderiler kısa bir biyografi (en fazla 150 kelime) içermeli ve briq@briqjournal.com adresine Microsoft Word dosya eki olarak gönderilmelidir. Daha önceden yayımlanmış olan ya da başka dergiler tarafından incelenmekte olan makaleler ve diğer içerikler yayımlama için dikkate alınmayacaktır.

BRIQ, American Psychology Association (APA, 7th edition, <https://www.apastyle.org>) yöntemini izler ve İngilizce makalelerde Amerikan İngilizcesi yazımını kullanır.

BRIQ, tüm "akademik makaleler" için çift kör hakem değerlendirme sürecini uygular.

Akademik makaleler özetler, notlar, referanslar ve diğer tüm içerikler dahil 5000 ila 9000 kelime aralığında olmalıdır. Bir özet (en fazla 200 kelime) ve 5 anahtar kelime içeren tamamen isimleştirilmiş yazının ve tam yazar bilgisinin dahil olduğu bir kapak sayfası da dergiye ulaştırılmalıdır.

Kitap incelemeleri 1000 kelimedenden uzun olmamalıdır. İki ya da daha fazla çalışmayı içeren araştırma/inceleme yazıları en fazla 3000 kelime olabilir.

Haber gelişmelerinin kısa analizini içeren haber bültenleri, 1500 kelimedenden uzun olmamalıdır. Rapor ve analizi birleştiren ana makaleler en fazla 3500 kelime olabilir.

Röportaj önerileri için lütfen Yayın Kurulu ile iletişime geçiniz.

EDİTÖRDEN

Asya'daki Devrim Mayası

Son 25 yılda dünyanın jeopolitik çehresinde çok önemli değişiklikler oldu ve olmaya devam ediyor. ABD merkezli sistem salt ekonomik olarak değil, aynı zamanda siyasal, ideolojik ve kültürel düzlemde de gerilemeye başladı. Buna koştur olarak, Çin başta olmak üzere Asya, dünyanın üretim motoru haline geldi. Bunun yanı sıra, gelişen dünyanın öncü ülkeleri de ekonomik olarak yükselişe geçti.

Bu değişikliklerin en önemli sonucu, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan ve merkezinde Avrupa-ABD ittifakının bulunduğu Atlantik hegemonyacılığının, artık süreçleri belirleme gücünün kalmadığının ortaya çıkması oldu. Atlantik'in dünya hegemonyasını dayatmak üzere inşa edilen "kurallara dayalı düzen" çöküyor. 1991'de Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından sonra ABD önderliğindeki tek kutuplu dünya düzeni de artık yok! ABD'nin de, Avrupa'nın da, gelişen dünya devletlerinin de siyasetlerini, günümüzde çok kutupluluk belirliyor.

Dünya düzenine yön veren geleneksel kurumlar etkisini yitirirken, herkesin karşılıklı olarak kazandığı yeni tür uluslararası işbirlikleri güçleniyor. Kuşak ve Yol Girişimi ve Şanghay İşbirliği Örgütü ile giderek büyüyen BRICS+ gibi platformlarda bir araya gelen gelişen dünyanın devletleri, dünya düzeninde dönüşümü fiilen hayata geçiriyor. Bu yeni işbirlikleriyle, küreselleşmeci neo-liberal düzenden farklı ve ona alternatif olan, "egemenlik ve toprak bütünlüğüne karşılıklı saygı, saldırmazlık, iç işlerine karışmama, eşitlik ve karşılıklı yarar ve barış içinde bir arada yaşama" ilkeleri temelinde bir düzen, giderek etki alanını genişletiyor.

21'inci yüzyılın ilk çeyreğini tamamlarken, dünya yüz yıl öncesine benzer ölçekte büyük bir dönüşüm yaşıyor. 20'nci yüzyılın ilk yıllarında, Asya'nın büyük medeniyetlerinin küllerinden doğmasını sağlayan büyük devrimler dünyayı sarsmıştı. Günümüzde, yine Asya önde ama bu kez yalnız değil. Asya'nın yanı sıra Afrika'nın, Latin Amerika'nın, gelişen dünyanın milletleri emperyalist tahakküme karşı kendi milli devletlerini ayağa kaldırıyor.

20'nci yüzyılın başında Türkiye, Rusya, Çin ve İran dışında dünyanın tamamı sömürge durumundaydı. Asya'da ardı ardına gerçekleşen Rusya, Türkiye, İran ve Çin devrimleri, dünyanın dört bir tarafında emperyalizme karşı milli bağımsızlık hareketlerine ilham kaynağı olmuştu. 20'nci yüzyılın ortasından itibaren sosyalist önderlikli halk devrimleri gerçekleşti. Bütün bu devrimlerin keşim kümesinde milliyetçilik, halkçılık, toplumculuk, kamuculuk ve etnik kaynaşma kültürü olduğu söylenebilir. Asya-Afrika-Latin Amerika'nın milletleri genlerine işlemiş olan bu değerlere dayanarak, günümüzün çok kutuplu dünyasında başı dik, özgürce yaşamak için devrimci tarihlerinden güç alıyor. Bugün, Afrika ve Asya'dan Latin Amerika'ya milli bağımsızlıkçı cereyan güçlenirken, ülkelerin kendi geçmişindeki ve dünya genelindeki devrimci atılımların mirası üzerinde şekilleniyor.

Bu sayımızda, bugünü de belirleyen devrim mayasının öncülerinden, 1911 Çin Devrimi'nin önderi Sun Yat Sen'in mirasını mercek altına aldık. Büyük devrimci önder, hayata gözlerini yummasının üzerinden 100 yıl geçse de insanlığa hizmetini sürdürüyor.

İÇİNDEKİLER



CAN ULUSOY

HAKEMLİ ARAŞTIRMA MAKALESİ 147-168

Modernist Milliyetçi Olarak Sun Yat-sen ve Siyasal Mirası



LIU NINGNING & CHENG ENFU

GÖRÜŞ MAKALESİ 169-184

Çin'in Erken Modernizasyonuna Sun Yat-sen'in Katkısı



NECATİ DEMİRCAN

HAKEMLİ ARAŞTIRMA MAKALESİ 185-198

Çinli Devrimcilerin, Sun Yat-sen ve Mustafa Kemal Arasındaki Benzerlikler Üzerine Görüşleri



MAO ZEDUNG

TARİHTEN 199-204

Sun Yat-sen'in Ölümünün 13. Yıldönümü ve Japonya'ya Karşı Savaşta Hayatını Kaybeden Askerler İçin Düzenlenen Anma Törenindeki Konuşma (12 Mart 1938)



TARİHTEN 205-210

Osaka Mainichi Shimbun Gazetesinin Sun Yat-sen ile Röportajı (23 Kasım 1924):

“Doğu Asya’lı Bir Ülke Olduğunu Unutan Japonya”

Yedi Yıl Aradan Sonra Coşkulu Ziyaret (Çeviren: İnan Öner)



XIAO YONGTAO

HAKEMLİ ARAŞTIRMA MAKALESİ 211-224

Yükselen Orta Güçlerin Denge Diplomasisi: Kavramlar, Saikler ve Çıkarımlar



AHMET GEDİK

HAKEMLİ ARAŞTIRMA MAKALESİ 225-247

Alter-Küreselleşme Bağlamında Çin-Fransız İlişkileri



ZAKIR ABIDOV

RAPOR 249-252

Kamu Diplomasisi: Özbekistan'ın Yabancı Ülkelerle İlişkilerini Güçlendirmenin Bir Yolu



CAHİT KÜLEBİ

ŞİİR 253-254

Hikaye



WEN YIDUO

ŞİİR 255-256

Ölü Su



FOTOĞRAF

257

OGONYOK
Çin'de Devrim



RESİM

258

QI BAISHI
On İki Manzara Panosu



RENKLİ TAŞBASKI

259

T. MIYANO
Çin'deki devrim savaşından bir kesit

Modernist Milliyetçi Olarak Sun Yat-sen ve Siyasal Mirası



CAN ULUSOY*

Dr. Öğretim Üyesi
Kapadokya Üniversitesi

*1983'te Bursa'da doğdu. 2015'te "Taşra'da Kent ve Aydın: Bursa Örneği (1930-1950)" başlıklı çalışmasıyla, Galatasaray Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü'nden doktora derecesi aldı. Kent tarihi, Türk siyasal kültürü ve tasavvuf tarihi gibi konularda çeşitli makale ve sunumlar yaptı. Ayrıca Çin'in siyasal, kültürel ve inanç tarihini, Türkiye ve İran ile mukayeseli bir biçimde tartışan yazılar yazdı. Kapadokya Üniversitesi'nde Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Dr. Öğretim Üyesi olarak çalışmaktadır. Ayrıca danışmanlığını yaptığı Bursa Mevlevihanesi'nde Mesnevi şerhi, Osmanlı Türkçesi Matbu ve El Yazmaları Okuma dersleri vermektedir.

ORCID: 0000-0002-4465-3201

E-posta: can.ulusoym@kapadokya.edu.tr

Geliş Tarihi: 14.12.2024

Kabul Tarihi: 05.01.2025

Atf: Ulusoy, C. (2025). Modernist Milliyetçi Olarak Sun Yat-sen ve Siyasal Mirası. *BRIQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, 6(2), 147-168.



ÖZ

2025 yılı, Çin demokratik devriminin lideri olan Dr. Sun Yat-sen'in vefatının yüzüncü yıl dönümüdür. Sun, 20. yüzyılın ezilen dünya coğrafyasındaki modernist milliyetçi liderlerin ilk kuşağındandır. Sun ilk olarak, Batılı güçler tarafından yarı-sömürge haline getirilmiş Mançu kökenli Qing Hanedanı'nı yıkarak, Han milliyetinin kendisine ait bir ulus-devletle modern bir toplumsal yaşam sürdürmesini ve sanayileşmiş, halkına refah sağlayabilen bir ekonomik yapı kurmasını amaçlamıştır. Fakat lideri olduğu milliyetçi örgütlenmenin kitle çizgisini ihmal etmesi ve devrimi gerçekleştirecek toplumsal güçlerin zayıflığı, onu İmparatorluk coğrafyası üzerinden bir Cumhuriyet projesine zorlamıştır. Bu projenin akamete uğramasından çıkardığı dersler ve Bolşevik İhtilali'nin etkisiyle Sun, kitlelerle bağ kurmaya son derece önem veren bir örgütsel yapılanmayı, ırka dayalı Han milliyetçiliğinden sosyalizan Çin milliyetçiliğini savunan bir siyasal çizgiyi ve bütün halk sınıflarını demokratik devrim yolunda birleştiren bir devrimci stratejiyi gündemine almıştır. Böylelikle Sun, kendisinden sonraki Çin liderlerinin, Çin'in tarihsel birikimini dikkate alan ve milliyetçilik ile sosyalizm arasındaki bağları ayakta tutan siyasal tutumunun öncüsü olarak büyük bir miras bırakmıştır. Vefatının yüzüncü yılında Sun Yat-sen, Çin için sadece bir hatıra değildir. Siyasal mirası önemini korumaktadır.

Anahtar Kelimeler: cumhuriyetçi devrim, Çin, milliyetçilik, sosyalizm, Sun Yat-sen.

Sun Yat-sen as a Modernist Nationalist and His Political Legacy

ABSTRACT

The year 2025 signifies the centenary of Dr. Sun Yat-sen's demise, the leader of the Chinese democratic movement. Sun is a pioneer among the first group of modernist nationalist leaders in the oppressed regions of the 20th century. Sun first sought to dismantle the Qing Dynasty of Manchu descent, which had been partially colonized by Western powers, and to construct a modern societal framework with a nation-state for the Han ethnicity, alongside an industrialized economic system capable of ensuring prosperity for its populace. Nevertheless, the disregard for the mass line of the nationalist organization he directed and the frailty of the social forces capable of executing the revolution compelled him to envision a Republic across the Empire's boundaries. The insights he gained from the project's failure and the impact of the Bolshevik Revolution prompted Sun to implement an organizational framework that prioritized connections with the populace, a political doctrine that promoted socialized Chinese nationalism over racial Han nationalism, and a revolutionary strategy that unified all societal classes in pursuit of a democratic revolution. Consequently, Sun bequeathed a substantial legacy as the forerunner of the political disposition of subsequent Chinese leaders, who acknowledged China's historical context and preserved the connection between nationalism and socialism. On the centenary of his demise, Sun Yat-sen is more than a mere memory for China. His political legacy continues to hold significance.

Keywords: China, nationalism, republican revolution, socialism, Sun Yat-sen.

Giriş

Dr. Sun Yat-sen modern Çin siyasi tarihine damga vurmuş beş kişiden biridir. Li Hongzhang (1823-1901), Çin'in 19. yüzyılını temsil eder. Sun Yat-sen (1866-1925), Çin'in 20. yüzyılının kapısını açmıştır. Mao Zedung (1893-1976), bu yüzyılın merkezindedir. Deng Xiaoping (1904-1997), Çin'i 20. yüzyıldan 21. yüzyıla taşımıştır. Xi Jinping (d. 1953) ise 21. yüzyıl Çin'inin yüzü ve mimarıdır. Mao, Deng ve Xi, Çin Komünist Partisi'nin (ÇKP) liderleri olarak belirli bir sürekliliği temsil etmekle birlikte farklı siyasal çizgiler izlemişlerdir. Sun Yat-sen'in mirası ise kendinden sonraki tüm büyük liderler tarafından sahiplenilmiştir. Çin tüm bu dönem boyunca, "milliyetçilik, halkın hakları ve halkın refahı" başlıklarında, Sun Yat-sen tarafından hazırlanmış "Üç Halk İlkesi"nin hangi siyasal çizgi ve program ile tamamlanacağını tartışmıştır. Bu açıdan Sun Yat-sen'in açtığı kapı henüz kapanmamış, 20. ve 21. yüzyılın tarihsel güzergâhı içinde "Üç Halk İlkesi" yeniden üretimlerle güncelliğini korumuştur. Dolayısıyla Sun Yat-sen üzerine düşünmek, sadece tarihsel bir kişiliği değil, Çin'in güncelliğini koruyan "milliyetçilik, halkın hakları ve halkın refahı" sorununu anlamak için zorunlu bir başlangıçtır.

Sun Yat-sen, 20. yüzyılın ezilen dünyada doğmuş tüm modernist milliyetçi liderlerle benzer bir ikilemi yaşamıştır. Modernleşmek için Batı ile kurulan zorunlu bağlar söz konusuysen, Batı'ya karşı bağımsızlık ve egemen olarak tahayyül edilen milletin yerelliği arasındaki ilişkiyi sağlıklı bir şekilde yürütmek bu liderler için en zorlu görev olmuştur. Mahatma Gandhi (1869-1948) gibi anti-modernist, özcü düşünür ve anarşist bir eylem adamı için bu sorun söz konusu değildir. O bir bütün olarak Batı ile hesaplaşabilir. Nitekim öykündüğü hiçbir varoluş biçimi yoktur. Oysaki mo-

dernist milliyetçiler, ülkelerini sanayileştirme ve halklarını aydınlatma ihtiyacı duyarlar. Bu sayede ülkelerinin tekrar sömürgecilerin baskılarına maruz kalmayacak kadar güçlü olmasını da garanti altına almak isterler. Diğer taraftan ise milletlerini "biricik" ve kendine ait bir "öz"e sahip olarak tahayyül ederler. Genelde bu sıkışmışlık "evrensel" olan medeniyetin, ulusun öz malına indirgenmesi ve böylelikle medeni olan her şeyin de milli olarak görülmesi gerektiği gibi bir bakışla çözülmeye çalışılır. Bir zamanların eşsiz imparatorluklarının kapitalist dünya içinde çöküşü sırasında yaşanan acı olaylar, başta kalkınma olmak üzere medeni iddialara büyük bir duygusal ton yükler. Sun'un 21 Aralık 1923'te, Guangzhou'ya bağlı Linnan'a, Amerika Birleşik Devletleri'nden (ABD) geri dönen öğrencileri karşıladığı zaman yaptığı duygusal tonu yüksek konuşma son derece açıklayıcıdır. Sun, medeniyetin sahibi olan Çin'in kısa bir süre çok büyük zorluklar yaşasa da milli özünün verdiği güçle çok kısa zamanda ABD ve Japonya'yı geçerek medeniyetin merkezi haline geleceğini vurgulamıştır (Liu, 1999: 10-15). Elbette medeni olarak kabul görülen ne varsa, üretildiği dünyanın kültürel kodları ve tarihselliğiyle yüklü olarak gelir. Böylelikle Sun'un milliyetçiliğinin modernist ve özcü vurguları, daha sonra birbirine karşı konumlanan iki farklı milliyetçi eğilimin, Çin'in tarihsel geleneğiyle kuracağı ilişki üzerinden bir hayli tartışma yaşamasına neden olmuştur. 15-24 Mart 1928'de toplanan Guomindang (GMD) 3. Genel Kongresi'nde siyasal sorunlara eşlik eden ideolojik-kültürel çatışma, milliyetçiler arasında ilk büyük kopuşa neden olmuştur (Eastman, 1986: 111-112).

Sun, ezilen dünyada milliyetçi hareketlere öncülük yapmış toplumsal tabakalardan çok dilli (en az bir Batı dili bilen) entelijansiyanın bir parçasıdır (Anderson, 2004: 132). Özellikle İngilizceye hâki-



1911 Xinhai Devrimi, Çin'in son imparatorluk hanedanı olan Qing hanedanlığına son vermiş ve 1 Ocak 1912'de Çin Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla sonuçlanmıştır (Fotoğraf: China Daily, 2017)

miyeti, Batı yazımını son derece iyi takip edebilmesi ve Çin'e aktarmasında önemli rol oynamıştır. Sun, kendi kuşağı içinde gerek sosyal çevresi gerekse de hiç kadim Çin eğitimi almamış olması sayesinde geleneksel siyasal düşünceyle arasına en net mesafe koyabilen kişilerin başında gelir. Buna rağmen Han milliyetçisi olarak başladığı siyasal serüvenini Çin milliyetçisi olarak tamamlayan Sun, bütün yaşadıklarının birikimiyle Çin geleneksel siyasal kodlarını anlama ve Çin'in modern geleceğinde bu kodları yeniden üretmenin önemini daha iyi anlamıştır. Nitekim kabir taşına yazdırdığı, kadim Çin'in temel metinlerinden "Liyun datong"dan alınan bir ifade olan "tianxia weigong" (dünya herkes tarafından paylaşılır) sözü, onun ırkçı bakıştan uzaklaşan ve sosyalist bir milliyetçi anlayışa evrilen düşüncesinin, Çin gelenekleriyle kurduğu bağı göstermektedir (Chen, 2011: 4).

Sun Yat-sen'in yerlilik ve Batı modernitesi ge-

rilimini aşmaya yönelik çabalarının bir benzeri de Asyalılık ve Batılılık geriliminde de izlenebilir. Aşağıda tartışıldığı üzere, Sun, Asyalıların, Batılılar tarafından uğradığı ırksal ayrımcılığı pek çok yerde tecrübe etmiştir. Bu yüzden sarı ırkın birliği düşüncesinden hareket eden Japonya menşeli "Pan-Asyalılık"a büyük sempati duymuştur. Sun bu gerilimi "modern bir Asyalılık" tahayyülü üzerinden aşmaya çalışmıştır. Bu çabasına en önemli örnek de kendisi tarafından tasarlanmış olan kıyafettir (Schell-De-lury, 2013: 152). 1911'de Japon okul kıyafetleriyle Batı elbiselerinden esinlenerek, modern Çinlinin gelecekteki kıyafetini tasarlamıştır. Böylelikle sarı ırkın en modern ülkesi olan Japonya'dan alınan bir kıyafeti Batı stiline daha uyumlu hale getirmesiyle, modern Asyalılık tahayyülünün bir sembolünü oluşturmuştur. Bu kıyafet daha sonraları Mao Zedung ile özdeşleşmiş ve Çin sosyalizminin sembollerinden biri olmuştur.

Sun Yat-sen, kitle çizgisinin önemini kavramaktan uzak, aydın çevrelere ve ordu içindeki silahlı gruplara yaslanan devrim stratejisinden, 1911 Xinhai Devrimi'nin dersleri ve 1917 Bolşevik Devrimi'nin pratiği sayesinde uzaklaşmıştır. 1919 itibarıyla Sun, kitle çizgisine önem veren, halk sınıflarıyla son derece sıkı bağlar geliştiren bir devrimci olarak öne çıkar. Bilhassa bu dönemde Sun, Çin devrimi ve Çin'in sorunları üzerine çok uzun ve sürekli konuşmalar yapabilen bir kişi olarak -aile isminin aynı yazılan İngilizcedeki karşılığına atfen- "Belagat Güneşi" olarak da anılmıştır. Az ve öz konuşmanın, dolaylı izahların hatta susmanın çok daha önemli olduğu geleneksel Çin siyaset tarzından oldukça farklıdır (Schell-Delury, 2013: 153).

Dr. Sun Yat-sen'in büyük mücadele pratiklerinden sonra, geleneksel Çin kaynaklarına atıf yapmayı ihmal etmeden, sosyalizm ve milliyetçiliği birleştirme çabası içinde olduğu gözlenebilir. Nitekim Sun'un bütün milli sınıfları ve güçleri birleştirme stratejisine dayanan demokratik devrim programının olgunlaşmasında bu çabası son derece önemlidir. Bu sayede Sun'un mirası günümüzde güncelliğini korumakta ve Çin liderliği bu mirasın asıl sahibi olduğunu savunmaktadır.

Sun, Dr. unvanıyla beraber ismi anılan bir siyasetçidir. Ancak savaş ağalarının tüm Çin'in alt üst ettiği dönem itibarıyla Generalissimo unva-

nını kullanmaya başlamıştır. Her iki unvanın kullanımı son derece dikkat çekicidir. Sun'un "tıp doktoru – hekim" oluşu ile Osmanlı İmparatorluğu'nda Jön Türk hareketinin liderlerinin ezici çoğunluğunun tıbbiyeli olması basit bir rastlantı değildir. Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'nın, Qing İmparatorluğu'nun ise Asya'nın hasta adamı olarak görüldüğü bir dönemde, adeta bu meslek erbabı "toplumsal ve siyasal tabip" rolüne bürünerek, "hasta" olan ülkelerini kurtarmaya kendilerini adanmışlardır. Bunun için de kurtarıcı reçeteler yazmaktan geri durmamışlardır. Fakat ülkelerinin kurtuluşları ancak silahla, orduyla sağlanabilecek bir aşamaya geldiğinde Türkiye'de nasıl askeri elitler ön plana çıkmışlarsa, Dr. Sun da "Generallissimo" olarak yeniden zuhur etmiş ve bu süreçten sonra asker kökenliler en yakınında yer almıştır.

Bugün Çin Halk Cumhuriyeti, sosyalizm, milliyetçilik ve başta Konfüçyüsçülük olmak üzere geleneksel Çin düşüncesinden beslenerek kendi sistemini yaratmıştır. Dr. Sun Yat-sen'in büyük mücadele pratiklerinden sonra, geleneksel Çin kaynaklarına atıf yapmayı ihmal etmeden, sosyalizm ve milliyetçiliği birleştirme çabası içinde olduğu gözlenebilir. Nitekim Sun'un bütün milli sınıfları ve güçleri birleştirme stratejisine dayanan demokratik devrim programının olgunlaşmasında bu çabası son derece önemlidir. Bu sayede Sun'un mirası günümüzde güncelliğini korumakta ve Çin liderliği bu mirasın asıl sahibi olduğunu savunmaktadır (Xi, 2016).

Bu çalışmada Dr. Sun Yat-sen'in hayatındaki önemli dönüm noktalarının siyasal düşünce ve mücadelesinde neden olduğu değişimler vurgulanmıştır. Han milliyetçisi, seçkin bir demokrasi savunusu ve bu düşüncesine eşlik eden örgütsel anlayıştan; sosyalist bir Çin milliyetçisi ve kitle çizgisini önemseyen, halk içinde örgütlü bir parti

modelini savunan anlayışa evrilen Dr. Sun, Çin demokratik devriminin ilk büyük lideri olarak Çin tarihinde eşsiz bir yere sahiptir.

Yüzü Batı'ya Dönük Devrimci Han Milliyetçisi

Sun Yat-sen, Hakka milliyetinden Güney Çin vilayeti Guangdong'un Chuieng köyünde 1866'da doğmuştur. 1842 Nanking Antlaşmasıyla kapitalist dünya ekonomisine eklenilen Çin'in kapitalist üretim ve tüketim ilişkileri ile modern hayat örüntülerinin en hızlı geliştiği eyaletlerin başında Guangdong gelmiştir. Güney Çin'in modernist kuşakların merkezi olmasında bu durum son derece önemli olmuştur.

Çin, Sun'un doğumundan altı yıl önce II. Afyon Savaşı'nı kaybetmiş ve geleneksel bir İmparatorluk olarak yola devam edemeyeceğini anlamıştır. 1860'da iktidarın iplerini fiilen eline alan Prens Gong (1833-1898) ilk reform sürecini başlatmıştır. Prens'in desteğiyle Zeng Guofan'ın (1811-1872), Li Hongzhang, Zuo Zhongtang (1812-1885), Wenxiang (1818-1876) ve Yung Wing (1828-1912) gibi genç bürokratlardan oluşan yeni yönetici elitler, "kendini güçlendirme" adı verilen bu reform sürecinde, siyasi ustalığı bir sanat gibi kullanarak, Çin'i tetrici olarak modernleştirmeye ve saldırılardan korumaya karar vermişlerdir (Liu, 1994: 4; Ulusoy, 2023: 95). Sun, yarı sömürge haline gelmiş İmparatorluğun bekası için başlanılan reform döneminin çocuğu olarak, modern düşüncelere aşina olmaya başlayan bir ülkede yetişmiştir.

1864'te Sun'un doğumundan sadece iki yıl önce, ilk dönem Hıristiyanlarının komünal yaşam biçimiyle, asketik (çileci) Protestan anlayışını harmanlayan, aynı zamanda Batılı güçlerin ülkeyi terk etmesi gerektiğini savunan Hong Xiuqu-

an'ın (1814-1864) önderlik ettiği Taiping İsyanı'nı (Wagner, 1998: 136-137; Spence, 1990: 174-175) son bulmuştur. Audrey Wells, Sun'un henüz çok küçük yaşta Taiping İsyanı'nı öğrendiğini ve Hong'un onun kahramanı olduğunu söyler (Wells, 2001: 1). Ailesinin, memuriyet sınavlarına hazırlanması için özel öğretmen tutacak maddi gücü olmadığından, Hawaii Hononulu'da bulunan ağabeyi Sun Mei'nin yanına gitmiştir. Ülkeyi yöneten Mançu kökenli Qing Hanedanı karşıtı bir devrimci olarak Çin tarihine geçecek olan Sun'un henüz çocuk yaşta Hong'a hayranlık duyması anlamlıdır. Yukarıda vurgulandığı üzere, Sun da Hong gibi Hakka milliyeti kökenlidir (Modern China, 1998: 429). Hong'un isyanına Hakkalar'ın verdiği büyük destek düşünüldüğünde, isyanın anılarının Hakka'ya mensup ailelerde henüz taze olduğunu söylemek gerekir. Bu açıdan Taiping İsyanı, Sun'un düşünce dünyasının ilk şekillenmeye başladığı dönemde özel bir yere sahiptir.

Hakka milliyeti, Hıristiyan misyonerlerin en yoğun propagandasına maruz kalmış Çin halkıdır demek yanlış olmaz. Hakkalar misyonerlerin o denli ilgisini çekmiştir ki, içlerinde Hakkaları, İsrailoğulları'nın kayıp kabilelerinden biri olduğunu iddia edenler olmuştur (Bohr, 2009: 10). Sun'un ağabeyi son derece tutkulu bir Hıristiyan'dır. Kendisi, kiliselerin İsa'sına değil, kurtarıcı, devrimci İsa'ya inandığını vurgulamıştır (Schell-Delury, 2013: 356). Sun, burada, Anglikan yönetimindeki Iolani Okulunda ve ardından Oahu Kolejinde eğitim görmüştür. Böylelikle Sun, ergenlik yıllarının bir kısmını hem yabancı bir kültürü ve dili öğrenebileceği hem de Hıristiyan dinini gözlemleyip etkilenileceği bir toplum içinde geçirmiştir. Çin'in bu döneminde yetişen kuşakları üzerinde misyonerlerin etkisi oldukça büyüktür ve yıllar içinde Batılı eğitim ile Batı'da eğitim alma eğilimi yükselmiştir.

Sun'un Hononulu'da yerli halk tarafından ABD'ye karşı verilen sömürge karşıtı mücadeleye tanık olduğu ve bu mücadeleden etkilendiği de söylenebilir (Öztürk, 2019: 47). Böylelikle Guangdong doğumlu olmak, reform sürecinde yetişmek, Hakka milliyetine mensup olmak, Taiping'in de etkisiyle devrimci bir Hıristiyanlık anlayışına sempati duymak, ABD'ye bağlı bir eyalette modern eğitim almak ve burada bağımsızlıkçı hareketlerden etkilenmek Sun'un erken dönem düşünce dünyasının gelişiminin mihenk taşları olarak görülebilir.

Sun'un da içinde bulunduğu Çin'in genç aydınları içinde, Qing Hanedanı'nın ülkeyi koruyamayacağı düşüncesi kuvvetlenmiş ve Han milliyetçiliği yükselişe geçmiştir. Sun'un eylemli olarak putları kırmaya karar verdiği 1883'ten itibaren geçen yıllar içinde, Han milliyetine dayalı bir ulus-devlet kurma düşüncesinin zihninde iyice yerleştiği anlaşılmaktadır

1883'te köye döndükten sonra Sun, köyün gelenekçi yapısına ayak uydurmamış ve bir modernist olarak tavrını ortaya koymuştur. Çocuk satma, çocuk öldürme, cariyelik, ayak bağlama, puta tapma ve diğer pek çok uygulamayı protesto eden Sun, "Kuzeyin İmparatoru" olarak bilinen büyük ahşap bir putun parmağını bükmeye cüret ederek; "Artık köyünüzü korumak için ne tür bir Tanrı'ya ihtiyacınız olduğunu görüyorsunuz.

Parmağını kırıp büküm ve sırtışını eskisi gibi tuttu" diyebilmiştir. Bu aşağılayıcı eylemi üzerine Sun, İngiliz kolonisi olan Hong Kong'a sürülmüştür (Weaver, 1939: 132-133). Sun'un puta yönelik davranışında Hıristiyan eğitimin etkisi de yadsınamaz. Adeta semavî dinlerin babası olarak görülen Hz. İbrahim gibi bir put kırıcı olarak tarih sahnesine çıkma arzusunu da göstermiştir. Sun'un yıkmak istediği putların başında hiç şüphesiz İmparatorluk ve gelenekler vardır.

Hong Kong'a gittikten sonra çok fazla seyahat etme imkanı bulan Sun, sonraki birkaç yılını ziyaret ettiği ülkelerdeki sosyal ve politik kurumları inceleyerek geçirmiştir (Weaver, 1939: 133). Hong Kong'da tıp eğitimi alan Sun, burada vaftiz de olmuştur. 1892'de Hong Kong tıp fakültesinin ilk Çinli mezunlarından biri olarak Portekiz kolonisi Macao'da çalışmaya başlamıştır. Fakat Qing Hanedanı'nın yabancı güçler karşısında dirençsizliğine, yolsuz ve zayıf yönetiminin neden olduğunu düşünerek, Qing'e itiraz üzerinden siyasaşlaşmasını sürdürmüş ve mesleğini ikinci plana almıştır. Esasen, Sun'un Hong Kong'a gönderildiği yıl başlayan ve 1885'te sonra eren, Vietnam'ın statüsü üzerinden Fransa ile yapılan savaşta Çin'in belirli bir direnç göstermesine rağmen mağlup olduğu Tonkin Savaşı, Sun'un bu yıllar içindeki siyasal şekillenmesinden önemli rol oynamıştır. Sun'un da içinde bulunduğu Çin'in genç aydınları içinde, Qing Hanedanı'nın ülkeyi koruyamayacağı düşüncesi kuvvetlenmiş ve Han milliyetçiliği yükselişe geçmiştir. Sun'un eylemli olarak putları kırmaya karar verdiği 1883'ten itibaren geçen yıllar içinde, Han milliyetine dayalı bir ulus-devlet kurma düşüncesinin zihninde iyice yerleştiği anlaşılmaktadır (Öztürk, 2019: 49).

1894'e kadar kendisi gibi düşünen modernist milliyetçi bir genç aydın çevresi oluşturan Sun, Çin'in sorunlarının çözümü için arkadaşlarıyla

beraber, dönemin yüksek yöneticisi Li Hongzhang'a sunmak üzere bir dilekçe kaleme almışlardır, fakat Li'ye ulaşmaları mümkün olmamıştır (Bergère, 2000: 40). Düşüncelerini yönetime iletme şansını bulamayan Sun ve arkadaşları devrimci örgütlenmeye yönelerek, Hawaii'de 1894'te Çin'i Canlandırma Derneği'ni (The Society to Restore China's Prosperity- Xing Zhong Hui) kurmuşlardır. Dernek 1895'te Hong Kong'a taşınmıştır (Bergère, 2000: 49).

Han milliyetçileri ile Qing Hanedanı arasında esas büyük çatışma 1895 I. Çin-Japon Savaşı sonrasında başlamıştır. Kore yarımadasında kurulmuş Goryeo (918-1392) ve Joseon (1392-1897) Hanedanlarının, Çin'in bağıl devleti olmayı kabul ettiği uzun bir tarihsel döneme rağmen, Meici Restorasyonu (1868) ile modernleşen ve güçlenen Japonya'nın Kore'de Çin ile etkinlik mücadelesine girmesi, Çin-Japon Savaşı'nı tetiklemiştir. Tonkin Savaşı'ndan sonra ordu ve donanmasını

güçlendiren Çin'in, Japonya karşısında kesin zafer umarken aldığı ağır mağlubiyetin ardından Tayvan Adasının, Pescadores Adalarının ve Liadong'un kaybıyla neticelenen Shimonoseki Antlaşması (1895) Çin siyasetinde adeta deprem etkisi yaratmıştır. 26 Ekim 1895'te Kanton bölgesini Qing'ten koparmak için I. Guangzhou Ayaklanması'nı başlatan Sun ve örgütünün üyeleri başarılı olamamış, yakalanarak sürgüne gönderilmişlerdir (Bergère, 2000: 55-59). Sürgünde bulunduğu Londra'da devrimci faaliyetlerine devam eden Sun, burada Qing ajanları tarafından büyükelçiliğe kaçırılmıştır. Amaç Sun'u gizlice Çin'e götürmek ve idam etmektir. Dostları James Cantilie ve Dr. Manson'ın büyük çabaları neticesinde kurtulabilmiştir (Sun, 2018: 64-84; Cantilie, 2001: 63). Bu başarısız kaçırma girişimi aslında Sun Yat-sen efsanesini yaratmış, onu tüm Han milliyetçilerinin gözünde bir lidere dönüştürmüştür (Bergère, 2000: 66-67).



Qing Hanedanı İmparatoriçesi Cixi (Fotoğraf: CGTN, 2018)

Sun Yat-sen, Çin anakarası dışında bulunduğu tüm süre zarfında modernleşmenin Çin için kaçınılmaz bir gereklilik olduğunu savunmuş ve kıyık-kıyafet başta olmak üzere Batılı adab-ı muâşeretini benimsemesine rağmen (Schell-Delury, 2013: 151) Batı sömürgeciliğine karşı bağımsızlıkçı bir duruş geliştirmiştir. Sun, elbette zayıf ve yozlaşmış olarak gördüğü Mançu liderleri tarafından yönetilen Çin'in sosyal ve ekonomik geri kalmışlığına karşılık Hong Kong'daki gelişimin sistematikliğini fark etmiş ve bu düzenlilikten etkilenmiştir. Ancak Sun, Hong Kong'da İngiliz, Maka'o'da ise Portekiz yönetimleri altında Çinlilerin ayrımcılığa maruz kaldığını, mesleğini icra ederken karşısına çıkarılan engellemelerle bizzat deneyimleyerek öğrenmiştir (Lee v.d., 2013: 357-358). 1897'de Japonya'ya geçen Sun, Batılı güçlere karşı, sarı ırkın birliğini savunan Pan-Asyacı düşüncelerden etkilenmiş, Çin'in modernleşmesi, Han milliyeti temelinde ulus-devlet projesi ve Batılılara karşı Doğu Asyalıların işbirliğini savunan bir siyaseti benimsemiştir. Üstelik Japonların daha sonra Pan-Asyacılık siyasetini saptırarak, Japonya'nın hâkimiyetinde sarı ırkın tek bir imparatorluğun parçası olmasını savunan siyasetine karşılık, Doğu Asya milletlerinin eşitlik temelinde yüksek işbirliğini savunmaya devam etmiştir (Sun, 1924).

Japonya'nın devrimciler için bir üs haline gelmesi ve modernist temelde Pan-Asyacı düşüncelerin savunulması, 1911 Devrimi'nin hazırlanışı açısından oldukça önemlidir. Savaş sonrası ülkesini ciddi şekilde sorgulamaya başlayan Çinli aydınlar ve gençler, Japonya'nın da imkân tanınmasıyla, bu ülkede eğitim almak için adeta seferberlik başlamışlardır. Japonya'ya okumaya giden on binlerce öğrenci ve Qing rejiminden kaçan siyasal sığınmacılar, burada modern hayatı, bilimi, siyasal ideolojileri tanımış, bunları Çin'e nasıl getirebilecekleri ve uyarlayabilecekleri tartışmalarını yürütmüş, örgüt-

lenmeleri için Çin'e yakın bir merkez edinmişlerdir. Ayrıca, Japonya'dan da yüzlerce öğretmen ve danışman Çin'e gelmiş ve Çin'in geleceğindeki büyük dönüşümlerin hazırlanmasında tarihteki yerlerini almışlardır (Vogel-Harrel, 2019: 134).

1911 Devrimi'ne kadar Japonya'ya okumak için giden öğrencilerden binlercesi, Pan-Asyacı ve Qing karşıtı Japon seçkinlerinin desteğini arkasına alan Sun ve arkadaşlarının devrimci çalışmalarına dâhil olmuşlardır. 20 Ağustos 1905'te tüm milliyetçi örgütleri Tongmenghui (Çin Devrimci İttifakı) altında toplayan Sun, Çin Devrimi'nin öncü örgütünün kurulmasına liderlik etmiştir.

Savaştan sonra Japonya ile Çin'in yakınlaşması için iki ülkenin de kendince sebepleri vardır. Japonlar, mağlubiyet nedeniyle telaşlanan Çin'in, toprak bütünlüğünü destekleme şartıyla Batılı devletlere daha çok ekonomik taviz vermesinden ve böylece Çin üzerinde Batı nüfuzunun artmasından rahatsızdır. Bu nedenle Eski Başbakan ve Dışişleri Bakanı Ökuma Shigenobu'nun (1838 – 1922) adıyla anılan Ökuma doktrini, Batılıların Sino-Japon Savaşı sonrası artan imtiyazlarına karşın, Çin'in kurumsal ve ekonomik direnişini kuvvetlendirmeyi amaçlamıştır. Ökuma'nın konuyla ilgili demeçlerine yer veren Kokumin Shinbun gazetesi, daha sonra Pan-Asyacılar tarafından çok sık kullanılmış olan Prusya ile Avusturya-Macaristan örneği üzerinden Çin-Japon yakınlaşmasının doğallığını vurgulamıştır. 1866'da

birbiriyle savaşıyor bu iki devletin, daha sonra en sıkı müttefikler olmasına değinen gazete, Çin ile Japonya arasında benzer bir yakınlaşma beklendiği yorumunda bulunmuştur (Zachmann, 2009: 67-68). Kokumin Shinbun'un yayınında dikkat çeken husus, 1866'da savaşıyor bu iki devletin hanedanının ve halkının önemli bir kesiminin Alman oluşudur. Böylelikle, dönemin Pan-Asyacılarında görülen Çin-Japonya-Kore arasında "ırk" birliğine dayanan bir ittifak savunusu bu örneğe dayandırılmıştır. Bu çerçevede eski başbakan ve devlet adamı Itō Hirobumi (1841-1909), 1898'de, İmparator Guangxu ile görüşmüş ve ona tavsiyelerde bulunmuştur. Aynı yıl İmparatoriçe Cixi'nin darbesinden sonra Itō, Japon yetkililere, Çinli reformculara Japonya'nın kapılarını açması ve yardımcı olunması talimatını vermiştir (Dreyer, 2016: 52). Çinliler ise Japonlara karşı öfke ve hayranlıkla karışık bir ruh hali içinde olmuşlardır. Ayrıca Japonya'ya karşı büyük bir merak uyanmış, bu da ister istemez Çin ile Japonya'nın yakınlaşmasını kolaylaştıran bir neden olmuştur. Çin seçkin çevrelerinde, Japonya'nın Meiji yönetimi altında Batı sömürgeciliğini etkili bir şekilde reddettiği, ekonomik tabanını sanayileştirdiği, halkın siyasete katılımını artırdığı ve evrensel eğitimi başardığı dikkatlerden kaçmamıştır. Zihinleri korku, önyargı ve kültürel üstünlük gibi duygularla karışmış olsa da, pek çok elit yine de Japonya'yı modern bir ulusun ilk örneği olarak görmüştür. Hatta Gina Anna Tam'a göre Meiji Japonyası ile Çin arasındaki etkileşimlerin ortaya çıkardığı neticeler, yeni bir yüzyılın şafağında Çin açısından gerçek manada bir devrimdir (Tam, 2020: 2-3). Nitekim savaşın hemen ardından 1896'da on üç kişilik ilk Çinli öğrenci grubu Japonya'ya gönderilmiştir (Dreyer, 2016: 52).

1911 Devrimi'ne kadar Japonya'ya okumak için giden öğrencilerden binlercesi, Pan-Asyacı ve Qing karşıtı Japon seçkinlerinin desteğini ar-

kasına alan Sun ve arkadaşlarının devrimci çalışmalarına dâhil olmuşlardır. 20 Ağustos 1905'te tüm milliyetçi örgütleri Tongmenghui (Çin Devrimci İttifakı) altında toplayan Sun, Çin Devrimi'nin öncü örgütünün kurulmasına liderlik etmiştir (Spence, 1990: 240). Tongmenghui'nin liderlerinden Huang Xing (1874-1916) ve ünlü filolog, düşünür Zhang Binglin'in (1869-1936) yardımlarıyla Sun, örgütün demokratik devrim programı olan "Üç Halk İlkesi"ni, Kasım ayı itibarıyla *Minbao* gazetesinde yayımlanmıştır (Bergère, 2000: 153; Öztürk, 2019: 50-51).

1894'te Sun tarafından kurulan Xing Zhong Hui'nin (Çin'i Canlandırma Derneği) andında ve yine Sun'un 1903'te Japonya'da kurduğu Qingshan Askeri Okulu'nun (Qingshan Junshi Xuexiao) andında yer alan şu dizeler "Üç Halk İlkesi"nin ana başlıklarını sunmuştur ; "Mançular azlet, Çin'i ihya et; Birleşik bir hükümet kur; Toprak mülkiyetinde eşitlik". Nitekim *Minbao*'da duyurulan "Üç Halk İlkesi", "Milliyetçilik, Halkların Hakları (Demokrasi) ve Halkların Esenliği" olarak formüle edilmiştir (Weaver, 1939: 133). Sun, "milliyetçilik" ilkesini açıklarken, Fransız Devrimi'nin Emmanuel Sieyès'den (1748-1836) mülhem politik bir tanımlaması olan "egemen millet" in karşılığı "guojia zhuyi" terimi yerine, etnik kökene atıfta bulunan "minzu zhuyi" terimini kullanmayı tercih etmiştir. Bu terim bir yanıyla Han temelli bir ulus- devlet düşüncesini yansıtırken diğer taraftan beyaz ırkın sarı ırk karşısında zafer kazanacağı "ırksal yok oluş" (miezhong) tehdidine karşı bir direniş olarak tasavvur edilmiştir (Schell-Delury, 2013: 167). Aşağıda vurgulandığı üzere, 1911 Xinhai Devrimi ile birlikte ise millet tanımı daha politik bir mana kazanmış, "ırk" sadece Han üzerinden değil, Çin coğrafyasındaki bütün milliyetleri tanımlayacak şekilde genişletilmiştir.

Özellikle 1911 Xinhai Devrimi'nin akamete uğramasından çıkarılan dersler ve 1917 Bolşevik İhtilali'nin etkisiyle kitlelerin siyasal manada önemini kavrayan Sun'un henüz bu dönemde "halkın hakları (demokrasi)" ilkesine bakışı oldukça seçkindir. Sun'a göre halkın tam manasıyla demokratik bir sisteme adapte olabilmesi için, öncelikle devrimlerle dönüştürülmesi ve eğitilmesi gerekmektedir. Böylece "ulusal bilinç" sahip yurttaşlar olarak demokratik hayatın ülkeyi sarsabilecek tehditlerine karşı hazır olabileceklerdir. Nitekim Çin halkını gevşek bir kum tabakasına benzeten Sun, bu gevşek kum tabakasının birbirini tutarak sağlam bir beton olmasını sağlayacak olan çimentonun devrimci ilkeler olduğunu söyler. Elbette bu kum, çimento ve suyu karacak olan da devlettir (Schell-Delury, 2013: 170-171).



"Halkın Esenliği" (Min-Sheng) ilkesiyle Mançuların ayrıcalıklarına son verilerek, Han milletinin refahının güçlendirilmesi, bilhassa köylülerin topraklandırılması öne çıkarılmıştır.

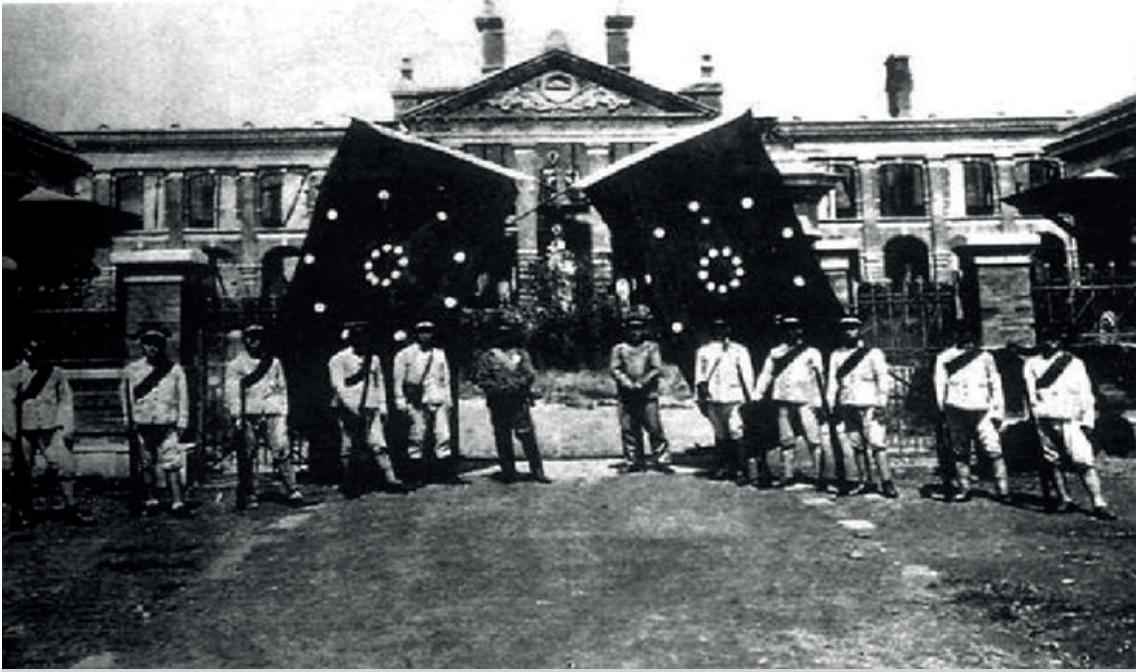
"Halkın Esenliği" (Min-Sheng) ilkesiyle Mançuların ayrıcalıklarına son verilerek, Han milletinin refahının güçlendirilmesi, bilhassa köylülerin topraklandırılması öne çıkarılmıştır. Bu ilkenin daha sosyalizan bir yorumla genişletilmesi, aşağıda tekrar vurgulanacağı üzere 1924'te tamamlanmıştır (Ulusoy, 2023, : 180). Bergère, Sun'un bu ilkeyi düzenlediği ilk halinde en büyük etkinin Amerikalı iktisatçı Henry George'un (1839-1897) kişilerin ürettikleri değer sahibini olmakla birlikte toprağın ekonomik de-

ğerinin tüm topluma eşit bir şekilde dağıtılması düşüncesinden kaynaklandığını söyler (Bergère, 2000: 168-169). George'un yayımlandığı döneme damgasını vuran Progress and Poverty adlı çalışmasının "toprak meselesi"ne ilişkin bölümü incelendiğinde, kapitalist üretime eklenmiş ABD'deki toprak-mülkiyet-değer sorununun değerlendirildiği ve bilhassa köle emeğinin toprak mülkiyetine sahip hale getirilmesini tartıştığı görülür (George, 1935: 333-394). Taiping İsyanı'ndan çok etkilenmiş, ABD'yi, dolayısıyla Amerikan düşünürleri çok iyi tanıyan Sun'un, ABD'de sosyalist ve Fabiancı düşüncelerin kuvvetli olduğu bu dönemde, büyük ağırlığı topraksız köylülerden oluşan Çin'in refah sorununu tartışırken George'nin düşüncelerini veri alması oldukça makuldür.

Sun, Xinhai Devrimi'nin zaferi üzerine 21 Aralık 1911'de Çin'e dönene kadar yurtdışında bulunduğu süre zarfında, gittiği her yerde bu devrim programını yaymaya çalışmış, bağış kampanyaları düzenlemiş ve yurtdışındaki Çinlilerle, Devrim'e sempati duyan yabancıların desteğini sağlamaya çalışmıştır (Weaver, 1939: 133; Bergère, 2000: 210).

1911 Xinhai Devrimi ve Çin Cumhuriyeti'nin İlk Başkanı Sun Yat-sen

İmparatoriçe Cixi'nin (1835-1908) vefatından Qing İmparatorluğu'nun çöküşü artık sadece bir zaman meselesidir. İmparatorluk bürokrasisi içindeki farklı klikleri, otoritesi sayesinde bir arada tutabilen İmparatoriçe'den sonra, Boxer İsyanı (1899-1901) bastırılırken kıyım uğrayan ve iyice zayıflayan Mançu kökenli bürokratların, diğer milliyetlerden gelen başta askeri liderler olmak üzere bürokratik elitlerle İmparatorluğun merkezi gücünü yeniden tesis edebilme şansı yoktur.



11 Ekim 1911'de Wuchang'da Hubei Askeri Hükümeti kuruldu (Fotoğraf: Xinhua, 2016).

Çeşitli isyan denemeleri ve bitmek bilmez saldırılarla iyice zayıflayan Qing idaresi, 1911 Wuchang ayaklanmasıyla başlayan ve tüm ülkeye yayılan isyan karşısında parçalanmıştır. Tongmenghui'nin öncülüğündeki devrimcilerin tek başlarına Qing'i yıkabilecek güçlerinin olmamasına rağmen Qing'in de istikrarlı bir yönetim kurma şansının kalmaması üzerine, ülkenin yeni ve modern askeri gücü Beiyuan Ordusu'nun lideri Yuan Shikai'nin (1859-1916) başını çektiği askeri liderlerden ve kuzeyli yerel güçlerden oluşan klik, monarşizme olan inançlarına rağmen, Tongmenghui ile geçici bir uzlaşıda karar kılmıştır. İmparatorluğu korumak için direnen Mançu güçlerine son darbeyi vuran Beiyuan Ordusu ve Yuan Shikai, İmparator ailesiyle sıkı bir pazarlık yürütmüş, Pekin'deki "Yasak Şehir"de İmparator Pu-Yi'nin yaşamaya devam etmesi, sadece burada geçerli olmak üzere imparator unvanını kullanması, İmparatorluk ailesi hazinesi-

nin kendilerinde kalması ve İmparator'a belirli bir aylık ücret bağlanmasında anlaşmışlardır. İmparator da bir "ferman" yayımlayarak tahtan feragatini ve ülkenin bundan sonra "cumhuriyet" rejimi ile yönetileceğini bildirmiştir (Spence, 1990: 267). Fermanla "cumhuriyet" ilanı son derece ilginçtir. "Ferman"la cumhuriyet ilan etmek, bir yönüyle Yuan'ın devrimin meşruiyetini şüpheye bırakacak bir eylemi olarak düşünülebilir. Yuan'a bu imkânı veren, devrimcilerin elindeki güç kompozisyonudur.

Xinhai Devrimi'nin öncüsü olan Tongmenghui, kitlelere dayanmamış, etki alanındaki eski ordu güçleri ile çeşitli cemiyetleri ayaklanmada organize etmiş ve Beiyuan Ordusu'yla ittifak kurmuştur (ÇKP Tarihi, 2012: 18 ve 64). Dayandığı silahlı güçler zayıftır, toplumsal tabanı aydınlar, öğrenciler ve büyük kentlerin elit tabakalarına yaslanmıştı (Wang, 2015: 99).

10 Ekim 1911'de Wuchang Ayaklanmasıyla devrim başladığında Sun, ABD'dedir. 21 Aralık 1911'de Çin'e varan Sun, 1 Ocak 1912'de Çin Cumhuriyeti'nin ilk başkanı olarak göreve başlamıştır (Bergère, 2000: 209-210). Fakat görevde çok uzun kalamayacağını genel siyasi tabloya baktığında çok çabuk anlamıştır. 1911 Devrimi ülkedeki anayasal monarşistleri adeta birleştirmiştir. Anayasal monarşistlerin en önemli kişileri Kang Youwei (1858-1927), Qing ortadan kalkarsa Moğolistan ve Manchurya'nın elde tutulamayacağını savunmuş (Wang, 2015: 75), Liang Qichao (1873-1929) ise devrimden sonra Çin'e döndüğü gibi Yuan ile ittifak kurmuştur. Nitekim ülkeyi bir arada tutacak gücünün olmadığını gören Sun da devlet başkanlığı için Yuan'a çağrı yapmıştır ve 10 Mart 1912'de Yuan başkan olmuştur (Spence, 1990: 267 ve 276).

Qing'i tek başına deviremeyeceklerinin farkında olan devrimciler, Yuan Shikai ile işbirliği yapmak zorunda kalınca Han milletine dayanan ulus-devlet kurma düşüncesinden vazgeçmek zorunda kalmışlardır. "Beş Uluslu Cumhuriyet" sloganına sarılan devrimciler, ülkenin bayrağını da "kırmızı; Han", "sarı; Mançular", "mavi; Moğollar", "beyaz; Huiler"i ve "siyah; Tibetliler"i temsil edecek şekilde beş renkli yapmışlardır (ÇKP Tarihi, 2012: 17).

Devrimciler ve monarşistler arasındaki netameli ilişkiler, 1912 Aralık - 1913 Ocak aylarında düzenlenen Çin Cumhuriyeti parlamento seçimleriyle yeni bir aşamaya taşınmıştır. Seçimlere dört parti katılmıştır. Tongmenghui partileserek Guomindang (GMD - Çin Milliyetçi Partisi) olmuştur ve liderliğini Song Jiren (1882-1912) üstlenmiştir. Cumhuriyetçi Parti, Birlik Partisi ve Demokratik Parti



Sun Yat-sen, 1912 yılında Beş Irk Birlik Bayrağı ve Beyaz Güneşli Mavi Gökyüzü bayrağı önünde duruyor (Fotoğraf: Xinhua, 2020).

seçime “sağ kanat” partiler olarak katılmışlardır. Cumhuriyetçi Parti, doğrudan Yuan Shikai’yi desteklemiş ve onun partisi izlemini verirken, Birlik Partisi, eski Tongmenghui üyesi olan Zhang Binglin tarafından kurulmuştur. Zhang, 1911 Devrimi’nden sonra GMD karşıtı sağ güçlerle beraber hareket etmiştir. Demokratik Parti (önceki adı İlerici Parti), fiilen liderliğini Liang Qichao’nun yürüttüğü anayasal-monarşist bir partidir (Spence, 1990: 279). Seçim sonuçlarına göre GMD parlamento ve senatoda salt çoğunluğu alamasa da diğer partilerden ezici bir farkla daha çok oy almıştır (China National Assembly Election, 1912).

Seçimler, 1911’in ruhuna uygun olarak oldukça elitist bir mantıkla tasarlanmıştır. 400 milyon nüfusa sahip Çin’de sadece yüksek vergi ödeyen erkeklerden oluşan 40 milyonla sınırlı bir seçmen vardır. GMD, açıktır ki, şehirliliğin elitlerin hükümete katılma eğilimini temsil ederek birinci parti çıkmıştır fakat partilerin aldıkları oylar bizatihi kendi seçmenlerinden oluşmamaktadır. Sonuçlar, güçlerinin aslında kentlerdeki zayıf ve dağılmış “elit ittifakları”ndan ibaret olduğunu göstermektedir. Başbakan olmak isteyen Song Jioren, eşraf-tüccar destekçilerine dayanarak yeni Cumhuriyet’in hükümetini kontrol edebileceğini düşünse de ne Dr. Sun ne de diğer parti liderleri Song’un iyimserliğini paylaşmamıştır (Rankin v.d., 1986: 64).

Seçimlerden sonra GMD dışındaki siyasi partiler, Yuan Shikai’yi destekleyen ortak bir hat inşa etmek için İlerici Parti’de (Terakkiperver - 1913) birleşmişlerdir. Herhalde bu isim seçimi de Türk ve Çin siyasal tarihinin ilginç kesişmelerinden biri olsa gerek. Milli devrimci ve cumhuriyetçi partiye karşı muhalefetin “Terakkiperver” adını alması dikkat çekicidir. Ayrıca Yuan’ın kabinesinde Adalet Bakanı olarak görev alan Liang, bu partinin de başkanı seçilmiştir. Hükümeti kurmakta zorlanan Song Jioren ise, Yuan’ın emriyle suikast sonucu

öldürülmüş (22 Mart 1913), bu cinayetten dolayı Liang da suçlanmış fakat bütün tetikçiler gizemli bir şekilde ortadan kaldırılmış (öldürülmüş veya kayıp), böylece Yuan adli makamlarca suçsuz bulunmuştur (Schell-Delury, 2013: 135).

Son Jioren suikastı, 1911 Xinhai Devrimi sırasında oluşturulan geçici uzlaşım elit birlikteliğinin sonudur. Bütün monarşistleri birleştiren Yuan Shikai, GMD’ye karşı büyük bir saldırı başlatmış ve otoriter diktatörlüğünü ilan etmiştir. Kendisi de toprak ağası olan ve komprador bürokratik sermayenin desteğini arkasına alan Yuan, Kuzey’in yerel şefleriyle olan ittifakı ve Beiyuan Ordusu’nun gücüyle, kitle desteğinden yoksun GMD’ye karşı üstünlük sağlamıştır. Japonya’ya iltica eden ve ikinci devrim çağrısı yapan Dr. Sun’un çabaları yeterli olmamış ve Yuan’ın güçleri isyancıları bastırmıştır. Uluslararası desteği de arkasına alan Yuan, monarşiyi tekrar tesis ederek kendisini İmparator ilan etmek için hazırlıklara başlamıştır (Bergère, 2000: 237).

Sun Yat-sen’in En Zor Yılları

1911 Devrimi’nden sonraki dört yıl içinde ne proto liberal demokratik seferberlik anlamında ne de Qing’in son dönemindeki devletçi modernleşmeyi takip edecek bir ilerleme olmuştur (Rankin v.d., 1986: 64). Qing İmparatorluğu’nu ayakta tutan tarihsel iktidar bloku, 1913 itibarıyla militarist yönü ağır basan yeni bir koalisyonla kısa süre sonra tekrar hâkimiyeti ele almıştır. Fakat İmparatorluğun tasfiyesi, bu koalisyonu yönlendirecek Konfüçyüsçülük başta olmak üzere ideolojik araçları devre dışı bırakmış, sivil-bürokratik mekanizmaların silahlı güçleri yönetme kapasiteleri azalmıştır. Bu şartlar altında Qing’le mukayese edildiğinde Çin için müsnet denebilecek bir değişim olmadığı gibi şartlar biraz daha kötüleşmiştir.

Yuan iktidarını pekiştirdikten sonra, memur alımında sınav sistemini yeniden uygulamaya koymuş ve ordu üzerindeki sivil-bürokratik denetimi arttırmaya çalışmıştır. Fakat ne kadar hassas bir denge üzerinde oturduğunu fark edemeyen Yuan'ın kendini imparator ilan etmesiyle (22 Mart 1916), başta en yakını olarak gördüğü Duan Qirui (1865-1936) olmak üzere yeni konumlar kazandırdığı elitlerin sadakatini kazanmayı başaramadığı ortaya çıkmıştır (Rankin v.d., 1986: 64).

Dr. Sun ise 1914'te Tokyo'da Çin Devrimci Partisi'ni (ÇDP) kurmuştur. Çin Devrimci Partisi'nin mücadele yaklaşımı, Tongmenghui'nin mirası üzerine devam etmiş ve kitle tabanını kuvvetlendirmeye odaklanmak yerine esas olarak askeri birliklere ve gizli topluluklara ulaşmayı, darbe tipi isyanlar örgütlemeyi ve suikastlar düzenlemeyi hedeflemiştir (ÇKP Tarihi, 2012: 23). ÇDP'nin tertiplelediği her türlü isyan ve darbe girişimi Yuan tarafından bastırılmıştır. Fakat 1914'te başlayan I. Dünya Savaşı'nda

Japonya'nın, Qingdao'da bulunan Alman kolonisini ele geçirmesi ve 18 Ocak 1915'te hükümete "Yirmi Bir Talep" adı altında, Çin'in Japon himayesine girmesini içeren bir ultimatoma vermesi, Yuan'ın itibar kaybetmesine ve ülkede milliyetçi dalgalanmaya neden olmuştur. Yuan her ne kadar Japonya ile pazarlığı uzatıp, bu sırada gizli ultimatoma Batılı devletlere sızdırmayı başarmış ve böylece belirli tavizler karşılığında Çin'in protektoral bir ülke olmasını engellemişse de kamuoyu baskısını yüklenmek zorunda kalmıştır. Sun ise Yuan'ın iktidardan devrilmesi karşılığında, Japonya'ya daha iyi bir anlaşma vaat etse de bir karşılık bulamamıştır. Sun'un bu girişimi onun siyaseten kendisini ne kadar çaresiz hissettiğini göstermektedir (Dreyer, 2016: 62). Yalnız Sun'un bu çaresiz durumda şansını dönmüştür denebilir. Çünkü bölgede Rusya'ya karşı kadim ABD-Japon ittifakı, bu ultimatodan sonra bozulmuş ve Japonya, ABD'nin güvenini kaybetmiştir. ABD'nin Çin'in kontrolünü Japonya'ya bırakmak istememesi



Bütün monarşistleri birleştiren Yuan Shikai, GMD'ye karşı büyük bir saldırı başlatmış ve otoriter diktatörlüğünü ilan etmiştir (Fotoğraf: Sina, 2021).

ve askeri liderler içinde bazılarını desteklemeye başlaması, Sun'un karşısında bulunan iktidar bloğunun çözülmesini hızlandırmıştır (ÇKP Tarihi, 2012: 20).

Demokratik devrimi tek başına sürükleyemeyecek olan ulusal burjuvazi; bürokratik komprador sermaye ve büyük toprak ağalarına karşı işçi sınıfı ve diğer emekçi kitlelerle ortak çıkar temelinde işbirliği yapmaya başlamıştır. Ülke sanayisinin gelişiminin yarattığı artık değeri, savaş ağalarının ve onların temsil ettikleri sınıfların kullanımına sunmak istemeyen “milli sınıflar” ortak bir siyasal hat kurma çalışmalarına başlamışlardır.

Yuan'ın başarısız İmparatorluk girişimi sonrası ülkenin hızla savaş ağaları arasında parçalanması üzerine yaşanan şiddetli çatışma ortamında ülkeye dönen Sun, Kanton'da savaş ağalarına karşı mücadeleye başlamıştır. Dönemin ruhuna uygun olarak sivil bir unvan olan Dr.'yi bir kenara bırakan Sun, Generalissimo olarak yeniden doğmuştur ve bundan sonra ikinci adam, Japonya eğitilmiş bir sivil aydın değil, askeri okul mezunu Chiang Kai-shek (1887-1975) olmuştur (Gray, 2002: 66).

1916'da Kanton bölgesine gelen Sun Yat-sen, burada devrimci bir hükümet kurmaya çalışmışsa da savaş ağaları tarafından sürülmüştür. 1917'de Şangay'a geçmek zorunda kalan Sun, eskiden beri milliyetçilerle yakın ilişkileri olan mafya örgütü “Yeşil Çete”nin desteğiyle Guomintang'ı yeniden örgütlemek için çalışmalara başlamıştır (Spence, 1990: 304). 10 Ekim 1919'da GMD'yi yeniden kuran Sun, 1921'de yeniden Guangzhou'da (Kanton)

Generalissimo olarak Askeri Hükümet kurmuştur. Dr. Sun'un bu ikinci GMD'si ilkinden farklı olarak, daha sosyalizan siyasetleriyle ve kitlelerle bağ kurmaya özen gösteren örgütsel davranışıyla öne çıkmıştır. Bu dönemde GMD'yi baştan şekillendiren ve ülkenin kaderinde en etkin aktör olmasını sağlayan nedenlerin başında; savaş ağalarının bitmek bilmez mücadelelerinden bitap düşmüş halkın desteğini GMD'ye yönlendirmesi, 4 Mayıs Yeni Kültür Hareketi, I. Dünya Savaşı sonrası emperyalist devletler arasındaki çelişkiler, 1917 Bolşevik Devrimi ve Çin Komünist Partisi'nin kurulması (1921) gelir.

1914-1924 arasındaki on yıl, Çin'in yirminci yüzyılı şekillendiren dinamiklerin geliştiği bir dönemdir. 1914-1919 arasındaki beş yıl, GMD'nin dayanacağı yeni toplumsal güçlerin ve ideolojik-kültürel şekillenmenin oluşmasında son derece verimli geçmiştir. 1919-1924 arasında ise GMD, bütün Çin'i birleştirmesini sağlayacak strateji, program, örgütsel yapı, milli demokratik ittifak ve uluslararası desteği kazandığı son derece verimli yıllar geçirmiştir. Dr. Sun'un liderlik döneminin en olgun ve parlak yılları bu on yıllık süredir. Bu başarının arkasında yatan ulusal ve uluslararası etkenler yukarıda sıralandı. Bu etkenler üzerine şu tespitlerde bulunulabilir:

Dünya Savaşı ile birlikte ithalatı azalan buna karşılıklı ihracatı artan Çin'de, dış talebi karşılamak için sanayi hızlı bir büyüme göstermiştir. Japonya'nın, Çin'e verdiği “Yirmi Bir Talep” ultimatomu, ülkede Japon mallarına yönelik büyük bir kitlese boykotu başlatmış, böylece Çin mallarına yönelik iç talep de artmıştır. Çin sanayisinin altın yılları olarak bilinen bu dönemde sanayi proletaryasının gelişimi, sınıf temelli siyasal ideolojilerin önünü açmıştır. Demokratik devrimi tek başına sürükleyemeyecek olan ulusal burjuvazi; bürokratik komprador sermaye ve büyük toprak ağalarına karşı işçi sınıfı ve diğer emekçi kitlelerle ortak çıkar temelinde işbirliği yapmaya başlamıştır.

Ülke sanayisinin gelişiminin yarattığı artık değeri, savaş ağalarının ve onların temsil ettikleri sınıfların kullanımına sunmak istemeyen “milli sınıflar” ortak bir siyasal hat kurma çalışmalarına başlamışlardır. GMD ve ÇKP arasında kurulacak olan işbirliğinin sınıfsal temeli, ulusal burjuvazi, işçi sınıfı, aydınlar, küçük burjuvazi ve diğer emekçi sınıfların ittifakına dayanmıştır (ÇKP Tarihi, 2012: 21-27).

Yirminin üzerinde eyalet ve yüzden fazla şehre yayılan eylemler, Çin’e yeni mücadele pratikleri ve örgütlenme yöntemleri kazandırmıştır. Özellikle işçi sınıfının sahneye çıkışı, sınıf mücadelesi ile bağımsızlık mücadelesinin, demokratik devrim sürecinde birbirinden ayrılmaz olduğunu göstererek, Çin’de Marksist düşüncenin yurtseverlikle olan bağı, sınıf dinamiği sayesinde kopmaz bir biçimde kurulmuştur. Eylem ve grevlerin yanında,

Çin’in içinde bulunduğu sorunlara çözüm bulmak için, gazete, dergi, çalışma atölyeleri, öğrenci toplulukları, araştırma enstitüsü gibi onlarca kurum faaliyete geçmiştir. 1920 yılı itibariyle yurtsever-milliyetçi, sosyalist-anarşist ve komünist yayın organları dört yüz civarındır (ÇKP Tarihi, 2012: 37-39). Nitekim 4 Mayıs’ın “Yeni Kültür Hareketi” bu kurumlar çevresinde gelişen entelektüel hayat ve tartışma sürecinin içinde gelişmiştir.

4 Mayıs hareketi, Çin’de zihin dünyalarının dönüşümü açısından kritik önemdedir. Bu zihinsel dönüşümden nasibini alanlardan biri siyasal kültürdür. Kamuyu ilgilendiren kararların alındığı ve toplumsal artık değerini hangi eller tarafından kime ne kadar dağıtılacağına karar veren siyaset, o zamana kadar Çin’de elitler arası bir müzakere ve mücadele süreci olarak görülmüştür. Oysaki



Tiananmen’deki gösteri, 4 Mayıs 1919 (Fotoğraf: The China History, 2020).

tüm parti ve kliklerin toplumsal gücünü aşan kitle hareketleri karşısında, siyaset artık yeni bir özne kazanmış, Dr. Sun ve 4 Mayıs hareketi içinde oluşan ÇKP, kitlelerle kurulan bağın önemini bu süreçte anlamışlardır (Wang, 2015: 127).

25 Temmuz 1919'da Sovyet Rusya Dışişleri Komiseri Yardımcısı Lev Karakhan (1889-1937), daha sonra "Birinci Karakhan Manifestosu" olarak bilinen, tam adı "Çin Halkına ve Çin'in Kuzey ve Güney Yönetimlerine Deklarasyon" olan resmi bir metin yayımlamıştır. Manifestoya göre Sovyet Rusya, Çarlık döneminde Çin'e karşı yapılan tüm haksızlıkları giderme iradesini ortaya koymuş, Çin aleyhine her türlü ekonomik ve siyasal ege-menlikle ilgili bu dönemde yapılmış anlaşmaların geçersizliğini ilan etmiştir. Manifesto'daki en önemli madde ise Çin Doğu Demiryolu'nun (Eski Sibiry Demiryolu'nun bir bölümü) tazminat ödemediği Çin'e iadesi ile ilgilidir. Gerçi Sovyet Rusya bir müddet sonra "bedelsiz devir" in söz konusu olmadığını, Manifesto'nun Fransızcasından hatalı çeviri nedeniyle bir yanlış anlama olduğunu söylemiştir (Spence, 1990: 307). Yine de Manifesto, günün şartlarında eşi görülmemiş ölçüde övgüye değer bir açıklama olarak selamlanmıştır. Sun, bu açıklamadan sonra Bolşevik Partisi ve Komintern ile temasa geçmiş, Ocak 1918'de GMD'nin yayın organları Bolşevik İhtilali'ni kutlayan haberler yapmışlardır. Birkaç gün sonra da Sun Yat-sen, Lenin'e tebrik telgrafı çekmiştir (Spence, 1990: 305). Karşılıklı temas kurma arzusu sonucu Komintern temsilcileri Çin'e gelmişlerdir. Ayrıca Komintern'in müdahalesi ve Bolşevik Partisi örneği sadece ÇKP'yi değil GMD'yi de kuvvetle etkilemiştir. Hatta Wang Hui'ye göre "Partinin siyasileşmiş ordusu ve silahlı karşı-devrimciliğe direnme kavramları, başlangıçta ÇKP'nin değil, devrimci döneminde Komintern'in hala etkisi altında olan GMD'nin yet-nilikleridir" (Wang, 2015: 128).

Son Perde: Çin'i Birleştirmek İçin Tüm Milli Güçleri Birleştirmek

1920'lerin başında Kanton ve Şangay arasında mekik dokuyan Sun, Guangdong Savaş Ağası Chen Jiongming'in (1878-1933) koruması altında eski Pekin Parlamentosu'ndan geriye kalanlar tarafından ilan edilen 1921-1922 yıllarındaki Çin Halk Hükümeti'nin başkanı seçilmiştir. Fakat Sun, bölgeyi Çin'i birleştirmek için bir üs haline getirmek isteyince Chen tarafından Guangdong'dan sürülmüştür (Spence, 1990: 334). Sun, henüz Chen'in yanındayken, 1921'de, Komintern temsilcisi Mar-ring (gerçek adı Henk Sneevliet, 1883-1942), Sun'ı ziyaret etmiş ve prensip olarak ilişkileri sürdürme kararı almışlardır. Ocak 1923'te Sovyet diplomatı Adolf Joffe (1883-1927) ile görüşen Sun nihayet Sovyet Rusya ile GMD arasında bir mutabakat bildirisi ilan etmiştir. Bildiride, Çin'de sosyalizmin veya Sovyet hükümeti kurmanın nesnel şartlarının olmadığı, Çin'in ulusal birliğinin ve tam bağımsızlığının sağlanmasının önlerindeki tarihsel görev olduğu ve Komintern'in her türlü desteği bu amaçla sağlayacağı belirtilmiştir (Bergère, 2000: 317-321 & Spence, 1990: 334-335). Alınan bu kararlar birlikte, ÇKP üyeleri şahsi katılımlarla GMD'ye üye olmuşlardır. Örgütlerin yan yana gelmesiyle kurulacak bir çatı ittifakı için Dr. Sun ve GMD yönetimi hazır değildir (ÇKP Tarihi, 2012: 73). Çin'de savaş ağalarının mücadeleleri içinde dengeler sürekli olarak değişmektedir. Bu anlaşmadan iki ay sonra savaş ağası Chen Jiongming (1878-1933) Guangzhou'dan çıkmak zorunda kalmış, Şangay'dan tekrar Kanton'a geçen Sun, Yunnan, Guangxi, Hunan ve Henan'dan gelen askeri birlikleri tek çatı altında toplamış ve bu sefer silahlara kontrol eden gücü kendisinde ve GMD'nin elinde toplamak için Generalissimo olarak ordunun da başkomutanı ilan edilmiştir (Bergère, 2000: 324; Spence, 1990: 335).

6 Ekim 1923'te Kanton'a varan Komintern temsilcisi Michail Markovich Borodin (Michael Gruzenberg, 1884-1951) Sun tarafından GMD'ye danışman olarak atanmıştır. (Bergère, 2000: 324; Spence, 1990: 335) Aslında Borodin'in görevde bulunduğu süre içinde ÇKP'ye patronaj uyguladığı, ÇKP ile GMD arasındaki ilişkileri belirlediği ve GMD'ye yapılacak olan yardımları koordine ettiği söylenebilir (ÇKP Tarihi, 2012: 75).

Chen Jiongmin'in tekrar Kanton'a saldırma ihtimali belirince Borodin, Sun'a radikal önlemler alınmasını teklif etmiştir. İşçi ve köylüleri orduya dâhil etmenin önemini vurgulayan Borodin, bunun için günde sekiz saat çalışma, asgari ücret ve büyük toprak ağalarının mülklerine el konulması durumunda işçi ve köylülerin kitleler halinde destek vereceklerini söylemiştir. Sun, müttefikleri olan askeri grupları

ürkütmemek için bu programı başlatmamış ama GMD'nin Kongresi'nde demokratik devrimin programı için kararlar alınacağını belirtmiştir. Borodin, demokratik devrim ile ülkeyi birleştirme mücadelesinin bir arada olmasını savunurken, Sun en geniş ittifakı kurarak, iktidar gücünü ele alınca demokratik devrimi gerçekleştirme eğiliminde olmuştur (Spence, 1990: 335).

Borodin ile birlikte GMD I. Genel Kongresi'nin hazırlıklarına başlayan Sun'a Kongre öncesinde denizaşırı müttefikler "Sovyetleştirildiği"ni söylerken, Sun eğer ittifakı desteklemezlerse kendisinin ÇKP'ye katılacağını söyleyerek yanıt vermiştir. Borodin'in Yahudi kökenlerine atıf yaparak adını soran özellikle Amerika'daki Çinlilere Sun, "Lafayette" cevabı vermiştir (Spence, 1990: 337). Sun'un tüm milli güçlerin birliği üzerindeki ısrarı, bu süreçte



ÇHC Devlet Başkanı Xi Jinping ve ÇKP liderleri, 9 Ekim 2021'de Çin'in başkenti Pekin'deki Büyük Halk Salonu'nda 1911 Devrimi'nin 110. yıl dönümünü anma toplantısında (Fotoğraf: Xinhua, 2021).

ne kadar kritik bir rol oynadığını gösterir. Nitekim tartışmalar sadece GMD saflarında olmamış, Kongre’de ÇKP saflarında da bir dalgalanma yaşanmıştır.

Kongre’de Lenin’in vefat haberinin duyurulması üzerine Sun, “Büyük Adam” olarak Lenin’i andıktan sonra “Ben gösterdiğin yolda ilerlemek istiyorum ve düşmanlarım buna karşı olsa da halkım beni selamlayacaktır” demiştir.

20-30 Ocak 1924’de, yüzde 15’i komünistlerden oluşan 165 delege ile Guangzhou’da toplanan Guomindang’ın I. Milli Kongresi’ne Sun Yat-sen başkanlık etmiştir. Sun Yat-sen, ÇKP liderlerinden, Mao Zedung’un Pekin Üniversitesi’nde beraber çalıştığı Kütüphane Müdürü Li Dazhao’yu (1889-1927) kongre başkanlık divanı üyeliğine atarken komünist Tang Pingshan (1886-1956) da kongrede GMD Geçici MYK adına bir çalışma raporu sunmakla görevlendirilmiştir. Buna rağmen Kongre’de ÇKP’nin o dönemde lideri olarak öne çıkan Chen Duxiu (1879-1942), Sun’un “Üç Halk İlkesi” ile Anayasal güçlerin belirlendiği “Beş Güç Anayasası”nın (yasama, yürütme, yargı, kontrol, değerlendirme) Çin Devrimi için teorik bir zemin oluşturmadığı eleştirisini getirmiştir (Caldwell, 2017: 5). Deneyimli GMD’li Deng Zeru (1868-1934), Sun ve Borodin’in üzerinde çalıştığı Parti programıyla sosyalizan bir form kazanan Üç Halk İlkesi’nin komünizm ilkelerinin çelişmediğini anlatan bir konuşma yapmıştır (Bergère, 2000: 326-327). Duxiu’nun getirdiği “sol” ve GMD’nin içindeki bir kısım “sağ” eleştirilere rağmen, Sun’un liderliği ve Sovyet Rusya’nın desteğiyle Çin’in demokratik devrim programı ve izleyeceği yol onaylanmıştır.

Kongre’de Lenin’in vefat haberinin duyurulması

üzerine Sun, “Büyük Adam” olarak Lenin’i andıktan sonra “Ben gösterdiğin yolda ilerlemek istiyorum ve düşmanlarım buna karşı olsa da halkım beni selamlayacaktır” demiştir (Spence, 1990: 338).

Kongre’de Üç Halk İlkesi “anti-emperyalist milliyetçilik, demokrasi ve sosyalizm” olarak revize edilmiştir. Demokrasi”, demokratik hakların bütün sıradan halk tarafından kullanılmasını, “halkın iyi geçim koşullarının sağlanması” ilkesinin yerini “toprak mülkiyeti sahipliğinde eşitliği” ve “sermayenin düzenlenmesi” ilkesi açıklıyordu. Sun’un demokrasiye yönelik önceki elitist bakışı ve kalkınmacılıkla sınırlı ekonomik anlayışıyla mukayese edildiğinde programın iyice sola kaydığı anlaşılmaktadır. Ayrıca Sun, Türkiye’de 1960’lı ve 1970’li yıllarda çok kullanılan “Toprak İşleyenindir” sloganını ortaya atmıştır (Spence, 1990: 338-339 & ÇKP Tarihi, 2012: 75). Mao Zedung, 22 Nisan 1945’te yaptığı bir konuşmada, Sun’un şu sözlerini aktarır:

“Guomindang’ın milliyetçilik ilkesi ikili bir anlam taşır. Birincisi, Çin milletinin kurtuluşu, ikincisi Çin’deki bütün milliyetlerin eşitliğidir ve Guomindang Çin’deki bütün milliyetlere kendi kaderlerini tayin etme hakkı tanıdığını, emperyalizme ve savaş ağalarına karşı devrim zafere ulaştığında özgür ve birleşik bir Çin Cumhuriyeti kurulacağını resmen ilan eder” (Mao, 2013: 317).

Gerçekten de ırkçı vurguları yüksek Han milliyetçiliği ile başlayan süreçte, önce 5 milletli cumhuriyet, sonra ise homojen olarak tahayyül edilen “Çin milleti” vurgularından sonra bu Kongrede “Çin milleti”ni farklı milliyetlerden oluşmuş ve tarihte ortak yaşama iradesi ortaya koymuş siyasal bir kimlik olarak sunan Sun’un milliyetçi düşüncesinin evrimi dikkat çekicidir (Wang, 2015: 343).

Kongrede “Sovyetler Birliği ile ittifak, ÇKP ile işbirliği, köylülere ve işçilere yardım” GMD’nin üç siyaseti olarak belirlenmiştir (ÇKP Tarihi, 2012: 75).

Sovyetlerin askeri olarak GMD'yi desteklemeye başlamasıyla beraber Mayıs 1924'te Wampoa Akademisi kurulmuş, GMD delegasyonu Moskovaya giden Chiang Kai Shek, burada askeri organizasyon konusunda çalışmalar yapmış ve Sun tarafından Akademinin başına getirilmiştir. ÇKP önder kadrolarından Zhou Enlai (1898-1976) de Akademinin siyasi komiseri olarak başkan yardımcısı görevini üstlenmiştir (Spence, 1990: 338). Akademinin kuruluşu ile binlerce subay ve asker yetiştirmeye başlayan Çin Halk Hükümeti, Sovyetler'den gelen maddi yardımla da orduyu teçhiz etmeye başlamış ve ülkeyi birleştirecek harekât için hazırlıklarını hızlandırmıştır.

Son aylarını ülkeyi birleştirmek için Kuzey Seferi'ni planlamakla geçiren Sun, 1927'de fiiliyata geçecek olan askeri hareketin hazırlıklarını olgunlaştırmıştır. Böylelikle Çin demokratik devriminin program ve stratejisini hazırlayarak en önemli mirasını bırakan Dr. Sun Yat-sen 12 Mart 1925'te vefat etmiştir.

Sonuç

2025, Sun Yat-sen'in vefatının 100. yılıdır. Bu yüz yıl içinde Çin, demokratik devrimini başarıyla ulaştırmak için büyük mücadelelerden geçmiştir. Bütün bu süreçlerin sonunda "Çin'e özgü bir yol" geliştirdiği iddiasındadır. 1978 sonrası, ucuz iş gücü ve disiplinli bir devlet yapısıyla Çin, Batı'nın fabrikası haline gelmiştir. Teknoloji, finans ve hizmet sektörlerinin merkezi olan Batı, son derece zahmetli bir süreç olan üretimin yükünü geliştirmekte olan ülkelerin üstüne yıkmak, bunun karşısında ise katma değeri yüksek ürünlerle karlılığını sürdürmek istemiştir. Çin, 1911 Çin Cumhuriyeti'nin 100. yılı itibarıyla bu döngüyü kırarak, teknolojik üstünlüğünü tesis etmiş ve üretici güçlerin en ileri merhalede olduğu bir ülke haline gelmiştir. "Çin'in özgünlüğü", Batı'nın ezilen uluslara dayattığı "gelişmişlik sarmalı"na kırabilmesindedir. Dışa açılma ve piyasa ekonomisine geçişle birlikte ortaya çıkan ağır toplu-

sal, ekonomik, çevresel ve bürokratik maliyetlere karşı ise Xi Jinping'in 2012'de ÇKP Genel Sekreteri olmasıyla birlikte büyük bir düzeltme faaliyeti başlatılmış ve önemli sonuçlar alınmıştır. Sun Yat-sen'in yukarıda sözü edilen, 21 Aralık 1923'te Linnanda ABD'den gelen Çinli öğrencilere yaptığı duygu yüklü konuşmasında, ulaşılacağına inandığı hedeflere Çin büyük ve zahmetli uzun yürüyüşü sonucunda varmıştır.

Çin'in bu yüz yıllık serüveninde, Taiping İsyancılarından 1925'e değin süren yetmiş beş yıllık mücadele birikimi önemli ölçüde belirleyici bir etkiye sahiptir. Bu yetmiş beş yılın son otuz senesine damgasını vuran en önemli kişi hiç şüphesiz Sun Yat-sen'dir. Sun'un vefatından sonra günümüze kadar bütün Çin liderliği, onun yolunu açtığı demokratik devrimin görevlerini tamamlamak ve onu daha ilerilere taşımak için mücadele etmiştir. Bu açıdan Sun, Çin'in modernleşme tarihinin odağıdır.

Sun'un, Han milliyetçiliğinden bütün Çin halkını kucaklayan ve Han şovenizmini reddeden Çin milliyetçiliğinde karar kılması, elitist siyaset biçimini kitle çizgisine taşınması, sosyalizm ve milliyetçilik arasında kurduğu bağ ile işçi sınıfının, emekçilerin en milli ve yurtsever sınıf olduğunu vurgulaması hala güncelliğini koruyan en önemli mirasıdır. 🌸

Kaynakça

- Anderson, B. (2004). *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*. Metis Yayınevi. Çev. İskender Savaşır. İstanbul.
- Bergère, M.-C. (2000). *Sun Yat-sen*. Stanford University Press. Trans. J. Lloyd. California.
- Bohr, P. R. (2009) "Did the Hakka Save China: Ethnicity, Identity and Minority Status in China's Modern Transformation". *Headwaters*. 26. 10-18.
- Caldwell, E. (2017). "Chinese Constitutionalism: Five-Power Constitution". *Max Planck Encyclopedia of Comparative Constitutional Law*. Oxford University Press. Ed. R. Grote - F. Lachenmann - R. Wolfrum. Oxford. <https://ssrn.com/abstract=2828104>. (Erişim Tarihi: 11.12.2024).

- Chen, A. H. Y. (2011). "The Concept of "Datong" in Chinese Philosophy as an Expression of the Idea of the Common Good". <https://core.ac.uk/download/pdf/37965443.pdf>. 4-5. (Erişim Tarihi: 21.07.2023).
- China National Assembly Election. (1912). https://en.wikipedia.org/wiki/1912_Chinese_National_Assembly_election. Erişim Tarihi: 04.08.2023.
- ÇKP Merkez Komitesi Parti Tarihi Araştırma Enstitüsü. (2012). *Çin Komünist Partisi Tarihi*. Canut Yayınları. Çev. Tomas Aliyev. İstanbul.
- Dreyer, J. T. (2016). *Middle Kingdom and Empire Rising of the Sun: Sino-Japanese Relations: Past and Present*. Oxford University Press. New York.
- Eastman, L. E. (1986). "Nationalist China During Nanjing Decade 1927 – 1937". *The Cambridge History of China: Volume 13 Republican China 1912-1949 Part 2*. Cambridge, Cambridge University Press. Ed. J. K. Fairbank – A. Feuerberker. Cambridge. 1986. 116-167.
- George, H. (1935). *Progress and Poverty*. Robert Schalkenbach Foundation. New York.
- Gray, J. (2002). *Rebellions and Revolutions: China from the 1800s to 2000*. Oxford University Press. New York.
- Lee, K. H., Wong, D. T., Ng, K. H. (2013). "Dr Sun Yat-sen (1866–1925): Medical Doctor and China's Founding President". *Singapore Medical Journal*. 54 (6). 356-358.
- Liu, K.-C. (1994). "The Beginings of China's Modernization", *Li Hung-chang and China's Early Modernization*. An East Gate Book. Ed. S. C. Chu - K-C Liu. New York. 3-14.
- Liu, M. (1999). *The China Dream: Great Power Thinking and Strategic Posture in the Post American Era*. CN Times Books. New York.
- Mao, Z. (2013). "Koalisyon Hükümeti Üzerine (22 Nisan 1945)" *Seçme Eserler Cilt III*, Kaynak Yayınları, Çev. Yok. İstanbul. 259-332.
- Öztürk, A. (2019). "Sun Yat-sen'in Xinhai Devrimi'ne Yön Veren Üç Halk İlkesi SANMİNZHU Yİ". *Türkiye'de Tayvan Çalışmaları –II*. Ankara Üniversitesi Yayınları, Yay. Hz. A. M. Dünder. Ankara. 45-74.
- Rankin, M. B. - Fairbank, J. K. - Feuerwerker, A. - Arbor, A. (1986). *Introduction: Perspectives on Modern China History, The Cambridge History of China: Volume 13 Republican China 1912-1949 Part 2*. Cambridge University Press. Ed. J. K. Fairbank – A. Feuerberker. Cambridge. 1-71.
- Schell, O. – Delury, J. (2013). *Wealth and Power: China's Long March to the Twenty First Century*. Published by Random House. New York.
- Spence, J. D. (1990). *The Search for Modern China*. W. W. Norton & Company. New York.
- Sun, Y. (1924). Pan-Asianism. https://en.wikisource.org/wiki/Sun_Yat-sen%27s_speech_on_Pan-Asianism. (Erişim Tarihi: 06.12.2024).
- Tam, G. A. (2020). *Dialect and Nationalism in China: 1860-1960*. Cambridge University Press. New York.
- Ulusoy, C. (2023). *Çin Siyasal Düşüncesi ve Siyasi Tarihi Bağlamında Çin Siyasal Elitleri (1840-1978)*. Kapa-dokya Üniversitesi Yayınları. Nevşehir.
- Vogel, E. - Harrel, P. S. (2019). "Japanese Lesson for Modernizing China, 1895-1937", *China and Japan: Facing History*. The Belknap Press of Harvard University Press. Ed. E. Vogel. London. 29-64.
- Wang, H. (2015). *Çin'in Yirminci Yüzyılı: Devrim, Geri Çekilme ve Eşitliğe Giden Yol*. Yordam Kitap. Çev. Ümit Şenesen. İstanbul.
- Weaver, W. C. (1939). "The Social, Economic, and Political Philosophy of Dr. Sun Yat-sen". *The Historian*. 1 (2). 132-141.
- Wells, A. (2001). *The Political Thought of Sun Yat Sen: Development and Impact*. Palgrave. London.
- Xi, J. (2016). "Speech at the Conference to Commemorate the 150th Anniversary of the Birth of Dr. Sun Yat-sen". <https://interpret.csis.org/translations/speech-at-the-conference-to-commemorate-the-150th-anniversary-of-the-birth-of-dr-sun-yat-sen/>. Erişim Tarihi: 14.08.2023.
- Zachman, U. M. (2009). *China and Japan in the Late Meici Period: China Policy and the Japanese Discourse on National Identity (1852 – 1904)*. Routledge. New York.
- Modern China. (1998). *Modern China: An Encyclopedia of History, Culture and Nationalism*. Garland Publishing. Ed. Wang K.-w.. New York.

Çin'in Erken Modernizasyonuna Sun Yat-sen'in Katkısı



LIU NINGNING*

Prof. Dr.
Kuzeydoğu Üniversitesi (NEU), Çin

CHENG ENFU**

Prof. Dr.
WAPE Başkanı

* Liu Ningning, Çin Kuzeydoğu Üniversitesi Marksizm Okulu'nda öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Liaoning Üniversitesi'nden ekonomi alanında doktora derecesi almıştır ve dünya ekonomisi alanında uzmanlaşmıştır. Araştırma ve ilgi alanları arasında modern Çin tarihindeki temel konuların incelenmesi ve Marksist siyasi ekonominin incelenmesi yer almaktadır.

e-posta: liuningning@mail.neu.edu.cn

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-1684-6424>

**Cheng Enfu, Çin Sosyal Bilimler Akademisi Marksizm Enstitüsü eski Dekanı, Akademisyeni ve Profesörü, Dünya Ekonomi Politik Derneği Başkanı. Cheng Enfu, International Critical Thought dergisinin Genel Yayın Yönetmenidir.

e-posta: 65344718@vip.163.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9236-1916>

Geliş Tarihi: 31.12.2024

Kabul Tarihi: 30.01.2025

Atf: Liu, N. & Cheng, E. (2025). Çin'in Erken Modernizasyonuna Sun Yat-sen'in Katkısı. *BRIQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, 6(2),169-184.



ÖZ

Sun Yat-sen seçkin bir vatansever, Çin'in demokratik hareketinin öncü isimlerinden biri, Çin Cumhuriyeti ve Guomintang'ın yaratıcısı ve "Üç Halk İlkesi"nin formüle edicisiydi. Çin Cumhuriyeti dönemindeki Çin'in erken modernleşmesi bağlamında, 1911 Devrimi monarşiyi ortadan kaldırdı ve bir burjuva cumhuriyeti kurdu, böylece erken modernleşmenin liderliğini modern burjuvaziye devretti ve modern medeniyete geçişi kolaylaştırdı. Demokratik cumhuriyet kavramını popülerleştirdi. Çin'in ana ulusal yapısını yeniden tesis etti, modern tarihte Çin ulusunun yeniden canlanmasında önemli bir an olarak Çin'in ilk modernizasyonu için kurumsal bir çerçeve oluşturdu. Sun Yat-sen'in ulus inşası vizyonu ve modernizasyon felsefesi, özellikle Yeni Üç Halk İlkesi; Sovyetler Birliği'yle ve Çin Komünist Partisi, işçi sınıfı ve köylülükle işbirliğini içeren sosyalist yönelimli politikaları aracılığıyla Çin'in erken modernizasyonuna önemli ölçüde katkıda bulundu. Çin Komünist Partisi'ne Çin'in modernizasyon yolunu keşfetmesi için önemli bir tecrübe sağladı.

Anahtar Kelimeler: 1911 Çin Devrimi, emperyalizm ve feodalizme karşı mücadele, modernleşme, Üç Halk İlkesi, yeniden inşa.

Sun Yat-sen's Contribution to Early Stages of Chinese Modernization and its Significance

ABSTRACT

Sun Yat-sen was a distinguished patriot, a pioneering figure in China's democratic movement, the creator of the Republic of China and the Kuomintang, and the formulator of the "Three People's Principles." In the context of China's early modernization during the Republic of China, the 1911 Revolution dismantled the monarchy and instituted a bourgeois republic, thereby transferring the leadership of early modernization to the modern bourgeoisie and facilitating the transition to modern civilization. It popularized the concept of a democratic republic and established an institutional framework for China's initial modernization. Sun Yat-sen's vision for nation-building and his modernization philosophy significantly contributed to China's early modernization, particularly through the New Three People's Principles and the policies of collaboration with Russia, the Communist Party, and the labor classes and peasants, which exhibited a socialist inclination. Third, it provided some experience for the Communist Party of China to explore the road of China's modernization.

Keywords: 1911 Chinese Revolution, modernization, struggle against imperialism and feudalism, reconstruction, Three People's Principles.

Giriş

QING HANEDANLIĞI'NIN SON DÖNEMLERİNDE Çin, Batılı kapitalist güçler nedeniyle daha fazla parçalanma yaşadı; ulusal kapitalizm ortaya çıktı ve gelişti, tarım ekonomisi parçalanmaya başladı, Qing Hanedanlığı giderek daha beceriksiz ve yozlaşmış hale geldi, köylü hareketleri başladı ve yeni ideolojiler çoğaldı. Batılılaşma ekolü kendini geliştirme ve refah hedefine ulaşamadı ve reformistler beklenen gelişme ve refah beklentilerini karşılayamadı. Qing Hanedanlığı'nın son dönemlerinde uygulanan politikalar, kendini güçlendirme ve düzeltme hedeflerine ulaşmada başarılı olamadı. Bu noktada burjuva devrimcileri tarih sahnesine çıktılar.

1911 Devrimi, Çin'in erken modernleşmesinin başlatılması için gerekli koşulları oluşturdu

Sun Yat-sen (1866-1925) seçkin bir vatansever, Çin'in demokratik hareketinin öncü isimlerinden biri, Çin Cumhuriyeti ve Guomintang'ın yaratıcısı

ve "Üç Halk İlkesi"nin formüle edicisiydi. Sun Yat-sen Batılılaşma Hareketi sırasında doğdu ve büyüdü. Batılılaşma Hareketi sona erdiğinde, genç Sun Yat-sen bu hareketin eksikliklerinden edindiği bilgileri özümsemiş, bunları Batı modernleşmesinin ilkeleriyle birleştirmiş ve Çin'in zenginliğini ve gücünü arttırmak için, tarım, eğitim, sanayi ve ekonomide geleneksel paradigmalardan modern paradigmalara geçişi savunan bir ekonomik modernleşme stratejisi önermiştir:

"İnsanlar ellerinden gelenin en iyisini yapabilir, topraktan maksimum verim elde edilebilir, kaynaklar optimize edilebilir ve mallar serbestçe dolaşabilir (Sun, 1981a: 8)."

1911 Devrimi'nin nihai hedefine ulaşmasındaki başarısızlığına rağmen Sun Yat-sen'in Çin için kapsamlı reform vizyonu ve fikirleri toplumu etkiledi. Daha sonra, Sun Yat-sen, Qing hükümetindeki derin yolsuzluğu ortaya çıkardı ve şunu kabul etti:

"Barışçıl reform yaklaşımı artık uygulanabilir değil. Yönetim talebi yoğunlaştıkça ve reform aciliyeti arttıkça, şiddet içermeyen dönüşüm



Sun Yat-sen Ağustos 1905'te Huang Xing, Song Jiaoren ve diğerleri ile birlikte ilk ulusal devrimci örgüt olan Tongmenghui Derneği'ni (Çin Devrimci İttifakı) kurdu (Fotoğraf: Chiculture, 2025).

yöntemlerinin baskıyı da içerecek şekilde değiştirilmesi gerektiği ortaya çıkıyor (Sun, 1981a: 52).”

Sun, bunun ardından devrim yoluna girdi. O köklü anti-emperyalizm ve anti-feodalizm bayrağını ilk yükselten, iki bin yıldan uzun süredir devam eden feodal monarşiyi sona erdiren, Çin tarihinin yörüngesini değiştiren ve Çin'in erken modernleşmesinin yeni bir aşamaya geçmesi için zemin hazırlayan 1911 Devrimi'ni başlatan kişiydi.

Sun Yat-sen, Çin'in modernleşmesi için yeni bir yörünge çizen “Üç Halk İlkesi” doktrinini formüle etti

1894 yılında Sun Yat-sen, modern Çin'deki yerel düzeyde ilk burjuva devrimci örgüt olan Xingzhonghui Derneği'nin kurulmasına öncülük etti; dernek, Qing Hanedanlığı'nın tamamen ortadan kaldırılması ve ABD'dekine benzer bir cumhuriyetçi hükümetin kurulması şeklindeki demokratik devrimci hedefi yansıtan “Mançuları kovmak, Çin'i restore etmek ve birleşik bir hükümet kurmak” (Sun, 1981a: 20) diye ifade edilen devrimci gündemi savunuyordu. 20. Yüzyıla girerken, giderek genişleyen bir grup aydın, demokratik devrimci kavramları hararetle destekleyen kitaplar yazdı, gazeteler ve süreli yayınlar çıkardı. Burjuva devrimci gruplar, devrimci fikirleri geniş çapta yayarak halka derinden aşıladi ve devrimci güçlerin gelişmesine ve genişlemesine yol açtı. Devrimci ortamın hızla büyüdüğü bir dönemde, Sun Yat-sen ülkenin devrimci gruplarını birleştirdi ve Ağustos 1905'te Huang Xing, Song Jiaoren ve diğerleri ile birlikte ilk ulusal devrimci örgüt olan Tongmenghui Derneği'ni (Çin Devrimci İttifakı) kurdular. Tongmenghui Derneği, burjuva demokratik devrimin gündemi olarak “Mançuları kovmak, Çin'i restore etmek, Çin Cumhuriyeti'ni kurmak ve toprak haklarını eşitlemek” (Sun, 1981a: 276-

277) amaçlarını benimsedi ve başlangıçta burjuva Cumhuriyetinin çerçevesini çizdi. Aynı yılın Ekim ayında Sun Yat-sen, People's Daily (Halkın Günlüğü) adlı dergisinde “milliyetçilik, medeni haklar ve halkın geçimi” (Sun, 1981a: 288) şeklindeki üç fikri dile getirdi. Milliyetçilik, Mançuların kovulmasını ve Çin'in restorasyonunu, Mançu liderliğindeki feodal hanedanlığın ulusal bir devrimle yıkılmasını ve tüm etnik gruplar arasında eşitlikle karakterize edilen bir “ulusal devlet” kurulmasını ifade eder:

“Çin, Çinlilere aittir. Çin'in siyasi işleri yurttaşları tarafından yönetilir. Mançuları kovduktan sonra ulusumuzu yeniden kuracağız (Zhang & Li, 2009:174)”.

Modern Çin halkının yüce ideallerle verdiği aralıksız mücadelenin amacı ülkeyi tehlikeden kurtarmak ve ulusal bağımsızlığa ulaşmaktır, bu nedenle feodal otokratik sistem yıkılmalıdır. Yurttaşlık hakları düşüncesi, feodal diktatörlüğü devrim yoluyla yıkıp burjuva demokratik bir cumhuriyet olarak Çin Cumhuriyeti'nin kurulmasını ifade eder.

Sun Yat-sen, burjuva cumhuriyetinin dünyadaki en gelişmiş siyasi sistem olduğunu iddia etmiş ve Çin'in insanlığın “evrim aksiyomlarına” uygun olarak bu sistemi benimsemesi gerektiğini ileri sürmüştür:

“Yurttaşlık hakları ilkesi siyasi devrimin temelini oluşturur. Gelecekteki ulusal devrimin ardından, mevcut zararlı siyaseti ortadan kaldırmak gerçekten mümkün olsa da, altta yatan nedenler devam edecektir ve bunları ihmal etmemek gerekir. Çin, bin yıldır mutlak monarşi olarak işleyen, halkı için eşitlik ve özgürlük ilkeleriyle bağdaşmayan bir sisteme sahiptir. Başarıya ulaşmak için sadece ulusal devrim yeterli değildir (Sun, 1981a: 325)”.

Bu da, “cumhuriyet”i kurmak için ulusal devrimle birlikte siyasi devrimin de gerçekleştirilmesi gerektiği anlamına gelmektedir:

“Ulusal bir hükümetin kurulması için devam eden devrimde, tüm yurttaşlar eşittir ve siyasi iktidara katılma hakkına sahiptir. Cumhurbaşkanı halk seçer. Parlamento halk tarafından seçilen temsilcilerden oluşur. Tüm bireyler Çin Cumhuriyeti Anayasasını hazırlar ve buna uyar (Sun, 1981a: 297).”

Bu, halkın yurttaşlık hakları elde etmesinin temelini oluşturmuştur. Halkın geçimi felsefesi “eşit toprak haklarını” savunur, toprakla ilgili sosyal ve ekonomik sorunları sosyal devrim yoluyla ele alır, böylece bir “sosyal devlet” kurarken ulusal zenginliğe ve güce ulaşır.

Sun Yat-sen, Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) varlıklılar ile yoksullar arasındaki önemli eşitsizliğin toprak sorununun çözülmemesinden kaynaklandığına inanıyordu. Sonuç olarak, çalkantılı kapitalist manzarayı inceledikten sonra Sun Yat-sen, toprak sorununa kalıcı bir çözüm bulmaya, halkın refahını artırmaya ve ulusu güçlendirmeye çalıştı. Şu sözleriyle, toplumsal zenginliğin yeniden dağıtımı, tekellilik karşıtlığı ve kamu mülkiyeti kavramlarına açıklık getirmektedir:

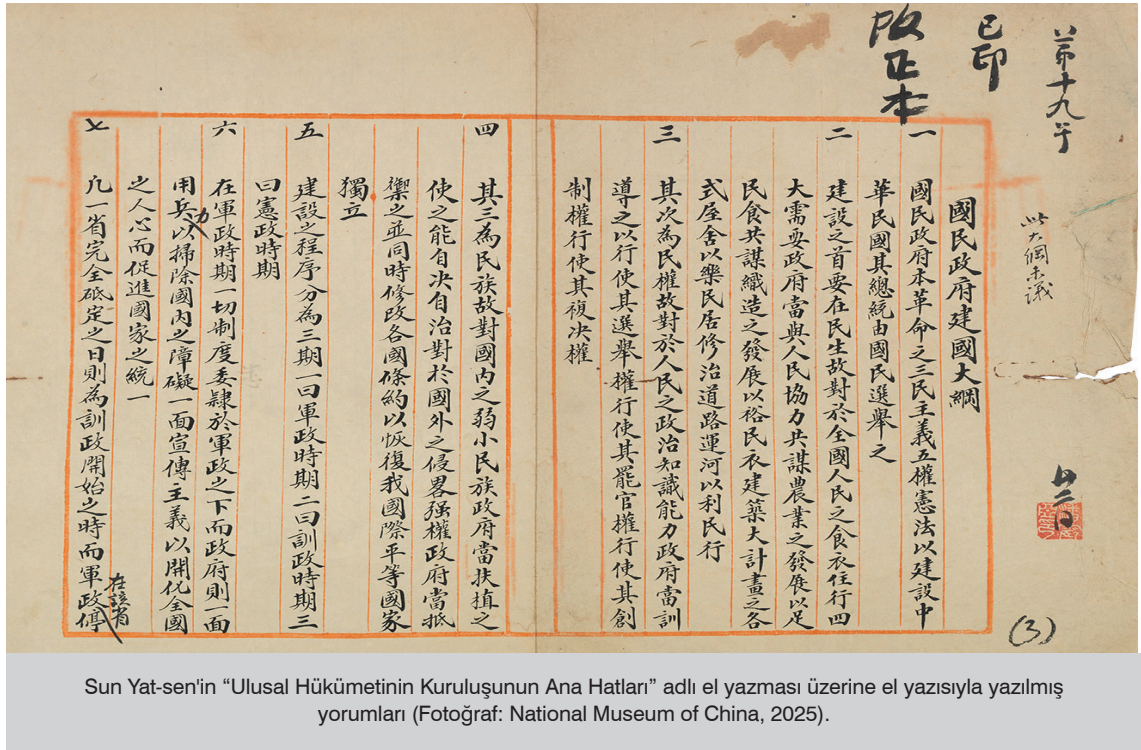
“Medeniyetin gelişiminden herkes eşit şekilde faydalanmalıdır. Sosyal ve ekonomik yapıların gelişmesi dünya çapında arazi değerlemesini etkiler. Mevcut arazi fiyatları ilk sahiplerinde kalacaktır; devrim sonrası toplumsal ilerlemelerden kaynaklanan artan değer devlete tahsis edilecek ve halk arasında dağıtılacaktır. Toplum oluşumundan sorumlu devlet, her ailenin yeterli yiyecek ve giyeceğe sahip olmasını garanti etmeli ve hiçbir bireyin evsiz kalmamasını sağlamalıdır. Yurttaşların hayatlarını tekeline almaya ve egemen olmaya çalışan bireyler halk tarafından terk edilmelidir (Sun, 1981a: 297).”

“Ortalama arazi hakkı” kavramı, “arazi değerinin belirlenmesi”, “değere göre vergilendirme”, “değere göre arazinin kamu mülkiyetine geri dönürülmesi”, “değere göre arazi edinimi” ve “devlete ait arazi” konularını kapsamaktadır. Sun Yat-sen (2011b: 625), her yönetim biriminin özerklik kurduğunda, öncelikle yönetim birimi içindeki özel arazinin değerini belirlemesi gerektiğini öne sürdü:

“Yasal çerçeve oluşturulmalı ve yerel hükümet bu değerlemeye göre vergi koymalı, önceden belirlenen fiyata göre herhangi bir anda satın alma seçeneğine sahip olmalıdır. Siyasi reform veya sosyal ilerleme sonucunda arazinin değeri artarsa, avantajlar tüm ilçe halkı arasında dağıtılacak ve asıl sahibi bundan pay almayacaktır. Yıllık tarımsal verim, arazi değerinin artması, ortak araziden elde edilen üretim, dağlar, ormanlar ve su yolları gibi doğal kaynaklardan elde edilen faydalar ve hidroelektrik enerjiden elde edilen karlar yerel yönetimin yetkisi altındadır. Bu kaynaklar yerel girişimler için ve çocuk yetiştirme, yaşlı bakımı, yoksulluğun azaltılması, sağlık hizmetleri ve aile desteği gibi kamusal ihtiyaçların karşılanması için kullanılmaktadır”.

Sun Yat-sen’in “Üç Halk İlkesi” Çin’in ulusal, siyasi ve sosyal değişim yoluyla modernleşmesini sağlamak için yeni bir vizyon ve metodolojinin ana hatlarını çizmektedir:

“Devrimimizin amacı tüm insanlar için mutluluk sağlamaktır. Küçük bir Mançu grubunun iktidarı tekeline almasını istemiyoruz, bu yüzden ulusal bir devrime ihtiyacımız var; monarşinin tekelleşmesini istemiyoruz, bu yüzden siyasi bir devrime ihtiyacımız var; küçük bir zengin grubunun tekelleşmesini istemiyoruz, bu yüzden top-



Sun Yat-sen'in "Ulusal Hükümetinin Kuruluşunun Ana Hatları" adlı el yazması üzerine el yazısıyla yazılmış yorumları (Fotoğraf: National Museum of China, 2025).

lumsal bir devrime ihtiyacımız var. Bu üç hedeften hiçbirine ulaşamıyorsak, bu bizim niyetimiz değildir. Bu üç hedefe ulaştıktan sonra Çin en mükemmel ülke haline gelecektir (Zhang & Li, 2013: 176)."

Üç Halk İlkesi programı, dönemin Çin burjuvazisinin modernleşmeyi hedefleyen siyasi ve ekonomik ideolojilerini ifade eden üç temel hedefi tanımlamaktadır: Ulusal egemenlik, siyasi demokrasi ve ekonomik kalkınma. "Üç Halk İlkesi" Sun Yat-sen'in Batılı kapitalist ulusların sistemlerinden öğrendikleri ve deneyimlerinin sentezi üzerine kurulmuştur ve Çin'in modernleşmesi üzerine ilk düşüncelerinin teorik doruk noktasını temsil etmektedir. "Üç Halk İlkesi"nin altında yatan mantığın yorumu, Sun Yat-sen'in Çin'in modernleşmesinin gerçekçi yolunu ülkenin ulusal koşulları bağlamında araştırdığını da göstermektedir.

1911 Devrimi feodal otokrasiyi sona erdirdi ve Çin'in modernleşmesi için yeni bir yol başlattı

Sun Yat-sen, burjuva devrimci hareketinin lideri olarak, ulusal egemenliğe, yurttaşlık haklarına ve halkın refahına öncelik vererek Çin ulusunu tehlikeyden kurtarmayı amaçladı ve "Çin'i yeniden canlandırma" çağrısına öncülük etti. Sun Yat-sen'in liderliği altında, çok sayıda devrimci Parti üyesi devrimci ideolojileri hararetle yaydı, demokrasi ve cumhuriyetçilik ilkelerini halka aşıladı ve ülke çapında halkın coşkulu desteğini alan silahlı ayaklanmalara girişti. 10 Ekim 1911'de Wuchang Ayaklanması Çin'in kapsamlı ulusal demokratik devrimini başlattı. Çin'deki iki bin yıllık feodal tiranlığa son verdi ve Asya'daki ilk cumhuriyetçi devleti kurdu. 1 Ocak 1912'de Sun Yat-sen geçici cumhurbaşkanlığı görevini üstlenerek Çin Cumhuriyeti'nin kuruluşunu resmen ilan etti.

Nanjing Geçici Hükümeti, burjuva cumhuriyeti olarak nitelendirilen devrimci bir rejimdi. Nanjing Geçici Hükümeti Senatosu, Yuan Shikai'nin başkanlığa yükselmesinin ardından otoritesini kısıtlamak ve devrimin kazanımlarının yok edilmesini önlemek için Mart 1912'de Çin tarihinde burjuva cumhuriyetinin anayasasına niteliğindeki ilk temel kanunu, feodal mutlak monarşiyi anayasal olarak kaldıran Çin Cumhuriyeti Geçici Anayasa Kanunu'nu çıkardı. Anayasa Kanunu yedi bölüm halinde düzenlenmiş 56 maddeden oluşmaktadır: Temel ilkeler, halk, Senato, geçici başkan, başkan yardımcısı, devlet katibi, yargı ve ek hükümler. Anayasa, Batı'nın burjuva demokrasisinin "güçler ayrılığı" ilkesini benimsemekte ve tüm Çinli bireylerin eşit olduğunu ve Çin Cumhuriyeti'nin egemenliğine sahip olduğunu ileri sürmektedir. Kabine sisteminin kurulmasını zorunlu kılar; başbakan parlamento çoğunluğu tarafından seçilir ve başkanlık emirlerinin yürürlüğe girmesi için başbakanın imzası gerekir.

1911 Devrimi feodal rejimi yıkarak demokratik cumhuriyetçi bir sistem kurmuş ve ulusal demokratik devrimin başlangıcını simgelemiştir.

Nanjing Geçici Hükümeti'nin kurulmasının ardından koşullar zorluydu. Ancak Hükümet, siyasi, ekonomik, askeri, kültürel ve eğitim alanlarında çok sayıda politika geliştirdi ve reformları uygulamaya çalıştı. İç meselelerde ulusal birleşme politikasını uyguladı ve beş etnik unsurlu, Han, Mançu, Moğol, Hui ve Tibetlileri kapsayan cumhuriyeti kurdu. Bu politika çok etnikli Çin devletinin oluşmasını ve ilerlemesini sağladı.

Sanayiye yeniden canlandırmak için Sanayi Bakanlığı kuruldu ve sınai ve ticari kalkınmayı teşvik etmek için bir dizi politika ve önlem yürürlüğe kondu. Demiryolları, madenler, gemiler, makine üretimi, ıslah projeleri

ve diğer fabrikalar, firmalar ve bankalar da dahil olmak üzere sanayi ve madencilik işletmelerinin kurulmasını teşvik eden endüstriyel faaliyetlerde bir artış yaşandı. Ulusal sanayi geliştirildi; askeri disiplin düzenlendi ve ordu yeniden yapılandırıldı. Cumhuriyet, yeni eğitim politikası olarak örgün, milli askeri, yurttaşlık ahlakı, dünyaya bakış ve estetiği kapsayan "beş eğitim" modelini getirirken aynı zamanda genel eğitimi de teşvik etti ve böylece Çin Cumhuriyeti'nde okul eğitiminin geliştirilmesi için bir temel oluşturdu. Sosyal reform hareketi toplumsal yaşamın her alanını aydınlatmıştır. Kamu görevlisi bilincinin ve temiz bir iş ahlakının teşvik edilmesi, unvanların değiştirilmesi ve diz çökme adabının, uyuşturucu kullanımının ve kumar oynamanın ortadan kaldırılması, bireylerin manevi yönelimlerini aşamalı olarak dönüştürdü ve sonuçta yenilenmiş bir canlılık ve dinamizm ortamı sergileyen bir toplum ortaya çıktı.

1911 Devrimi feodal rejimi yıkarak demokratik cumhuriyetçi bir sistem kurmuş ve ulusal demokratik devrimin başlangıcını simgelemiştir.

"Dönemin tarihsel ve toplumsal koşulları tarafından kısıtlanan ve ülkenin geleceğini belirleyecek doğru yoldan ve öncü güçten yoksun olan 1911 Devrimi, Çin toplumunun yarı-sömürge ve yarı-feodal doğasını ve Çin halkının acı kaderini değiştirememiş; ulusal bağımsızlık ve halkın kurtuluşu gibi tarihi görevleri yerine getirememiştir (Xi, 2021: 3)."

Bununla birlikte, Çin'in kapsamlı ulusal demokratik devriminin başlangıcını oluşturmuştur. 1911 Devrimi, Çin'in modernleşmesinin önündeki en büyük engel olan feodalizmi ortadan kaldırmıştır. Çin halkının ulusal bağımsızlığını ve özgürlüğünü elde etmesi ve Çin'in önemli ölçüde gençleşmesine yol açacak olan Çin'in modernleşme yolunu bulmak için değerli bir keşiftir. 1911 Devrimi, Çin'in imparatorluk otoritesinin hakim olduğu feodal bir toplumdan demokratik ve cumhuriyetçi modern bir devlete geçişine damgasını vurmuş, Çin'in modernleşme yörüngesini aktif hale getirerek, bu süreçte önemli bir dönüm noktasını temsil etmiştir (Xi, 2021: 4).

Sun Yat-sen Çin'in modernleşmesi için ilk çerçeveyi formüle etti

Sun, 13 Şubat 1912'de başkanlığı bıraktı. Yuan Shikai tarafından zaferin gasp edilmesinin ardından Sun Yat-sen, endüstriyel gelişmeyi kişisel sorumluluk saydı ve Çin'in modernleşmesini ilerletmek için gayretle çalıştı. Yuan Shikai'nin gerçek yüzünü gördükten sonra Sun Yat-sen, askeri güçleri kullanarak Yuan'a karşı "İkinci Devrim" başlattı; bu devrim Yuan'a karşı Yasayı Savunma Savaşını (1913-1916), İkinci Yasayı Savunma Devrimini (1921-1922) ve Savaş Lordlarına karşı Guomindang ile Komünist Parti işbirliğine dayanan Ulusal Devrimi (1925-1927) kapsar. Devrim sırasında Sun Yat-sen, Çin'in modernleşmesi üzerine kapsamlı bir şekilde düşünmüş ve fikirlerini yazılar, konuşmalar, konferanslar ve bildiriler aracılığıyla dile getirmiş, böylece modernleşme teorisini sistematik olarak formüle etmiş ve Çin'in ilk modernleşmesi için kapsamlı bir plan sunmuştur.

Sun Yat-sen'in Çin'in Modernleşme Teorisi

Sun Yat-sen, Çin'in modernleşmesinin en önemli öncülerinden biriydi. Çin'in modernleşmesinin teorik sistemini bütünüyle oluşturmuş ve Çin'in demokratik ve cumhuriyetçi sosyal sistem altında modernleşmesine tam anlamıyla başlaması için bir plan önermiştir. Sun Yat-sen'in modernleşme üzerine özel bir çalışması olmamasına rağmen, modernleşme düşüncesi "Kurucu Strateji" ("Sun Wen Teorisi", "Endüstriyel Plan" ve "Temel Yurttaş Hakları" dahil), "Beş Güç Anayasası", "Guomindang Birinci Ulusal Kongresi Bildirgesi", "Ulusal Hükümetin Kuruluşunun Anahatları", "Üç Halk İlkesi" ve modernleşme için teorik bir çerçeve oluşturan diğer eserlerinde yansıtılmıştır.

Çin'in gençleşmesini hedef olarak belirlemek

Sun Yat-sen hayatı boyunca ulusal egemenlik, ilerleme ve yeniden canlanma ideallerinin peşinde koşmuş-

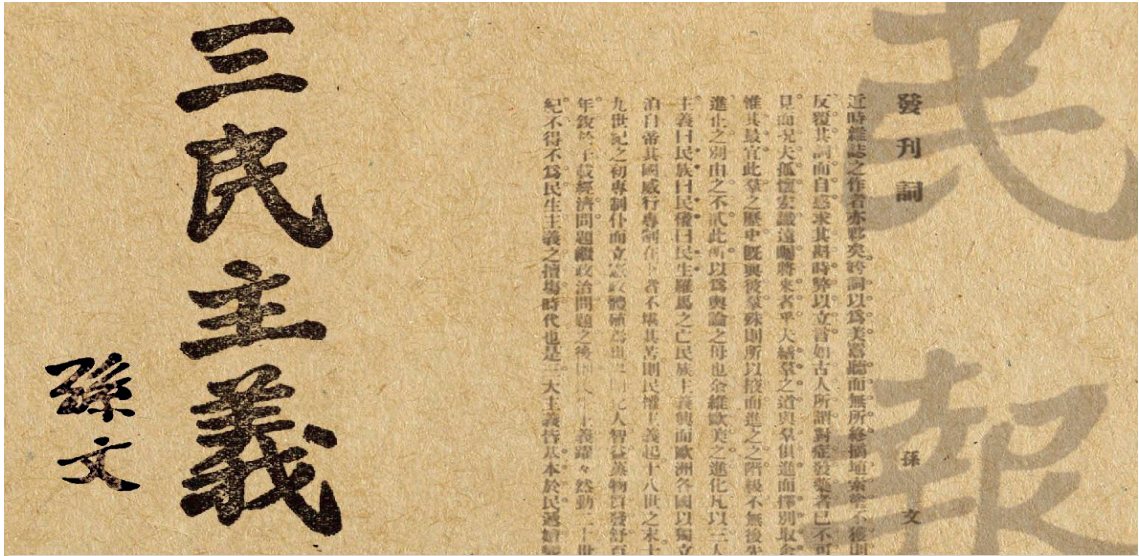
tur. Çin'in modernleşmesinin planlanması sırasında Sun Yat-sen, Çin'in yeniden canlandırılması hedefini dile getirmiş ve ulusal bağımsızlığın bu yenilenme için bir gereklilik olduğunu vurgulamıştır. XIX. yüzyılın sonuna gelindiğinde, Çin halkı emperyalizm ve feodalizmin baskısı nedeniyle, tekrarlayan ayaklanmalarla sürekli kargaşa içindeydi. Batılılaşma Hareketi, Yüz Gün Reformu ve Geç Qing devri Reformlarına rağmen, Çin'in ilerlemesi Batı'ninkinden önemli ölçüde geri kalmıştır. Bu gerçek, dış saldırı bağlamında defalarca kanıtlanmıştır. Bu bağlamda, Sun Yat-sen kollarını kaldırdı ve "Çin'i yeniden canlandırma" sloganını ilan etti (Sun, 2011: 14). Sun Yat-sen, ulusal sefalet duygusunu ulusal gençleşme arzusuyla tutarlı bir şekilde bütünleştirerek hayatını ulusal yeniden canlandırma çabasına adadı ve Çin'in gelişimi için bir vizyon formüle etti. Sun (2011a: 221), Çin'in yeniden canlandırılması için ulusal bağımsızlığın şart olduğunun farkındaydı:

"Gelişme hakkı bizim elimizde olursa yaşarız, değilse yok oluruz. Kurtuluş yalnızca yenilenme yoluyla elde edilebilir; ulusal bağımsızlık ulusal refaha giden yegâne yoldur ve devrim ulusal bağımsızlığa ulaşmanın mekanizması olarak hizmet eder."

Kısacası, Sun Yat-sen'in Üç Halk İlkesi milliyetçiliği tüm düşüncelerin üzerinde tutmaktadır. Sun Yat-sen (2011a: 72) ulusal yeniden canlanma için iyimser bir vizyon ortaya koymuştur:

"Çin'deki reform hedefimizin başarılmasıyla, şanlı ulusumuz yalnızca yeni bir çağa girmekle kalmayacak, aynı zamanda tüm insanlık daha aydınlık bir geleceğe ortak olacaktır. Çin'in yeniden dirilişi şüphesiz evrensel barışa yol açacak ve uygar dünyanın sosyal ve ekonomik çabaları için hayal edilmemiş geniş bir alan ortaya çıkaracaktır."

Sun Yat-sen, sadece Çin'in erken modernleşmesinin tarihsel yörüngesi olarak ulusal canlanma teorisini inşa etmekle kalmış, aynı zamanda, ulusu yok olmaktan kurtarma ve Çin'i canlandırma gibi muazzam bir çabaya kendini adanmıştır.



“Üç Halk İlkesi” Sun Yat-sen’in ideolojisinin özünü oluşturur (Fotoğraf: Chiculture, 2025).

Tarihi gelişmeye bağlı kalarak, sanayiye geliştirmek, toplumsal refahı artırmak ve Çin’i dünyanın uygar ulusları arasında konumlandırmak için ekonomik kalkınma arayışını savunmuş ve Çin’in modernleşmesinin öncüsü olarak tarihi rolünü üstlenmiştir.

“Üç Halk İlkesi”nin çerçeve olarak benimsenmesi

“Üç Halk İlkesi” Sun Yat-sen’in ideolojisinin özünü oluşturur ve ulusal refahı ve güçlenmeyi amaçlayan kapsamlı modernleşme vizyonu için bir çerçeve görevi görür. Sun Yat-sen, 30 Aralık 1923’te Guangzhou’da Guomindang üyelerine hitaben yaptığı “Propaganda Kitle Gücü Yaradır” başlıklı konuşmasında (Sun, 2011b: 586), Üç Halk İlkesi ve Beş Güç Anayasası üzerine kurulu bir ulus kurmak için işbirliği ve çabanın gerekliliğinin altını çizmiştir:

“Toplumsal bilinci dönüştürmek için Üç Halk İlkesini hayata geçirmeliyiz. Üç Halk İlkesi nedir? Basitçe ifade etmek gerekirse, halktan,

halk tarafından ve halk içindir. Gelecekte ülkemizde yönetim halktan, halk tarafından ve halk için olduğunda, halkı dünyanın en mutlu olacaktır.”

Komünist Enternasyonal ve Çin Komünist Partisi’nin etkisi ve önerisiyle Sun Yat-sen GMD’yi yeniden örgütlemeye ve “Rusya ile ittifak, Komünist Parti, köylü ve işçilerle birleşme” olmak üzere üç ana politikayı uygulamaya karar verdi. Eski “Üç Halk İlkesi”, “Yeni Üç Halk İlkesi”ne dönüştü. Sun’un Yeni Üç Halk İlkesi teorisi GMD ile Komünist Parti arasındaki ilk işbirliğinin siyasi temeli oldu. Mao Zedung (1938), Sun Yat-sen’in en önemli başarılarını “Üç Halk İlkesi programı, birleşik cephe politikası ve zorlu mücadele ruhu” olarak değerlendirmiş ve bu üçünün “Sun Yat-sen’in bize bıraktığı en merkezi, temel ve önemli mirası oluşturduğunu” belirtmiştir.

Önceki Üç Halk İlkesi ile karşılaştırıldığında, yenilenmiş Üç Halk İlkesi önemli bir ilerleme ve niteliksel dönüşüm sağlamıştır. Yeni Üç Halk İlkesi’nde milliyetçilik iki boyut içerecek şekilde yenilenmiştir: “Çin ulusu kendi kurtuluşunu arar” ve “Çin’deki tüm

etnik gruplar eşittir” (Sun, 2011b: 614) eklemeleri yapılarak “emperyalizm karşıtlığı” benimsenmiştir. Bu dönemde Sun Yat-sen, Rus Devrimi'nin zaferinden ve Çin Komünist Partisi'nden etkilenerek Çin'in modernleşmesinin ulusal bağımsızlık gerektirdiğini kavramıştır. Bu nedenle, Yeni Üç Halk İlkesi anti-emperyalizme öncelik vermekte ve emperyalist saldırganlığa karşı direnmenin gerekliliğinin altını çizmektedir.



Bu dönemde Sun Yat-sen, Rus Devrimi'nin zaferinden ve Çin Komünist Partisi'nden etkilenerek Çin'in modernleşmesinin ulusal bağımsızlık gerektirdiğini kavramıştır. Bu nedenle, Yeni Üç Halk İlkesi anti-emperyalizme öncelik vermekte ve emperyalist saldırganlığa karşı direnmenin gerekliliğinin altını çizmektedir.

Sun Yat-sen tarafından dile getirilen beş gücün ayrılması ilkesine -yani yasama, yargı, idare, inceleme ve denetleme güçlerine- dayanan yurttaş hakları doktrinine göre yurttaşlar sadece oy kullanma hakkına değil, aynı zamanda referandum başlatma, referandumlara katılma ve yetkilileri görevden alma yetkisine de sahiptir. Bu, “Guomindang'ın yurttaş hakları doktrininin, azınlığın kişisel avantajı için bir ayrıcalık değil, halkın kolektif bir hakkı olduğunu” altını çizmektedir (Sun, 2011b: 616). Burjuva yurttaşlık hakları savunuculuğunun emperyalizme karşı milliyetçi direnişle birleştirilmesi önemli bir ilerleme anlamına gelmektedir.

Halkın geçim kaynakları da, “eşit toprak hakkı; sermaye kontrolü” ve “toprağı işleyen toprağa sahip olur”

politikasının yürürlüğe konulması şeklinde özetlenebilir. 1911 Devrimi'nin ardından Sun Yat-sen, büyük işletmelerin devlet mülkiyetinde olmasını hararetle desteklemiş ve iki konuyu gündeme getirmiştir: Toprak ile sermaye. Toprakla ilgili olarak, “ortalama toprak hakları”nın yeni bir yorumunu önermiş, “çiftçiye toprak” garantisini için bir politika getirmiş ve feodal sömürüye kesin bir şekilde karşı çıkmıştır. Özel sermayeyi sınırlandırırken devlet sermayesini teşvik etmek ve özel sermayenin aşırı büyümesini ve tekelleşmesini engellemek için devlet otoritesini kullanmayı gerektiren “sermaye kontrolü” önermiştir. Bankalar, demiryolları ve deniz yolları da dahil olmak üzere özel sermayeye emanet edilemeyecek tüm önemli işletmelerin kamulaştırılmasını ve devlet mülkiyetinin esas olmasını önermektedir. Ayrıca, önemli özel çıkarların ulusal ekonomiyi ve halkın refahını manipüle etmesini önlemek için özel sermayeyi koruyacak, teşvik edecek ve düzenleyecek politikaların benimsenmesini önermektedir. Aynı zamanda, vergi mevzuatının gözden geçirilmesi, iş kanununun oluşturulması, işçilerin refahının artırılması ve ek olarak emeklilik sistemi, çocuk yetiştirme çerçevesi, sağlık sistemi ve evrensel eğitim sisteminin desteklenmesi açıkça önerilmektedir (Sun, 2011b: 617). “Eşit toprak hakkı” ve ‘sermaye düzenlemesi’ gibi iki ekonomik girişim, kapitalizmin dezavantajlarını hafifletmek için uygulanmıştır. Sun Yat-sen tarafından savunulan “devlet mülkiyeti” proleter “devlet mülkiyeti” kavramından farklı olsa da, Sun Yat-sen'in siyasi zekasını ve devrimci ahlakını belirgin bir şekilde yansıtmaktadır.

Özünde, Yeni Üç Halk İlkesi birleşik bir bütünlük oluşturmaktadır. Ulusal bağımsızlık temel, yurttaşlık hakları siyasi güvence ve halkın refahı da nihai hedefdir. Bu üçlü birlikte Sun Yat-sen'in Çin modernleşmesine yönelik gündemini oluşturmakta ve Çin toplumunun Batı kapitalizminin geleneksel yolunu terk etmesi gerektiği yönündeki tarihsel gerekliliği somutlaştırmaktadır.

Çin'in modernleşmesini, iki temel unsur olan devrim ve yeniden kurma üzerinden ilerletmek

Milli beka ve bağımsızlık Çin'in modernleşmesi için elzemdir. Sun Yat-sen, Batılılaşma hareketinin ardından feodal otokratik sistem altındaki reformların başarısızlığının, Çin'in hem emperyalist saldırganlığa hem de iç feodal otokrasiye maruz kalan bir ulus olduğunu gösterdiğini belirtmiştir. Emperyalizm, Çin ulusunun varlığını tehlikeye atarak bölünme ve dışarıdan yönetilme ihtimalini doğurmuştur. Feodal otokratik sistem, sosyal ve ekonomik ilerlemeyi önemli ölçüde engelleyerek yoksulluğa ve durgunluğa yol açmıştır. Sonuç olarak, feodalizmin kökünün kazanması ve savaş lordlarının varlıklarını dayandırdıkları emperyalizmin alt edilmesi, egemen ve bağımsız bir devletin kurulması için elzemdi (Sun, 2011b: 981).

Sun Yat-sen ulusal bağımsızlığı Çin'in modernleşme yolunda ilerlemesinin en önemli siyasi ön koşulu olarak görüyordu. Öncelikle demokratik devrimin zor gücüyle ulusal bağımsızlığı elde etmeli, feodal otokrasinin yerine cumhuriyetçi bir sistem getirmeli ve modernleşmenin önü açılmalıydı. Sun Yat-sen devrimi şiddetle destekledi ve öncülük etti, silahlı mücadele yoluyla yeni bir çağ başlattı.

Devrim ve yeniden yapılanma/kurma birbirine bağlıdır ve bir arada var olur. Sun Yat-sen, devrim ve yeniden kurmanın, Çin'in kalkınması, ilerlemesi ve modernleşmesinin ayrılmaz bileşenleri olduğunu ileri sürmüştür. Devrim yıkıcıydı; ancak amaç bu değildi. Devrimin tek amacı yeniden inşa idi:

“Devrim, imparatorluk sisteminin parçalanması ve otokrasinin devrilmesiyle örneklendiği gibi, son derece yıkıcı olabilir; böylesine önemli bir yıkım, aynı derecede olağandışı bir yeniden kurmayı gerektirir. Devrimin yarattığı yıkım ve yeniden yapılanma, bir kuşun kanatları gibi ayrılmaz bir şekilde birbirine bağlıdır (Sun, 2011a:176).”

Sun Yat-sen, “Ulusal Strateji”de (2011a:122), 1911

devriminin ardından yeniden inşanın gerçekleştirilememesinden duyduğu derin üzüntüyü dile getirmiştir:

“Geçtiğimiz yedi yılda, çatışmalar artarken ve halk zorluklara katlanırken ülkenin yeniden ayağa kalkışını gerçekleştiremedik. Gece yarısı tefekkür hüznü uyandıramaz! Çin Cumhuriyeti'nin yeniden ayağa kaldırılması bir an bile geciktirilmemelidir.”

Bağımsızlık, demokrasi, refah ve uygarlık idealleri için çabalarken otokrasi, yabancı düşman baskısı, yoksulluk ve durgunluğun katı gerçekleriyle karşı karşıya kalan Sun Yat-sen, yalnızca Çin'in modernleşmesi için bir plan formüle etmek ve modernleşme felsefesini güçlü bir şekilde yaymakla kalmadı, aynı zamanda Üç Halk İlkesi'ni ulusun temeli ve Beş Güç Anayasası'nı sistemik çerçeve olarak kurarak pratik uygulamaya da girişti.

Endüstriyel planı bir çerçeve olarak kullanarak, küresel olarak gelişmiş kapitalist ulusların modernleşme yörüngesine uyum sağlamayı amaçladı. 1 Ağustos 1919'da Sun Yat-sen, doğrudan liderliği üstlendiği Chien-she Tsa-chih'i (Yeniden Yapılanma Dergisi) kurdu. Sun (1985: 89) amacı şöyle açıklamaktadır:

“Yeniden yapılanma ideolojisini savunmak, ilkel netleştirmek ve partinin yeniden inşa ideolojisini geniş kitlelere yayarak halk tarafından anlaşılmasını sağlamak gerekir. Bu yaklaşım, yeniden yapılanmanın temel bir çağdaş gereksinim olduğunu ve yönetilebilir bir çaba olduğunu aktaracaktır. Sonuç olarak, herkesin ortak çabasıyla bir ulus inşa etmeyi arzuluyoruz.”

Farklı yönleri bütünleştirme ve yeniliklerden yararlanma” yaklaşımını benimsemek

Çin'in modernleşme stratejisi nedir? Sun Yat-sen şeffaflığı ve küresel bir bakış açısını savunmuştur. Batı ideallerini eleştirmeden benimsemek yerine, Çin'in iç koşullarının küresel eğilimlerle birlikte incelenmesini, başkalarının güçlü yönlerinden öğrenmeyi ve yeni bu-

luşlardan yararlanmayı teşvik eden diyalektik yaklaşımları ve metodolojileri benimsemiştir (Sun, 1981c: 1). Sun Yat-sen, Çin'in gelişmesi için, Batı'nın ileri deneyimlerini özümserken ülkenin özgün koşullarını da dikkate almak gerektiğine inanıyordu. Çin'in küresel eğilimlere uyum sağlaması, açık kapı politikası benimsemesi, hem Çin hem de Batı kültürlerine bilimsel titizlikle yaklaşması, Batı kapitalizmiyle ilişkili sorunları aşması ve Çin için en avantajlı kalkınma yörüngesini seçmesi gerektiğine inanıyordu. Çin ancak bu yöntemle modernleşmesini sürdürebilir, yavaş ve kapsamlı bir şekilde ilerleyebilir ve giderek Batı'yı aşabilir. Sonuç olarak, Sun Yat-sen'in modernleşme stratejisi Batı kapitalizmini ve sanayileşmesini tamamen taklit etmemiş, Çin'in kendi koşullarına entegre edilmiş ve yerel özellikleriyle aşılanmış kapitalist bir modernleşme yolu aramıştır.

Sun Yat-sen, belli bir noktaya kadar, yabancı kültürleri gelişigüzel taklit etmek yerine, çağdaş amaçlar için tarihsel emsallerden yararlanma ve yabancı kavramları Çin gereksinimlerini karşılayacak şekilde bütünleştirme ilkesini benimsemiştir. Eleştirel mirasın öneminin altını çizmiştir. Sun Yat-sen, 29 Ocak 1923'te yayınlanan "Çin Devriminin Tarihi"nde, Üç Halk İlkesine dayanan devrimci teorisinin, Batı doktrinlerinin ve saygın geleneksel Çin felsefelerinin güçlü yönlerinin yenilikçi bir sentezi olduğunu ifade etmiştir:

"Çin Devrimi'ne ilişkin planlarım, ülkemizin geleneksel fikirlerimizden, Avrupa doktrinleri ve uygulamalarından alınan düzenlemelerden ve kişisel perspektifimden formüle edilenlerden oluşmaktadır (Sun, 1981c: 60)."

Milliyetçilik konusunda ise bağımsızlığın ve başkalarından öğrenmenin önemini vurgulamıştır:

"Benim milliyetçiliğim atalarımızın mirasını geliştirmeyi ve genişletmeyi gerektirir. Tüm uluslar egemenliklerini korumalı, kendilerine özgü kültürlerini geliştirmeli ve diğer uluslarla bir arada yaşamak için küresel kültürü özümsemeli ve güçlendirmelidir (Sun, 1981c: 60)."

Yurttaş hakları açısından Çin ve yabancı siyasi sistem-

lerin doğal bir şekilde harmanlanmasına odaklandı. Hem Batı'nın kuvvetler ayrılığı sistemini hem de eski Çin denetim ve gözetim sistemlerini ve Çin'in siyasi modernleşmesinin kurumsal çerçevesini oluşturmak için beş erkin ayrılmasını içeren Beş Güç Anayasası'nı benimsemiştir.

Halkın geçim kaynaklarıyla ilgili olarak, Batı ülkelerinde kapitalist modernleşmenin ilerlemesinin zenginler ve yoksullar arasındaki eşitsizliği ortaya çıkardığına bizzat şahit olmuştur ki bu eşitsizlik Çin'de de mevcuttur. Sonuç olarak, halkın geçim kaynaklarının iyileştirilmesi, milliyetçiliğin ve yurttaşlık haklarının teşvik edilmesiyle eş zamanlı olarak gerçekleşmelidir. "Bu sayede bir yandan siyasi başarı elde edilirken diğer yandan da ekonomik bir devrimin katalizörü olunacaktır (Sun, 1981c: 61)." Batı medeniyetinin modası geçmiş yörüngesinden kaçınılmalı ve bunun yerine küresel trendlere uyum sağlanmalı, ulusal ilerleme kendi özgün koşullarına uygun olarak teşvik edilmelidir. Daha sonraki yıllarda ortaya attığı "Rusya'dan Öğrenin" sloganı, Sun Yat-sen'in önemli küresel eğilimlere ilişkin diyalektik bakış açısını göstermektedir.

Sun Yat-sen'in Ulusal Sanayileşme İçin Genel Planı

Modernleşme, "geleneksel bir tarım toplumunun, sanayi, bilim ve teknolojiye dönüştüğü, sanayileşmenin ekonomi, siyaset, kültür ve ideoloji gibi tüm alanlara yayıldığı ve böylece toplumsal örgütlenme ve davranışta önemli değişikliklere yol açan bir süreç" olarak tanımlanmaktadır (Luo, 2012: 3). Sonuç olarak sanayileşme, az gelişmiş ulusların modernleşmeye ulaşmasının yegane yoludur.

Sun Yat-sen, Çin ile Batı arasındaki maddi uygarlık farkını gözlemleyerek, modernleşmenin başarılması için sanayinin yeniden canlandırılması gerektiğini fark etti. Sun Yat-sen hayatını sanayiye canlandırmaya, ülkenin sanayileşmesini sağlamaya ve ulusun refahını ve halkının huzur ve memnuniyet içinde yaşamasını ve çalışmasını sağlamaya adanmıştır:

MAP XVII 圖七十第



公众号：地球知识局

地球知识局

Sun Yat-sen'in "Sanayi Planı"nda yer alan özgün harita (Fotoğraf: The Paper, 2022).

“Yaşam boyu süren çabalarım burada doruk noktasına ulaştı; kararlı bir samimiyet, yılmaz bir ruh, Qing Hanedanlığı'nın gücüne karşı direnç ve zorluklara karşı dayanıklılıkla, sarsılmaz bir şekilde devam ettim. Her zorlukta daha dirençli hale geliyor ve sürekli çabalıyorum (Sun, 2011a: 120).”

Geçici Başkanlık görevinden ayrıldıktan sonra kendini tutkuyla endüstriyel kalkınmaya adadı. Teftişler yaptı, konferanslar verdi ve modernleşme fikirlerini her yerde tanıttı. 1918 yılında, I. Dünya Savaşı'nın sona

ermesinin ardından Sun Yat-sen, “Sanayi Planı”nda, Çin'in endüstriyel gelişimini ilerletmek ve savaş döneminde halkı için önemli bir ilerleme sağlamak için kapsamlı makine ve organize işgücünden yararlanma arzusunu dile getirdi. “400 milyonluk mükemmel ve medeni ulusumuz” (Sun, 2011a: 221) nitelemesiyle Çin halkının sunduğu eşsiz küresel kaynak fırsatını fark etmiş ve meselenin, “Çin'i dünyanın ön saflarına yükseltmek için uygun bir zamanda gelecek vaat eden insanlarla gelecek vaat eden toprakları bir araya getirmek” (Sun, 2011a: 170) olduğunu ileri sürmüştür.

Sun Yat-sen, Çin'in sanayileşmesi konusunu incelemek için büyük çaba sarf etmiş ve Çin tarihinde nispeten eksiksiz ilk ulusal sanayileşme programı olarak kabul edilen kapsamlı ve sistematik bir belge olan "Sanayi Planı"nı titizlikle hazırlamıştır.

Modernleşmeye giden yolda Çin'in sanayileşmesi için bir plan oluşturmak

Sun Yat-sen'in Çin'in modernleşmesine ilişkin ilk düşüncelerinin özü, küresel olarak gelişmiş uluslarla rekabet edebilmek için Çin'in özelliklerine uygun benzersiz bir yol belirlemeye odaklanıyordu. Bu felsefeden ilham alan Sun, küresel eğilimleri ve Çin'in iç koşullarını analiz etti. Sanayi Planı'nda (Malzeme İnşası), Çin'in ileriye dönük modernleşmesinin çerçevesini büyük bir azimle çizdi. Bu plan altı aşamaya ve 33 bölüme ayrılmıştı. Planda, "Çin'in kıyı, iç ve sınır bölgelerini birbirine bağlamak için yaklaşık 160 bin kilometre demiryolu inşa edilmesi; ulusal bir karayolu ağı oluşturmak ve Qinghai-Tibet Platosu'na erişmek için 1.6 milyon kilometre yol yapılması; ülke çapında su yolları ve kanalların kazılması ve yenilenmesi; Üç Boğaz Barajı'nın inşa edilmesi; su koruma ve enerji sektörleriyle birlikte iç nehir taşımacılığının geliştirilmesi; Çin'in kuzey, orta ve güney kıyıları boyunca dünya standartlarında bir liman geliştirilmesi ve tarım, imalat ve madenciliğin güçlü bir şekilde geliştirilmesi" önerilmektedir. Sun Yat-sen tarafından oluşturulan bu plan, onun Çin'in ilerlemesine yönelik olağanüstü öngörülerini ve güçlü isteklerini ortaya koymaktadır (Xi, 2016: 11).

Altı ana plan, ulusal ekonominin ve yurttaşların refahının neredeyse tüm yönlerini kapsamakta ve Çin'in modernleşmesi için yoksulluğu ve az gelişmişliği hızla ortadan kaldırmayı ve böylece kısa bir süre içinde ulusal refah ve güce ulaşmayı amaçlayan bir yörünge oluşturmaktadır.

Ağır sanayi ve tarımın ana bileşenler olduğu, modernize edilmiş bir ulaşım ağını merkeze alan bir kalkınma stratejisinin uygulanması

Bir ülkenin ulaştırma sektörünün gelişimi, o ülkenin ekonomik canlılığının doğrudan bir ölçüsüdür. Ulaştırma sektörünün gelişimi, doğal ekonomik model olan kendi kendine yeterliliğin ortadan kaldırılması, çeşitli bölgeler arasındaki ekonomik etkileşimin artırılması, uyumlu bir iç pazarın oluşturulması ve uluslararası ekonomik ilişkilerin güçlendirilmesi için çok önemlidir. Sonuç olarak Sun Yat-sen, ulaşımı sanayinin temeli olarak görmüş ve sanayi stratejisinde ulaşım sektörünün ilerlemesine öncelik vererek Çin'in demiryolu, karayolu ve su yolu ağlarının kapsamlı bir şekilde geliştirilmesine öncülük etmiştir. Sun Yat-sen, ulaşımın temel taşı olarak gördüğü demiryolu iletişim ağının inşasına odaklanmıştır. Ona göre, 1.6 milyon kilometrelik ulusal bir karayolu ağının kurulması ve Kuzey, Doğu ve Güney limanları da dahil olmak üzere kara ve deniz taşımacılığı sistemlerinin geliştirilmesi, bu limanları dünyaya açılan kapılar ve Çin'in kapsamlı kalkınması için odak noktaları haline getirecektir. Sun Yat-sen, ulaştırma sektörünün yanı sıra madencilik ve eritme gibi sektörlere öncelik vermiş, çelik endüstrisi ve tarımı vurgulamıştır:

"Tarım ve madencilik diğer tüm sektörler için temel sektörlerdir. Tarım ve madencilik geliştiğinde, diğer tüm endüstriler de gelişecektir. Çelik tüm endüstrilerin temelidir (Sun, 1981b: 134)."

Sun Yat-sen, ulusun çeliğe büyük bir aciliyetle ihtiyaç duyduğunu ileri sürdü. Limanların ve demiryollarının inşası önemli miktarda çelik tedarik edilmesini gerektiriyordu. Tarım, endüstriyel kalkınmanın ve genel ulusal ekonominin temelini oluşturur. Sun Yat-sen, tarımı geliştirmek, geleneksel ve az gelişmiş tarım uygulamalarında teknik modernizasyonu gerçekleştirmek, tarımsal makineleşmeyi ilerletmek ve tarımsal işgücü verimliliğini yükseltmek için bilim ve teknolojinin uygulanmasını savunmuştur.

Vatandaşların refahının geliştirilmesine öncelik vererek Çin halkının, medeniyetin nimetlerinden faydalanmasını sağlamak

Sun Yat-sen giyim, beslenme, barınma ve ulaşımın dört temel geçim kaynağı olduğunu ileri sürerek Çin halkının yeterli gıda, giyim, uygun yaşam koşulları ve etkili seyahat araçlarına erişimi olması gerektiğini savunmuştur. Bu da sanayinin canlandırılmasını, çağdaş bilim ve teknolojinin uygulanmasını ve kapitalist üretim tekniklerinin yanı sıra halkın giyim, beslenme, barınma ve hareketlilik için ihtiyaç duyduğu çeşitli temel malzemelerin karşılanması için tarım, sanayi, madencilik ve ulaşımın geliştirilmesini gerektirmektedir. Sun Yat-sen, halkın maddi ve kültürel yaşam standartlarını yükseltmek için titizlikle stratejiler geliştirmiştir:

“Uygun fiyatlı konutlar sunulmalı, her hane dört ila altı odadan oluşmalı, kentsel veya kırsal statüsüne bakılmaksızın tüm haneler telefona sahip olmalıdır (Sun, 2011a: 371-372).”

Endüstriyel gelişmeden elde edilen kârın kısmen fazlaların geri ödenmesine, kısmen işçi ücretlerinin artırılmasına, kısmen makine üretiminin geliştirilmesine ve genişletilmesine, geri kalanının da malların ve kamu hizmetlerinin korunmasına tahsis edilmesini önermiştir:

“Böylece tüm bireyler çağdaş uygarlığın zevklerine ortak olacaktır (Sun, 2011a: 384).”

Tek arzusu “dünyanın en büyük ve en örnek ulusuna sahip, en ilerici, en vakur, en güçlü ve en barışçıl, halk tarafından ve halk için yönetilen bir ülke inşa etmektir (Sun, 2011a: 399).”

Ulusal bağımsızlık ve egemenliği korurken dış dünyaya açılmak

Sun Yat-sen'in sanayileşme düşüncesinin önemli bir yanı, Çin'in sanayileşmeyi gerçekleştirmek için dış dünyaya açılırken ulusal bağımsızlık ve egemenliği koruması gerekliliğidir. Sun Yat-sen'in reform ve dış açılma fikirleri öncelikle yabancı sermaye, uzmanlık ve bilimsel ilerlemelerin ülkeye girişi içeriyordu. Bu dönemde Çin, inşaat finansmanı, kalifiye personel ve teknik yetenekler konusun-

da ciddi bir eksiklikle karşı karşıyaydı ve sermaye, ülkenin sanayileşmesinin başarısını veya başarısızlığını belirleyen en önemli unsurdu. Sun Yat-sen, Çin'in önemli avantajlarını değerlendirdi ve Çin'in “bol kaynakları ve hazineleri bakımından dünya çapında en önde gelen konuma sahip olduğunu” ileri sürdü:

“400 milyonluk nüfusuyla olan küresel olarak ilk sırada yer alan Çin halkının zekası ve becerisi ile 5 bin yıllık kültürü antik çağlardan beri dünyada eşsizdir. Binlerce yıl önce, Çinliler dünyanın en güçlüleridir (Sun, 2011a: 195).”

Sermaye ve yeteneği güçlü bir şekilde aşılıyarak, kesinlikle Çin'in sanayileşme gündemini yerine getirilebilecektir:

“Ulusal düzeydeki devlet yatırımları ancak yabancı yatırım güvence altına alındığında, dış uzmanlık yetkin bir şekilde organize edildiğinde ve uygun stratejiler formüle edildiğinde gerçekleştirilebilir (Sun, 2011a: 227).”

Sun Yat-sen bu konuda iyimserlik göstermiştir. Örnek olarak Japonya'ya atıfta bulunmuştur. Japonya, Avrupa ve Amerikan metodolojilerini benimseyerek ABD'nin bir aşırıda başarısını sadece elli yılda başarmıştır.

“Çin'in mevcut durumu ve zenginliği ile halkımız bir ulus olarak bir araya gelebilirse, üretim kapasitemizi geliştirirken yabancı yatırım ve uzmanlığı benimseyerek endüstriyel kalkınmamız şüphesiz on yıl içinde Avrupa ve ABD'yi yakalayacaktır (Sun 2011a: 199).”

Sun Yat-sen, eşitlik ve karşılıklı avantaj temelinde uluslararası ekonomik işbirliği ile Çin ekonomisini küresel ekonomik çerçeveye entegre etmeyi ve Çin'i önde gelen bir ekonomik güç haline getirmeyi savunmuştur.

Sonuç: Sun Yat-sen'in Modernleşme Düşüncesinin Değeri ve Sınırlılıkları

Sun Yat-sen, Çin'in modernleşmesi için iddialı bir plan tasarladı. Ancak, ülkenin yarı-sömürge ve yarı-feodal sosyal ve tarihi koşulları ve Sun Yat-sen'in ulusal koşullar ve uluslararası manzara hakkındaki değerlendirmelerinin sınırlılıkları nedeniyle, “Endüstriyel Plan” ülkeyi geliştirme

ve yurttaşlarının refahını iyileştirme yönünde hayranlık uyandıran bir özlemin ötesine geçemedi. Yine de bu, Sun Yat-sen'in ekonomik modernleşme felsefesinin rasyonalesini, özgünlüğünü ve ilericiliğini azaltmaz. Bu felsefe, Çin'in çağdaş modernleşme çabaları için önemli bir referans noktası olmaya devam etmektedir.

Birincisi, 1911 Devrimi, feodal medeniyetten modern medeniyete geçişi başlattı. Çin Cumhuriyeti dönemindeki Çin'in erken modernleşmesi bağlamında, 1911 Devrimi monarşiyi ortadan kaldırdı ve bir burjuva cumhuriyeti kurdu, böylece erken modernleşmenin liderliğini modern burjuvaziye devretti ve modern medeniyete geçişi kolaylaştırdı. Demokratik cumhuriyet kavramını halk içinde yaygınlaştırdı, Çin'in ana ulusal yapısını yeniden tesis etti, modern tarihte Çin ulusunun yeniden canlanmasında önemli bir an olarak Çin'in ilk modernizasyonu için kurumsal bir çerçeve oluşturdu.

İkincisi, Çin'in erken modernleşme döneminin kapsamlı bir şekilde gelişmesinin başlangıcı oldu. Sun Yat-sen liderliğindeki Nanjing Geçici Hükümeti, bir dizi yasa çıkardı ve modernizasyon önlemlerini uygulamaya koydu, bunun sonucunda politik, ekonomik, kültürel ve sosyal alanlarda önemli değişiklikler meydana geldi ve bunların hepsi belirgin bir kapitalist karakter sergiledi. Sun Yat-sen'in ulus inşası vizyonu ve modernizasyon felsefesi, özellikle Yeni Üç Halk İlkesi; Sovyetler Birliği'yle ve Çin Komünist Partisi, işçi sınıfı/köylülükle işbirliğini içeren sosyalist yönelimli politikalar aracılığıyla Çin'in erken modernizasyonuna önemli ölçüde katkıda bulundu. Çin Komünist Partisi'ne Çin'in modernizasyon yolunu keşfetmesi için önemli bir tecrübe sağladı.

Sun'un küçük burjuva ideolojisi ve politika önerileri sınıfsal olarak ve tarihsel koşullar tarafından kısıtlanmıştır. İlk olarak, "toprak haklarının eşitlenmesi" ve "sermayenin düzenlenmesi" (özellikle özel sermaye) kavramlarını savundu ve ulusal karar alma süreçlerinde özel sermayenin etkisini azaltmak ve ekonominin ve toplumun istikrarlı gelişimini sağlamak için küçük ve orta ölçekli işletmelerin özel mülkiyetine izin verirken, büyük işletmelerin ve önde gelen üniversitelerin millileştirilmesinin gerekliliğini vurguladı. Bununla birlikte, kamu mülkiyetinin nitelik ve nicelik açısından birincil varlık olması gerektiğini vur-

gulamadı ve işçi sınıfının öncüsü olarak işçiler, köylüler ve Komünist Parti tarafından yönetilen devrimci güçlere gerçekten güvenmedi, böylece proletaryanın temel çıkarlarını somutlaştırmada başarısız oldu. İkinci olarak, Çin'in modernleşmesine yönelik zorluklarını ve direnişi yanlış değerlendirmiş ve ülkenin güçlü feodal unsurlarını, yabancı güçleri ve bunların komprador gruplarını kapsamlı bir şekilde anlamamıştı. Bu da onun modernleşme ideallerini yarı-sömürge ve yarı-feodal bir toplumda hayata geçirilmesinin önünde engel olmuştur. 🌸

Kaynakça

- Luo, R. (2012). *New Theory of Modernization - China's Road to Modernization*. East China Normal University Press. (罗荣渠：《现代化新论——中国的现代化之路》，华东师范大学出版社2012年版。)
- Mao, Z. (1938). Speech at the Meeting to Commemorate the 13th Anniversary of the Death of Premier Sun and to Mourn the Martyrs of the War of Resistance Against Japan. *New China Daily*, March 15. (毛泽东：《在纪念孙总理逝世十三周年及追悼抗战阵亡将士大会上的演说词》，《新中华报》1938年3月15日。)
- Sun, Y. (1981a). *The Complete Works (1)*, Zhonghua Book Company. (《孙中山全集》第1卷，中华书局，1981年版。)
- Sun, Y. (1981b). *The Complete Works (5)*, Zhonghua Book Company. (《孙中山全集》第5卷，中华书局1981年版。)
- Sun, Y. (1981c). *The Complete Works (7)*, Zhonghua Book Company. (《孙中山全集》第7卷，中华书局1981年版。)
- Sun, Y. (1985). *The Complete Works (5)*. "Introduction to the magazine "Construction" (August 1, 1919). Zhonghua Book Company. (《<建设>杂志发刊词》(一九一九年八月一日)，《孙中山全集》第5卷，中华书局1985年版。)
- Sun, Y. (2011a). *Selected Works (1)*, People's Publishing House. (《孙中山选集》上卷，人民出版社2011年版，第14页。)
- Sun, Y. (2011b). *Selected Works (2)*, People's Publishing House. (《孙中山选集》下卷，人民出版社2011年版。)
- Xi, J. (2016). *Speech at the Meeting to Commemorate the 150th Anniversary of the Birth of Dr. Sun Yat-sen*, People's Publishing House. (习近平：《在纪念孙中山先生诞辰150周年大会上的讲话》，人民出版社2016年版，第11页。)
- Xi, J. (2021). *Speech at the Conference to Commemorate the 110th Anniversary of the Revolution of 1911*, People's Publishing House. (习近平：《在纪念辛亥革命110周年大会上的讲话》，人民出版社2021年版。)
- Zhang, H. & Li, X. (2009). *A General History of Modern China, (5)*. New Deal, Constitutionalism and the Revolution of 1911 (1901-1912), Jiangsu People's Publishing House. (张海鹏、李细珠：《中国近代通史》第5卷：新政、立宪与辛亥革命(1901-1912)，江苏人民出版社2009年版。)
- Zhang, H. & Li, X. (2013). *A General History of Modern China, (5)*. New Policies, Constitutionalism and the Revolution of 1911 (1901-1912), Jiangsu People's Publishing House. (张海鹏、李细珠：《中国近代通史》第5卷：新政、立宪与辛亥革命(1901-1912)，江苏人民出版社2013年版。)

Çinli Devrimcilerin, Sun Yat-sen ve Mustafa Kemal Arasındaki Benzerlikler Üzerine Görüşleri



NECATİ DEMİRCAN*

Doktora Öğrencisi
Shanghai Üniversitesi, Çin

**Necati Demircan, 1992 yılında Sakaryada doğdu. 2017 yılında Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünden mezun olmuştur. 2018-2021 yılları arasında Shanghai Üniversitesinde Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi bölümünde yüksek lisans yapmıştır. Demircan, Shanghai Üniversitesi Küresel Çalışmalar bölümünde doktora öğrencisidir.*

e-posta: ndemircan11@hotmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5319-9629>

Geliş Tarihi: 10.01.2025

Kabul Tarihi: 21.02.2025

Atf: Demircan, N. (2025). Çinli Devrimcilerin, Sun Yat-sen ve Mustafa Kemal Arasındaki Benzerlikler Üzerine Görüşleri. *BRIQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, 6(2), 185-198.



ÖZ

Çin'in ilericileri ve devrimcileri, 20. yüzyılın ilk çeyreğinde gerçekleşen Çin Devrimi ile Türk Devrimi arasında, tarihsel ve siyasal koşullar ile emperyalizme karşı ülkelerin konumlarını değerlendirerek benzerlikler kurmuşlardır. Bu durumun en önemli nedeni bir dönemin güçlü imparatorlukları olan Osmanlı İmparatorluğu ile Qing Hanedanlığının aynı dönemde çökmeye başlaması, Batılı devletler tarafından yarı sömürge haline getirilmesi ve devrim süreçlerinin hemen hemen aynı tarihlerde ve benzer hedef ve amaçlara sahip olmasından kaynaklanmıştır. Birisi kıtanın Batı, diğeri doğu ucunda olan her iki devlet de Batı tarafından "Asya'nın hasta adamı" olarak anılmaktaydı. İki devletin devrimcileri de çökmekte olan devleti kurtarmak, ayağa kaldırmak için çözüm arayışı içindeydiler. Aynı dönemde gerçekleşen Türk Devrimi ve Çin Devrimi birbirinden öğrenme ve devrimi geliştirme arayışı içine girmiştir. Çin Komünist Partisi ve Guomindang üyeleri Mustafa Kemal Atatürk ile Sun Yat-sen arasındaki tarihsel benzerlikleri üzerinde duran çeşitli makaleler yayınlamışlardır. Bu çalışmanın amacı, 20. yüzyılın başında Çin'deki devrimcilerin Sun Yat-sen'e bakışı, Türk Devrimi ve Atatürk ile ilgili tasavvurlarını araştırmaktır.

Anahtar Kelimeler: Çin, Kemalist Devrim, Mustafa Kemal Atatürk, Sun Yat-sen, Xinhai Devrimi.

The Chinese Revolutionaries' Imagination Between Atatürk and Sun Yat-sen

ABSTRACT

Chinese progressives and revolutionaries have drawn parallels between the Chinese Revolution and the Turkish Revolution in the early 20th century by assessing the historical and political contexts and the nations' stances against imperialism. The primary reason for this situation is that the Ottoman Empire and the Qing Dynasty, both formidable empires of their time, began to disintegrate concurrently, experienced semi-colonization by Western powers, and underwent revolutionary processes that occurred nearly simultaneously with analogous aims and objectives. The two states, located at the western and eastern extremities of the continent, were designated by the West as the "sick man of Asia." The revolutionaries in both states sought measures to salvage and rejuvenate the failing state. The Turkish and Chinese revolutions, occurring concurrently, aimed to exchange insights and enhance their movements. Members of the Chinese Communist Party and Kuomintang authored multiple papers highlighting the historical parallels between Mustafa Kemal Atatürk and Sun Yat-sen. This study aims to examine the perceptions of revolutionaries in China on Sun Yat-sen at the onset of the 20th century, as well as the historical connection between him and the Turkish Revolution and Atatürk.

Keywords: China, Kemalist Revolution, Mustafa Kemal Atatürk, Sun Yat-sen, Xinhai Revolution.

Giriş

1908 JÖN TÜRK DEVRİMİ İLE 1911 XINHAI Devrimi aynı dönemde gerçekleşmiştir. Fakat bu dönemde iki devrim de büyük bir gelişme kaydedemediği için kesintiye uğramıştır. 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal Atatürk'ün Samsun'a ayak basmasıyla Kurtuluş Savaşı'nın başlaması ile 4 Mayıs'ta Çin gençliğinin emperyalizme karşı ayağa kalkması aynı dönemde gerçekleşmiştir. Kurtuluş Savaşı'nın zaferiyle birlikte Türk Devriminin başarıya ulaşması ile Kuzey Seferi'nin başarıya ulaşarak Çin'de Guomintang'ın iktidarı ele geçirmesi yine benzer dönemde gerçekleşmiştir.

Birinci Afyon Savaşı sonrası imzalanan Nanjing Antlaşması'ndan 1949 Çin Devrimine kadar sürece yüz yıl boyunca aşağılanma ve eşit olmayan ant-

laşmalar dönemi yaşanmıştır. Bu dönemde Batılı güçler Qing Hanedanlığını savaş tehditleri altında tutarak gümrük, kıyı ve nehir seyrüsefer hakları, yerleşim yeri ve liman kurma gibi çeşitli politik ve ekonomik imtiyazlar kazanmışlardır (Wang, 2005; Jianlang, 2016). 1840'da Afyon Savaşıyla başlayan Batı devletlerinin Çin'i aşağılama döneminin başlamasıyla birlikte Taiping Ayaklanması, Boksör İsyanı, 1911 Xinhai Devrimi ve 1949 Çin Devrimine uzanan emperyalizme karşı direniş hareketleri örgütlenmiştir. Özellikle Birinci Çin-Japon Savaşı'nda (1894-1895) Çin'in yenilmesi sonrası ülkede reform ve Batı modernleşmesinin izlenmesi gerektiği anlayışını doğurmuştur.

Örneğin Qing hanedanlığının reformistlerinden Kang Youwei 1898 yılında imparator Guangxu'ye anayasal bir meşrutiyet yönetiminin kurulmasını da içeren raporlar sunmuştur (Fidan, 2013).



Qing hanedanlığının reformistlerinden Kang Youwei İstanbul'u ziyaret etmiş ve iki imparatorluğun da çökmekte olduğu, fakat hangisinin daha önce çökeceğini bilmediğini belirtmiştir (Fotoğraf: Sohu, 2023).

Youwei raporunda iki imparatorluğunda çökmekte olduğu fakat hangisinin daha önce çökeceğini bilmediğini belirtmiştir. Ayrıca, Osmanlı'nın gerileme döneminde Midhat Paşa'nın reformlarından övgüyle bahsetmiş ve Osmanlı ile Qing Hanedanlığının benzerliklerini vurgulayarak Türk reformlarının Çinlilere bir örnek olabileceğini belirtmiştir (Fidan, 2013: 10).

“Çin, ‘Uzak Doğu’nun Hasta Adamı’ olarak adlandırılmıştır. Ancak şimdi, ‘Yakın Doğu’nun Hasta Adamı’ Türkiye, bölünme sorununu devrim yoluyla çözdü. Çin’in durumu nasıl farklı olabilir?”

1906 İran Meşrutiyet Devrimi ve 1908 Jön Türk Devrimi dalgası Çin'deki devrimcileri de heyecanlandırmıştır. Çin devrimcileri Asya'da yükselen devrimci dalgadan övgüyle bahsetmekle kalmamış aynı zamanda hatalardan da dersler çıkarmıştır (Ying, 1995: 81-82). Örneğin Sun Yat-sen, Çin'in Batılılar tarafından bölünme sorununun ancak devrimle önenebileceğini vurgulamıştır. Bu konuda Jön Türk Devrimine atf yaparak şöyle demiştir:

“Çin, ‘Uzak Doğu’nun Hasta Adamı’ olarak adlandırılmıştır. Ancak şimdi, ‘Yakın Doğu’nun Hasta Adamı’ Türkiye, bölünme sorununu devrim yoluyla çözdü. Çin’in durumu nasıl farklı olabilir?” (Wie, 1994).

Diğer bir örnek ise Xinhai devriminin önderlerinden Song Jiaoren, yükselen Jön Türk devrimci hareketine yakından ilgi göstermişti. Jiaoren, Çin ile Osmanlı arasında bir kader birliği olduğunu düşünmekteydi (Gong, 2023: 909-910). Bir başka örnek ise Guomindang'ın (GMD) önderlerinden

Hu Hanmin'in 1910 yılında Guomindang'ın yayın organı *Minbao*'da kaleme aldığı “Türk Devriminin Ordumuza Söyleyecekleri” başlıklı yazısında Jön Türk Devrimi'nden bahsetmiştir (Hu, 1910). Aynı sayıda *Minbao* editörleri “Türk Devrimi” başlıklı yedi sayfalık bir haber yorumuna yer vermiştir (Minyi, 1910). Diğer taraftan ÇKP'nin kurucularından Li Dazhao, Çin'in yeniden ayağa kaldırılmasında gençliğin hem önemli bir güç hem de devrimci hareketin öncüsü olacağını düşünüyordu. Dazhao, 1916 yılında yazdığı yazısında Çin için örnekler verirken Jön Türklere de atıf yapmaktaydı (Dazhao, 2006: 166-171; Shan, 2024: 85). Sun Yat-sen, Jön Türk Devrimi'nin ardından 6 Ağustos 1908'de yazdığı yazısında şöyle demektedir:

“Türkiye'nin Avrupa'daki tüm toprakları bölünme yoluyla kaybedilmiştir. Güçler, geriye kalan tek vilayeti Makedonya'ya da müdahale etmiş, siyasi yetkililerini ve polislerini buraya göndermiştir. Sonuç olarak, oradaki egemenlik yakında Türkiye'den geçecektir. Ancak tam da Güçlerin nüfuz ettiği ve müdahale ettiği yerlerde, Jön Türkler silahlı bir mücadele yürüttü ve bir anda padişahın önde gelen generalini ele geçirdi ve bunun ardından askerler isyan ederek İttihat Terakki'ye iltihak etti. Bu süre zarfında, çeşitli uluslar devrim nedeniyle müdahale etmediler; dahası, devrim nedeniyle müdahalelerini azalttılar, sadece bekleyip izlediler. Daha sonra, padişah tahttan çekildiğinde ve devrim başarıyla sonuçlandığında, daha da ileri giderek siyasi yetkililerini ve polislerini geri çektiler ve İttihat Terakki'yi kendi başına hareket etmekte özgür bıraktılar. Dahası, bugün Türk halkına tebriklerini iletiyor ve kendilerini savunabildikleri için onları övüyorlar” (Wei, 1994).

Kang Youwei, 1908'de tam da Jön Türk Devrimi sırasında İstanbul'u gezmiş ve devrime dair gözlemlerinden bahsetmiştir. Youwei bu raporunda, Osmanlı'nın Qing Hanedanlığı açısından örnek olmasının nedenini, tarihsel olarak iki milletin Hunlardan başlayan ilişkileriyle ve Türkler ile Çinlilerin benzer dönemlerde benzer sorunlarla boğuşmakta oluşuyla ilişkilendirmiştir (Fidan, 2013).

ÇKP'nin kuruluş dönemindeki lider kadroları, Mustafa Kemal ve CHP ile Sun Yat-sen ve Guomintang arasında bir analogi kurarak ondan Milliyetçi Parti olarak bahsetmişler ve Çin'de devrimin başarıya ulaşabilmesi için Türk Devrimi'yle benzer bir yol izlemesi üzerinde durmuşlardır.

ÇKP'nin kuruluş dönemindeki lider kadroları, Mustafa Kemal ve CHP ile Sun Yat-sen ve Guomintang arasında bir analogi kurarak ondan Milliyetçi Parti olarak bahsetmişler ve Çin'de devrimin başarıya ulaşabilmesi için Türk Devrimi'yle benzer bir yol izlemesi üzerinde durmuşlardır (Demircan & Zhangxu, 2023; Zhigao, 2010).

Çin'deki devrimcilerin Türk Devrimine ve Mustafa Kemal Atatürk'e olan ilgilerinin nedenlerini toplu olarak derinlemesine inceleyen bir çalışma bulunmamaktadır. Bu konuda Huang Zhigao (2010), Wu Haiyong (2013), Chen Gong (2023), Sun Menglin ve Huang Zhigao'nun (2019a) makaleleri bulunmaktadır. Ayrıca geçtiğimiz yıl Ye Zhangxu (2023) ile ÇKP'nin kuruluş dönemi liderlerinden Cai Hesen'in Türkiye yazılarını değerlen-

dirdiğimiz makale bulunmaktadır. Genel olarak var olan çalışmalar, Çince olması nedeniyle ne yazık ki hem Türkiye'de hem de uluslararası akademik dünyada pek bilinmemektedir. Bu nedenle bu çalışmada Çin'in reformistleri, devrimcileri ve ÇKP'nin ilk lider kadrosunun Kemalist Devrim'e duyduğu ilginin, var olan çalışmalar üzerinden toplu olarak değerlendirilmesi, özellikle Sun Yat-sen ile Mustafa Kemal arasında kurdukları tarihsel bağ ve bu tarihsel bağ kurmalarına neden olan sürecin incelenmesi önemli bir akademik boşluğu dolduracaktır.

ÇKP Kadrolarının Sun Yat-sen Değerlendirmesi

ÇKP'nin ilk kuşak liderleri, Sun Yat-sen'in devrimci davasının Çin Demokratik Devrim'in temeli olduğunu düşünüyordu ve Çin üzerindeki etkisi konusunda da hemfikirdi (Yanfu, 2001). ÇKP, Sun Yat-sen'in yarım kalan davasını tamamlamayı, yani burjuva devriminin bayrağını sosyalizme yükselterek Çin Devrimini başarıya ulaştırmak hedef olarak koymuştur. Diğer taraftan Sun Yat-sen'in devrimci yılmaz azmi ÇKP üyelerine de büyük bir ilham vermiştir. Örneğin Mao Zedung, "Sun Yat-sen'in devrimci çabaları 40 yıl boyunca pek çok zorlukla ve dönemeçle karşılaştı. Ancak her zaman daha dinç, boyun eğmez ve azimli oldu ve daha fazla çaba sarf etti" demiştir. Diğer bir ÇKP lideri Dong Biwu ise "Sun Yat-sen, devrimci hareketi çok zor koşullar altında örgütledi ve yönetti. Pek çok yenilgiye uğramıştı. Ancak davasının doğruluğuna güçlü bir inancı vardı ve hiçbir başarısızlık onu yıldırmadı" demiştir (Yanfu, 2001). Sun Yat-sen'in devrimci kararlığının hem Mao Zedung'u hem de Dong Biwu'yu etkilediği görülmektedir. Mao Zedung, "Birçoğu cesaretini yitirdiğinde hatta zorluklar karşısında teslim olup kaçtığında, Dr. Sun her zaman kararlıydı" demiştir. Sun Yat-sen ile ilk görüşmesinde Dong Biwu, Sun Yat-sen'in dev-



10-17 Mart 1927 tarihleri arasında Mao Zedung ve Dong Biwu, Wuhan'da Guomindang'ın İkinci Ulusal Kongresi'nin Üçüncü Genel Oturumu'na katıldılar. Fotoğrafta, toplantı sırasında delegelerin Wuhan Ulusal Hükümet Binası önünde toplu fotoğraf çektiği görülüyor. İkinci sıra: Dong Biwu (soldan ikinci) ve Mao Zedung (sağdan üçüncü) (Fotoğraf: Sohu, 2023).

rimci iyimserliğinden derinden etkilenmiş ve “başarısızlıktan sonra cesaretimizin kırılmamasını, tekrar tekrar çok çalışmamızı, devrimin bir tesadüf olmadığını, başarısızlıktan bir ders çıkardığımız ve hatalarımızı düzelttiğimiz sürece iyi çözümler önererek devrimi sürdürebileceğimizi” söylediğini belirtmiştir (Yanfu, 2001).

ÇKP'nin ilk dönem lider kadroları Sun Yat-sen'in bıraktığı devrimci mirasın ve Üç Halk İlkesi programının Çin Devriminin başarıya ulaştırılması yolunda önemli katkıları olduğunu düşünmekteydi. Örneğin Dong Biwu “Bu devrim, Çin halkının uyanışını teşvik etmede ve emperyalizmle feodalizmin egemen düzenini yıkmada önemli bir rol oynamıştır” demiştir (Yanfu, 2001). Diğer yandan Qing Hanedanlığında sorunların reform yoluyla çözülebileceğini düşünenler bulunuyordu. ÇKP'nin Sun Yat-sen'in mirasına sahip çıkmasında Sun Yat-sen'in

reformistlerden ayrılarak devrimci bir çizgi izlemesinin etkili olduğu görülmektedir. Çünkü Dr. Sun, iki bin yıllık feodal monarşi sistemine son vererek halkın egemenliğine dayanan bir Cumhuriyet kurmak istiyordu. Li Dazhao, Sun Yat-sen'in ölümünün birinci yıldönümünde, 12 Mart 1926'da yayınladığı bir yazısında, Sun Yat-sen önderliğindeki milli devrimci hareketin Çin'in milli kurtuluş tarihinin merkezi ve en önemli parçası olduğunun altını çizmiştir. Dazhao, Sun'un yetiştiği dönemin Çin'in büyük acılar çektiği bir döneme denk gelmesinin devrimci karakterinin gelişmesinde etkili olduğunu düşünmektedir. Dazhao yine 1926 yılında yazdığı bir başka yazısında Sun Yat-sen'in öğretilerinin devrimin ilerleyişine rehberlik eden bir pusula işlevi gördüğünün altını çizmiş ve hatta Asya'nın uyanışına hizmet ederek dünya devrimci dalgasına katkıda bulunduğunu vurgulamıştır (Dazhao, 2006a: 150-152).

Sun Yat-sen'in ölümünün ardından ÇKP'nin ilk yayın organı olan *Kılavuz*'da (Çince: 向导) Sun Yat-sen özel sayısı hazırlanmıştır. Bu özel sayıda ÇKP Merkez Yürütme Komitesi Sun Yat-sen'in ölümü üzerine *Kılavuz*'da yayınladığı bildiriye ÇKP'nin Guomintang ile işbirliğini devam ettireceğini belirtmiştir. Sun Yat-sen hayatını kaybetse de Çin'in, emperyalizme ve Çin'deki işbirlikçileri olan savaş ağalarına karşı mücadelenin devam ettiği vurgulanmıştır (The Central Executive Committee of the Communist Party of China, 1925a). Yine ÇKP Merkez Yürütme Komitesi'nin Guomintang'a sunduğu açık taziye mektubunda ÇKP ile Guomintang arasındaki birliğin Sun Yat-sen'in doktrinini ihlal etmemeden, değiştirmeden ve Sun'un devrimci öğretisine dayanarak devam ettirilmesi gerektiği belirtilmiştir (The Central Executive Committee of the Communist Party of China, 1925b).

Çin devrimi, Türkiye, İran, Hindistan, Mısır ve diğer tüm sömürgelerdeki mevcut devrimci hareketler gibi, dünya devrimci hareketinin bir parçasıdır.

ÇKP önderlerinden Cai Hesen, "Sun Yat-sen'in ölümü ve Ulusal Devrim" başlıklı yazısında Sun Yat-sen'in ölümünden sonra Çin Devrimci Hareketi'nin politikasının tartışılması gerektiğini vurgulamıştır. Hesen'in yazısındaki vurguları şu şekildedir:

"Çin ulusal devriminin özelliği, uluslararası kapitalist emperyalizmi devirirken, onun araçları olarak Çin savaş ağalarını da devirmektir. (...) Çin devrimi, Türkiye, İran, Hindistan, Mısır ve diğer tüm sömürgelerdeki mevcut devrimci hareketler gibi, dünya devrimci hareketinin bir parçasıdır. Çin devrimi-

nin başarılı olması için dünya devrimci hareketiyle, yani Batı proletaryasının devrimiyle birleşmesi gerekir, çünkü ikisinin de düşmanı aynıdır ve her ikisinin de amacı kapitalist emperyalizmi devirmektir. Sun Yat-sen'in vasiyeti oldukça doğrudur: 'Kendimi 40 yıldır ulusal devrime adadım ve amacım özgürlük ve eşitlik aramaktır. Çin. Bu amaca ulaşmak için insanları harekete geçirmeli ve bana dünyada eşiti gibi davranan ulusu birlikte savaşmak için birleştirmeliyiz.' 1917'de Rusya'daki Ekim Devrimi'nden önce tüm dünya kapitalist emperyalist güçler tarafından yönetiliyordu. Başarılı olacak mı? Türk devrim hareketinin geçmişteki başarısızlığı gibi, Türk devriminin bugünkü başarısı da Ekim Devrimi'nin zaferi ve Sovyetler Birliği ile temasa kadar olmamıştır. Bu nedenle, kendisi her ne kadar başarılı olmasa da Sun Yat-sen'in 40 yıllık deneyimi gerçekten başarıya yol açtı. Sun Yat-sen ölürken uzun vadeli mücadele deneyimini ve Guomintang'ı geride bıraktı. Tüm ülkenin ezilen halkı, Çin devrimini tamamlamak için Sun Yat-sen'in bu değerli mirasını devralmalıdır" (Cai, 1978: 364-371).

Hesen, Sun Yat-sen'in emperyalizm ve savaş ağalarının yenilgiye uğratılmasının sembolü olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Hesen'in, Çin, Türkiye, İran, Hindistan ve Mısır'daki devrimlerin emperyalizme darbe vuran hareketler olarak nitelendirmesi ve Türkiye'nin Sovyet Rusya ile işbirliğine işaret etmesi, Kemalist Devrim ile Sun Yat-sen arasındaki tarihsel bağ üzerinde durduğunu göstermektedir.

Özellikle Mao Zedung'un gençlik yıllarında Sun Yat-sen'in mirasından etkilendiği ve Üç Halk İlkesine sahip çıktığı açıktır. Mao Zedung 1927 yılında Hunan'daki köylü hareketi üzerine yazdığı raporda şöyle diyordu:

"Bu feodal güçleri yıkmak, milli devrimin

gerçek hedefidir. Ömrünün milli devrime adadığı 40 yılı boyunca, Dr. Sun Yat-sen'in yapmak isteyip de yapamadığı şeyleri, köylüler birkaç ay içinde yaptılar.” (Mao, 2000: 58)

“Bazı köylüler de şimdi Dr. Sun Yat-sen'in vasiyetnamesini ezbere okuyabilmektedirler. Köylüler bu vasiyetnameden 'özgürlük', 'eşitlik', 'Üç Halk İlkesi' ve 'adil olmayan anlaşmalar' gibi kavramları almakta ve bunları eksik de olsa günlük hayatlarında uygulamaktadırlar. Eşraftan biri, yolda köylünün biriyle karşılaşınca, yol vermek istemeyip de onun onurunu kıracak olsa, köylü öfkeyle, 'Bana bak yerel zorba, sen Üç Halk İlkesi'ni bilmiyor musun?' diye bağırılmaktadır. Eskiden Changsha dolaylarında sebze yetiştiren köylüler ürünlerini satmak için şehre geldiklerinde polis tarafından tartaklanırlardı. Şimdi köylülerin artık bir silahı var. Bu silah, Üç Halk İlkesi'dir. Polis, sebze satan bir köylüye vuracak ya da küfred-

cek olsa, köylü hemen Üç Halk İlkesi'ne sığınarak cevap vermekte ve polisi susturmaktadır” (Mao, 2000: 87-88).

Mao, 1937 yılındaki “Japonya'ya karşı direnme döneminde ÇKP'nin Görevleri” başlıklı raporunda Üç Halk İlkesi hakkında şöyle demektedir:

“ÇKP'nin kendi siyasi ve iktisadi programı vardır. Azami programı, Üç Halk İlkesi'nden farklı olan sosyalizm ve komünizmdir. Fakat ÇKP'nin demokratik devrim programı ile Guomindang'ın 1. Milli Kongresi tarafından ilan edilen Üç Halk ilkesi programı esas olarak çelişmez. Bu yüzden biz, Üç Halk İlkesi'ni reddetmek bir yana, bu ilkeleri bağlılıkla uygulamaya hazırız” (Mao, 2000: 374-375).

ÇKP'nin 7. Ulusal Kongresi, Yeni Demokratik Devrim döneminde düzenlenen en önemli ulusal kongreydi. 1945 yılında Yan'an'da düzenlenen 7. Ulusal Kongre sırasında Mao Zedung, hazırladığı rapor ve konuşmalarda Sun Yat-sen'den birçok kez söz etmiştir.



ÇKP 7. Ulusal Kongresi. 7. Ulusal Kongre sırasında Mao Zedung, hazırladığı rapor ve konuşmalarda Sun Yat-sen'den birçok kez söz etmiştir (Fotoğraf: Quishi, 2021).

Sun Yat-sen, 7. Ulusal Kongre'nin hazırlık toplantısındaki konuşmada iki kez anılmış; "Koalisyon Hükümeti Üzerine" raporunda Sun Yat-sen'e 6'sı doğrudan alıntı 27 atıf yapılmıştır (Chenggui, 2005). Mao Zedong'un ÇKP'nin 7'nci Ulusal Kongresi'nde Sun Yat-sen hakkındaki temel görüşü "Sun Yat-sen'in bayrağını yükseltmek için açık bir zihne sahip olmalıyız" şeklindeydi (Chenggui, 2005).

ÇKP'nin Sun Yat-sen'e ve Üç Halk İlkesine sahip çıkışı, zamana göre evrim geçirmiştir. Birleşik Cephe döneminde, Japonya'ya Karşı Direniş savaşı boyunca, tüm ulusu harekete geçirmek için Sun Yat-sen'e sahip çıkılmış ve Üç Halk İlkesi'nin sıkı çalışma ruhu ön plana çıkarılmıştır. Diğer taraftan ÇKP yöneticileri, dönem dönem Guomintang'ın Sun Yat-sen'in mirasından sapmasını eleştirmiştir (Zhang, 2019). Marksizm'in Çinlileştirilmesi, Sun Yat-sen'i anma söyleminde, Sun Yat-sen'i öncü ve ÇKP'yi ise halefi olarak görerek demokratik devrim programını ve birleşik cephe politikasını oluşturmuştur. ÇKP, Sun Yat-sen'in ölümünden sonra onu ulusal devrimin sembolü olarak resmederek Üç Halk İlkesi bayrağı altında birleşik cepheyi güçlendirmiş ve genişletmiştir. Böylelikle Sun Yat-sen'in eylemleri ve programı, Çin'in ulusal demokratik devriminin tamamlanmamış davası olarak görülmüştür (Zhang, 2019).

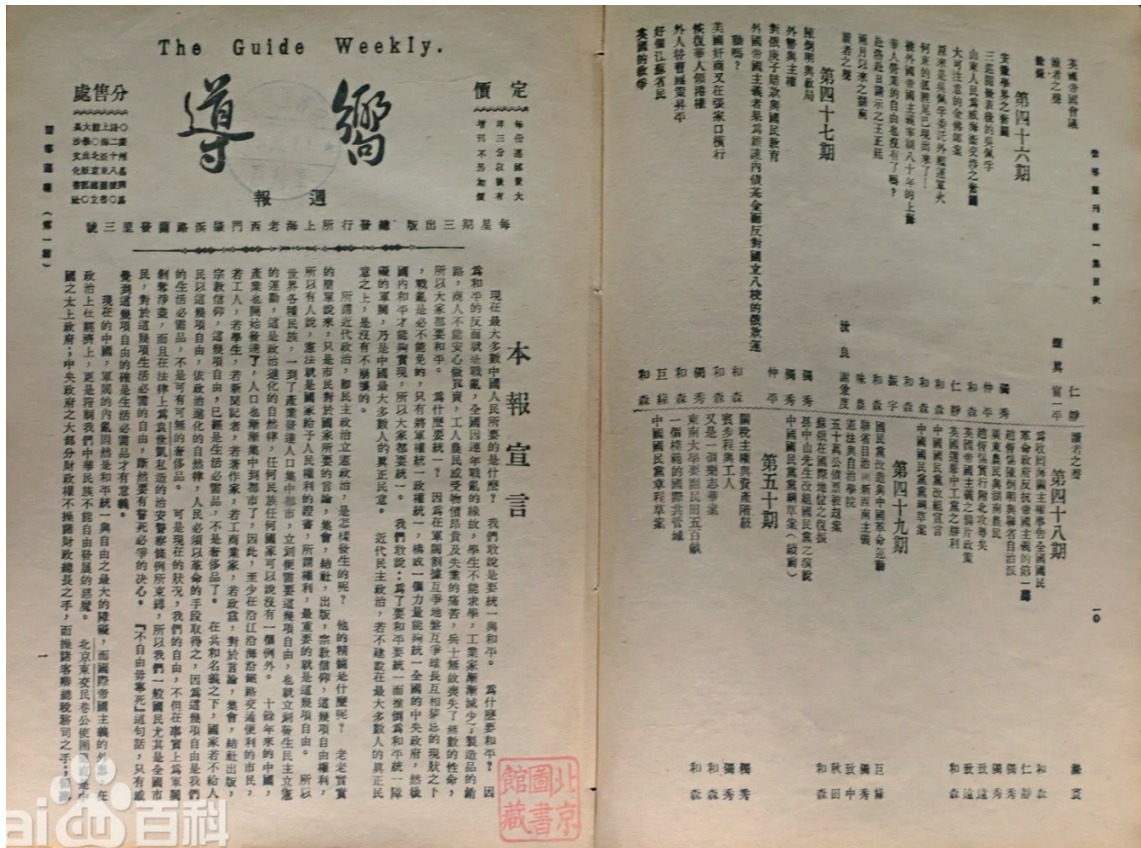
29 Nisan 2005'te ÇKP Genel Sekreteri Hu Jintao ve Guomintang Başkanı Lien Chan, Pekin'de bir araya geldi. Bu buluşma, Çin iç savaşı sonrasında ÇKP ile Guomintang liderleri arasındaki ilk buluşmaydı. Hu Jintao konuşmasında şunları söylemişti:

"Dr. Sun Yat-sen büyük bir vatansever ve ulusal kahramandır. O, Çin ulusal devriminin büyük öncüsüdür. Dr. Sun Yat-sen, Çin ulusu ve Çin halkı için birçok değerli manevi miras bıraktı. Miras almak ve sonsuza dek devam etmek bize layıktır" (Chenggui, 2005: 61).

ÇKP önderlerine göre Sun Yat-sen ile Mustafa Kemal Benzerliği

ÇKP ile GMD arasında birleşik cephenin kurulması, ÇKP'nin ilk lider kadrosunun Sun Yat-sen'e, onun Üç Halk İlkesine ve Türk Devrimi olan ilgisini artırmıştır. (Demircan & Ye, 2023). Çin ile Türkiye'nin aynı dönemde içinden geçtiği benzer sorunlar ve Türkiye'nin Kurtuluş Savaşı sırasında Sovyet Rusya ile işbirliği yolunu izlemesi ve devrimi başarıya ulaştırması, ÇKP'nin Kemalist Devrim'e yakından ilgi göstermesine neden olmuştur (Zhigao, 2010). ÇKP'nin erken dönem liderlerinde Gao Junyu ve Cai Hesen Türk ordusunun Büyük Taarruzu başarıya ulaştırarak Kurtuluş Savaşı'nı zaferle sonuçlandırmasını coşkuyla karşılamışlardır (Demircan & Ye, 2023). 22 Eylül 1922'de Guomintang'ın resmi yayın organı olan *Minguo Ribao*'da (民国日报) Eshi takma isimli bir yazar "Mustafa Kemal Paşa'nın Zaferi" başlıklı bir şiir yazarak Türkiye'nin zaferini "ezilen milletlerin zaferi" olarak tanımlamış ve "Hepimiz Mustafa Kemal için ölebiliriz" diye yazmıştır (Demircan, 2023). ÇKP'nin erken dönem liderlerinden Qu Qiubai, Sun Yat-sen'in en büyük tarihsel başarısının, Çin devrimi için başarıya giden doğru yol olan, Sovyet Rusya ve ÇKP ile birleşik cephe kurması ve işçi ve köylülerin yanında durması olduğunu vurgulamıştır (Longyan, 2012).

ÇKP'nin kadroları Türk Devrimi ile Çin Devrimi arasında bağ kurarken Mustafa Kemal Atatürk ve Sun Yat-sen'i burjuva demokratik devriminin önderleri olarak tanımlamışlardır. Li Dazhao, GMD ile ÇKP arasında Birinci Birleşik Cephenin inşa edilmesinde ÇKP içinde kadroların ikna edilmesinde kilit bir figürdü (Shan, 2024: 163). Li Dazhao, Çin'in Batı gibi kapitalist endüstriyel kalkınmasını tamamlamadığını ve işçi sınıfının gelişmediğini, bu nedenle bir proleter devrimin olacağına yönelik umudunun olmadığını belirtiyordu (Meisner, 1967: 210).



Kılavuz ([向导]- The Guide Weekly) gazetesinin bir nüshası. Sun Yat-sen'in ölümünün ardından ÇKP'nin ilk yayın organı olan Kılavuz'da Sun Yat-sen özel sayısı hazırlanmıştır (Fotoğraf: Baidu, t.y).

Türk devriminin başarısı Çin halkına ulusal diriliş ruhunu keşfetme konusunda ilham vermiş aynı zamanda dönemin ÇKP liderliğinin dikkatini Türk devrimine çekmiş ve bunu Çin ulusunun gençleşmesi açısından bir örnek olarak ele almıştır (Menglin & Zhigao, 2019b). Yine, Sovyetler Birliği, Çin devriminin başarıya ulaştırılmasında Türk Devrimi örneğini kullanıyordu. Özellikle Komintern Temsilcisi Marin¹ ve ÇKP'nin önderleri, Guomindang ile ÇKP arasında birleşik cephe oluşturulması ve Sovyet Rusya'nın desteğinin alınmasında Türkiye örneğini oldukça sık kullanmıştır (Haiyong, 2013; Demircan & Ye, 2023). O dönemde ÇKP önderlerinin Kemalist Devrim'le ilgili bakış açısı, Çin'in

Sovyet Rusya ile ittifak kurma ve Sun Yat-sen ile işbirliği yapma konusundaki stratejik niyetini yansıtıyordu (Zhigao, 2010). 12 Ekim 1925 tarihli Kılavuz'da yayınlanan makalesinde Chen Duxiu Sovyet Rusya'nın Türkiye'ye yaptığı yardımlarının arkasında sömürgeleştirme niyeti olmadığını altını çizmiştir. Sovyet Rusya'nın her yönden emperyalizmin saldırısı altında olduğunu ve bu nedenle Sovyet Rusya'nın Çin, Almanya, Türkiye gibi ezilen ülkelerle birlikte çalışmaya ve işbirliği yapmaya ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir. Duxiu emperyalizmin saldırısına direnmek için dünyanın Çin, Almanya, Türkiye gibi ülkelerle birleşik bir cephe oluşturması gerektiğini belirtmiştir (Jianshu, 2009: 526-531).

Duxiu, 7 Kasım'da yayınladığı bir başka makalesinde Rusya'daki Ekim Devrimi'nin sadece işçi ve köylülerin milli kurtuluşuna neden olmadığı aynı zamanda Türkiye, Çin ve İran gibi devrimlere yardım ederek dünya devrimlerine etkisi olduğunu vurgulamıştır (Jianshu, 2009: 537-540).

Duxiu yazısında Türkiye'nin Kurtuluş Savaşı'nı kazanması ve Sovyet Rusya ile işbirliği yapması ve halifeliğin kaldırılmasını, büyük hamleler olarak değerlendirmiştir. Çin'in hala emperyalist güçlere ve savaş ağalarına boyun eğmiş durumda olduğunu belirterek, Türkiye'deki devrimci atılımların Çin'e örnek olması gerektiğini belirtmiştir.

Chen Duxiu 16 Nisan 1924 tarihli Kılavuz'da yayınlanan bir makalesinde Çin'de monarşinin Konfüçyüsçülük ile beslendiğini belirterek Türkiye'nin cumhuriyet rejimine geçmesinden sonra halifeliği tasfiye etmesine atıf yapmıştır (Jianshu, 2009: 251-252).

Duxiu makalelerinde genel olarak ÇKP ile Guomintang arasındaki işbirliğinin devam ettirilmesi için Türkiye örneğini sıklıkla vurgulamıştır. Chen Duxiu'nun sadece Türkiye'yi konu alan tek makalesi Halifeliğin kaldırılması sonrası yazdığı yazıdır. Duxiu yazısında Türkiye'nin Kurtuluş Savaşı'nı kazanması ve Sovyet Rusya ile işbirliği yapması ve halifeliğin kaldırılmasını, büyük hamleler olarak değerlendirmiştir. Çin'in hala emperyalist güçlere ve savaş ağalarına boyun eğmiş durumda olduğunu belirterek, Türkiye'deki devrimci atılımların Çin'e örnek olması

gerektiğini belirtmiştir (Jianshu, 2009: 228). Duxiu makalesinde feodal güçlerin emperyalist kuvvetlerle işbirliği yaparak devrimci güçlerin karşısında konumlandığının altını çizmekte, bu nedenle Türkiye'nin çok önemli bir iş başardığını belirtmektedir.

Guomintang üyelerinden Yi Sheng 1927 yılında yazdığı "Başkan Sun bize Türkiye'den ders çıkarmayı öğretti" başlıklı yazısında Türkiye'nin kendi ayakları üzerinde durarak devrimi gerçekleştirmesini övmüştür. Ayrıca yazısında Sun Yat-sen'in de Kemalist Devrimi örnek aldığı şu cümleyle belirtmiştir: "Dr. Sun, milliyetçilik üzerine verdiği ilk derste Türkiye'yi ve kendi kurtuluşunu aramak için Rus devrimiyle el ele verebilmesini övdü" (Yisheng, 1927). Yine Guomintang'ın sağ kanat önderlerinden Hu Hanmin ile Sun Yat-sen'in oğlu Sun Ke, 1928 yılında Türkiye'ye bir ziyaret gerçekleştirerek Türk Devrimi üzerine gözlemler yapmıştır. Hu Hanmin, 1930 yılında Türkiye'deki gözlemleri üzerine yaptığı bir konuşmada, Türk yetkilileriyle yaptığı görüşmelerde Sun Yat-sen'in Üç Halk İlkesi'den Milliyetçilik ilkesinin Türkiye'de güçlü olduğu fakat Demokrasi ve Halkın Esenliği ilkelerine çok dikkat edilmediğini belirtmiştir (Öztürk, 2018: 8-12 & Fidan, 2017).

Guomintang kadrolarının Kemalist Devrime ilgisi oldukça yüksektir ve bu nedenle Türkiye ile hızlı bir diplomatik ilişki kurarak Türk Devrimi'nden öğrenmeye çalışmıştır. Guomintang'ın önemli generallerinden biri olan He Yaozu, Çin Cumhuriyeti'nin ilk büyükelçisi olarak Türkiye'ye atanmıştır.² He Yaozu verdiği ilk demeçte "Türk İnkılabını inceleyerek memleketimize uygulamaya çalışacağım" demiştir (Demircan, 2021: 31). Ayrıca Yaozu 1936 yılında yazdığı "Türkiye'nin Ulus İnşası ve Üç Halk İlkesi" makalesinde Kemalizm ilkeleri ve pratiğinin Çin'in Üç Halk İlkesi'yle uyumlu olduğunun altını çizmiştir (Fidan, 2017: 88-99). Mao Zedung 1940 yılındaki bir yazısında, Çin'de 1920'li ve 1930'lu yıllarda Kemalist Devrimin Çin'e uygun bir model olduğunu düşünen-

lerin bulunduğundan bahsetmektedir: “1927’deki Birinci Büyük Devrim başarısızlıkla sonuçlandıktan sonra, Çin burjuvazisinin bazı mensupları Kemalizm’i ateşli bir şekilde savunmamışlar mıydı? Ama Çin’in Kemali nerede?” (Perinçek, 1991: 164).

İkinci Çin-Japon Savaşı sırasında Kurtuluş Savaşı’nın başarıları Çinli devrimciler için bir ilham kaynağı olmuştur. Özellikle Guomindang’ın kadroları Türk devriminin merkezi olan Ankara ile İkinci Çin-Japon Savaşı sırasında başkent olan Chongqing arasında “Chongqing Bizim Ankara’mızdır”, “Çin’in Ankara’sı” ve “Sichuan Çin’in Ankara’sıdır” gibi makalelerle analogiler kurmuşlardır (Demircan & Ye, 2024).

Mustafa Kemal Atatürk’ün ölüm haberini duyuran 12 Kasım 1938 tarihli bir gazete haberinde, Sun Yat-sen’in doğum yıldönümünde Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Kemal Atatürk’ün ölüm haberini alarak büyük bir acı hissedildiği belirtilmiştir. Haberde şu şekilde yazılmıştır: “Yakın Doğu’nun hasta adamı olarak bilinen Türkiye ile Uzak Doğu’nun hasta adamı olarak bilinen Çin kardeştir. İki ülke neredeyse umutsuz durumdaydı. Fakat neyse ki bir lider ve bir kurtarıcı ortaya çıktı ve sonunda iki yeni ülke inşa etti ve karanlığa ışık tuttu” (Yi, 1938). Haberde Sun Yat-sen ile Mustafa Kemal Atatürk’ün doğum ve ölüm tarihlerinin benzerliği, ülkelerin benzer dönemde gerilemesi ve ülkenin kaderlerinin iki devrimci liderle değiştiğine dair vurgular, Çinlilerin gözüyle iki ülkenin kaderi hakkında kurulan tarihsel bağın yansımasıdır.

Türk ve Çin devrimleri özünde hem anti-emperyalist hem de feodalizm karşıtı olması nedeniyle benzerdir ancak gelişimleri itibarıyla birbirinden farklıdır. İki liderin ortaya koydukları programların benzerliği olduğu gibi devlet tecrübesi ve statü gibi farklar da bulunmaktadır. Mustafa Kemal Atatürk’ün Altı Ok’undaki Milliyetçilik, Halkçılık ve Devletçilik ilkeleri ile Sun Yat-sen’in Üç Halk İlkesi’ni oluşturan

Milliyetçilik, Demokrasi ve Halkın Esenliği ilkele-ri arasında benzerlik bulunmaktadır (Sanyi, 2022). Diğer taraftan Mustafa Kemal ordu geleneğinden gelen bir liderdi diğer taraftan Nanjing’de kurulan geçici hükümetin başkanı Sun Yat-sen bir statüye, mali kaynağa ve 1924 yılına kadar güçlü bir orduya sahip değildi. (Dong, 1998). İki devrimci arasındaki bu benzerlikler Çin’in ilerici ve devrimcilerini araştırmaya ve keşfetmeye itmiştir.

Sonuç

Çinli devrimcilerin Türk Devrimine ve Mustafa Kemal Atatürk’e duydukları ilginin altında Qing Hanedanlığı ile Osmanlı Devleti’nin aynı dönemde benzer bir kaderi paylaşması ve 1908 Jön Türk Devrimi ile Xinhai Devriminin paralel seyretmesi yer almaktaydı. Diğer taraftan, Asya’daki milli devrimlerin yükselişi ve milli devletlerin kuruluşu sırasında, Çin devrimcileri birbirinden öğrenmeyi ve hatalardan ders çıkarmayı önüne koydu.

Çinli devrimciler, Sun Yat-sen ile Mustafa Kemal Atatürk arasında bağ kurarak, her iki devrimcinin anti-emperyalist olması, monarşiyi devirmesi ve burjuva demokratik devrimi atılımına önderlik etmesine dikkat çekmiştir. ÇKP’nin kadrolarının Türk devrimi ile Çin devrimi arasında bir bağ kurmasında etkili olan bir diğer faktör de Sovyet Rusya’nın Kurtuluş Savaşı sırasında Türkiye’ye destek olması ve iki ülke arasında kurulan dostluk ilişkisidir. ÇKP’nin kadrolarının, Türkiye ile Sovyetler arasında kurulan ilişki modelinin Çin için de geçerli olabileceğine yönelik bir beklentisi olmuştur. Diğer taraftan Çinli aydın ve devrimciler Türkiye’nin içinden geçtiği devrim ve reform süreçlerini de yakından takip etmiştir. Saltanatın kaldırılması, kapitülasyonlara son verilmesi, dil ve eğitimdeki yenileşme hareketleri Çinli devrimciler tarafından ilgiyle karşılanmıştır. 🌸

Notlar

¹ Hollandalı bir komünist olan Komintern temsilcisi Marin'in gerçek adı Henk Sneevliet'tir. Marin, ÇKP ile Guomintang arasında birleşik cephe kurulması için Komintern adına Sun Yat-sen'le görüşmeler yürüttü. Marin daha sonra 1924 yılında Çin'den Hollanda'ya döndü.

² Çin'in Türkiye'deki ilk büyükelçisi He Yaozu devrimci bir karaktere sahiptir ve 1949 Çin Devrimi sonrası devrimci saflara katıldı. He Yaozu, Mao Zedung ve Zhou Enlai tarafından sıcak bir şekilde karşılandı ve Çin Halk Siyasi Danışma Konferansı Ulusal Komitesi üyesi ve Çin Guomintang Devrimci Komitesi Merkez Daimi Komitesi üyesi olarak görev yaptı.

Kaynakça

- Cai, H. (1978). *蔡和森文集 [The Collected Works of Cai Hesen]*. Hunan: 人出版社 [People's Publishing House].
- Dazhao, L. (2006). *李大钊全集第一卷 [Li Dazhao Collected Works 1]* 人民出版社 [The People Press].
- Dazhao, L. (2006a). *李大钊全集第5卷 [Li Dazhao Collected Works 5]*. 中国李大钊研究会 China Li Dazhao Institute, Beijing: 人民出版社 [The People Press].
- Demircan, N. (2021). İki cumhuriyet arasında etkileşim: Türkiye Cumhuriyeti ile Çin Cumhuriyeti ilişkileri (1923-1949). *BRIQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, 3(1), 26-39.
- Demircan, N. & Ye, Z. (2023). Türk Devrimi'nin ÇKP üzerindeki etkisi: Cai Hesen'in Türkiye yazıları. *BRIQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, 4(4), 46-66.
- Demircan, N. (2023). Türk Milletinin Zaferinin Çin'in Cumhuriyet Gazetesine Şiirle Yansması: Çin'den Kemal Paşa'ya Selam!. *Aydınlık Gazetesi*. 21 Mayıs, pp. 2.
- Demircan, N. & Ye, Z. (2024). İkinci Çin-Japon Savaşı Sırasında Rol Model Olarak Ankara: "Chongqing Bizim Ankaramız!". *BRIQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, 6(1), 92-103.

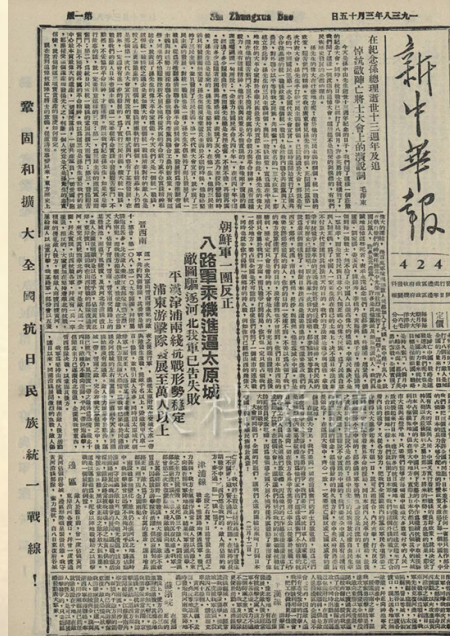
- Dong, L. 卢旭东 (1998). 浅析孙中山革命与基马尔革命之异同 [Analyzing the Similarities and Differences between Sun Yat-sen's Revolution and Kemal's Revolution], *广东社会科学*, Issue 2.
- Fidan, G. (2013). *Çin'den Görünen Osmanlı: Çinli Düşünür Kang Youwei'in Türk Seyahatnamesi*. İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- Fidan, G. (2017). *Cumhuriyet'in Çinli Misafirleri*. İstanbul: Türkiye İş Banka Kültür Yayınları.
- Gong, Chen (2023). Revolutionaries on revolutionaries: how Chinese Xinhai revolutionaries and Young Turks viewed each other, *Middle Eastern Studies*, 59:6, 903-915, DOI: 10.1080/00263206.2022.2145603.
- Haiyong, W. 吴海勇 (2013). 国共合作决策关键期土耳其革命对中共的影响 [The Impact of the Turkish Revolution on the CPC during the Critical Period of KMT-CPC Cooperation], *历史回溯, 上海党史与党建*, July, 22-24.
- Hu, Ha. 胡汉民 (1910). 就土耳其革命告我国军人 [To Our Soldiers Regarding the Turkish Revolution]. *民报 [Min bao]*, 第25期, 1-25.
- Jianlang, W. (2016). *Unequal Treaties and China. 1. Silkroad Press*.
- Jianshu, Ren 任建樹 (2009), 陈独秀著作选编1923-1925第三卷 [Selected Writings of Chen Duxiu 1923-1925, Volume III]. Shanghai: 上海人民出版社 [Shanghai People's Publishing House].
- Kayloe, T. (2017). *The unfinished revolution: Sun Yat-Sen and the struggle for modern China*. Marshall Cavendish International Asia Pte Ltd.
- Longyan, Z. 周龙燕 (2012). 瞿秋白对孙中山及其三民主义之评价的当下性思考 [Modern Revelations Of Qu Qiubai's Evaluation on Sun Yat-sen and the Three People's Principles]. *Journal of Xuzhou Institute of Technology (Social Sciences Edition)*, 27: 5, September, 81-85.
- Mao, Z. (2000). *Seçme Eserler I*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Mao, Z. (1992). *Seçme Eserler II*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Meisner, Maurice (1967). *Li Ta-Chao and the Origins of Chinese Marxism*. Cambridge: Harvard University Press.
- Menglin, S. and Zhigao, H. (2019a). Analysis on Li Dazhao's Thought of National Rejuvenation during May 4th Movement. *Journal of Shenyang University of Technology (Social Science Edition)*, 12: 1, February, 93-96.

- Menglin, S. and Zhigao, H. (2019b). Role Models and Lessons: the Concern of Early Chinese Communists about Turkey's Revival- In the Background of National Revival Thoughts. *决策与信息*, 9: 513, 10-18.
- Öztürk, A. (2018). Cumhuriyetin İlk Yıllarında Çin Guomindang Partisi Üyelerinin Türkiye Ziyareti: Hu Hanmin'in Türkiye Gözlemleri. *Doğu Asya Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 1-32.
- Perinçek, D. (1991). *Lenin, Stalin, Mao'nun Türkiye Yazıları*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Public Opinion [民意] (1910). 时评:土耳其革命 [News Comment: Turkish Revolution], *民报[Minbao]*, 第25期, 1-7.
- Sanyi, W. (2022). Mustafa Kemal Atatürk's 'Halkçılık and Devletçilik': A Comparison with Sun Yat-sen's Political Thought. *BRIQ Belt and Road Initiative Quarterly*, 3(1), 40-49.
- Schiffirin, H. (1968). *Sun Yat-sen and the Origins of the Chinese Revolution*. California: University of California press. California.
- Shan, P. F. (2024). *Li Dazhao China's First Communist*. New York: Suny Press.
- The Central Executive Committee of the Communist Party of China 中国共产党中央执行委员会 (1925a). 中国共产党为孙中山之死告中国民众 [The Communist Party of China appeals to the Chinese people for the death of Sun Yat-sen], *The Guide*, Issue 107, March 21.
- The Central Executive Committee of the Communist Party of China 中国共产党中央执行委员会 (1925b). 共产党致唁中国国民党, *The Guide*, Issue 107, March 21.
- Wang, D. (2005). *China's Unequal Treaties: Narrating National History*. Lexington Books.
- Wei, J. L. (1994). *Prescriptions for Saving China: Selected Writings of Sun Yat-sen*. Hoover Institution Press.
- Wells, A. (2001). *The political thought of Sun Yat-sen: development and impact*. Springer.
- Wilbur, C. M. (1983). *The nationalist revolution in China, 1923-1928*. Cambridge University Press.
- Yanfu, X. 谢启福 (2001). 伦党的第一代领导对孙中山的评价 [The Fair Judgement on Dr. Sun Yat-sen by the First Generation of the CPC's Leadership], *Journal of Yanbian Communist Party Institute*, Vol 16, No 6, November, 44-46.
- Sun, Y. (1970). *Memoirs of a Chinese revolutionary: A programme of National Reconstruction for China*. AMS Press.
- Ying, F. [樊英] (1995). 中国近代民族主义与亚洲民族的觉醒 [Modern Chinese Nationalism and the Awakening of Asian Nations], *湘潭师范学院学报 [Journal of Xiangtan Normal University]*, Issue 5, 80-83.
- Yi, S. [遗生] (1927). 中国革命之路:孙总理教我们学土耳其 [The Road of China's Revolution-Premier Sun taught us to learn from Turkey].中央半月刊 [*Central Semimonthly*], 第1卷 第2期, 15-28.
- Yi, S. [一士] (1938). 孫中山與凱末爾 [Sun Yat-sen and Kemal]. *南华日报 [South China Daily]*, November 12, p.4
- Zeng, C. 曾成贵 (2005). 略析七大期间毛泽东对孙中山的评论 [A Brief Analysis of Mao Zedong's Comments on Dr. Sun Yat-sen during the Seventh National Congress of the CPC], *中共党史研究*, Issue 4, 56-61.
- Zhang, W. (2019). Pushing Political Agenda in Name of SUN Yet-sen: Changes in the Political Implications of the CPC's Commemoration of SUN Yat-sen in the Past 100 Years. *Journal of Shenzhen University*, Vol. 36, No. 2, 146-160.
- Zhigao, H. [黄志高] (2010). 1921- 1925 年中国共产党对凯末尔革命的观察与反应 [Observation and Reaction of Communist Party of China to Turkish Revolution During 1921-1925], *Journal of University of Science and Technology Beijing*, Vol 26, No 2, June.
- **
- Kong Youwei fotoğrafı, 20 Şubat 2025 tarihinde https://www.sohu.com/a/701346429_121227117 adresinden alınmıştır.
- Mao Zedong ve Dong Biwu fotoğrafı, 20 Şubat 2025 tarihinde https://www.sohu.com/a/746933021_121372103 adresinden alınmıştır.
- Kılavuz Haftalık Gazetesi Fotoğrafı, 20 şubat 2025 tarihinde <https://baike.baidu.com/item/%E5%90%91%E5%AF%BC/3008212> adresinden alınmıştır.
- ÇKP 7. Ulusal Kongre Fotoğrafı 12 Şubat 2025 tarihinde http://www.qstheory.cn/laigao/ycjx/2021-05/08/c_1127422149.htm adresinden alınmıştır.

SUN YAT-SEN'İN ÖLÜMÜNÜN 13. YILDÖNÜMÜ
VE JAPONYA'YA KARŞI SAVAŞTA HAYATINI
KAYBEDEN ASKERLER İÇİN DÜZENLENEN
ANMA TÖRENİNDEKİ KONUŞMA
(12 MART 1938)



MAO ZEDUNG



Yeni Çin Gazetesi (Xin Zhonghua bao), 15 Mart 1938 tarihli 424 sayılı nüshası
(National Archive Administration of China, 2015).

1938年3月12日：毛泽东在纪念孙中山先生逝世十三周年及追悼抗战阵亡将士
大会上的演说词 来源：中央档案馆 2015年03月12日

(Kupür, 4 Şubat 2025 tarihinde https://www.saac.gov.cn/zt/2015-03/12/content_88361.htm adresinden alınmıştır.)

TARİHTEN

Aşağıdaki metin, Sun Yat-Sen'in vefatının 13'üncü yıldönümü ve Japonya'ya karşı savaşta hayatını kaybeden askerler için 12 Mart 1938'de Yenan'da düzenlenen anma töreninde, Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurucu lideri, büyük devrimci Mao Zedung'un yaptığı konuşmadır. Bu konuşma, 15 Mart 1938 tarihli Yeni Çin Gazetesi'nde (新中華報) yayımlanmıştır. Çince aslından BRIQ tarafından çevrilmiştir.

BUGÜN SUN YAT-SEN'İN VEFATININ ON üçüncü yıldönümü, bu nedenle böyle ihtişamlı bir anma töreni düzenledik. Aynı zamanda, Çin-Japon Savaşı sekiz aydır devam ediyor, birçok kahraman askerimiz şehit oldu, bu nedenle böyle derin bir yas töreni düzenledik. Bu gelişmeler, rastgele ya da tesadüfi değildir; ulusumuzun tarihsel gelişimindeki kaçınılmaz nedenlere dayanmaktadır.

Dr. Sun'ın büyüklüğü nereden kaynaklanmaktadır? Onun büyüklüğü, onun Üç Halk İlkesi, birleşik cephe politikası ve kararlı savaş ruhunda yatmaktadır. Dr. Sun ile tanıştığımda Guangdong'da Guomintang'ın Ulusal Kongresi toplanmıştı. Kongrede "Guomintang Birinci Ulusal Kongresi Bildirgesi" olarak bilinen, Dr. Sun'un kaleme aldığı yeni Üç Halk İlkesi programı da onaylandı.

O dönemde Guomintang ve Komünist Parti arasındaki işbirliğine dayanan birleşik cephe politikası da uygulamaya konuldu. Bu birleşik cephe, içeride, Komünist Parti, işçiler ve köylülerle içeride birleşmeyi; dışarıda da bize eşit bir şekilde davranan ortak mücadelemizi paylaşan uluslarla birleşmeyi içeriyordu. Ünlü "Üç Büyük Politika" o dönemde oluşturuldu. Dr. Sun'ın Üç Halk İlkesi programı ve birleşik cephe politikası, büyük devrimcinin yarı-sömürge durumundaki Çin ulusuna yaptığı en büyük katkılardır. Dahası, Dr. Sun'ın büyüklüğü zorlu mücadelesinde, boyun eğmeyen, bükülmeyen ve şaşmayan devrimci azminde ve devrimci ruhunda yatmaktadır. Bu azim ve ruh olmadan onun doktrinleri ve politikaları hayata geçirilemezdi.

Biraz önce okuduğumuz Dr. Sun Yat-sen'in Vasiyetnamesinin ilk cümlesinde de, "Kendimi kırk yıldır ulusal devrime adadım." demektedir. Bu kırk yıl boyunca pek çok zorluk ve dönemeç yaşandı; ancak Dr. Sun her zaman daha fazla azimle, yılmadan ve çok çalışarak yoluna devam etti.

Birinci Ulusal Kongre Bildirgesi, Üç Halk İlkesi'nin gelişimine işaret ediyordu. Birleşik cephe için gösterdiği çaba da öyleydi. Dr. Sun sadece bu konuda ısrar etmekle kalmamış, aynı zamanda birleşik cepheyi, tüm devrimci partiler ve yeraltı cemiyetleriyle birleşerek Mançuları devirme politikasından, Sovyetler Birliği, Komünist Parti, işçiler ve köylülerle birleşerek emperyalizmi ve feodal güçleri devirme politikasına doğru geliştirmişti.

Birçok takipçisinin cesareti kırıldığında ve hatta zorluklar ve ayartmalar yüzünden teslim olup ihanet ettiğinde, Dr. Sun her zaman sağlam durdu. Dr. Sun doktrinine bağlı kaldı. Hayatı boyunca Üç Halk İlkesini geliştirmeyi asla ihmal etmedi. Doktrinlerini göz ardı ettiği hiçbir zaman olmadı. Her zaman Üç Halk İlkesi üzerinde ısrar etmiş ve geliştirmiştir. Birinci Ulusal Kongre Bildirgesi, Üç Halk İlkesi'nin gelişimine işaret ediyordu. Birleşik cephe için gösterdiği çaba da öyleydi. Dr. Sun sadece bu konuda ısrar etmekle kalmamış, aynı zamanda birleşik cepheyi, tüm devrimci partiler ve yeraltı cemiyetleriyle birleşerek Mançuları devirme politika-

sından, Sovyetler Birliği, Komünist Parti, işçiler ve köylülerle birleşerek emperyalizmi ve feodal güçleri devirme politikasına doğru geliştirmişti. Tüm bunlar, onun korkusuz, boyun eğmeyen, bükülmeyen ve yılmayan devrimci azmi ve devrimci pratik ruhuyla birleştiğinde, Dr. Sun'un büyük devrimci karakterini göstermektedir.

Bugün yine eskisinden daha geniş bir birleşik cephemiz var. Başa çıkmak zorunda olduğumuz düşmanlar da eskisinden daha zorlu. Bu birleşik cephenin uygulaması gereken program hala temel olarak Birinci Ulusal Kongre Bildirgesinde belirtilen programdır, ancak biçim ve içerik belirli bir ölçüde geliştirilmiştir ve gelecekte kesinlikle daha fazla geliştirilecektir. Üç Halk İlkesini uygulama, birleşik cepheyi genişletme ve düşmanımız Japon emperyalizmini yenilgiye uğratma hedefine ulaşmak için, zorlu mücadelemizi, sarsılmaz ve tavizsiz devrimci ruhumuzu devrimci pratik ile ortaya koymalıyız.

Dr. Sun Yat-sen'i sadece göstermelik bir formalite olarak anmayacaksak, şunlara odaklanmalıyız: Birincisi, Üç Halk İlkesinin eksiksiz bir şekilde uygulanması için mücadele etmek. İkincisi, Japon karşıtı ulusal birleşik cephenin sağlamlaştırılması ve genişletilmesi için mücadele etmek. Üçüncüsü, sıkı çalışma, azim ve kesintisiz mücadeleye dayanan devrimci ruhu ileriye taşımak. Bu üç noktanın Dr. Sun'un bize bıraktığı en temel, en esaslı ve en büyük miras olduğunu düşünüyorum. Guomindang'ın tüm üyeleri, Komünist Parti'nin tüm üyeleri ve tüm yurtsever yoldaşlar bu mirası kabul etmeli ve ileriye taşımalıdır! Bir kişinin Dr. Sun'un sadık bir öğrencisi olup olmadığına karar vermek için, onun bu üç değerli mirasa karşı tutumuna bakmalıyız.

TARİHTEN



Mao Zedung 1 Ağustos 1938'de, Yenan Japonya'ya Karşı Askeri ve Siyasi Üniversite'nin dördüncü öğrenci grubunun mezuniyeti ve 1 Ağustos Nanchang Ayaklanması'nın 11. yıldönümü nedeniyle düzenlenen törende konuşurken (Fotoğraf: Mao Zedung'un portreleri [1937-1938], 2025).

Şimdi de Japonya'ya karşı savaşta şehit düşen subay ve erlerimizi anmanın öneminden bahsedelim. Marco Polo köprüsü olayından bu yana, Doğu tarihinde eşi benzeri görülmemiş büyük bir savaş sekiz ay sürdü. Düşman tüm ulusal gücünü bu savaşa verdi. Amaçları, hızlı bir zafer stratejisiyle Çin'i yok etmektir. Peki ya biz? Biz de direnmek için elimizdeki tüm güçleri kullandık. Amacımız anavatanımızı savunmak. Stratejimiz uzun süreli savaştır. Son sekiz ay içinde kara ve hava kuvvetlerimiz kahramanca bir mücadele verdi; ülke genelinde büyük bir ulusal birlik sağlandı; birkaç milyon asker ve çok sayıda insan ateş hattına katıldı ve birkaç yüz bini görevlerini yerine getirirken kahramanca canlarını verdi. Bunların birçoğu Guomintang üyesi, birçoğu Komünist Parti

üyesi ve birçoğu da partisizdi. Ölenler için içtenlikle yas tutuyoruz ve onları sonsuza kadar hatırlayacağız.

General Hao Menglin, Tong Linge, Zhao Dengyu, Rao Guohua, Liu Jiaqi, Jiang Yuzhen, Chen Jinxiu, Li Guidan, Huang Meixing, Yao Zixiang ve Pan Zhankui'den her bir askere kadar hepsi tüm Çin halkı için asil ve büyük modeller oluşturdular. Çin ulusu bir koyun sürüsü değil, ulusal özgüvene ve insani erdeme sahip büyük bir ulustur. Ulusal özsaygı, adalet ve kendi topraklarında yaşama hakkı için Çin halkı, Japon faşistlerine ağır bir bedel ödetecektir ve onların kanunsuz amaçlarına ulaşmalarına asla izin veremeyecektir. Bizim yöntemimiz savaş ve fedakârlıktır. Savaşa karşı savaşı kullanırız. Barbarlık savaşına karşı haklı bir devrimci savaşı kullanırız.

Bu ruh binlerce yıllık ulusal tarihimiz tarafından kanıtlanmıştır. Şimdi elimizde bir başka büyük kanıt daha var. General Hao Menglin ve yüz binlerce kişi bu uğurda hayatlarını feda ettiler.

Dış cephelerdeki savaşıımız, iç cephelerdeki savaşla eşgüdümlü olarak ve tüm tarafların çabalarıyla, Parti, hükümet, ordu ve ülke genelindeki halkın önemli çalışmalarında büyük ilerleme kaydedebilir. Bir gün bunlar arasında eşgüdüm sağlanınca, hem içeriden hem de dışarıdan büyük bir karşı saldırı başlatabileceğiz. O zaman çabalarımız, dünya devrimci güçlerinin ve Japon halkının devrimci güçlerinin desteğiyle de eşgüdümlü hale getirilmelidir.

Japon faşistlerinin daha fazla ilerleme kaydedeceğinden eminiz. Xi'an, Zhengzhou, Wuhan, Nanchang, Fuzhou, Changsha ve Guangzhou'ya saldıracaklar. Tüm Çin'i yutmak istiyorlar. Ama o çılgın düşmanlara şunu söylemek istiyorum: "Asla amacınıza ulaşamayacaksınız. Topraklarımızı işgal ederek amacınıza ulaştığınızı düşünmeyin. Başaramadınız ve asla başaramayacaksınız." Tarihin hükmüne göre, Japon faşistlerinin zaferi kalıcı değil, ancak geçici olabilir. Nihai zaferin bizim tarafımıza ait olduğunu kanıtlamak için yeterli sebep vardır. Savaş sona erdiğinde, topraklarımızın sadece bir kısmını işgal edebilirler, ülkenin tamamını işgal etmeleri mümkün değildir. Bir şehirde hızlı bir zafer kazansalar bile, geniş kırsal alanlar için uzun süren bir savaşı da kazanmak zorundalar. Örneğin, Shanxi'de birkaç ana yolu ve birkaç

şehri işgal ettiler, ancak işgal edilen bölgelerden kat kat daha büyük olan geniş kırsal alan hala Çin'e ait. Bu gerçeği ülkenin dört bir yanındaki yurttaşlarımıza anlatmak zorundayız. Japonlar herhangi bir vilayeti ancak kısmi olarak işgal edebilirler. Konuşlanmak için yeterli güce sahip değiller. Ayrıca, uyguladıkları barbarca politika tüm Çinlileri öfkelenmiştir. Çin'in büyük bir ordusu ve yüz milyonlarca insanı var. Mükemmel bir ulusal birleşik cephe politikası yürütüyor. Tüm bunlar uzun süren savaşı ve nihai zaferi hangi tarafın kazanacağını belirlemektedir.

Gelecekte, iki taraf arasındaki kanlı savaşın sonucunda, Japonya Çin'in çoğunu işgal etse bile, direniş savaşını sürdürmek ve nihai zaferi kazanmak için merkezi üs olarak kullanabileceğimiz Çin'in küçük bir kısmı sağlam kalacaktır. Ancak Çin'in bu büyük bölümünde Japonya yalnızca büyük şehirleri, otoyolları ve bazı ovaları işgal edebilir. Kırsal kesimdeki halkımızın çoğunluğunu örgütleyip silahlandırabilirsek ve şu anda kurulmuş olan Wutai Dağı üssü gibi birçok Japon karşıtı üs kurabilirsek, Japon ordusunu kuşatmış olacağız. Dış cephelerdeki savaşıımız, iç cephelerdeki savaşla eşgüdümlü olarak ve tüm tarafların çabalarıyla, Parti, hükümet, ordu ve ülke genelindeki halkın önemli çalışmalarında büyük ilerleme kaydedebilir. Bir gün bunlar arasında eşgüdüm sağlanınca, hem içeriden hem de dışarıdan büyük bir karşı saldırı başlatabileceğiz. O zaman çabalarımız, dünya devrimci güçlerinin ve Japon halkının devrimci güçlerinin desteğiyle de eşgüdümlü hale getirilmelidir.

Nihai zaferin Çin'e ait olmayacağını kim söyleyebilir? General Hao Menglinglin ve diğerlerinin kanının boşuna döküldüğünü kim söyleyebilir? Japon eşkiyasının Çin'den kovulmayacağını kim söyleyebilir? Dr. Sun Yat-sen'in üç büyük idealinin -ulusal kurtuluş, halkın siyasi haklarını özgürce



Mao Zedung, 1938 yılında Japonya'ya Karşı Askeri ve Siyasi Üniversite'de bir konuşma yaparken (Fotoğraf: Mao Zedung'un portreleri [1937-1938], 2025).

kullanması ve insanların geçim ve mutluluğu-Çin'de gerçekleşmeyeceğini kim söyleyebilir? Tüm Çin halkının bu tür net bir anlayışa ve kesin bir inanca sahip olmasını istiyoruz. En iyi politikanın uzun süreli bir savaş yürütmek olduğunu anlamalarını istiyoruz. Merkezi Hükümetin ve Başkan Çan Kay-şek'in önderliğinde, bu büyük savaşta tek yürek olarak birleşmeli ve ulusal kölelik zincirlerini kesinlikle kırmalı ya da ulusal kölelik tehdidinden kurtulmalıyız.

Bu mitingde cephede savaşan tüm askerleri selamlamak istiyoruz çünkü hepsi nihai zafer için kahramanca savaşıyor. Japonya'ya karşı bu savaşta yer alan askerlerimizin tüm aile üyelerini, özellikle de şehit ailelerini selamlamak istiyoruz, çünkü ülkeleri için çok cesurca savaşan ve fedakarlıktan korkmayan askerleri var. Ayrıca geri bölgelerde Japonya'ya karşı verilen savaşta canla başla çalışan ve kendilerini bu savaşa adayan her düzeydeki

tüm personel ve liderleri de selamlamak istiyoruz çünkü onların çalışmaları doğrudan ya da dolaylı olarak savaşa yön vermiş ya da yardımcı olmuştur. Bu mitingde, Japonya'ya karşı savaşın başkomutanı olan ulusal liderimiz Başkan Çan'ı özellikle selamlayalım, çünkü o Japonya'ya karşı büyük savaş başlatmak ve yönetmek için tüm ülkeye liderlik etti.

Bu mitingdeki yurttaşlarımız! Ülkenin dört bir yanındaki yurttaşlar! Sonsuza kadar birlik olalım! Kahrolsun Japon emperyalizmi! Yaşasın Çin'in ulusal kurtuluşu. 🌸

Orijinal Çince metin, 4 Şubat 2025 tarihinde http://www.ce.cn/xwzx/gnsz/szyw/200705/22/t20070522_11450193.shtml adresinden alınmıştır.

Mao Zedung'un fotoğrafları 7 Şubat 2025 tarihinde <http://www.mzdbl.com.cn/xiangji/3/index.html> adresinden alınmıştır.

OSAKA MAINICHI SHIMBUN GAZETESİNİN
SUN YAT-SEN İLE RÖPORTAJI (23 KASIM 1924):
“Doğu Asya’lı Bir Ülke Olduğunu Unutan Japonya”
Yedi Yıl Aradan Sonra Coşkulu Ziyaret



TÜRKÇE'YE ÇEVİREN: İNAN ÖNER*



Sun Yat-sen'in "Büyük Asyacılık" Konuşması Belgeleri. (1989). (Ed. Chin Tokujin, Yasui Miyoshi). Kasım 1924, Japonya ile Çin'in Yol Ayrımı. Tokyo: Horitsu Bunka-sha.
孫文 講演「大アジア主義」資料集 -1924年11月 日本と中国の岐路- : 88-84
陳徳仁、安井三吉 法律文化社 1989年 東京

(Japonca özgün metin Sun Yat-sen'in "Büyük Asyacılık" Konuşması Belgeleri (1989) adlı kitabın 84-88 sayfalarından alınmıştır.)

**İnan Öner, 1974 yılında Berlinde doğdu. Ankara Üniversitesi DTCF Japon Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun oldu. Yüksek lisansını 2001 yılında Tokyo Üniversitesi Sanatlar ve Bilimler Enstitüsü Dil ve Bilişim Bilimleri kürsüsünde tamamladı.*

TARİHTEN

Sun Yat-sen vefatından dört ay önce, 1924 yılının Kasım ayında son Japonya seyahatini gerçekleştirmişti. 22 Kasım günü Şanghay'dan yola çıkan Sun Yat-sen, 23 Kasım'da Nagasaki'ye varmış, 24 Kasım'da Kobe'ye ulaşmış, çeşitli görüşmelerden sonra 28 Kasım'da ünlü "Büyük Asyacılık" konferansını gerçekleştirmişti. Sun Yat-sen, Japonya seyahati boyunca Japon gazetecilere "Büyük Asyacılık" konferansında işlediği fikirleri de barındıran röportajlar vermiş, mesajını Japon kamuoyuna ulaştırma gayreti içinde olmuştu. Sun Yat-sen'in "Büyük Asyacılık" Konuşması Belgeleri adlı kitapta yer alan, dönemin Osaka Mainichi Shimbun Gazetesinin Şanghay Temsilcisi Murata Shiro tarafından gerçekleştirilen ve 23 Kasım 1924 tarihinde yayınlanan röportajın Türkçe çevirisini aşağıda sunuyoruz.

SUN YAT-SEN VE HEYETİNİ TAŞIYAN Şanghay Gemisi 22 Kasım sabahı saat sekizde Şanghay'dan hareket etti. Gemi şu anda engin Çin Denizi'nde ilerlemekte. Hafif dalga var ama hava gayet güzel ve yolculuk güvenli. Sigara odasında kayser bıyığıyla Li Liejun ve içkisinin keyfini çıkararak Dai Jitao abartılı jestlerle hareketli bir tartışmaya dalmışlardı. Pek gemi yolculuğundan hazzetmeyen Sun Yat-sen, hususi kamarasına kapanmıştı ve eşi hanımefendi de etrafta görünmüyordu.

Gemi Wusong'dan çıktıktan sonra ben Dai Jitao'nun kamarasına gittim ve uzun uzun sohbet etme imkânı buldum. İki üç yıl öncesine göre bakışındaki katılıklardan kurtularak esnek bir yaklaşıma kavuşmuş olan Dai Jitao, Japonların

da ulaşamayacağı bir akıcılıkta bir Japonca'yla konuşarak anlattı:

"1920 yılı kışında ülkenizi ziyaret ettikten sonra geçen dört yıl içinde birçok değişim yaşandı. Tientsin'de (Tianjin) Duan Qirui sabırsızlıkla bizi bekliyor. Bir an evvel oraya gitmemiz lazım. Öyle ya da böyle bugün Çin'de hakikaten tutkulu bir dürüstlikle Japon milletine karşı umut besleyen bir tek Sun Yat-sen hocamız kalmıştır. Sun Yat-sen hocamız, Japon milletinin Çin'in tek dostu olduğunu düşünüyor. Avrupa savaşından sonra Washington Konferansı zamanında Çin'de de çeşitli fikirlere sahip insanlar vardı. Ancak bugün Japonya ve Çin'in işbirliği giderek can yakıcı hale geldi.

今はこの議論を興へたい支那動亂の原因は國內でなく國外で歐米諸國が共管、分轄の野心を以て支那に臨み、壓迫且つ擾亂を事とするにあり而して支那の混亂は共管、分轄を可能ならしめる大なる理由となる、英國が廣

歐米帝國主義の夢

て出来ることである。

天津の元老會議云々は、片の風説で余が天津に行くのは自分の意見を表示せんがために外ならぬ、支那擾亂の原因は内政にあらずして外患にある、余は我國力が充實してゐない時に政界に乗出すより野にゐて諸外國の同志と提携し外國政府の反省を促す方が利益であると思ふ、余が若し政界の表面に立てば直に諸外國との衝突を惹起すであらう、一例を言へば余が政界に立てば英國を攻撃することを避けねばならぬ、併し野にあれば英國民と聯絡して英國政府の誤れる方針を議論によつて破壊することが出来る、余が政界に立つて避けるのは之等の効力を失ふことを虞れるがためである、吳佩孚氏が山海關に敗れ進入すべき地なきに倦んだ時某國は吳氏が揚子江に入れば極力援助すると吳氏に南下をすすめた事實がある、若しこの事がなければ吳氏は揚子江に入るを避けたであらう、某國とは英國であることをここに斷言してはゐるから、我々は英國民の同志と英國政府のこの態度に反省を求めたが英國も今では吳佩孚氏援助政策を續けたこと、信ずるこの運動も余が野にゐて始めて出来ることである。

な點と最も悪い點を率直に語つて欲しいと乞うた

日本として一番偉いと思ふことは同じく東亞民族でありながら他の國に率先して進歩を圖り遂げこれなし遂げた事だ、同時に悪い點もそこにある、強くなつてから自分が東洋の一體であり、東洋の民族であることを忘れることがある、或る田舎の人が都會に出て自分が田舎者であることを忘れ無暗に都會の貴族とばかり交際するのと同じ所がある露國は革命後支那に利権を返還した、支那國民はこれを多としてゐる、もし日本の對支態度が露國と同様であつたら支那國民は非常な好感情を持つてであらう、露國は帝制時代において支那の領土併吞の野心を持つてゐては併吞政策の下に行はれたが革命後の露國の支那に對する政策は今までの併吞政策を棄て支那の人心を得ようとして努力してゐる、人心を得る事は領土併吞よりも餘程難いものだ、有形的物質的利益を捨て無形の貴重なる理想を得るのだ、日、露、支三國同盟は我黨(國民黨)の主張である、我等はこれが實現を希望して已まない、これが出来れば英、米の東方に對する跋扈を制する事が出来る

【〇〇五】 歐米諸國の野心が支那動亂の原因

上海出發前に孫文氏が日本新聞記者に發表した意見

〔大阪毎日新聞一九二四年一月二三日〕

【上海特電廿二日發】二十一日朝八時孫文氏は上海丸にて出帆に際し日本新聞記者を招き前日本社及び東京日日に寄せた氏の聲明書を更に具體化した意見を次の如く發表した

日本國民に對する余の希望は兩國國民が提携して亞細亞の大局を支持することである、支那國民は依然として日本の對支態度を變つてゐるといふことは日本が英、米その他の列強がなしてゐる侵略とか共同管理とかいふ行動

Sun Yat-sen'in "Büyük Asyacılık" Konuşması Belgeleri (1989) kitabının 84-85'inci sayfaları.

Geçen zaman içinde çeşitli yanlış anlamalar da olmuştur ama bundan sonra geçmişi gömüp yeni bir yola girmek gerektiğini düşünüyoruz. Wu Peifu, Shanhai Geçidi çarpışmasında yenilip çekilecek yer olmadığını görünce bir ülke kendisine Yangtze'ye girerse mümkün merteye destek olacaklarını söylemiş ve güneye yönelmesini salık vermiş. Bu heveslendirme olmasaydı Wu Peifu Yangtze'ye girmezdi. Onu heveslendiren ülkenin İngiltere olduğundan en ufak bir kuşumuz yok. Biz İngiltere'den bu tavrımı gözden geçirmesini talep ettik ve şimdilerde İngiltere Wu Peifu'yu destek-

leme politikasından vazgeçmiş görünüyor. Ben kendim ancak bağımsız olursam bu hareketi sürdürebilirim. Burada neticeden bahsetmek istiyorum. Çin'deki karışıklığın kök nedeni ülkenin içinde değil dışındadır. Amerika-Avrupa ülkeleri Çin için bir ortak yönetim ya da bölünme hayali kuruyorlar. Bu hayale dayanarak Çin'e yaklaşıyor, baskı yaparak karışıklık çıkarıyorlar ki ancak böyle bir karışıklık Çin için ortak yönetim ya da bölünmeye zemin olabiliyor. Benim Yangtze Nehri'ne atlayarak intihar girişiminde bulunmuş olmam ne bir öfke ne de bir memnuniyetsizlikten kaynaklanıyordu. Tek

kelimeyle söyleyecek olursam bir hiçlik duygusu olduğunu söyleyebilirim. Ondan sonra benim ruh halim tamamen değişti. Dünyada olup bitenlerin hepsinin tarihsel birer gereklilik olduğunu düşünmeye başladım. İnsan yaptığı işlerin o an çok büyük olduğunu düşünebilir ama on yıl yirmi yıl geçip geriye baktığımızda bunların tümünün tarih tarafından belirlenmiş gereklilikler olduğunu görürüz. Ben bunu düşünerek insanın azami çabayı göstermesi gerektiğine ve bu çabanın içinde karamsarlığın da iyimserliğin de olmadığı sonucuna ulaştım. Son zamanlarda Budizm kitapları okumaya başladım.”

Dai Jitao bana sigara ikram ederek sözlerini şöyle sürdürdü:

“Japonya’da benim iyiden iyiye kızıştığımı düşünenler varmış. Öyle düşünen insanlar olursa onlara yaşadığımın bir kızılama değil Budistleşme olduğunu bildirin.”

Rusya’nın Çin Politikasındaki Dönüşüm “Toprak İlhakından Halkın Maneviyatına”

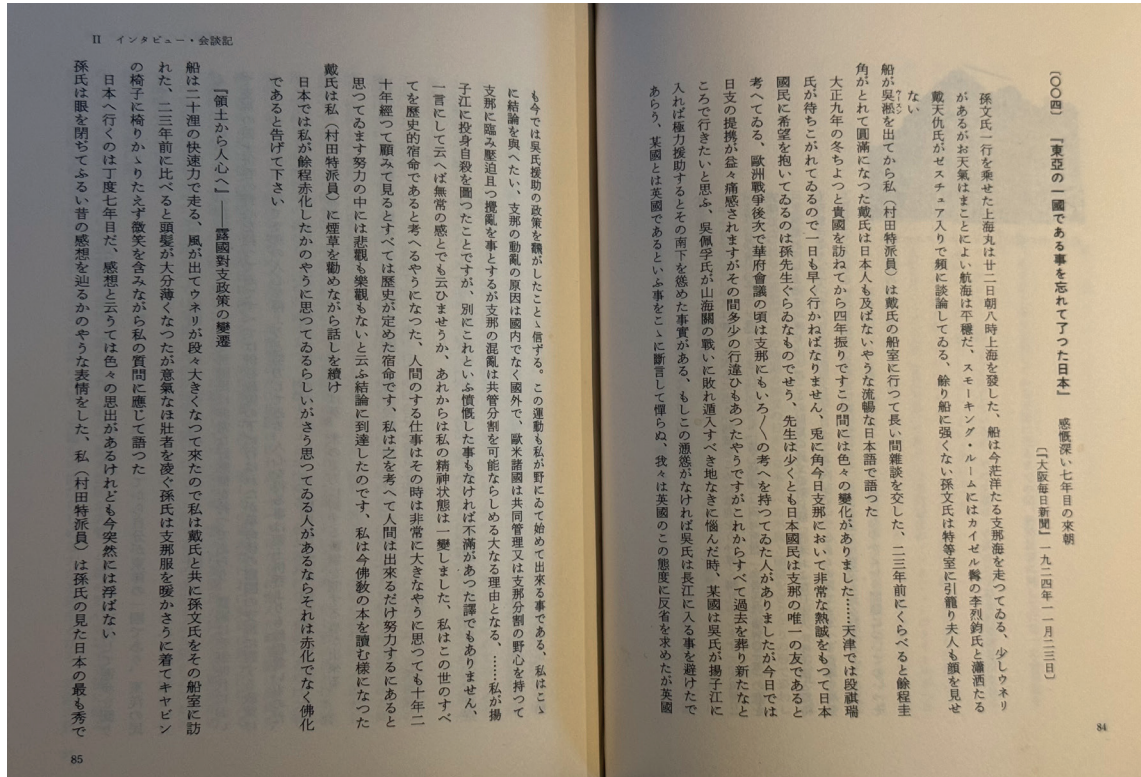
Gemi yirmi deniz mili hızla ilerliyordu. Rüzgâr çıktı ve dalgalar giderek büyümeye başladı. Dai Jitao ile birlikte Sun Yat-sen hocanın kamarasına gittik. Başında saçları eskiye göre azalmıştı ama yarattığı heyecan gençleri kışkırtacak seviyedeydi. Çin elbisesini sıkı sıkı giymiş, kabine koltuğuna oturmuştu. Aralıksız bir tebesümle sorularımı yanıtladı:

“Japonya’ya yedi yıl aradan sonra geliyorum. İzlenim mi demeli, birçok hatıram var ama şimdi hiçbiri aklıma gelmiyor.”

Sun Yat-sen gözlerini kapadı. Yüzünde eski

hatıralara dalmış gibi bir ifade vardı. Ben Japonya’nın en üstün ve en kötü noktalarını samimiyetle söylemesini istediğimi belirttim:

“Japonya’nın en üstün olduğunu düşündüğüm nokta, aynı Doğu Asyalı milletler içinde diğer ülkelerden önce ilerlemeyi hedeflemiş ve gerçekleştirmiş olmasıdır. En kötü nokta da burada meydana geliyor. Güçlendikten sonra kendisinin bir Doğu ülkesi olduğunu, Doğu milleti olduğunu unuttuğu oluyor. Taşralı birinin şehre taşınıp, kendisinin taşralı olduğunu unutarak, şuursuzca hep şehirli aristokratlarla düşüp kalkmasına benzeyen bir durum oluyor. Rusya devrimden sonra imtiyazlarını Çin’e geri verdi. Çin milleti bunu övgüyle karşıladı. Japonya’nın tavrı da Rusya gibi olursa Çin milleti bundan çok memnun olacaktır. Rusya, Çarlık döneminde Çin’in topraklarını ilhak etme arzusu içindeydi. Her şey ilhak politikasına hizmet ediyordu. Ancak devrimden sonra Rusya’nın Çin’e karşı politikası, o güne kadarki ilhak politikasının terk edilmesi ve Çin halkının maneviyatına hitap edilmesi yönünde çabalara doğru evrildi. Halkın gönlünü almak, toprak ilhak etmekten çok daha kutsaldır. Somut maddi menfaatler bırakılmalı, soyut ve kıymetli ideallere sahip olunmalıdır. Japonya, Rusya ve Çin’in oluşturacağı bir üçlü ittifak partimizin (Kuomintang: Milliyetçi Parti) talebidir. Bunun gerçekleşmesini yürekten istiyoruz. Bunu gerçekleştirebilirsek İngiltere ve Amerika’nın Doğu’ya yönelen şahlanışını önleyebiliriz.”



Sun Yat-sen'in "Büyük Asyacılık" Konuşması Belgeleri (1989) kitabının 86-87'inci sayfaları.

Şanghay'dan Yola Çıkmadan Önce Sun Yat-sen'in Japon Gazetecilere Açıkladığı Görüşler "Amerika ve Avrupa Devletlerinin Hırsları, Çin'deki Karışıklıkların Kök Nedeni"

(Şanghay 22 Kasım Telgrafı) 22 Kasım sabah saat sekizde Sun Yat-sen beyefendi Şanghay Gemisi'nin yola çıkması vesilesiyle Japon gazetecileri davet ederek daha önce Japonya Gazetesi ve Tokyo Nichinichi Gazetesi'ne verdiği demeçleri daha da somutlaştırarak görüşlerini aşağıdaki şekilde açıkladı:

"Japon milletinden beklentim iki milletin işbirliğiyle Asya'ya genel olarak destek olmasıdır. Çin milletinin Japonya'nın Çin'e karşı tavrını kuşkuyla karşıladığı söyleniyor ama

eğer Japonya, İngiltere, Amerika ve diğer büyük güçlerin ortaya koyduğu istila ve ortak yönetim ve benzeri davranışlara riayet etmez ve Japonya'nın öylesi hırs ve arzularının olmadığı gerçeğini Çin'e karşı tavırlarında açık bir şekilde ifade ederse, Çin milleti asla Japonya'yı kuşkuyla karşılamayacak ve iyi ilişkilerin inşası için bir yol açılacaktır. Ben Çin'deki imtiyaz bölgelerindeki hukuki dokunulmazlık düzeninin kaldırılmasını talep etmekte kararlıyım. Özellikle bu sorunla ilgili olarak Japonya'dan duygudaşlık görmek istiyorum. Japonya eskiden Çin'in bugün bulunduğu durumdaydı ve yabancılardan acı bir baskı görüyordu. Bu tecrübeden ötürüdür Japonya Çin'in mevcut

durumuna duygudaş bir yaklaşım göstererek yardımcı olursa bu sorunun çözümünün kolay olacağını düşünüyorum.”

Wu Peifu'nun Güneye İlerleyişi ve İngiltere

“Tientsin'de bir İhtiyar Heyeti hususu bir tür söylentiden ibaret. Benim Tientsin'e gidişimin amacı sadece görüşlerimi ifade etmekten ibarettir. Çin'deki karışıklıklar iç siyasetten değil dış rahatsızlıklardan kaynaklanmaktadır. Ben henüz ülkemizin gücü henüz yeterli değilken siyaset dünyasına atılmak yerine dışarıda kalıp çeşitli ülkelerdeki yoldaşlarımızla işbirliği halinde yabancı ülkelere politikalarını gözden geçirmelerini ihsas etmemizin yararlı olduğunu düşünüyorum. Ben doğrudan doğruya siyaset dünyasına atılsam hemen dış ülkelerle çatışma doğacağını düşünüyorum. Sözgelimi ben iktidarda olsam İngiltere'ye saldırmaktan çekinmem gerekir. Ancak muhalefette olursam İngiliz halkıyla iletişim kurup İngiliz hükümetinin yanlış politikalarını kamuoyu yoluyla bertaraf edebilirim. Bu faaliyetlerimin etkisini yitirmekten kaygılandığı için siyasete girmiyorum. Wu Peifu, Shanhai Geçidi çarpışmasında yenilip çekilecek yer olmadığını görünce bir ülke kendisine Yangtze'ye girerse mümkün mertebe destek olacaklarını söylemiş ve güneye yönelmesini salık vermiş. Bu heveslendirme olmasaydı Wu Peifu Yangtze'ye girmezdi. Onu heveslendiren ülkenin İngiltere olduğundan en ufak bir kuşumuz yok. Biz İngiliz halkı içindeki yoldaşlarımızdan ve İngiliz hükümetinden bu tavrı gözden geçirmelerini talep ettik ve şimdilerde İngil-

tere Wu Peifu'yu destekleme politikasından vazgeçmiş görünüyor. Biz ancak bağımsız olursak bu hareketi sürdürebiliriz.”²

Amerika-Avrupa Emperyalizminin Hayalleri

“Burada neticeden bahsetmek istiyorum. Çin'deki karışıklığın kök nedeni ülkenin içinde değil dışındadır. Dışarıda Amerika-Avrupa ülkeleri ortak yönetim ya da bölünme hırsları içinde Çin'e yaklaşıyor, baskı yaparak karışıklık çıkarıyorlar ve bu karışıklıklar Çin için ortak yönetim ya da bölünmeyi mümkün kılan büyük bir neden haline geliyor. İngiltere Guangdong'da ticari heyet kışkırtarak ya da Wu Peifu'yu destekleyerek Çin'i şiddet yoluyla birleştirmeye çalışıyor. On yıldır süren karışıklıklar da yine tamamen büyük güçlerin savaş ağalarını kullanarak birlik sağlamaya çalışmalarındandı. Yabancıların bu kuvvetlerini bertaraf etmezsek Çin'in barış içinde birliğe kavuşmasını ümit edemeyiz. Gerçekten de bunlar Amerika-Avrupa emperyalizminin hayalleridir. Yanlış yoldaki bu yabancı devletlerin politikaları ancak kendi milletlerinin karşı koymaları yoluyla önenebilir. Bu bakımdan ben muhalefette kalıp çeşitli ülkelerin milletleriyle iletişim kurarak mücadele etmek amacındayım. Ancak bu çok zor bir iş ve zaten benden başkası da bunu başaramaz. Ben büyük güçlerin bölünme veya ortak yönetim gibi niyetleri bırakmalarına ve karışıklıkların kökten halledilmesine kadar siyaset sahnesine çıkmamaya kararlıyım.”

² Çevirenin notu: Gazetenin haberinde, Sun Yat-sen'in "Wu Peifu'nun Shanhai geçidinden geri çekilmesi" konusu hakkındaki açıklamaları ile daha yukarıdaki Dai Jiatao'nun aynı konudaki sözleri benzer cümlelerle verilmiş.

Yükselen Orta Güçlerin Denge Diplomasisi: Kavramlar, Saikler ve Çıkarımlar



XIAO YONGTAO*

Yüksek lisans öğrencisi
Şanghay Üniversitesi Türkiye Araştırmaları Merkezi

**Xiao Yongtao, Şanghay Türkiye Araştırmaları Merkezi'nde yüksek lisans öğrencisidir.
Türkiye'nin Afrika politikası ile ilgili konular üzerinde çalışmaktadır.*

e-posta: xiaoyt19@shu.edu.cn

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-8795-8322>

Geliş Tarihi: 05.12.2024

Kabul Tarihi: 05.02.2025

Atf: Xiao Y. (2025). Yükselen Orta Güçlerin Denge Diplomasisi: Kavramlar, Saikler ve Çıkarımlar. *BRIQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, 6(2), 211-224.



ÖZ

Son yıllarda Türkiye, Endonezya, Brezilya ve Suudi Arabistan gibi yükselen orta güçlerin (middle powers: orta büyüklükte devletler) küresel manzarada etkileri önemli ölçüde artarken, Kanada ve Avustralya gibi geleneksel orta güçler küresel güvenlik ve kalkınmayı etkileyen konularda dikkat çekici bir şekilde sessiz kalmıştır. Bu nedenle, sadece orta güçler arasında bir bölünme meydana gelmemiştir, aynı zamanda bu güçlerin kendilerine özgü diplomatik kalıpları ve dış davranış mantıkları da dikkate değerdir. Bu makale, gelişmekte olan ülkelerin ortak çıkarlarını temsil eden, “Küresel Güney”in liderleri ve çok kutuplu bir küresel düzenin destekleyicileri olarak hareket eden yükselen orta güçlerin uluslararası ekonomik yapı içinde yarı-çevresel bir konumda olduğunu ele almaktadır. Uluslararası düzenin dönüşümü sırasında, yükselen orta güçlerin yükselişi ve dengeleyici diplomasi modelleri çok kutupluluğu daha fazla teşvik edecektir.

Anahtar Kelimeler: çok kutupluluk, denge diplomasisi, Türkiye, uluslararası düzen, yükselen orta güçler.

Emerging Middle Powers’ Balancing Diplomacy: Connotations, Motivations, and Implications

ABSTRACT

With the rise of emerging middle powers during the past few years, such as Türkiye, Indonesia, Brazil, and Saudi Arabia, whose significant influences have been expanding in the global landscape, while traditional middle powers like Canada and Australia have been notably silent on issues impacting global security and development. Therefore, not only has the division occurred within middle powers, but their unique diplomatic patterns and logics of external behaviors are also worthy of attention. This article argues that emerging middle powers are in a semi-peripheral position within the international economic structure, representing the common interests of developing countries and acting as leaders of the “Global South” and promoters of a more multipolar global order. During the transformation of international order, the rise of emerging middle powers and their balancing diplomacy pattern will further promote multipolarization.

Keywords: emerging middle powers, international order, multipolarization, balancing diplomacy, Türkiye.

Giriş

ORTA GÜÇLER, BELİRLİ KABİLİYETLERE sahip olan ancak küresel hiyerarşide önde gelen ülkelere rakip olma kapasitesinden yoksun ulusları ifade eder. Bu ülkeler, kayda değer bir ekonomik varlığa sahip olabilirler ancak dünya çapında endüstriyel uzmanlaşmada merkezi bir role sahip değildirler. Günümüzde, orta güçlerin dinamikleri, küresel siyasi manzaranın dönüşümü nedeniyle değişmekte ve Türkiye, Hindistan, Brezilya, Meksika, Endonezya ve Suudi Arabistan gibi yükselen orta güçlerin önemli bir kalkınma ivmesi yaşadığı, Kanada ve Avustralya gibi geleneksel orta güçlerin ise uluslararası arenadaki etkilerinin sürekli olarak azaldığı bir duruma yol açmaktadır. Buna ek olarak, büyük güçlerin yanı sıra ‘Küresel Güney’ ülkeleri de uluslararası alandaki etkilerini arttırmaktadır. Dünya meselelerinde farklı pozisyonlar alan bu iki grup arasında giderek daha belirgin bir ayrım ortaya çıkmaktadır. Dahası, iki grubun küresel haklarla ilgili yaklaşımı, uluslararası ilişkilerin çerçevesi ve büyük ülkeler arasındaki rekabet de dahil olmak üzere dış meselelere ilişkin farklı pozisyonları ve eğilimleri, bu uçurumu daha da belirginleştirmiştir. İsrail-Filistin çatışması ve Ukrayna krizi dünya çapındaki siyasi ortamın dönüşümünü yoğunlaştırırken, büyük güç rekabeti devam etmekte ve “Küresel Güney”in uluslararası etkisi artmaya devam etmektedir. Bu süreçte, kendine özgü denge diplomasisi, gelişmekte olan orta ülkelerin “Küresel Güney” bloğundaki ve uluslararası politikadaki konumunu son derece önemli hale getirmiştir. Halihazırda dünya çapındaki siyasi çerçevede, küresel güvenlik ve kalkınmayı sürekli olarak etkileyen yeni kaygıların ortaya çıktığı önemli bir çalkantı evresi yaşanmaktadır. Yükselen orta güçler söylem ve eylemleriyle dengeleyici diplomasi uygulamakta, diplomatik özerklik

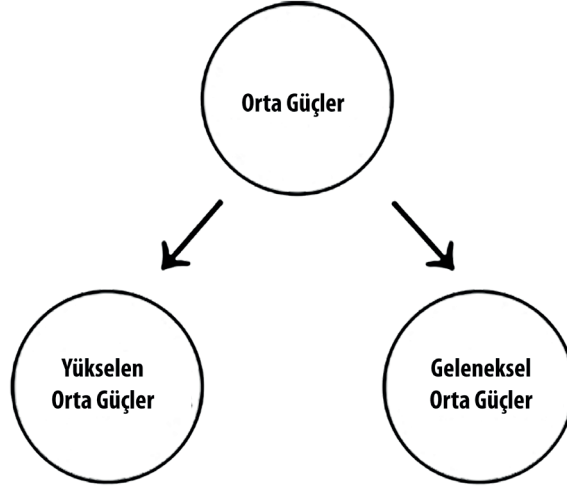
arayışında bulunmakta, büyük ülkeler arasındaki mücadelede “tampon bölge” görevi görmekte, bu rekabetin yoğunluğunu hafifletmekte ve küresel yönetim olanaklarındaki belirsizliği azaltmayı amaçlamaktadır.

Orta güçler mevcut literatürde bir miktar ilgi görmüş olsa da, halen birçok soru cevapsız kalmaya devam etmektedir. Orta güçler arasındaki bölünme kapsamlı bir şekilde incelenmemiş, yükselen orta güçlerin bağlantısız bir diplomatik yaklaşım izleme motivasyonları ve bu diplomatik modelin sonuçları ele alınmamıştır (Edström & Westberg, 2020). Bu makale, yükselen orta güçlerin yeni rolünün sonuçlarını araştırarak, savundukları dengeleyici diplomasi özelliğini ve performansını inceleyecek ve bu diplomatik yaklaşımın nedenleri ve ilgili etkilerinin kapsamlı bir analizini yapacaktır.

Yükselen Orta Güçler” Kavramı

Orta güçler (middle powers: orta büyüklükte devletler), uluslararası politikada son yıllarda ortaya çıkan önemli aktörler olmanın ötesinde, ekonomik güç, uluslararası nüfuz, jeopolitik konum gibi unsurların bir araya gelişle özelliklerini kazanan devletleri temsil eder. Orta güçlerin tanımı konusunda araştırmacılar arasında önemli farklılıklar vardır. Bir araştırmacıya göre, bir ülke bu tanımla ilişkili belirli görevleri yerine getiriyorsa ya da kendisini böyle algılıyorsa orta güç olarak sınıflandırılır (Holbraad, 1971). Başka bir araştırmacı, orta güçlerin karakteristik özellikleri arasında küresel sorunlara çok taraflı çözümler aramak, uluslararası çatışmalarda uzlaşmacı bir yaklaşım benimsemek ve küresel vatandaşlık ilkelerini destekleme sorumluluğu olduğunu belirtmektedir (Cooper, 2013). Bazı çalışmalar, orta güçlerin niteliklerini incelemek için ülkeleri olgulara ve niceliğe dayalı olarak sınıflandırmakta-

Şekil 1. Orta Güçlerin Sınıflandırılması



Orta Güçler, Yükselen Orta Güçler ve Geleneksel Orta Güçler olarak ikiye ayrılabilir (Şekil: Xiao, 2025)

dır. Örneğin, hiyerarşik bir çerçeve kullanan Güney Koreli bir akademisyen olan Kim, ülkeleri toprak büyüklüğü, GSYİH, ticaret hacmi, döviz rezervleri, nüfus ve askeri personele göre sınıflandırmak için istatistiksel endeksler kullanmaktadır (Kim, 2009).

Orta güçler üzerine yapılan mevcut araştırmalar, bu gruptaki son dönüşümleri açıklamakta başarısız olmaktadır. Orta güçlerle ilgili önceki makaleler Kanada, Avustralya, Hollanda ve İsveç'e odaklanmış ve bu ülkelerin uluslararası düzenin destekleyicileri ve dengeleyicileri olarak hizmet ettiklerini öne sürmüştür (Jordaan, 2003). Son yıllarda "Küresel Güney" in ortaya çıkışı, orta güçlerin Kanada ve Avustralya'nın örnek teşkil ettiği geleneksel orta güçler ve Türkiye, Endonezya, Güney Afrika ve Brezilya ve diğerlerinin temsil ettiği yükselen orta güçler olarak sınıflandırılmasına yol açmıştır.

Gelişmekte olan orta güçlerin nüfus büyüklüğü genel olarak azımsanmayacak boyuttadır. World Population Review tarafından 2024 yılında yayınlanan istatistik verilerine göre, Hindistan'ın nüfus

1,450,940.000'dir ve küresel olarak en üst sırada yer almaktadır. Endonezya (283,488,000), Nijerya (232,679,000), Brezilya (211,999,000) ve Meksika (130,861,000) sırasıyla 4., 6., 7. ve 11. sırada yer almaktadır (World Population Review, t.y.). Türkiye ve Suudi Arabistan gibi ülkeler önemli Müslüman nüfuslara sahiptir ve bu da onları İslam dünyasında gözardı edilemeyecek devletler haline getirmektedir.

Ekonomik kalkınmayla ilgili olarak, büyüyen orta güçlerin neredeyse tamamı gelişmekte olan ülkeler olarak sınıflandırılmaktadır. Bununla birlikte, hepsi özellikle ekonomide sürdürülebilir bir büyüme oranı sergilemektedir. Yükselen orta güçler küreselleşme sürecinde "takipçi" konumundan önemli bir "lider" konumuna evrilmektedir. Orta güçler, küresel ekonomi için yeni düzenlemelerin oluşturulmasına aktif olarak katılma konusunda önemli bir hırs sergilemektedir. Uluslararası ilişkilerde önemli katılımcılar olarak giderek gelişmektedirler. Artık dünya sisteminin çevresinde değil, sürekli olarak merkeze doğru ilerlemektedirler (Mittelman, 1995).

Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından açıklanan 2024 küresel GSYİH sıralaması ve projeksiyonları, yükselen orta güçlerin dikkate değer performansını örneklemektedir. Hindistan'ın GSYİH'si Birleşik Krallık'inkini aşarken, Brezilya da İtalya ve Kanada gibi ülkeleri gölgede bırakmıştır. Ayrıca Türkiye, Endonezya ve Suudi Arabistan gibi ekonomiler de küresel ilk 20'ye yükselmiştir.

Yükselen orta güçler, jeopolitik etmenler ve sahip oldukları kaynak nedeniyle kendine özgü bir nüfuza sahiptir ve genellikle uluslararası veya bölgesel meselelerde proaktif bir duruş benimserler. Örneğin, Türkiye'nin diğer ülkelerin ekonomik yollarının kavşağında yer alması, Türkiye'nin bölgesel ve küresel meselelere katılımı için önemli bir "kaldıraç" sunmaktadır. Bu durum özellikle Batı Asya ve Orta Doğu'daki büyük ülkelerle rekabette Türkiye'ye belirgin avantajlar sağlamaktadır. Brezilya'nın stratejik konumu göz önüne alındığında, ABD uzun zamandır Latin Amerika'yı "arka bahçesi" olarak görmektedir ve ülke uluslararası taşımacılığı kolaylaştıran büyük limanlara ev sahipliği yapmaktadır.

Yükselen Orta Güçlerin Denge Diplomasisi

Yükselen orta güçler uluslararası ilişkilerde giderek daha önemli aktörler haline gelmektedir. Büyük güçler arasındaki rekabet ve işbirliği bağlamında, yükselen orta güçler sıklıkla denge diplomasisi olarak nitelendirilen ve üç boyutta incelenebilecek bir diplomatik strateji kullanmaktadır: Uluslararası ilişkiler, örgütler ve kurumlar ve ulusal strateji. Bu üç katman denge diplomasisi için temel bir çerçeve oluşturmaktadır. Uluslararası ilişkiler alanında, denge diplomasisinin uygulanması yükselen orta güçlerin gücünü yansıtır ve ulusal çıkarlarını temsil eder. Örgütsel ve kurumsal düzeyde, çok taraflı diplomasi, yükselen

orta güçlere dış davranışsal esneklik sağlayan kurumsallaşmış bir bağlantı ağını teşvik eder. Ulusal strateji bağlamında, dış politikanın başkalarınınkinden ziyade kendi ulusal hedeflerinin somutlaştırmasına izin veren önemli derecede özerklik olarak kendini gösterir.

İlk olarak, uluslararası ilişkiler alanını ele alalım. Mart 2022'de, Türkiye'nin kolaylaştırıcılığında, Rusya ve Ukrayna dışişleri bakanları, Rusya-Ukrayna çatışmasının başlangıcından bu yana ilk doğrudan iletişimlerini gerçekleştirdiler. Her iki taraf da 22 Temmuz'da İstanbul'da "Ukrayna Tahıl Güvenliği Ulaştırma Girişimi"ni imzalayarak Türkiye'nin ilgili tüm paydaşlar arasında dengeyi sürdürme çabalarını ortaya koymuştur (Yang, 2022). Bir başka örnek olarak, Suudi Arabistan bir barış konferansı düzenleyerek 42 ülkeyi tırmanan Ukrayna krizine ilişkin istişare ve diyaloga davet etmesi gösterilebilir (Sinem, 2023).

Eylül 2023'te Vietnam ve Amerika Birleşik Devletleri ikili ilişkilerini kapsamlı bir stratejik ortaklığa taşıdı (The White House, 2023). Üç ay sonra, Çin ve Vietnam arasında "ortak geleceğe sahip toplum" kavramı temelinde bir anlaşma yapıldı (Çin Halk Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2023). Haziran 2024'te Putin, kapsamlı stratejik ortaklığı güçlendirmek için Vietnam'a gitti (The Vietnam Plus, 2024).

Tüm bunlar, yükselen orta güçlerin bir denge diplomasisini benimsediklerini, mevcut bağlantısız dış politikalarını sürdürürken birden fazla ülkeyle daha yakın ilişki ağları kurduklarını yansıtmaktadır. Yükselen orta güçler, gerçeklere dayalı bir yaklaşımı temel alan çok yönlü ekonomik angajmanları sürdürmektedir. Büyük güçler arasındaki ekonomik ve ticari rekabetin ortasında, bu yükselen orta güçler ekonomik angajmana yönelik çok taraflı bir yaklaşımı benimsemişlerdir. Bazı ülkeler ABD ile ekonomik bağlarını güç-

Figure 2. Yükselen Orta Güçlerin 2024 GSYİH'si ve Projeksiyonlar (milyar ABD doları)

	2024	2025	2026	2027	2028
Türkiye	1344.318	1455.413	1477.336	1565.506	1660.519
Hindistan	3889.130	4271.922	4710.371	5193.509	5723.287
Brezilya	2188.419	2307.162	2444.937	2571.539	2709.595
Meksika	1848.125	1817.818	1905.278	1994.119	2085.533
Endonezya	1402.590	1492.618	1614.873	1743.582	1883.651
Suudi Arabistan	1100.706	1136.58	1199.156	1262.326	1332.093
Vietnam	468.485	506.426	545.101	585.992	628.634
Tayland	528.919	545.341	569.517	596.267	624.015
Güney Afrika	403.045	418.046	432.512	446.803	460.933
Malezya	439.748	488.250	522.253	553.081	587.088
Nijerya	199.721	194.955	224.780	239.413	260.959

Yükselen orta güçler daha parlak bir geleceği kucaklıyor (Şekil: Xiao, 2025)
(Kaynak: IMF, 2024).

lendirirken, bu durum Çin ve Rusya ile ekonomik işbirliğini kesmek anlamına gelmemektedir. Hindistan ve Türkiye buna uygun örnekler teşkil etmektedir.

Hindistan, her ikisi de ABD öncülüğünde girişimler olan; “Refah için Hint-Pasifik Ekonomik Çerçevesi”ne üye olmuş (He & Luo, 2024) ve “Hindistan-Ortadoğu-Avrupa Ekonomik Koridoru”na katılmıştır (Kumar & Vivek, 2024). Ancak, ABD ve Avrupa ülkeleri tarafından Rusya’ya uygulanan ekonomik yaptırımlara ve devam eden Rusya-Ukrayna çatışmasına rağmen Hindistan, Rusya ile petrol ve sanayi malları konusunda ticari işbirliği yapmaya devam etmektedir. Ayrıca, Hintli düşünce kuruluşlarının hesaplamalarına göre, 2023-2024 yıllarında Hindistan’ın elektro-

nik ürünler, iletişim ekipmanları ve elektrikli ev aletleri ithalatının %43.9’unu Çin’den yapılmaktadır (Xing, 2024).

Türkiye de, enerji, ticaret ve yatırım alanlarında Rusya ile aktif işbirliği yaparken, Kuşak ve Yol Girişimi (BRI) ve Türkiye’nin Orta Koridor girişimi kapsamında Çin ile yoğun temaslarda bulunmaktadır. ABD şu anda özellikle teknoloji ve tedarik zinciri sektörlerinde Çinli şirketlere karşı yaptırımlar uyguluyor; ancak bu yükselen orta güçler ne ABD politikalarına uyum sağlamaktadır ne de geleneksel orta güçlerin eylemlerini takip etmektedir. Yükselen orta güçler Çin’in gelişimini bir fırsat olarak algılamaktadır; ancak bu fırsattan yararlanmak Batılı ülkelerin yatırımlarından vazgeçmeyi gerektirmemektedir (Dai, 2016).

İkinci olarak, örgütler ve kurumlarla ilgilidir. Denge diplomasisinin en önemli özelliklerinden biri, uluslar ve uluslararası örgütler arasındaki çok taraflı kurumsal bağlantıdır. Geleneksel orta güçlerin aksine, yükselen orta güçler genellikle bölgesel veya küresel gündem belirlenmesine katkı konusunda daha istekli olduklarını gösterirler. Ülkeler ve uluslararası örgütler arasındaki kurumsal bağlantılar, yükselen orta güçlerin diplomatik çerçevelerinde öne çıkmaktadır.



Ulusal strateji alanında, bağımsızlığa öncelik vermek ve çok sayıda ülkeyle kapsamlı stratejik işbirliğini teşvik etmek, yükselen orta güçlerin dış eylemlerini yönlendirmek için temel bir ilke olarak hizmet etmektedir.

Örneğin Hindistan, Küresel Güney'deki etkisini arttırmak ve diplomatik erişimini genişletmek için Küresel Güney'i birleştirme taahhüdünü sürekli olarak ortaya koymuş ve Ağustos 2024'te bölgesel çatışmaları, gıda ve enerji güvenliğini ele alan ve ortak zorluklara "Hint çözümleri" sunan "Küresel Güney'in Sesi Üçüncü Zirvesi"ni toplamıştır (Hindistan Dışişleri Bakanlığı, 2024). Hindistan, G20 Zirvesi'nden yaralanarak, Modi yönetiminin "tarihi ve çığır açıcı" olarak nitelendirdiği, korumacılığa karşı çıkan "Yeni Delhi Deklarasyonu"nu kabul edilmesini sağlamıştır (Paul, 2023).

Brezilya öncelikli olarak üç ana tema üzerinde yoğunlaşmaktadır: Açlık, yoksulluk ve eşitsizlikle mücadele; sürdürülebilir kalkınmanın teşvik edilmesi; iklim değişikliği ve yeşil ekonomiye geçiş

konularında uluslararası etkisini artırmak için küresel yönetişimde reform yapılması ve daha fazla uluslararası uzlaşa sağlamak için "Küresel Güney" uluslarının çıkarlarının savunulması (Zhou & Xia, 2024).

Türkiye, uluslararası kuruluşlarla aktif bir şekilde işbirliği yapmakta ve kalıcı işbirliği ortaklıkları kurmaktadır. ASEAN'ın sektörel diyalog ortağı olmuş ve Türkiye-ASEAN Ortak Sektör İşbirliği Komitesi'ni kurmuştur. Türkiye, Orta Asya'da bölgesel entegrasyon işbirliğini geliştirmek için Türk Devletleri Örgütü'ne öncülük etmekte ve Şangay İşbirliği Örgütü'nde diyalog ortağı statüsü kazanmıştır.

Sonuç olarak, ulusal strateji alanında, bağımsızlığa öncelik vermek ve çok sayıda ülkeyle kapsamlı stratejik işbirliğini teşvik etmek, yükselen orta güçlerin dış eylemlerini yönlendirmek için temel bir ilke olarak hizmet etmektedir. 7 Nisan 2022 tarihinde, aralarında Batılı ülkeler ve Ukrayna'nın da bulunduğu 50'den fazla ülke, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun Acil Özel Oturumu'nda Rusya Federasyonu'nun İnsan Hakları Konseyi üyeliğinin geçici olarak askıya alınmasını talep ettiği, ABD ile önemli ekonomik ve askeri işbirliğine rağmen Suudi Arabistan karşı oy kullanmıştır (United Nations Digital Library System, 2022). Batı'nın Rusya'ya ekonomik yaptırımlar uygulamasına rağmen Türkiye, Hindistan ve Brezilya, bu yaptırımlara katılmayı reddetmiş ve Rusya ile ekonomik ve enerji alanındaki işbirliklerini sürdürmüştür. Silah satışları ve askeri işbirliğinde de benzer bir durum söz konusu olup Hindistan, Endonezya ve Vietnam Batı ile ortaklıklarını geliştirmektedir. Bu askeri işbirlikleri, ABD askeri ittifak sisteminin güçlendirilmesi yoluyla Çin ve Rusya'ya çevrelemek için ABD ile uyum sağlamaktan ziyade öncelikle savunma yeteneklerini geliştirmeye odaklanmaktadır.

2020'de Çin ve Hindistan arasında yaşanan sınır gerilimlerinin ardından ABD bu olaya müdahale etmeye çalışmıştır. Hindistan hükümeti, Hindistan ve Çin arasındaki mevcut sorunlara rağmen, herhangi bir üçüncü taraftan arabuluculuk istemekten uzak duracağını vurgulamıştır (The New Indian Express, 2024).

Yükselen orta güçler, çatışmalarda istikrar sağlayıcı olarak hareket etmeyi, ilgili taraflar arasında arabuluculuğu kolaylaştırmayı ve gerilimleri tırmandırmak yerine hafifletmeye çalışmayı amaçlamaktadır. Bu ve benzer örneklerden de görülebileceği gibi, yükselen orta güçlerin bağımsızlığa öncelik verdiği ve diğer ulusların eylemlerini taklit etmek yerine kendi ulusal çıkarlarını gözettiği söylenebilir.

Yükselen Orta Güçlerin Denge Diplomasisinin Arkasındaki Saikler

Yükselen orta güçlerin daha özerk ve dengeli bir diplomatik yaklaşıma doğru yönelmesi, öznel ve maddi faktörler tarafından yönlendirilir. Temel olarak ulusal çıkarları koruma ihtiyacından kaynaklanır. Bununla birlikte, bu ülkeler büyük güçlerle müzakere edemedikleri koşullarda, bu denge diplomasisi modelini benimsemek daha önemli maliyetlere yol açabilir, potansiyel olarak ekonomik durgunluklara yol açabilir veya ulusal güvenliği tehlikeye atabilir.

Dünyanın benzeri görülmemiş bir değişim yaşadığı, Batılı ulusların desteklediği adaletsiz uluslararası düzenin giderek parçalandığı ve küresel düzenin yeni bir dönüşümü için fırsatlar yarattığı koşullarda yükselen orta güçler; korumacılık, tarafsızlık, bağlantısızlık ve çok taraflılık politikası izlemektedir.

Ulusal çıkarları koruma zorunluluğu denge diplomasisinin arkasındaki saiklerin başında

gelmektedir. Maliyet-fayda analizinden, denge diplomasisinin avantajları dezavantajlarından önemli ölçüde daha ağır basmaktadır. Denge diplomasisi, uluslararası ilişkilerde, en önemli belirleyici olan ulusal çıkarlar için birden fazla boyutta fayda sağlayabilir. Ekonomik işbirliği alanında, yükselen orta güçler BRI ve BRICS girişimlerine katılırken Batılı ülkelerle ticari ilişkilerini sürdürerek ekonomik büyümeyi artırabilir ve faydaları optimize edebilir. Egemenliğin korunması açısından bakıldığında, denge diplomasisi, yükselen orta güçlerin büyük güçler arasındaki çatışmalara karışmaktan kaçınmalarına, stratejik özerkliklerini sürdürmelerine, ulusal stratejik riskleri en aza indirmelerine ve tek bir güce olan bağımlılıklarını azaltmalarına olanak tanır. Çeşitli oluşumlarla eşit ilişkiler sürdürerek, tek bir ulusun veya koalisyonun stratejik değişikliklerinden kaynaklanan önemli kayıpları önleyebilirler. Örneğin Hindistan, ABD ve Rusya arasında denge diplomasisi uygulamaktadır. Askeri güvenliğini sağlamak ve savunma sektörünün istikrarlı bir şekilde ilerlemesini teşvik etmek için Rusya'dan sofistike askeri aygıtlar satın alırken, aynı zamanda ABD ile ekonomik, teknolojik ve askeri silahlanmada işbirliğini geliştirmektedir (Yang, 2024). Bu strateji Hindistan'ın ABD ve Rusya arasında nispeten özerk bir stratejik duruş sergilemesini sağlamaktadır.

İç siyasi istikrar açısından bakıldığında, diplomatik ilişkilerin dengelenmesi iç işlerine dış müdahaleyi azaltır. Bir ülke çeşitli önemli varlıklarla olumlu ve adil ilişkiler sürdürdüğünde, dış güçlerin iç siyaseti üzerinde tek taraflı baskı kurması zorlaşır, böylece siyasi ortamın istikrarı artar ve tek bir ülkenin aşırı müdahalesinin neden olduğu kargaşa azalır, böylece devlet içinde barış ve düzen korunur.

İkinci olarak, yükselen orta güçler belirli “pazarlık” sermayesi biçimlerine sahiptir. Dengeleme diplomasisi uygulamak ulusal çıkarları korumayı amaçlar; ancak bir ülke büyük güçlerle müzakere edecek veya onlarla ilişki kuracak sermayeden yoksunsa, sonuçlar arzu edildiği kadar olumlu olmayabilir. Sermaye, jeopolitik faktörlerden, petrol, madenler ve küresel sanayi zincirinde istikrarlı bir rol ve kalkınmayla ilgili diğer doğal kaynaklardan kaynaklanabilir veya ilgili ülke büyük güçlerin dış stratejileri için önemli stratejik mihverler olarak işlev görebilir. Bunlardan bir veya daha fazlasına sahip olmak, bir ülkenin müzakere gücünü artıracaktır. Karmaşık ve dinamik uluslararası ortamda, ulusların çıkarları ve stratejik öncelikleri sürekli olarak değişmektedir. Bu “pazarlık” stratejisi, büyük güçler arasındaki rekabet ve işbirliğinin dalgalı dinamikleri arasında belirsizlikleri yönetme ve kritik çıkar noktalarını ayırt etme becerilerini artırabilir. Hindistan bölgesel düzeyde, Afganistan, Pakistan ve Sri Lanka gibi önemli sorunlara açık komşu ülkelerle sınır paylaşmaktadır. Jeopolitik düzeyde, ABD’nin stratejik vurgusu Asya-Pasifik bölgesine kaymaktadır (Guo, 2003). Hindistan’ın ulusal gücü Güney Asya’da “ilk kademede” yer almaktadır ve bu da ülkeye siyasi söylemini ve pazarlık gücünü arttırmak için rolünden ve çeşitli büyük güçlerle olan ilişkilerinden yararlanma fırsatı vermektedir.

Yükselen orta güçlerin dengeleyici diplomasiyi benimsemeleri kaçınılmaz bir tarihsel eğilimdir.

Son olarak, uluslararası ilişkiler ortamının evrimi bir katalizör görevi görmektedir. Yükselen orta güçlerin dengeleyici diplomasiyi benimsemeleri kaçınılmaz bir tarihsel eğilimdir. “Soğuk Savaş zihniyetinden” etkilenen ABD, Çin’i en önemli rakibi ve liberal

uluslararası düzenin önündeki başlıca engel olarak görmektedir (Sun, 2024). Nihayetinde, Çin ve Amerika arasındaki yapısal çelişkinin çözülmesi zordur ve savaş boyutuna tırmanması olası değildir (Scobell, 2020). Yükselen orta güçler, sınırlı kapasiteleri nedeniyle büyük güçlerle bağımsız olarak karşı karşıya gelememektedir; ancak bu büyük güçlerle dengeli ilişkiler geliştirmek, tek bir büyük güce bağımlı olmaya kıyasla stratejik olarak avantajlı bir yaklaşımdır. Sonuç olarak, uluslararası stratejik manzaradaki değişiklikler ışığında, yükselen orta güçler mevcut dış ilişkilerini, ittifaklar içindeki konumlarını ve avantajlarını ve bir dizi kritik konudaki müzakere tutumlarını yeniden değerlendirmektedir (Efstathopoulos, 2023). Buna karşılık, ekonomik ve parasal uzlaşma sistemi açısından, ABD doları hegemonyası dönemi sona ermiştir. ABD’nin dış borç birikimi, yükselen piyasa ülkelerinin artan ekonomik gücü ve uluslararası para sistemindeki çok kutupluluğa doğru eğilim, ABD ekonomisinin statüsünü zayıflatmakta ve dünyanın birincil para birimi olarak ABD dolarına olan güveni aşındırmaktadır (Cohen, 2008). Buna karşılık, gelişmekte olan ekonomilerin hızla ilerlemesi, bu ülkeler ile Avrupa ülkeleri arasındaki eşitsizliği azaltmakta ve bu da küresel ekonomik çerçevede önemli değişikliklere yol açmaktadır. Bu şartlarda, Batılı ekonomik güçlerin kural koyucu rolü azalacaktır; dolayısıyla yükselen ekonomilerle daha fazla müzakere ve uzlaşmaya girmeleri ve karar alma süreçlerinde daha fazla etki ve yetkiden feragat etmeleri gerekecektir. Sonuç olarak, ekonomi, ticaret ve finans alanlarında yükselen orta güçlerin küresel ekonomik büyüme üzerindeki faydalı etkisi giderek daha belirgin hale gelecektir.

BRICS, küresel siyasi ve ekonomik çerçevede reforma gidilmesi arayışının önemli temsilcilerinden birisidir. BRICS’in cazibesinin temel nedeni, öncelikle mevcut uluslararası kurumsal güç yapısındaki önemli dengesizlik nedeniyle, gelişmekte olan ülkelerin temsil ve etkilerinin ekonomik durumlarıyla



“BRICS Plus” yeni bir uluslararası ilişkiler türü inşa etmek için önemli bir itici güçtür
(Fotoğraf: Xinhua, 2023)

uyumlu olmamasıdır (Huang & Song, 2024). BRICS, yükselen orta güçler tarafından küresel düzeni yeniden şekillendirecek ve küresel siyasi ve ekonomik çok kutupluluk ve sistemik dönüşüm arayışında kuralları yeniden tanımlayacak bir platform olarak algılanmaktadır (Lu, 2014). Bu konu, iki perspektiften değerlendirilebilir. BRICS, yükselen ekonomiler için dış politika alternatiflerini arttırmakta ve diplomatik bağımsızlıklarını güçlendirmektedir. Büyük güçler arasındaki stratejik rekabetin arttığı ve “Küresel Güney”in kolektif olarak ortaya çıktığı bir ortamda, taraf tutma veya sıfır toplamı oyunlara katılma eğilimi azalmıştır. Sonuç olarak, giderek artan sayıda ülke, ulusal çıkarları ve kalkınma gereksinimleriyle uyumlu, çeşitlendirilmiş işbirliği yolları ve diplomatik stratejiler izleyebilmektedir. Bunun yanında BRICS, bağlantısızlık ilkelerini desteklemekte, halkların refahına öncelik vermekte ve açık bölgeselciliği savunmaktadır. 2024’ün başlangıcından bu yana araların-

da Malezya, Kazakistan ve Belarus’un da bulunduğu 30’dan fazla ülke BRICS işbirliği çerçevesine katılmaya ilgi duyduğunu ifade etmiştir. Bu ülkeler yeni ekonomik büyüme fırsatlarını tespit edip geliştirmeyi, sanayi ve tedarik zincirlerinin dayanıklılığını ve güvenliğini arttırmayı ve daha geniş bir ekonomik ve siyasi alternatifler dizisini takip etmeyi amaçlamaktadır. BRICS ülkeleriyle ekonomik, ticari ve yatırım işbirliğini genişleterek jeopolitik ve ekonomik dalgalanmaların yarattığı risk ve zorlukları azaltmaya çalışmaktadırlar (Lin, 2024). Gelecekte, yükselen orta güçler, Birleşmiş Milletler 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemine uygun olarak finans, yatırım, enerji, tarım ve bilim ve teknoloji alanlarında pratik işbirliğini geliştirmek için BRICS işbirliği mekanizmasından yararlanabilir. BRICS organizasyonu, karşılıklı fayda ve kazan-kazan sonuçları yoluyla yükselen orta güçlerin risklere ve sosyal kalkınmaya karşı direncini arttırmaktadır.

Yükselen Orta Güçlerin Denge Diplomasinin Etkileri ve Çin'in Tepkileri

Yükselen orta güçler, bu yüzyıldaki dönüşümün yörüngesini etkileyen önemli belirleyiciler haline gelmiştir. Onların diplomatik dengeleyici hareketleri, geleneksel uluslararası düzene sürekli olarak meydan okumakta ve küresel manzaranın gidişatını önemli ölçüde değiştirmektedir. Yükselen orta güçler, ABD ile önemli ideolojik çatışmalara sahiptir ve bu da onları geleneksel orta güçlerden belirgin bir şekilde farklı bir yol çizmeye yönlendirmektedir. Bu kendine özgü diplomatik çerçeve, yeni büyük güçlerin ortaya çıkması küresel sistemi gücün yeniden dengelenmesi ve yeniden dağıtılması aşamasına iterken, çok taraflılığın tarihsel evrimini hızlandırmaktadır. Küresel düzenin yeniden yapılandırılması, yükselen orta güçlerin kolektif eylemde bulunma olasılığını artırmaktadır (Stephen, 2013). Mevcut uluslararası koşulları değerlendiren ABD, bu ülkeleri angaje etmenin önemli maliyetler getireceğini ve sınırlı etkinlik sağlayacağını kabul etmektedir (Chivvis & Geaghan, 2024). Brezilya'da uluslararası ilişkiler profesörü olan Matias Spektor, "Hiçbir zaman gerçekten liberal uluslararası düzenin içerisinden biri olamayız" demiştir (Spektor, 2023).

İkinci olarak, denge diplomasisi büyük güçler arasındaki rekabet için bir "tampon bölge" sağlar. Bu stratejik korunma, Soğuk Savaş'ın yeniden canlanmasını önleyebilir ve büyük güçler arasında yıkıcı rekabet olasılığını azaltabilir (Xue & Chen, 2022). Yükselen orta güçlerin günümüzdeki yükselişi, ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki rekabetin yaşandığı ve dengeleyici bir etken olarak "orta güçlerden" yoksun olan iki kutuplu döneme dünyanın geri dönemeyeceğini ortaya koymuştur.

Birkaç ülkenin egemenliği ile tezahür eden hegemonik sistemler ve iki kutuplu dünya dönemi

sona ermiştir (Liu & Wu, 2015). Şu anda, yükselen orta güçlerin rehberliğinde, "Küresel Güney" ABD'nin hegemonik manevralarına karşı koyma ve böylece jeopolitik manzarayı değiştirme kapasitesine sahiptir.

Çin'in yükselen orta güçlere ve onların dengeli diplomasisine yönelik temel tutumu, bu ülkelerle barış içinde bir arada yaşama arzusu ve her türlü hegemonyacılığa ve güç politikasına karşı olmaktadır.

Son olarak, Çin'in yükselen orta güçlere ve onların dengeli diplomasisine yönelik temel tutumu, bu ülkelerle barış içinde bir arada yaşama arzusu ve her türlü hegemonyacılığa ve güç politikasına karşı olmaktadır. Dahası, dengeli diplomasi ilkeleri tarafından bilgilendirilen dış politikalar ve eylemler, halkın gerçek isteklerini gerçekçi bir şekilde temsil etmeli ve her iki tarafın çıkarlarına daha etkili bir şekilde hizmet etmeli, böylece daha uyumlu bir küresel toplumun ve insanlık için ortak bir geleceğin yaratılmasına katkıda bulunmalıdır. Çin'in tutum ve tepkileri hem barış açısı hem de pratik eylemler açısından anlaşılabilir. Yukarıda bahsedildiği üzere, Hindistan, Türkiye, Endonezya ve Suudi Arabistan bölgesel ve küresel barış ve kalkınma konularında çağdaş eğilimlerle uyumlu girişimlerde bulunmaktadır. Aynı zamanda bu ülkeler Çin'in daha yapıcı bir rol üstlenmesini beklerken Çin de daha barışçıl ve istikrarlı bir dünyayı teşvik etmek için "eşitlik ve karşılıklı yarar", "barış içinde bir arada yaşama" ve "insanlık için ortak bir geleceğe sahip bir toplum" ilkelerine bağlı kalmaya devam edecek-

tir. Devlet yetkililerinin resmi açıklamalarına ve resmi belgelere göre Çin, yükselen orta güçlerle işbirliği içinde küresel sürdürülebilir kalkınmayı ilerletmeyi savunmaktadır. Çin Devlet Başkanı Xi, Çin'in ne kadar gelişirse gelişsin, hegemonya, genişleme ya da etki alanı peşinde koşmayacağını ve silahlanma yarışına girmeyeceğini vurgulamıştır. Çin, küresel barışın savunucusu olmayı, uluslararası kalkınmaya katkıda bulunmayı ve küresel düzenin koruyucusu olmaya devam etmeyi taahhüt etmektedir (Çin Halk Cumhuriyeti Merkezi Halk Hükümeti, 2021). Çin, dış ilişkilerde sürekli olarak karşılıklı avantaj sağlayan ve kazan-kazan işbirliğine dayalı ilişkileri desteklemekte, üç girişim aracılığıyla küresel olarak uluslarla işbirliği yapmakta ve küresel kalkınma için kamu malları sunmaktadır.

Çin, "Küresel Güney" in uyumunu arttırmaya çalışmakta, gerçek çok taraflılığı savunmakta ve uluslararası anlaşmazlıklara barışçıl çözümler önermektedir. Çin, "küçük bahçe, yüksek çit" veya "Beş Göz İttifakı" gibi herhangi bir özel politika veya ittifaka katılmamaktadır. Çin, Endonezya ile enerji ortaklıkları yürüterek, Brezilya ile ortak bir uzay hava laboratuvarı kurarak ve tarımsal ekim teknolojilerini uluslararası düzeyde geliştirerek bilimsel ve teknolojik işbirliği yapmaktadır. Çin, yerel eğitim, sağlık ve altyapı girişimlerine odaklanarak 160'tan fazla ülkeye kalkınma yardımı sunan Küresel Kalkınma ve Güney-Güney İşbirliği Fonu'nu oluşturmuştur (Jiang, 2024). Ayrıca Çin, Asya Medeniyetleri Diyalogu Konferansı, Eski Medeniyetler Forumu, Çin-Arap İlişkileri Medeniyet Diyalogu, Çin-Fransa Medeniyet Diyalogu ve Çin-Afrika Medeniyet Diyalogu Konferansını düzenlemiştir. Çin "tüm çiçekler birlikte açar" kavramını desteklemekte ve farklı medeniyetler arasında karşılıklı saygı ve öğrenmeyi teşvik etmektedir.

Sonuç

Orta güçler arasındaki farklılıkları gözlemlemek önemlidir. Sıklıkla büyük devletlerin direktiflerine bağlı kalan geleneksel orta güçlerin aksine, yükselen orta güçler uluslararası meselelere müdahil olma konusunda yüksek bir isteklilik sergilemekte ve daha fazla özerkliğe sahip olmaktadır. Çeşitli küresel kalkınma sorunları ve güvenlik zorluklarıyla karşı karşıya kalan yükselen orta güçler, daha adil ve daha rasyonel küresel düzenlemeler oluşturmak için yenilikçi fikirler ve çözümler sunabilir ve böylece küresel yönetimi daha eşitlikçi ve adil bir yörüngeye doğru ilerletebilir. Yükselen orta güçler denge diplomasisi uygulamakta ve çeşitli ulusal ve ulus ötesi aktörlerle ilişki kurarak uluslararası gündemde belirleyici aktörler haline gelmektedir.

Yükselen orta güçler, küresel yönetimin temsil kabiliyetini ve kapsayıcılığını arttırmak için önemli ölçüde çaba sarf etmektedirler. Bununla birlikte, yeni yükselmekte olan orta güçler, gelişim aşamasında kaldıklarından, büyük dış güçlerin eylemleri kaçınılmaz olarak onları sekteye uğratabilir. Bunun yanı sıra, yükselen orta güçler belirli konularda uyumsuzluk sergilemektedir. Çıkar çatışmalarını müzakere etmek bir zorluk olmaya devam etmektedir. Küresel manzaradaki değişim ve dönüşümler zaman gerektirmektedir ve büyük güçlerle ilişkilerin ve çıkar anlaşmazlıklarının yönetilmesinde şüphesiz anlaşmazlıklar olacaktır. Bununla birlikte, yükselen orta güçlerin uzun vadeli kalkınma beklentileri olumlu görünmektedir. Çin, yükselen orta güçlerle karşılıklı anlayışı geliştirmeye, işbirliği çabalarını genişletmeye, fikir birliğini teşvik etmeye ve daha adil ve rasyonel yeni bir uluslararası siyasi ve ekonomik düzenin kurulmasını savunmada daha önemli bir rol üstlenmeye devam edecektir. 🌸

Kaynakça

- Chivvis, C. S. & Geaghan, B. (2024). Emerging Powers and the Future of American Statecraft, Carnegie Endowment for International Peace. Retrieved November 8, 2024 from <https://carnegieendowment.org/research/2024/04/emerging-powers-and-the-future-of-american-statecraft?lang=en>
- Cohen, B. J. (2008). The International Monetary System: Diffusion and Ambiguity. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, **84**(3), 455–470
- Cooper, D. A. (2013). Somewhere Between Great and Small: Disentangling the Conceptual Jumble of Middle, Regional, and Niche Powers. *Journal of Diplomacy and International Relations*, **14**(2), 23-35
- Dai, W. L. (2016). The Evolution of World Economic Pattern and Emerging Middle Powers' Statecraft. *Modern International Relations*, (8), 19-26
- Daily News. (2022). China's vision for building a community of shared future for mankind. Retrieved November 2, 2024 from <https://dailynews.co.tz/chinas-vision-for-building-a-community-of-shared-future-for-mankind/>
- Edström, H. & Westberg, J. (2020). The defense strategies of middle powers: Competing for security, influence and status in an era of unipolar demise. *Comparative Strategy*, **39**(2), 171–190
- Efstathopoulos, C. (2023). Global IR and the middle power concept: exploring different paths to agency. *Australian Journal of International Affairs*, **77**(2), 213–232
- Guo, X. G. (2003). The Shifting of US Global Strategic Priority. *Chinese Journal of International Studies*, (2), 17-22
- He, X. Y. & Luo, Z. (2024). Content, Impact and China's Response to the Supply Chain Agreements under the "Indo-Pacific Economic Framework". *International Trade*, (9), 51-58
- Holbraad, C. (1971). The Role of Middle Powers. *Cooperation and Conflict*, **6**(2), 77–90
- Huang, Z. & Song, X. L. (2024). Multi-alignment Diplomacy of Key Middle Countries. *Modern International Relations*, (9), 21-40
- Jiang, S. X. (2024). China's Contributions to South-South Cooperation-In the Perspective of the "Global South". *Frontiers*, (7), 82-94
- Jordaan, E. (2003). The concept of a middle power in international relations: distinguishing between emerging and traditional middle powers. *Politikon*, **30**(1), 165–181
- Kim, C(2009). Middle Power as a Unit of Analysis of International Relations: Its Conceptualization and Implications (국제정치분석 단위로서 중견국가). *Korean Journal of International Studies*, **49**(1), 7–36
- Kumar, A. & Vivek, N. D. (2024). India-Middle East-Europe Economic Corridor. *The Diplomatist*. Retrieved November 11, 2024 from <https://diplomatist.com/2024/08/20/india-middle-east-europe-economic-corridor/>
- Lin, H. Y. (2024). BRICS Cooperation: International Institutional Innovation for Multilateral Cooperation in the New Era. *Contemporary World*, (11), 16-21
- Liu, S. X. & Wu, C. (2024). On the United States' Strategy of "Asia-Pacific Rebalance" from the View of the Hegemonic Stability Theory-Also on China's Countermeasures. *Northeast Asia Forum*, **24**(5), 71-83
- Lu, J. (2014). The Meaning of the BRICS to the West—The Unavoidable "the Other" amid Changes and Speculation. *Frontiers*, (18), 53-63
- Mittelman, J. H. (1995). Rethinking the International Division of Labour in the Context of Globalisation. *Third World Quarterly*, **16**(2), 273–296
- Ministry of External Affairs, Government of India. (2024). The 3rd Voice of Global South Summit 2024. Retrieved November 10, 2024 from https://www.mea.gov.in/press-releases.htm?dtl/38161/The_3rd_Voice_of_Global_South_Summit_2024
- Ministry of Foreign Affairs of The People's Republic of China. (2023). Building a China-Vietnam Community with a Shared Future. Retrieved October 18, 2024, from https://www.fmprc.gov.cn/eng/xw/zyjh/202405/t20240530_11341795.html
- Nabbs, K. G. (2020). ASEAN Centrality and Indonesian Leadership in a Contested Indo-Pacific Order. *Security Challenges*, **16**(3), 21–26

- Paul, R. (2023). Why G20 'Delhi Declaration' Is Historic, Pathbreaking Leaders Explain. *India News*. Retrieved November 10, 2024 from <https://www.ndtv.com/india-news/new-delhi-declaration-delhi-declaration-g20-live-updates-100-consensus-what-leaders-said-on-g20s-delhi-declaration-4374525>
- International Monetary Fund. (n.d.). GDP, current prices. Retrieved October 16, 2024 from <https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPD@WEO/OEMDC/ADVEC/ZAF>
- Scobell, A. (2020). Constructing a U.S.-China Rivalry in the Indo-Pacific and Beyond. *Journal of Contemporary China*, 30(127), 69–84
- Sinem, C. (2023). The Jeddah Summit: Unveiling Saudi Diplomacy's Objectives. Retrieved October 22, 2024 from <https://gulrif.org/the-jeddah-summit-unveiling-saudi-diplomacy-objectives/>
- Spektor, M. (2023). In Defense of the Fence Sitters. *Foreign Affairs*. Retrieved November 14, 2024 from <https://www.foreignaffairs.com/world/global-south-defense-fence-sitters>
- Stephen, M. (2013). The Concept and Role of Middle Powers during Global Rebalancing. *Seton Hall Journal of Diplomacy and International Relations*, 14(2), 36–52
- Sun, Y. Y. (2024). Reshaping the industrial chain under the strategic competition between China and the United States. *Industrial Innovation*, (20), 7-9
- The Central People's Government of the People's Republic of China. (2021). Xi Jinping: China will never seek hegemony, expand or seek sphere of influence. Retrieved October 24, 2024 from https://www.gov.cn/xinwen/2021-04/20/content_5600780.htm
- The New Indian Express. (2024). India not looking at any third country to mediate on China. *The New Indian Express*. Retrieved November 13, 2024 from <https://www.newindianexpress.com/nation/2024/Jul/29/india-not-looking-at-any-third-country-to-mediate-on-china-says-jaishankar>
- The Vietnam Plus. (2024). Vietnam, Russia determined to deepen comprehensive strategic partnership. *The VietnamPlus*. Retrieved October 19, 2024 from <https://en.vietnamplus.vn/vietnam-russia-determined-to-deepen-comprehensive-strategic-partnership-post288901.vnp>
- The White House. (2023). Joint Leaders' Statement: Elevating United States-Vietnam Relations to a Comprehensive Strategic Partnership. The White House. Retrieved October 15, 2024 from <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2023/09/11/joint-leaders-statement-elevating-united-states-vietnam-relations-to-a-comprehensive-strategic-partnership/>
- United Nations Digital Library System. (2022). Suspension of the Rights of Membership of the Russian Federation in the Human Rights Council: Resolution /Adopted by the General Assembly. United Nations Digital Library System. Retrieved November 11, 2024 from <https://digitallibrary.un.org/record/3967778?ln=en>
- World Population Review. (n.d.). Total Population by Country 2024. World Population Review. Retrieved November 6, 2024 from <https://worldpopulationreview.com/countries>
- Xin Hua. (2023). Xi Jinping attended the special press conference of the 15th BRICS Leaders' Meeting. Retrieved November 19, 2024 from <http://cn.chinadaily.com.cn/a/202410/29/WS67202de0a310b59111da05a5.html>
- Xing, W. (2024). Economic and trade cooperation between China and India: Achievements, problems and countermeasures. *Northern Economy and Trade*, (12), 32-37
- Xe, L. & Chen, Q. W. (2022). How to characterize and position medium-sized countries. *China Development Observation*, (5), 81-84
- Yang, C. (2022). Türkiye's Balancing Diplomacy in the Russia-Ukraine Conflict: Performances, Motivations and Impacts. *Arab World Studies*, (5), 77-94

Alter-Küreselleşme Bağlamında Çin-Fransız İlişkileri



AHMET GEDİK*

Dr.
İstanbul Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

**Marmara Üniversitesi, Siyaset Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi (Fransızca) Bölümü'nde 2016 yılında lisans eğitimini tamamlayan Ahmet Gedik, lisans eğitimi sırasında değişim programıyla bir yıl Fransa'nın Lyon şehrin IEP de Lyon'da eğitim gördü. Yüksek lisans eğitimini Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi programında tamamlamıştır. 2024 yılında, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi programında doktora eğitimini tamamlamıştır. Fransızca ve İngilizce bilmektedir.*

E-posta: gedik.ahmed@gmail.com

ORCID: 0000-0002-0371-6528.

Geliş Tarihi: 28.11.2023

Kabul Tarihi: 20.02.2024

Atf: Gedik, A. (2025). Alter-Küreselleşme Bağlamında Çin-Fransız İlişkileri. *BRIQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, 6(2), 225-247.



ÖZ

2000'lerde çok kutuplu uluslararası siyaset çerçevesindeki Çin-Fransız ilişkilerinin incelenmesi, tarihsel köklere ve gelecekteki etkilere dair yeni siyasi dinamikleri ortaya koyuyor. Fransa'nın "Hindiçini" bölgesindeki sömürge döneminden, bağımsız bir devlet ve Vietnam Savaşı'na kadar olan tarihsel varlığı, tarihsel bağlamı oluşturuyor. Mao Zedung döneminde ve Çin Devrimi sırasında gerilmiş ilişkilere rağmen, Charles de Gaulle'ün 1964 ziyareti, iki ülke arasındaki diplomatik ilişkileri canlandırdı. Bu çalışma, 1911 Çin Devrimi'nden bu yana Çin-Fransız ilişkilerinin evrimini açıklamayı amaçlamakta ve ekonomik ve siyasi boyutlarda Çin Halk Cumhuriyeti'nin ortaya çıkışına yol açan rota üzerine odaklanmaktadır. Küreselleşmenin geleneksel ve Batı anlayışlarındaki etkilerinin yanı sıra, bu makale, Çin Halk Cumhuriyeti'nin süper güç statüsünün Fransız dış politikası bağlamındaki yeni fırsatları ve zorlukları ele almaktadır. Bunu yaparken de alter-küreselleşme perspektif bağlamını ele almakta, küresel siyasi manzaranın evrimini irdelemektedir. Sosyal ve çevresel adaleti öncelikli kılan küreselleşmeye alternatif yaklaşımları vurgulayan alter-küreselleşme, özellikle önemlidir. Bu çerçevede, Çin-Fransız ilişkileri sadece geleneksel güç dinamikleri açısından değil, aynı zamanda evrilen küresel normlar ve değerler perspektifinden de analiz edilebilir. Çin ve Fransa arasındaki ilişkilerin AB çerçevesinde geliştirilmesi, Çin'in etki etme yollarından biri olarak hizmet etmektedir. Bu çalışma kapsamında, bu sorulara cevap vermeyi ve tarihsel etkileri göz önüne alarak çağdaş Çin-Fransız ilişkilerini incelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Alter-Küreselleşme, Çin-Fransız ilişkileri, çok kutupluluk, Fransız Dış Politikası, uluslararası siyaset.

The Sino-French Relations in the Context of Alter-Globalization

ABSTRACT

Examining Sino-French relations within the framework of multipolar international politics in the 2000s reveals new political dynamics with historical roots and future implications. France's historical presence in the "Indochina" region during the colonial era, as a sovereign state and a pivotal actor until the Vietnam War, establishes the historical context. Despite strained relations during Mao Zedong's era and the Chinese Revolution, Charles de Gaulle's 1964 visit revitalized diplomatic ties between the two nations. This study aims to elucidate the evolution of Sino-French relations since the pivotal 1911 Chinese Revolution, focusing on the trajectory leading to the emergence of the People's Republic of China in both economic and political dimensions. In addition to examining the traditional and Western perceptions of the impacts of globalization, this article addresses the novel opportunities and challenges posed by the superpower status of the People's Republic of China within the context of French foreign policy. It does so by incorporating an alter-globalization perspective, delving into the evolving dynamics of the global political landscape. Alter-globalization, which emphasizes alternative approaches prioritizing social and environmental justice, becomes particularly relevant. Within this framework, Sino-French relations can be analyzed not only in terms of conventional power dynamics but also through the lens of evolving global norms and values. The cultivation of strong ties between China and France within the EU framework serves as a means for the former to exert influence. This study aims to answer these questions and examine contemporary Sino-French relations, considering historical impacts and utilizing an alter-globalization perspective.

Keywords: Alter-Globalization, French Foreign Policy, international politics, Sino-French relations, multipolarity, international politics.

Giriş

1870 VE 1914 YILLARI ARASINDA, ATLANTİK merkezli küreselleşmenin zirvesini işaret eden, ölçek olarak günümüz küresel manzarasıyla karşılaştırılabilir geniş bir dünya ticaret arenası ortaya çıkmıştır. Bu dönem, Süveyş ve Panama kanalları aracılığıyla yeni deniz geçiş yollarının açılmasına, küresel ticaret filosunun iki kat artmasına, demiryolu ağlarının çoğalmasına, uluslararası ticaretin altmış katına çıkmasına ve keşfedilmemiş bölgelere yerleşen 50 milyon Avrupalının göçüne ve aynı zamanda geniş sömürge imparatorluklarının ilhaka tanıklık etti. Çağdaş küreselleşme paradigmasının doğuşu bir buçuk asır önce başlamıştır. Bu tarihsel bağlama rağmen, neoliberal politikaların uygulanmasının günümüzde tartışılmakta olan küreselleşmenin modern yinelemesine etkili bir şekilde içerik kazandırmış olması dikkat çekicidir. Kapsamlı bir tarihsel perspektifi benimsemek yerine, bu olgunun çağdaş dünya üzerindeki yansımalarını analiz etmek daha kavrayışlı bir araştırmaya yol açabilir.

Küreselleşme terimi geniş bir uzlaşi içinde kullanılan bir kavramdır. Farklı disiplinler, ekonomi, sosyoloji, siyaset bilimi ve kültür gibi birçok alanda küreselleşme kavramını ele almakta ve çeşitli perspektiflerle değerlendirmektedir. Bu, terimin çok yönlü ve geniş bir kapsama sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Ekonomi açısından bakıldığında, küreselleşme genellikle mal ve hizmet ticaretinin sınırları aşması, sermaye hareketlerinin artması ve uluslararası finansal entegrasyonun derinleşmesi olarak tanımlanır. Sosyoloji bağlamında, küreselleşme kültürel etkileşimleri, iletişim teknolojilerinin yayılmasını ve küresel toplumsal değişimleri içerebilir. Siyaset bilimi açısından, küreselleşme devlet sınırlarının aşılmasını ve uluslararası ilişkilerdeki dinamikleri şekillendirme eğilimini ifade

edebilir. Bu çeşitlilik, küreselleşme teriminin kullanımının ve yorumunun, analizlerin bakış açısına ve disiplin bağlamına bağlı olarak değişebileceğini göstermektedir. Bu nedenle, küreselleşme konusundaki tartışmalarda, farklı bakış açıları ve disiplinler arası yaklaşımlar önemlidir.

Küreselleşme ile ilişkilendirilen politikaların biçimleri ya da hedeflerine ilişkin tanımlamalardaki marjinal nüanslara rağmen, genel olarak terimin önemine ilişkin ortak bir anlayış mevcuttur. İngilizce kökenli olan “globalization”, Fransızca “mondialisation” olarak çevrilmiştir (Darlinf-Wolf, 2008). Alter-küreselleşme (Altermondialisation), genel olarak algılandığı şekliyle küreselleşmeye karşı çıkan, genellikle ekonomik ve finansal çıkarların hâkim olduğu liberal düzene, daha adil, sürdürülebilir ve birleşik alternatifler arayan sosyal ve politik bir harekettir. Küreselleşme karşıtlığından farklı olarak, küreselleşmeyi kabul etmekle birlikte, daha adil ve sosyal bir alternatif arayışı içerisindedir. Çin-Fransız ilişkilerinin Batı merkezli küreselleşmeye alternatif olarak, yani alter-küreselleşme bağlamında ele alan bu çalışmada, Çin-Fransız ilişkilerinin bahsedilen küreselleşmeye bir alternatif olup olamayacağı sorusuna cevap aranacaktır. Batı merkezli küreselleşmenin dışında bir küreselleşme olgusundan bahsedilebilir mi? Alter-küreselleşme, küresel ölçekte ekonomik, sosyal ve çevresel politikaları etkilemeyi amaçlayan toplumsal hareketler, STK’lar, küresel sosyal forumlar ve diğer aktivizm biçimleri aracılığıyla kendini göstermektedir. Bu kavram, Batı merkezli küreselleşme sürecini desteklemekte ve karşı çıkmaktadır. Bu terim, dayanışmaya, sürdürülebilirliğe ve demokratik katılıma dayalı daha eşitlikçi bir dünya düzeni inşa etme arzusunu vurgulamaktadır. Alter-küreselleşmeyi anlaşılabilirliği için öncelikli olarak, küreselleşmenin ne olduğunun kavranması gerekir.

Öncelikli olarak, küreselleşme kavramını ele alan bu çalışma, küreselleşme ve ardından bu olguya yönelik oluşan tepkiyi ele almaktadır. Ardından, Çin'in bugünlere ulaşmasına neden olan tarihsel geçmişi anlatılarak, Sosyalist bir rejim ile Batı Bloğu ülkesi Fransa'nın Soğuk Savaş sürecinde başlayan ikili ilişkileri ve Fransa'nın dış politik anlamda nasıl bir hedef içerisinde olduğu ele alınmaktadır. Zira, Fransa dış politikası geleneği ve Çin'in Mao ile başlayan dönüşümünün incelenmesi, aslında alter-küreselleşme bağlamında, yani iki ülkenin de Soğuk Savaş'tan beri devam eden çok kutuplu dünya arayışı örtüşmektedir. Bu bakımdan, iki ülke ilişkilerinin ele alınması elzemdir. Küreselleşme ve buna tepki olarak ortaya çıkan alter-küreselleşmenin bu iki ülke öznesinde analizi çok kutuplu siyasetin dinamiklerinin anlaşılabilmesini sağlayacaktır.

Küreselleşme ve Küreselleşmeye Yönelik Tepki Hareketleri

1980'li yıllar, küreselleşme olgusunun kavranmasına ilişkin tarihsel süreçte önemli bir dönüm noktasına işaret etmektedir. Neoliberal ideolojilerin 1979'daki yükselişi, ABD'de Ronald Reagan ve İngiltere'de Margaret Thatcher'ın başkanlıklarında sembolik bir temsil bulmuştur. Aynı zamanda, gelişmekte olan ülkeler için borç krizlerinin başlaması, uluslararası finans kuruluşlarının direktifleri doğrultusunda "piyasa dostu kalkınma stratejilerine" bağlılığı zorunlu kılmıştır. Bu ekonomik ideolojilerin yayılması sadece gelişmekte olan ülkeleri aşmakla kalmadı, aynı zamanda Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC)'nin 1979'daki tarımsal liberalizasyonu ile örneklenen Uzakdoğu bölgesine de nüfuz etmiştir. Bu dönüştürücü süreç 1984 yılında ÇHC'nin ilk özel ekonomik bölgelerinin kurulmasıyla daha da ivme kazanmıştır. 1991 yılı, şimdiye kadar milliyetçi, korumacı ve kendi kendine yeten politikalarla karakterize edilen

Hindistan'ın kapsamlı bir liberalleşme sürecinden geçmesiyle kayda değer bir paradigma değişimine tanıklık etti. Bunu takiben 1989 yılında Berlin Duvarı'nın yıkılması sembolik olarak Sovyetler Birliği'nin sonunu işaret etmiştir (Patil, 1993).

Sovyetler Birliği'nin dağılması, Doğu Avrupada komünizmin çöküşü ve ardından Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana, küresel gidişat yavaş yavaş demokratik ilkeleri ve liberalleşmeyi benimseyen evrensel bir ekonomik çerçeveye doğru yönelmiştir (Lookwood, 2000). Sistemlerinin yeniden yapılandırılması için henüz özgün ekonomik ve siyasi paradigmlar oluşturmamış olan çok sayıda gelişmekte olan ülke, eski komünist blokta komünizm çöktüğünde kendilerini bir şaşkınlık içinde bulmuşlardı. Tam olarak böyle bir uluslararası siyasi atmosferde küreselleşme, Batılı ülkelerden eski Sovyet bölgelerine doğru giderek yayılmıştır. Küreselleşmenin yörüngesinin ne doğrusal ne de değişmez olduğunu kabul etmek kayda değerdir, bu da küresel entegrasyonun mutlaka kalıcı bir olgu olmadığını ima eder. Ticari ilişkilerin uzun süreli tarihsel arka planına rağmen, ülkeler arasındaki entegrasyon, kısıtlı ticari serbestleşme veya küreselleşmeden geri çekilme gibi faktörler nedeniyle aralıklı olarak yavaşlamalarla karşılaşabilir. Bununla birlikte, Steiner'in (2014) belirttiği gibi, ticari ilişkileri güçlendirmek, eksiklikleri gidermek ve avantajları vurgulamak için ortak çabalar zorunludur. 1990'larda, açık ekonomik sistemleri, siyasi liberalizmleri ve sosyal reformları ile karakterize edilen Batılı ülkeler, uygulanabilir üçüncü bir alternatif siyasi- ekonomik büyüme modelinin yokluğunda gelişmekte olan ülkeler için örnek rolünü üstlenmişlerdir. Gelişen ideolojik değişimler ve küresel dönüşümlerin ardından, Hindistan gibi gelişmekte olan bir ülke hem ekonomik çerçevesinde hem de dış ilişkilerinde yapısal reformlara girişmiştir (Irogbe, 2005).



Toplumsal, siyasi ve ekonomik bölünmelerin arttığı 1990'lı yıllarda, bu dönüştürücü dinamiklere yanıt olarak iki önemli kavram ve hareket ortaya çıkmıştır, küreselleşme karşıtlığı ve alter-küreselleşme (Fotoğraf: CCTV, 2016).

Toplumsal, siyasi ve ekonomik bölünmelerin arttığı 1990'lı yıllarda, bu dönüştürücü dinamiklere yanıt olarak iki önemli kavram ve hareket ortaya çıkmıştır, küreselleşme karşıtlığı ve alter-küreselleşme. 'Alter-küreselleşme' terimi köklerini Fransızca 'altermondialisme' ifadesinden almaktadır (Tilly, 2006). Bu küresel hareketin genel amacı, daha makul ve hakkaniyetli bir küreselleşme paradigması lehine sermayenin hegemonyasını hafifletmektir. Dünya Sosyal Forumu (WSF), alter-küreselleşme hareketiyle ilişkili en önde gelen örgüt olarak öne çıkmaktadır. Bu evrim, 1990'ların ikinci yarısından itibaren yükselen bir etki döneminin ardından 2001 yılındaki açılış forumuyla zirveye ulaşmıştır. Bu hareketin kavramsal temelleri teorik bir tartışma konusu olmaya devam etmekle birlikte, saygın akademisyenler bu hareketin 1968'deki protestoları anımsatan önemli bir sistem karşıtı seferberliği temsil ettiğini de ileri sürmektedir. Soğuk Savaş'ın sona ermesinin simgesi olan

Berlin Duvarı'nın yıkılması ve ardından Sovyetler Birliği'nin dağılması, yeni bir sosyal aktivizm türünün ortaya çıkmasını kolaylaştırmıştır (Plibon, 2008). Bu hareket, modernitenin yol gösterici ideolojilerinin yeniden yapılandırılması ve mobilizasyon taktiklerinin yeniden ayarlanması ile karakterize edilir.

1990'larda neoliberal küreselleşmenin yükselişine tepki olarak, küreselleşme karşıtı bir hareket ortaya çıkmış ve 1999'da Seattle'da düzenlenen Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) konferansından bu yana daha da önem kazanarak medya incelemelerinin odak noktası haline gelmiştir. Küreselleşme karşıtı hareket, eleştirilerini, dış kaynak kullanımı, ekonomik eşitsizlik, spekülasyon faaliyetleri ve diğer ilgili konularla ilgili kaygıları da kapsayacak şekilde küreselleşmenin amaçlarına ve olumsuz sonuçlarına yöneltmektedir. Özellikle, bu hareket içindeki onaylamama ifadeleri zaman zaman çatışmacı bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Küreselleşme karşıtı duyar-



1999'da Seattle'da yapılan Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) konferansı sırasında küreselleşme karşıtı yaygın protestolar düzenlendi (Fotoğraf: Progressive, 2019).

lılık, küreselleşmenin faydalarından orantısız bir şekilde varlıklı elit kesimin yararlandığını öne sürmektedir; bu bakış açısı G8 veya G20 gibi toplantılarda sıklıkla dile getirilmekte, bazen de çatışmacı bir şekilde ifade edilmektedir. Ekonomik küreselleşmeyi irdeleyen toplumsal hareket, neoliberal küreselleşmenin ilkelerine karşı çıkan çeşitli fraksiyonları kapsayabilen küreselleşme karşıtı hareket içinde yer almaktadır. Buna karşılık alter-küreselleşmecilik, küreselleşmenin amansız bir güç olarak durdurma girişimlerine karşı dayanıklı olduğunu savunan bir bakış açısını ifade etmektedir.

Küreselleşme karşıtlığı (anti-globalization) ve alter-küreselleşmenin, birbirleriyle ilişkili olsalar da tamamen eş anlamlı olmadıklarının altını çizmek zorunludur. Bu söylem içinde değişimi savunanlar, belirli koşullar altında insan refahına öncelik veren etik bir küreselleşme modelini savunmaktadır. Bu hareketin kendine özgü doğası belki de etik ikilemine atfedilebilir.

19. yüzyıla kadar uzanan hoşnutsuzluk ve hareketlerin tarihsel köklerine rağmen, etik düşüncelerin siyasi söyleme entegrasyonu nispeten yeni bir gelişmedir.

Küreselleşme kavramının kapsamlı bir şekilde incelenmesi için temel bir ön koşul, kavramı oluşturan bileşenlerin titizlikle tanımlanmasıdır. Kavramsal sınırlarının doğası gereği esnek olmayışı, kavramın içsel sezgisel değerine ilişkin yerinde bir sorgulamayı davet etmekte ve çoğulcu kullanımların daha mantıklı bir şekilde ele alınması ihtimalini artırmaktadır. Bu tartışmalara rağmen, burada yapının ayrılmaz bir parçası olan belirli yönleri aydınlatmak için ciddi bir çaba sarf edilmektedir. Öncelikle, küreselleşmenin mevcut tezahürünün tarihsel öncüllerinden önemli ölçüde farklılaştığı anlaşılmaktadır. Çağdaş dönemde, küresel akıflarda benzeri görülmemiş bir hızlanmaya işaret eden hem zamansal hem de mekânsal boyutlarda kayda değer bir sıkışma ile ayırt edilmektedir.

Fransız entelektüel söylemi kapsamında, küreselleşmenin tüm tezahürlerine taban tabana zıt olanların benimsediği bir duruş olan küreselleşme karşıtlığı ile neoliberalizmi aşan değerlerle desteklenen farklı bir küreselleşme paradigmasını savunan alter-küreselleşme ya da alter-küreselleşmecilik arasında incelikli bir ayırım yapılmaktadır. Bu alternatif paradigma daha destekleyici, demokratik ve eşitlikçi bir küreselleşmeyi savunmaktadır. Buna karşılık, küreselleşme karşıtı hareket, alter-küreselleşme savunucularının küreselleşmeye karşı öne sürdüğü bazı argümanları bir araya getirmekte ve aynı zamanda milliyetçilik, izolasyonizm, köktencilik ve cemaatçilik gibi ilkeleri benimsemektedir. Üçüncü Dünya'daki milliyetçiler, Feuer (1999) tarafından tanımlandığı üzere, sosyalistler ve Marksistlere benzer bir şekilde küreselleşmeyi eleştirmektedir.

Temelde alter-küreselleşmecilik, küreselleşme karşıtlığı kavramında özetlendiği gibi, neoliberal küreselleşmenin eleştirel bir değerlendirmesi üzerine kurulu entelektüel ve siyasi bir yaklaşımdır. Aynı zamanda "başka bir dünya mümkündür" söylemiyle özetlenen gerçekçi bir ütopyayı dile getirmeye çalışır.

Alter-küreselleşmecilik, kısmen, Batı yarım-küredeki farklı anti-kapitalist akımlar ile Güney Amerikadaki anti-empyralist akımların bir araya gelmesiyle ortaya çıkmıştır. Temelde alter-küreselleşmecilik, küreselleşme karşıtlığı kavramında özetlendiği gibi, neoliberal küreselleşmenin

eleştirel bir değerlendirmesi üzerine kurulu entelektüel ve siyasi bir yaklaşımdır. Aynı zamanda "başka bir dünya mümkündür" söylemiyle özetlenen gerçekçi bir ütopyayı dile getirmeye çalışır (Meurs, 2011).

Küreselleşme karşıtı hareketi oluşturan çok sayıda ideolojik akımın doğasında var olan heterojenlik, hâkim ideolojilere karşı direniş, alternatiflerin keşfi ve farklı bağlamlarda ustaca müzakerenin bir birleşimi olarak ortaya çıkmaktadır. Çok sayıda siyasi akım bu hareketle aynı çizgide yer almakta ya da bu hareketi stratejik bir söylem olarak benimsemektedir. Güncel anlamda, alter-küreselleşme, piyasaların ve ekonomilerin küreselleşmesine insani bir boyut kazandırmayı ve bu süreçte sürdürülebilirliği teşvik etmeyi amaçlayan bir karşı hareket oluşturmaktadır (Massiah, 1999). Küreselleşme karşıtlığı ve alter-küreselleşmecilik akımların farklı perspektiflerden incelenmesi ve siyasi ideolojilerin spesifik tezahürleri olarak kabul edilmesi önemlidir (Mathieu, 2005). Felsefi açıdan, küreselleşme karşıtlığı ve alter-küreselleşmenin temelini oluşturan teoriler, küreselleşmenin yol açtığı derin çelişki ve çatışmaları gözler önüne sermektedir. Siyasi açıdan bakıldığında, bu akımlar açıkça anti-kapitalist bir hareketi temsil etmektedir. Ekonomik düzlemde, çok uluslu şirketlerin küresel genişlemesinden kaynaklanan zararlı yansımaları vurgularlar. Teknoloji alanında, modern bilim ve teknolojiye ilerlemelerin öngörülemez bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadırlar. Kültürel olarak, hâkim Batı söyleminin yapı sökülümünün somut bir tezahürünü temsil etmektedirler. Toplumsal olarak radikal bir siyasi hareketi temsil ederler.

Samir Amin, merkezin elinde beş tekel olduğunu ileri sürmektedir.

1. Yeni teknolojilerin tekele
2. Dünya finans piyasasının tekele

3. Doğal kaynaklara erişim tekeli

4. İletişim tekeli

5. Kitle imha silahlarının tekeli (Macheda ve Nadalini, 2021).

Amin'e göre, elinde yoğunlaşan ayrıcalıklar nedeniyle merkez, çevre sanayi sektörünün önemli bir bölümü üzerinde önemli bir kontrol uygulamakta, bu da daha az varlıklı bölgelerde zenginlik yaratılmasını teşvik etmek yerine ekonomik artığın merkeze doğru kayda değer bir şekilde yönlendirilmesine yol açmaktadır. Bu ısrarcı senaryo siyasi bağımlılığı güçlendirmekte ve ekonomik eşitsizlikleri arttırmaktadır (Amin, 1996). Bu hareketlenmeler kapitalist sisteme karşı bir güç ve denge unsuru olarak işlev görebilir ve hem küresel hem de yerel perspektiflerden analiz edilebilir. Birincisi küresel bir sivil toplumun ve ulusötesi bir toplumsal hareketin evrimine odaklanırken, ikincisi katılımcı demokrasi, topluluk eylemi ve sosyal ve dayanışma ekonomisi alanlarındaki çabaları kapsayan bir dizi talebin altını çizmektedir. Fransa gibi bir Batı demokrasisi ile Çin arasındaki ekonomik, siyasi ve sosyal bağlantıları alter-küreselleşme çerçevesinde incelemek ve küreselleşmenin faydalarını tamamen reddetmeden koruyan alternatif bir paradigma önermek zorunludur.

Sosyalizm ve Kapitalizm Arasında Çin

“Çin Halk Cumhuriyeti” yalnızca jeopolitik, siyasi bir varlığı değil, aynı zamanda farklı bir ideolojik çerçeveyi de ifade etmektedir. Mao Zedung'un liderliğinde 1949 yılında kurulan ÇHC, sosyalist bir devlet kimliğine bürünmüştür (Yang, 2018). Bununla birlikte, Batılı muadillerinin tam aksine, ÇHC, komünist devlet aygıtının başlangıcında, başta Konfüçyüsçülük olmak üzere geleneksel düşünce sistemlerine yaygın bir bağlılıkla, ağırlıklı olarak kırsal bir demografiyi korumuştur.

Hem kolektif hem de bireysel düzeyde ahlaki erdemlerin geliştirilmesini vurgulayan Konfüçyüsçülük, iyi düzenlenmiş ve düzenlenmiş insan ilişkilerini geliştiren, yardımseverlik üzerine kurulu bir yönetimi savunur. Kökleri kolektivizm ve bütüncül ilkelere dayanan bu felsefi gelenek hem kamusal hem de özel hayatı şekillendirmeye ve kontrol etmeye çalışarak toplumsal bilişin dokusunu etkilemektedir. Bu ahlaki gelenek, Çin Komünist Partisi (ÇKP) liderlerine ahlaki ve ideolojik eğitimi sürdürmeleri için ilham vererek devam etmektedir. Bu bağlamda, Çin komünizmi, bu tür geleneklerin doğrudan taşıyıcısı olmasa bile, geleneksel Çin düşünce ve kültürünün fark edilebilir izlerini veya parçalarını sergilemektedir. Tarih boyunca Çin toplumu bireycilikten ziyade toplumsal değerlere belirgin bir vurgu yapmıştır.

ÇHC'nin siyasi yürüngesi, sosyalist bir rejim altında kurulduğu 1949 yılından bu yana, iç ve dış politika zorunluluklarındaki değişimleri yönlendirerek evrim geçirmiştir. Mao dönemi ve Mao sonrası olmak üzere iki farklı dönemin prizmasından bakıldığında, Maoist dönemde devlet daha içe kapalı ve sosyalist ilkelere bağlı bir görünüm sergilemiştir. Ancak 1970'lerde Deng Xiaoping'in iktidara gelmesi, ÇKP yönetiminin parçalanması ve ardından Deng'in vizyona uygun olarak yeniden şekillendirilmesiyle damgasını vuran dönüştürücü bir dönemi başlatmıştır. Böylece küresel bir güç olarak yükselen ÇHC'nin çağdaş tezahürü gerçekleşmiştir (Cebestan, 1996). ÇHC, diğer devlet ve toplumlardan farklı bir yörüngede ilerlemiş olması nedeniyle, tarihsel ve sosyolojik incelemeler için ilgi çekici bir konu olarak durmaktadır. Özellikle, ÇHC'in kapitalist dünya ekonomisine entegrasyonu ve tek parti tekeli altında sosyalist ilkelere yönetilmesi titiz bir incelemeyi gerektirmektedir (Guo, 2012: 48).

Çin'in 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarındaki başkalaşımı, komünist ve kapitalist paradigmlar arasındaki hassas dengenin anlaşılmasında kritik bir öneme sahipti. Derin kalkınma sorunlarını ele alan Çin, tercih ettiği ideolojiden stratejik olarak yararlanmış, bu da sağlam sanayi girişimlerinin otoriter bir şekilde uygulanmasına yol açarak toplumun hızlı modernleşmesini ve sanayileşmesini kolaylaştırmıştır (Yongnian ve Kempf, 1999: 41). Halihazırda Çin, her iki ideolojiyi de belirgin bir şekilde Çin perspektifinden yorumlayan, tanımlanmış bir dizi ilke dahilinde faaliyet gösteren, kapitalist ve sosyalist rejimlerin benzersiz bir birleşimi olarak durmaktadır. Bu birleşim ile karakterize edilen Çin örneği, birçok gelişmekte olan ülke için emsal teşkil etme potansiyeline sahiptir.

Mao 1938'de Marksizm'i yalnızca kültürel eklemeler yoluyla Çinlileştirmeye çalışmakla kalmamış, aynı zamanda Marksizm-Leninizm'i Çin toplumunun ve tarihinin kendine özgü hatlarına göre uyarlayarak halk için daha pragmatik ve kabul edilebilir hale getirmeye çalışmıştır.

Çin gibi geleneklere derinlemesine bağlı toplumlarda, komünizm, liberalizm ya da diğer Batılı veya Çinli olmayan fikirler gibi ideolojilerin dahil edilmesi incelikli ayarlamalar gerektirmektedir. Bu noktada, Mao gibi figürlerin komünizme Sovyet yorumundan ya da diğer küresel muadillerinden farklı bir mercek yaklaşarak Marksizm'i Çinlileştirmeye çalıştığını görmek gerekir. Mao 1938'de Marksizm'i yalnızca kültürel eklemeler yoluyla Çinlileştirmeye çalışmakla kalmamış, aynı zamanda Marksizm-Leninizm'i Çin

toplumunun ve tarihinin kendine özgü hatlarına göre uyarlayarak halk için daha pragmatik ve kabul edilebilir hale getirmeye çalışmıştır. Çin, Batı Avrupa uluslarının tanık olduğu kapsamlı sanayileşmeden geçmediği ve Rusya'da yaygın olan büyük ölçekli serfliliği deneyimlemediği için bağlamsal arka plan çok önemliydi. Mao'nun Marksizm kavramsallaştırması, Çin'in tarihsel yörüngesinde değerli görülen her şeyi kapsamaya ve miras almaya çalışarak Çin'in tarihsel koşullarına uyarlanmasını gerektiriyordu (Meisner, 2007). 1930'larda, Çin siyasi düşüncesi alanında, neredeyse her kavramsal çerçeve, sosyalizm veya Marksizm düşüncelerinin ötesine uzanan "kuo-ts'ui" olarak bilinen ulusal karakter veya öz ile uyumu açısından incelenmiştir (Wylie, 1979).

Çin komünizminin ve Mao'nun Marksizm'i belirli kültürel kodlarla birleştirme çabalarına rağmen, devrimci girişimler doğası gereği kopuşlar barındırır. Bu bağlamda 1949 Çin Devrimi, Mao'nun tasarladığı düşünce sistemi çerçevesinde kültürel bir kopuşa yol açmamış, daha ziyade sistemsel bir kopuş olarak tezahür etmiştir. Komünizmi Çin bağlamına uyarlayan devrim, ülkedeki yerleşik toplumsal yapıların parçalanmasını hızlandırmıştır. Çin'in imparatorluk yönetimi altındaki yaklaşık iki bin yıllık tarihi göz önüne alındığında, toplumsal çerçeveler devlet aygıtının dokusuna karmaşık bir şekilde işlenmişti. Mao'nun dönüştürücü girişimleri, ulusun geçmişinden gelen soyluların, toprak ağalarının, din adamlarının ve bürokratik sınıfların çözülmesine yol açmıştır. Aynı zamanda, köylülük Mao'nun devrimci anlatısında önemli bir rol üstlendi ve ÇKP'nin iç savaş yıllarındaki örgütsel dinamiklerini yansıtarak, kırsal örgütlenmenin geliştiği ve nihayetinde kentsel fetihleri güvence altına aldı. Mao'nun Halk Cumhuriyeti rejimini ilan etmesinden sonra, ilk beklentiler ÇKP'nin odağının kırsal kesimden kent merkezlerine kayacağı ve devleti büyük güç statüsüne yükseltmek için sanayileşmeye yöneleceği yönündeydi (Pletcher, 2010: 300). Ancak Mao, kırsal

kesime odaklanmayı sürdürmenin devrimci itici gücü kuvvetlendireceğine olan inancını korudu. Mao'nun liderliğinde, kırsal ve kentsel alanlara dengeli bir ilgi gösterilmesini vurgulamış, kırsal alanların ihmal edilmesinden kaçınarak kent merkezlerindeki ağır sanayi girişimlerine öncelik verilmesi yönündeki yaygın anlayıştan farklı bir strateji izlenmiştir. Sovyetler Birliği'nin parti-devlet modelinden ilham alan Mao, yabancı paradigmaları birleştirirken devlet örgütlenmesini "Çinileştirmeye" çalışmıştır. Mao döneminde, ÇHC'de tek partili bir sistem hâkim olmuş, parti silahlı kuvvetler aracılığıyla otorite kullanmış ve askeri aygıt içindeki hiyerarşik yapıları ve atamaları denetlemiştir. Bu tekelleşme, Weberyen anlamda meşru şiddeti kullanan ve partiye tartışılmaz bir egemenlikle siyasi ve sosyal alanlara müdahale etme ayrıcalığı tanıyan uyumlu bir devlet-parti-ordu varlığı yaratmıştır.

Çin'in 1949 öncesi tarihi manzarası, kalıcı bir başarı veya siyasi istikrar sağlayamayan çeşitli devrimlere tanıklık etmiştir. Merkezi hükümetin tarihsel zayıflığı ve kırsal alan ile idari alan arasındaki kopukluk bu çıkmaza önemli ölçüde katkıda bulunmuştur. Kökleri kırsal kesimden gelen bir siyasi harekete dayanan Mao, devrimin kalıcı başarısını sağlamak için merkezi hükümeti sağlamlaştırmanın zorunluluğunu kabul etti. Bu doğrultuda, siyasi, ekonomik ve sosyal meseleler üzerinde karar alma ve kontrolü tek bir merkezi otoritede birleştiren yasal çerçeveler oluşturuldu. 1954 yılında Çin Halk Cumhuriyeti Anayasası hazırlanmış ve temel bir araç olarak yürürlüğe girmiştir (Jianfu, 2004).

Sovyet modelinden ilham alan ve kendine özgü "Çin Özü"nü hesaba katan, sosyalist devlet ilkeleriyle uyumlu yeni bir devlet organizasyonu ortaya çıktı. Aynı zamanda ÇKP'ye ulus içindeki tüm siyasi ve sosyal oluşumları denetleme ve düzenleme yetkisi verildi. Tek partili rejimlerin paradigma karakteristiğine uygun olarak ÇHC, modernleşme girişimlerine öncülük etme, ekonomik reformları yürürlüğe koyma

ve sosyal ilerlemeyi teşvik etme yetkisini ÇKP'ye vermiştir. Sosyalist ekonomik model, tarım ve ticarete kooperatiflerin kurulması yoluyla uygulanmıştır. Bu dönüştürücü yaklaşım, kırsal kesimdeki köylülerin tarımsal uğraşlarını terk ederek kent merkezlerine göç etmelerine yol açmıştır. Bu olgu, hızlı sanayileşme arayışında olan sosyalist hükümetin kentsel bölgelerde büyük fabrikalar kurarak buraları cazibe merkezlerine dönüştüren hızlı sanayileşme çabalarıyla daha da körüklenmiştir (Lawrence ve Martin, 2013: 44).

Böylesine devasa bir ulusun genişliği ve nüfus büyüklüğü göz önüne alındığında, idari işlevlerin yerleştirilmesi ve ademi merkezileştirilmesi zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Kaçınılmaz olarak, idari birimler arasındaki dengeyi koruyacak birincil mekanizma vergi politikalarında yatmaktadır (Zhang, 2019: 482). ÇHC'de vergi gelirleri konusunda merkezi hükümet ile yerel yönetimler arasında simbiyotik bir ilişki mevcuttur. Vergilerin merkezi ve yerel kategoriler olarak ikiye ayrılması, merkezi hükümetin mali gereksinimlerini karşılarken yerel yönetimlerin mali özerkliklerini sürdürmelerini sağlamak gibi ikili bir amaca hizmet etmektedir. Yerel yönetimler yerel vergilerin toplanması sorumluluğunu üstlenirken, merkezi hükümet genel vergilerden bölgesel yerel yönetimlerin ihtiyaçlarını karşılamak ve yatırımları kolaylaştırmak için belirli kaynaklar tahsis etmektedir (Tuoheti, 2014: 67). Mali ve vergi politikaları alanında âdem-i merkezîyetçilik yerel yönetimleri güçlendirirken aynı zamanda merkezi hükümetin bölge ve il işlerine yönelik yükümlülüklerini de azaltmıştır. Bu dinamik, son kırk yılda ÇHC'de önemli ekonomik ilerlemelerin ve kalkınmanın katalize edilmesinde etkili olmuştur. Merkezi hükümet ağırlıklı olarak askeri ve dış politika gibi "yüksek siyaset" ile ilgilenirken, neredeyse tüm sosyal politikaların yerel yönetim birimlerine devredilmesi ÇHC'deki yönetim yapısının çok önemli bir yönünün altını çizmektedir.



Çin'in başarısına katkıda bulunan en önemli faktör ÇKP'nin toplumsal dinamikleri önceden belirlenmiş bir çerçevede ustaca yönetmesidir (Fotoğraf: Global Times, 2024).

Çin'in kapitalist bir ekonomik çerçeveye geçişi bağlamında, yerel ve merkezi hükümetlerin oynadığı rollerin incelikli bir şekilde incelenmesi, ulusun mevcut durumunu anlamak için zorunludur (Losurdo, 2017). Geniş bir ekonomik sisteme sahip büyük bir ülkenin yönetim yapısının görünürde komünist bir parti tarafından yönetiliyor olması, partinin tüm siyasi aygıt üzerindeki doğrudan etkisine ilişkin soruların gündeme geldiği Batı yarımkürede inceleme ve şüpheciliğe yol açmaktadır.

Sermaye birikimi ve kapitalizmin evrimi için tipik olarak gerekli görülen burjuvazi ve bireyci toplum gibi unsurların yokluğu, hâkim Batı anlayışlarına meydan okumakta ve Batı medeniyetinin yörüngesinin dışında alternatif bir sistemin uygulanabilirliğinin altını çizmektedir. Çin kapitalist sisteme sorunsuz bir şekilde

entegre olurken, başarısına katkıda bulunan en önemli faktör ÇKP'nin toplumsal dinamikleri önceden belirlenmiş bir çerçevede ustaca yönetmesidir (Pieke, 2022). Siyasi ortamda görünürde birden fazla parti olmasına rağmen, tek bir partinin kalıcı hâkimiyeti ve bunun sonucunda partinin politbürosunun devlet yönetimindeki merkeziliği, parti ve devlet arasında derin bir karşılıklı bağımlılık yaratmıştır. Sonuç olarak, Çin'deki gelişmelerin herhangi bir analizi hem olumlu hem de olumsuz anlamda ÇKP'ye atfedilen olguların ayrılmaz bir şekilde ele alınmasını gerektirmektedir. Diğer faktörlerin yanı sıra insan hakları konusunda Batılı devletler tarafından sürekli incelemeye tabi tutulan Çin'de ulaşılan uygarlık seviyesi, Batılı olmayan toplumların potansiyel olarak benimseyebileceği bir yöntemi gösteren bir örnek olmaya devam etmektedir.

Alter-Küreselleşme ve Çin-Fransız İlişkileri

İkinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası siyaset ortamında, Fransa'nın Batı Bloğu içindeki hizalanması ve diğer etkili blok üyelerine kıyasla göreceli siyasi ve ekonomik kırılma, özellikle 1958'den sonra Beşinci Cumhuriyet ve Charles de Gaulle'ün cumhurbaşkanlığı döneminde Fransız dış politikasında stratejik bir yeniden düzenlemeyi zorunlu kılmıştır. Soğuk Savaş'ın tamamı boyunca Fransa, iki süper güç arasında hassas bir dengede ustalıkla ilerlemiş ve Fransa gibi önemli bir Avrupa ülkesinin yeniden hizalanmasını önlemek için her ikisinden de tavizler koparmıştır. Bu karmaşık diplomatik dans, her iki kutupla da ekonomik, siyasi ve diğer çeşitli alanları kapsayan, yıllar içinde gelişen ve derinleşen çok yönlü ilişkiler geliştirmeyi içeriyordu. Çağdaş Fransız dış politikasının temellerini atan Charles de Gaulle'ün liderliğinde, tek bir egemen gücün hâ-

kim olduğu tek kutuplu bir dünya yerine çok kutuplu bir uluslararası ortamın Fransa'nın ulusal çıkarlarına daha iyi hizmet edeceğine dair bir inanç ortaya çıkmıştır. Bu bakış açısı, Fransa'nın çok kutuplu bir düzende potansiyel bir rol oynamasını, bağımsız olarak küresel bir güç olarak ortaya çıkamasa bile AB gibi uluslararası örgütlere liderlik etmesini savunuyordu (Gürcan, 2020). Soğuk Savaş sonrası dönem, özellikle de 1990'lar, ABD'nin tek süper güç olarak kaldığı ve Rusya ile ÇHC gibi devletlerin önemli küresel aktörler olarak kademeli olarak dahil olduğu bir değişime tanıklık etti ve Fransa'ya ulusal çıkarlarını daha etkili bir şekilde takip etmeye elverişli bir dış politika ortamı sağladı.

Özellikle 1960'larda, günümüz Fransız dış politikasının temelini atan De Gaulle döneminde, Batı Bloğu içinde ABD hegemonyasından özerklik arayan Fransa, ÇHC'nin meşruiyetini kabul eden ilk Batılı ülke olarak farklılaşmıştır (Romano, 2017).



10 Haziran 1954'te ÇHC Başbakan ve Dışişleri Bakanı Zhou Enlai (sağda) ile Fransa Başbakanı ve Dışişleri Bakanı Pierre Mendès France (solda), ilk kez İsviçre'deki Çin Büyükelçiliği'nde diplomatik ilişki kurulması konusunu görüştüler (Fotoğraf: China Daily, 2021).

ÇHC'nin dışı açılmasının damga vurduğu sonraki on yıllar, özellikle Chirac'ın cumhurbaşkanlığı döneminde Çin-Fransız ilişkilerinin stratejik bir ortaklığa evrilmesine tanıklık etmiştir (Boniface, 2019; Liu, 2019). Günümüzde, ÇHC'nin yükselen siyasi ve ekonomik gücü, her iki ülkenin de tek kutuplu veya iki kutuplu konfigürasyonlar yerine çok kutuplu bir uluslararası düzen arzusuyla birleştiğinde, Çin-Fransız ilişkilerinin yakınlaşmasını hızlandırmıştır. Bu iki ülkenin geçirdiği tarihsel yörüngeyi ve incelikli süreçleri incelemek, diplomatik bağlarını kapsamlı bir şekilde anlamak ve gelecekteki olası gelişmeleri öngörmek için zorunludur. Fransız dış politikası açısından, ÇHC'nin bir küresel güç olarak yükselişi, Fransa gibi çok kutuplu bir küresel sistemi savunan bir ulus için önem taşımaktadır. AB içerisinde sağlam ilişkilerin geliştirilmesi hem Fransa hem de ÇHC için stratejik avantajlar sağlamaktadır.

Çin-Fransız ilişkileri, 21. yüzyılın çok kutuplu uluslararası siyasetinin çok yönlü alanında, kökleri tarihsel öncüllere dayanan ancak belirgin bir şekilde geleceğe yönelen önemli siyasi evrimleri ayırt etmek için bir mercek görevi görmektedir.

Çin-Fransız ilişkileri, 21. yüzyılın çok kutuplu uluslararası siyasetinin çok yönlü alanında, kökleri tarihsel öncüllere dayanan ancak belirgin bir şekilde geleceğe yönelen önemli siyasi evrimleri ayırt etmek için bir mercek görevi görmektedir. Geçtiğimiz elli yıl boyunca, bu iki ülke arasındaki ilişki, iyileşme evreleri ve durağanlık dönemleriyle karakterize edilen dalgalanmalar sergilemiştir. Fransız dış politikası açısından, iki kutuplu Soğuk

Savaş dinamiklerinin hâkim olduğu bir jeopolitik manzara ya da 1990'larda olduğu gibi ABD'yi merkeze alan tek kutuplu bir düzen hem istenmemekte hem de aktif olarak engellenmektedir. Fransa'nın NATO'nun askeri kanadından çekilmesi ve ulusal çıkarları vurgulayan iddialı bir bağımsızlıkçı duruş benimsemesiyle özetlenen Gaullizm mirası, birbirini izleyen Fransız cumhurbaşkanlıkları ve siyasi partileri üzerinde kalıcı bir iz bırakmıştır. Çağdaş Fransız dış politikasının temelini oluşturan De Gaulle döneminde Fransa, Batı bloğundaki benzerlerinden farklı bir rota çizerek 1964 yılında ÇHC'nin meşruiyetini resmen tanıyan ilk Batılı ülke olmuştur (Yunyi, 2019). Bu siyasi hamle, Çin-Fransız ilişkilerinin doğasını temelden değiştirmiştir.

Fransız dış politikasının incelemesi hem tek kutuplu hem de iki kutuplu konfigürasyonlardan kaçınarak, aktif kutupların çoğulluğu ile karakterize edilen bir uluslararası sistem tercihinin altını çizmektedir. Fransa'nın tarihsel dönemlerdeki imparatorluk geçmişine rağmen, jeopolitik konumu 20. yüzyıldan bu yana ekonomik ve siyasi yeniden yapılanmaya tanık olmuştur. Bununla birlikte Fransa, 1960'lardan bu yana izlediği politikalarla büyük küresel güçler arasındaki konumunu korumuştur. ÇHC'nin Batılı bir ülke tarafından tanınması, uluslararası siyasi ortamda sismik bir değişime yol açmış ve ÇHC'nin Çin halkının küresel sahnedeki gerçek temsilcisi olarak statüsünü teyit etmiştir. Çin Cumhuriyeti'nin (Tayvan) yerini alan bu tanınma, ÇHC'nin 1971 yılında Birleşmiş Milletler daimi üyeliğine yükselmesiyle sonuçlandı. Fransa, ÇHC ile diplomatik bağlar kurarak, 1950'lerde etkisinin belirgin bir şekilde azaldığı Çinhindi bölgesinde jeopolitik bir aktör olarak yeniden rol almaya çalışmıştır (Lechervy, 1992). De Gaulle sonrası dönem Çin-Fransız ilişkilerinde olumlu gidişatın devamlılığına tanıklık etmiştir. Başkan Pompidou, ÇHC'yi ziyaret eden ilk Batılı devlet başkanı olarak tarihe



Fransa Başbakanı Jacques Chirac (solda), 12 Mayıs 1975'te Başbakan Yardımcısı Deng Xiaoping'i (sağda) havaalanında karşıyor (Fotoğraf: China Daily, 2014).

geçmiştir. Soğuk Savaş dinamikleri 1970'lerde bir durgunluk dönemine yol açan engeller oluştururken, ÇHC ve Fransa arasındaki karşılıklı ticaret kademeli bir artış sergilemiştir. ÇHC, Fransa'nın Batı Bloğundaki başlıca ticaret ortağı olmuştur.

Çin-Fransız ilişkilerinin dönüştürücü yörüngesi, Deng Xiaoping'in liderliği ve ÇHC'nin 1980'lerdeki ilerici dışı açılma politikalarının himayesi altında kayda değer bir evrim geçirmiştir. Deng, Fransa'nın çeşitli yerlerinde önemli süreler geçirmişti ve Fransız kültürüne son derece aşina idi (Pye, 1993). 1989 yılına kadar iki ülke ilişkilerinde sürekli bir olumlu

ivme yaşanmıştır. Ancak Sovyetler Birliği'nin dağılması ve ardından Doğu Bloğunun çöküşü, iki ülke arasındaki samimiyeti etkileyen karmaşıklıkları da beraberinde getirmiştir. ÇHC'nin de Sovyetler Birliği ile benzer bir kaderi paylaşacağı ve sosyalist sisteminin çökeceği yönündeki spekülasyonlar dış baskılara neden olmuştur. Tiananmen Meydanı'ndaki olaylar, demokratik ve liberal bir sisteme geçiş yönelimine sert bir yanıt olarak yorumlandı (Mengin, 1993). ÇHC ile sağlam bir ittifak geliştirme taahhüdü Fransa tarafından Jacques Chirac'ın 1995 yılında cumhurbaşkanı seçilmesiyle vurgulanmıştır.

Chirac'ın Mayıs 1997'de cumhurbaşkanı olarak ÇHC'ye yaptığı açılış ziyareti sırasında imzalanan bildirgeyle iki ülke "kapsamlı bir işbirliğini" (quanmian huoban guanxi veya Fransızca partenariat mondial) resmileştirmiştir. Bu bildirge Fransa'yı, daha önce 1996 yılında ÇHC ile "stratejik ortaklık" kuran Rusya'nın izinden giderek, böyle bir taahhütte bulunan ilk Batılı ülke konumuna getirdi. Fransa ve ÇHC, Sovyetler Birliği'nin çöküşünün ardından küresel siyasi istikrarsızlığın başlıca nedeninin ABD'nin tek kutuplu hâkimiyeti olduğunu ileri sürmüş ve bu faktöre ÇHC'nin ekonomik yükselişinden daha fazla vurgu yapmıştır. Fransa'nın 1997 yılında Cenevre'deki Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu'nu ÇHC'yi kinamaktan caydırmadaki önemli rolü dikkate değerdir. "Yapıcı diyalog" stratejisini tercih eden Fransa, hassas bir konu olan insan hakları konusunda Çinli yetkililerle temas kurmuştur. 2000'li yıllar boyunca, Chirac'ın cumhurbaşkanlığı döneminde, Fransa çok sayıda konuda ÇHC'nin yanında yer almıştır. Özellikle, 2004 yılındaki boğazlar arası çatışma sırasında ÇHC'yi desteklemiş ve ÇHC tarafından dile getirilen "tek ülke, iki sistem" tezini desteklemiştir. Bu stratejik uyum, bu dönemde Çin-Fransız ilişkilerinin çok yönlü ve dinamik doğasının altını çizmektedir.

Çin ve Fransa arasındaki ilişkiler, alter-küreselleşme perspektifinden ele alındığında, her iki ülkenin küresel etkileşimleri yönetme stratejilerini içeren karmaşık bir bağlam sunar. Ekonomik açıdan, Çin'in yükselen ekonomik gücü ile Fransa'nın küresel ticaretteki rolü arasında denge kurma çabaları, ekonomik ilişkileri şekillendirmekte etkilidir. Her iki ülkenin de kültürel diplomasiyi vurgulaması, kültürel değişim ve kimlik koruma konularında işbirliği ve etkileşimi teşvik etmeye yönelik bir stratejiyi yansıtmaktadır. Siyasi arenada, Çin ve Fransa'nın tek kutuplu düşünceye karşı durarak çok kutuplu bir dünya düzenini desteklemesi, alter-kü-

reselleşme idealleriyle uyumlu bir duruş sergilemektedir. Ayrıca, her iki ülke arasında gerçekleşen diyaloglar ve işbirliği çabaları, insan hakları, sosyal adalet ve çevresel sürdürülebilirlik gibi küresel meselelere yönelik ortak sorumluluk anlayışını yansıtmaktadır. Bu çerçeve içinde, Çin ve Fransa ilişkileri, sadece ekonomik değil aynı zamanda kültürel, siyasi ve sosyal boyutlarıyla da şekillenmekte ve alter-küreselleşmenin temel ilkelerine uygun bir çerçeve sunmaktadır.

Çin-Fransız İlişkisi: Küresel ve Stratejik Boyutlarda Ortaklık

Hem Fransa hem de Çin, ilişkilerini Amerikan kültürünün hakimiyetine karşı bir denge unsuru olarak algılamakta ve karşılıklı kültürel tanıtım girişimlerinde bulunmaktadır. Fransa kültürel etkisini Çin'de yaymaya çalışırken, Çin de bunu Fransa'da "Çin yılı" ve Konfüçyüs enstitülerinin kurulması gibi etkinlikler aracılığıyla geleneksel ve (Avrupa için) "demokratik olmayan" değerlerini yaymak için bir fırsat olarak görmektedir. Her iki ülke de ekonomi, kültür ve siyaset arasında derin bir bağlantı olduğunu savunmakta ve çok kutuplu ve kültürel açıdan çoğulcu bir dünyanın ortaya çıkacağını öngörmektedir. Chirac'ın cumhurbaşkanlığı döneminde Çin-Fransız ilişkileri, Amerikan hegemonyasının yol açtığı iddia edilen kültürel homojenleşmeyi eleştiren ve bunun küresel kültürel çeşitliliği ve zenginliği aşındırdığını iddia eden bir bakış açısıyla gelişti (Ruano-Borbalan, 2002). Bununla birlikte, bu ilişkiler zorluklarla karşılaşmış, insan hakları ve Tayvan gibi bazı konular diğerlerine göre daha ustalıkla yönetilmiştir. Etkili yönetime rağmen, bu konular Fransız kamuoyunun ve bazı siyasetçilerin sürekli olarak sorgulaması ile karşı karşıya kalmıştır (Ottavi ve Albanel, 2019). ABD ile ilişkiler, ticaret, BM reformu, İran, Sudan ve Afrika gibi alanlarda süregelen zorluklar çözülmeden kal-

maya devam etmekte ve potansiyel olarak ikili ilişkiler üzerinde kalıcı bir etki yaratmaktadır. Tayvan konusunda ÇHC ile temelde bir anlaşmazlık olmasa da özellikle 1990'larda Tayvan'a yapılan silah satışlarındaki kayda değer artış, ÇHC'nin Fransa'ya karşı tepkisine yol açmıştır (Tucker, 2011).

Çin-Fransız ilişkilerinin dönüştürücü yörüngesi, Deng Xiaoping'in liderliği ve ÇHC'nin 1980'lerdeki ilerici dışı açılma politikalarının himayesi altında kayda değer bir evrim geçirmiştir.

Nicolas Sarkozy'nin cumhurbaşkanı seçilmesi Çin-Fransız ilişkilerinde bir durgunluk ve hatta gerileme dönemine işaret ediyordu. Sarkozy dönemi, Fransa'nın 2009 yılında NATO'nun askeri kanadına geri dönmesiyle birlikte daha transatlantikçi bir dış politikaya doğru kayışa tanıklık etti. Tibet meselesi bu dönemde bir ihtilaf noktası olarak ortaya çıktı ve 2008 Olimpiyatları sırasında Paris'teki gösterilerle doruğa ulaştı. Buna karşılık ÇHC, Fransa'nın kendi geleceği için belirleyici bir seçim yaptığını kabul etti. Daha sonra François Hollande'in cumhurbaşkanlığı, özellikle ticaret konularında olmak üzere ilişkilerde kademeli bir iyileşme sinyali verdi. Özellikle Xi Jinping'in 2018 yılında Versailles Sarayı'na yaptığı ziyaret, Çin-Fransız ilişkilerinde diplomatik bir canlanmaya işaret ederek Sarkozy döneminde yaşanan zorluklardan uzaklaşıldığını göstermiştir (Pluyette, 2018).

Fransa ve Çin arasındaki ilişki, Batı bloğu ülkeleri arasında en karmaşık, dinamik ve duyu yüklü ilişkilerden biridir. Bu karmaşıklığa katkıda bulunan önemli bir unsur, 1964 yılında De Gaulle tarafından

ÇHC'ye verilen incelikli diplomatik tanımadır. Bu tarihi olay, Soğuk Savaş'ın jeopolitik manzarası bağlamında yankılanan bir ikilemi yansıtan kalıcı bir belirsizliği ortaya çıkarmıştır. ABD'nin Tayvan'daki Çin Cumhuriyeti yerine ÇHC'yi tanımayı tercih ettiği 1971 yılına kadar Fransa, Pekin'in Tayvan'ın sahip olduğu BM Güvenlik Konseyi koltuğu üzerindeki iddiasını desteklemedi.

Geçen yirmi yıl boyunca, küresel güç dinamiklerinde hem ekonomik hem de siyasi alanları kapsayan derin bir yeniden yapılanma meydana gelmiştir. Bu dönüşüm, eski iki kutuplu dünya düzeninin sonunu getirmiş ve gezegensel risklerle dolu maddi bir küreselleşmeye yol açmıştır. Bu değişen manzarada, Amerikan süper gücü giderek çok kutuplu hale gelen bir dünyada yol almanın zorluklarıyla boğuşmaktadır. Özellikle, komünist rejimi çerçevesinde kayda değer bir ekonomik büyüme kaydeden Çin, küresel ekonomik dinamikleri, diplomatik teamülleri ve hâkim değer sistemlerini yeniden şekillendirebilecek yegâne yükselen güç olarak ortaya çıkmaktadır. Buna karşılık, Çin'in rolünü küreselleşme kapsamında veya küreselleşme karşıtı hareketler arasında değerlendirmek zorluklar içermektedir. Bununla birlikte, bu paradigma içinde farklı bir perspektif olarak önemli bir konuma sahiptir. Siyasi açıdan ÇHC, Batı'nın siyasi yükseliş kavramlarıyla uyumlu özelemler taşımayabilir. İngiltere ya da İkinci Dünya Savaşı sonrası ABD gibi geçmişteki süper güçlere öykünme yönündeki tarihsel hırsların aksine, Çin'in günümüzdeki küresel konumu, özgürlük, demokrasi ya da insan hakları gibi evrensel değerleri küresel ölçekte korumakla görevli yeni bir dünya polisi ya da hiper güç rolünü üstlenme eğilimini açıkça ortaya koymamaktadır (Bari, 2021). Bunun yerine ÇHC, Batı'dan farklı bir siyasi-ekonomik yol izleyen tek partili bir sistem olarak faaliyet göstermekte, sürekli ekonomik kalkınma yoluyla iç istikrarı sürdürmeye ve milliyetçi duyguları yurt dışına yansıtmaya odaklanmaktadır.

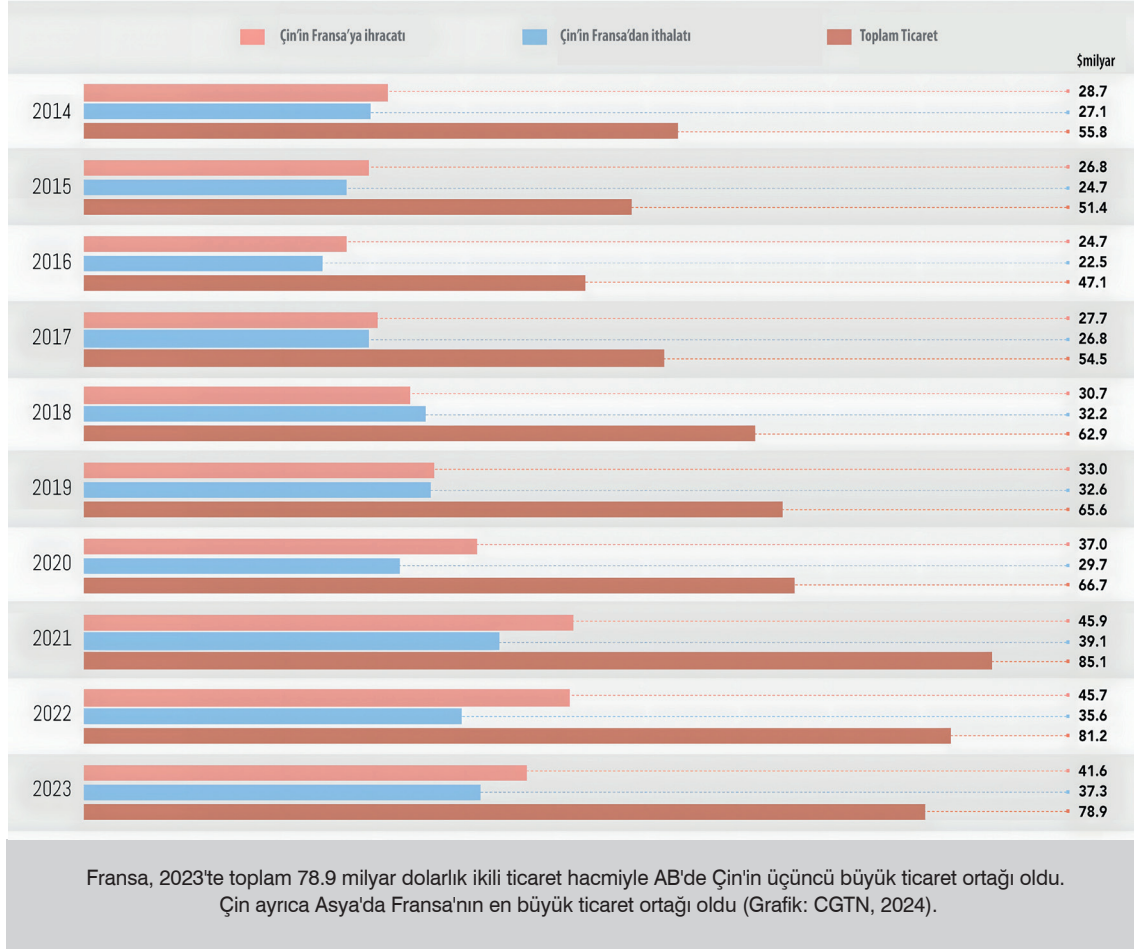
ÇHC, ekonomik küreselleşme ve uluslararası göç çerçevesinde tekil, teknelci bir varlığı temsil etmektedir. Aksine Afrika kıtası, Çin hükümeti, petrol sektöründeki CNPC, CNOOC ve Sinopec gibi önde gelen kurumsal kuruluşlar, özel teşebbüsler, yüksek ücret arayışıyla denizaşırı ülkelere taşınmak isteyen Çinli profesyoneller ve Zhejiang reformları gibi girişimler nedeniyle sosyal veya ekonomik marjinalleşmeye maruz kalan bireyler gibi çeşitli varlıkları kapsayan sayısız Çinli paydaşa ev sahipliği yapmaktadır (He, 2020). Pekin, bu farklı aktörlerin faaliyetlerini birleşik bir güç projeksiyonu stratejisinin hizmetinde düzenlememektedir (Han, 2022). Çin hükümetinin 2000'li yıllarda Çinli yatırımcıların yurt dışına çıkışını kolaylaştırdığı, büyük şirket kuruluşlarının menşe merkezi veya taşra makamlarıyla yakın ilişkilerini sürdürdüğü ve tüm kuruluşların ÇHC'nin uyguladığı diplomatik nüfuzdan yararlandığı doğru olsa da manzara, ilgili aktörlerin çeşitliliğini yansıtan çok sayıda proje ve hedefle karakterize edilmektedir. Aynı zamanda, Çin hükümetinin kültürel etkisini küresel çapta güçlendirmek için teşvik ettiği Konfüçyüs Enstitüleri, ABD ve Avrupa'da kayda değer bir varlık göstererek ve tüm kıtalarda genişleyen bir ayak izi ile dünya çapında çoğalmaktadır. Bu kurumlar, Mandarin dilindeki yeterliliğin yanı sıra Çin kültürü ve uygarlığı hakkındaki bilgileri yaymak üzere tasarlanmış olup, genellikle uluslararası araştırma topluluklarına entegre olmak için bölgesel üniversitelerle işbirliği içinde kurulmaktadır. Bununla birlikte, ev sahibi üniversitelerin Tibet veya Tayvan gibi bölgesel meselelerle ilgilenmekten kaçınmaları şart koşulduğundan, varlıkları belirsizlikten yoksun değildir. Aynı zamanda Çin'in kültürel cazibesi de giderek artmaktadır; Fransa Eğitim Bakanlığı Genel Müfettişliği'nin yakın zamanda yaptığı bir değerlendirme, Fransada Mandarin dilinde eğitim gören ortaokul öğrencilerinin sayısının son on yılda dört kat artarak 33 bine

ulaştığını göstermektedir. Çince bilen ancak bu dilde uzmanlaşmamış olan 17 bin üniversite öğrencisinin dörtte üçü, bu dili gelecekteki profesyonel uğraşları için yardımcı bir beceri olarak görmektedir (Vergnaud, 2018). Bu artan kültürel etki, 1990'lardan bu yana Fransa ile Çin Halk Cumhuriyeti arasındaki ekonomik bağların önemli ölçüde artmasında da görüldüğü üzere, endüstriyel ve ekonomik gelişmelerle iç içe geçmektedir.

CEPII tarafından yakın zamanda yapılan bir çalışma, 1995'ten 2014'e kadar Fransız üretiminin Çin arzına bağımlılığının neredeyse on kat arttığını ortaya koymaktadır.

CEPII tarafından yakın zamanda yapılan bir çalışma, 1995'ten 2014'e kadar Fransız üretiminin Çin arzına bağımlılığının neredeyse on kat arttığını ortaya koymaktadır (Normand, 2020). Küreselleşmenin hem önemli bir kahramanı hem de erken bir zayıfı olarak işlev gören Çin'in bu paradoksal konumu, alter-küreselleşme alanında önem taşımaktadır. Çin'in küresel ticaret ve üretim kalıplarına entegrasyonu, güçlü ekonomik büyümeyi ve yoksulluğun hem ülke içinde hem de uluslararası düzeyde azaltılmasını sağlamıştır. Ancak bu entegrasyon aynı zamanda gelir eşitsizliğinin de artmasına neden olmuştur (Françoise, 2006: 48-49). Bu bağlamda, küreselleşmenin tamamen reddedilmesi ÇHC için ekonomik olarak mümkün olmasa da kendine özgü modeliyle Batı tarzı kapitalist küreselleşme paradigmasına alternatif bir anlatı sunmak için bir yol sağlamaktadır. Bu çok yönlü dinamikler Çin-Fransız ilişkilerinin farklı boyutlarını önemli ölçüde etkilemekte ve ekonomik, kültürel ve siyasi alanlarda ikili gelişim için fırsatlar sunmaktadır.

Şekli 1. Çin-Fransa Ekonomik ve Ticari İşbirliği

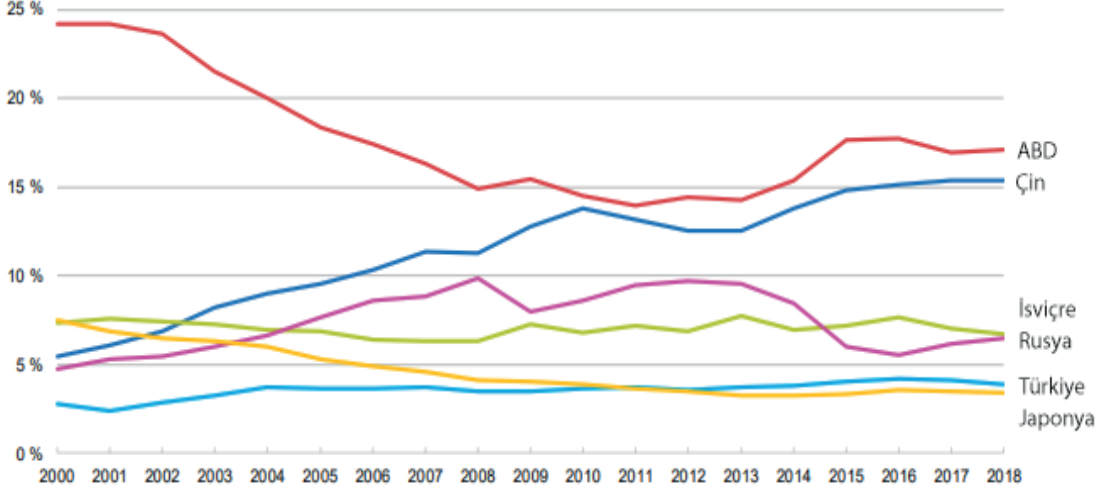


Uluslararası ilişkiler alanında ÇHC'nin jeopolitik konumu Fransa ve diğer Avrupa ülkeleri için büyük önem taşıyor. Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron 2018 yılında Fransa'nın bölgeye olan ilgisini ve Asya ile yeni ittifaklar geliştirme niyetini açıkça dile getirdi. Bunu takiben, Avrupa ve Dışişleri Bakanlığı, Silahlı Kuvvetler Başkanlığı ile, Fransa'nın Hint-Pasifik bölgesinde uygulamayı öngördüğü dış ve savunma stratejilerini tanımlayan belgeler yayınladı (Paskal, 2021). 2019'daki önemli bir gelişme, Fransa'nın nükleer enerjiyle çalışan bir uçak gemisi saldırı grubunu, çekişmeli Tayvan Boğazı geçişini de kapsayan Hint-Pasifik bölgesine

konuşlandırması ve bölge ülkeleriyle ortak deniz tatbikatlarına katılması oldu (Meunier, 2022). Macron'un liderliği, AB'nin Hint-Pasifik angajmanına yönelik strateji ve vizyonunun tanımlanmasında Fransa'nın rolünü aktif bir şekilde şekillendirmiştir (Duggal, 2022: 2).

Fransa stratejik olarak Hint ve Pasifik Okyanuslarındaki ada varlıklarını kullanarak kendisini bir Hint-Pasifik devleti ve coğrafi olarak uzak kıtalar arasında bir bağlantı noktası olarak konumlandırmaya çalışmıştır (Duggal, 2022: 2). Bu bağlamda Fransa'nın dış politikasının temel ilkeleri, Pekin açısından çatışmasız olarak algılanan çıkarlarla örtüşmektedir.

Şekil 2. AB'nin en büyük ticaret ortakları, 2000-2018
(Toplam AB dışı ticaretteki pay, ticaret değerlerine göre)



Özellikle 2000'den 2019'a kadar olan dönemde ticari işlemlerde sekiz kat artış yaşanmış ve ÇHC, ABD'den sonra AB'nin ikinci en büyük ticari ortağı haline gelmiştir (Grafik: Eurostat, 2019).

ÇHC, diplomatik söyleminde, eylemlerine açıkça katılmadığı veya eleştirmediği sürece Avrupa ülkeleri arasında ayırım yapmaktan giderek daha fazla kaçınmakta ve diplomatik muamelede algılanan tutarsızlıkları ustalıkla yönetmektedir (Wendling, 2022). Emmanuel Macron, Pasifik Topluluğu liderlerine ve Avustralya'daki Kaledonya topluluğuna yeni diplomatik sözlüğü açıklarken, ada uluslarının ve denizaşırı bölgelerin Hint-Pasifik yönetimindeki vazgeçilmez rolünün altını çizdi. Bu bölgeler arasında Reunion, Mayotte, Fransız Güney ve Antarktika Toprakları, Yeni Kaledonya, Fransız Polinezyası, Wallis ve Futuna ile Clipperton dahil olmak üzere doğrudan hükümetin kontrolü altındaki altı denizaşırı mülk dikkat çekiyor. Macron çok paydaşlı bir yaklaşımı savunarak bu oluşumları Hint-Pasifik stratejisinin şekillendirilmesine katılmaya çağırılmaktadır (Lechervy, 2019). Fransa, yaşam alanlarını çevrelerine bağlamayı ve çevresel ve insani hususlarla uyumlu sürdürülebilir bir büyüme sağlamayı amaçlayarak Hint-Pasifik'teki operasyonel kapasitesini vurgulamaktadır. Bu anlatı, ÇHC'nin kü-

resel sahnedeki yükselişinin jeopolitik sonuçları ve bunun Cumhuriyet'in sınır bölgeleri üzerindeki etkisiyle birlikte Fransız ve Amerikan dış politika hedeflerinin keşiştiğinin altını çizmektedir. Dahası, Fransa ve Çin arasındaki karmaşık dinamikler, AB ve Çin arasındaki daha geniş kapsamlı ilişkiler üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptir. AB'nin ayrılmaz bir üyesi olarak Fransa, AB'nin Çin'e yönelik tutum ve politikalarının şekillendirilmesinde önemli bir rol üstlenmektedir. Çin-Avrupa ilişkilerinin yörüngesi ağırlıklı olarak ekonomik ilişkilerin derinlemesine genişlemesiyle karakterize olmuş ve 2003 yılı bu ilişkide bir dönüm noktası olarak ortaya çıkmıştır (Wang, 2004: 71). Özellikle 2000'den 2019'a kadar olan dönemde ticari işlemlerde sekiz kat artış yaşanmış ve ÇHC, ABD'den sonra AB'nin ikinci en büyük ticari ortağı haline gelmiştir. Bu gelişen ekonomik ortaklık, güçlü Fransız ihracat sektörünü güçlendirirken, aynı zamanda karşılıklı yatırımlarda artan karşılıklı bağımlılığı da teşvik etmiştir. Ancak bu artan karşılıklı bağımlılık, Çin'in içe kapanıklığı ve Avrupa'nın açıklığı gibi zıt yaklaşımlardan kaynaklanan

zorlukları da beraberinde getirmiştir. Çinli işletmelerin hassas altyapı ve sektörlerde varlık gösterme çabalarına ilişkin endişeler meseleleri daha da karmaşık hale getirmiştir. Siyasi mülahazaların ve Çin'in jeopolitik hedeflerinin ekonomik bağlarla birleşmesi, bir zamanlar ağırlıklı olarak ekonomik olan ilişkiyi daha da karmaşık hale getirmiştir. Fransa ve Avrupa'nın ÇHC'ye yönelik algılarında, Çin'i sadece ekonomik bir ortaktan zorlu bir rakip ve sistemik bir rakibe dönüştüren, hissedilir bir paradigma değişikliği olmuştur. Fransa, Çin sorununa yönelik bu artan farkındalık ve odaklanmış yaklaşımdan somut sonuçlar elde etmiştir. Bununla birlikte, Avrupa'nın Çin'e yönelik tutarlı bir jeopolitik duruş sergilemesinin uzun süreli ve uyumlu bir çaba gerektirdiği de aşikârdır. Pekin'in tek partili sistemi tarafından uygulanan görünürdeki merkezi kontrole rağmen, sermayenin Çin genelinde iradesini tek taraflı olarak dayatma kapasitesi oldukça sınırlıdır. Bu sınırlama, Çin'in yerel yönetimlere önemli ölçüde özerklik tanıyan siyasi sisteminin son derece merkezî yapısından kaynaklanmaktadır. Sonuç olarak, merkezi hükümet tarafından bölgesel politikaların uygulanmasında fark edilebilir eşitsizlikler devam etmektedir. Bu nüanslı siyasi ve idari bağlamsal faktörler, Çin'in kendine özgü kurumsal ortamına doğal olarak bağlıdır (Telo, 2020). AB-ÇHC ekonomik ve siyasi etkileşimlerinin değişen manzarası, gelişmiş muadilleriyle aralarındaki uçurumu kapatmak için teknoloji ve bilgi yayılımını artırmayı amaçlayan diğer gelişmekte olan ülkeler için öğretici çıkarımlar içermektedir.

Sonuç

21. yüzyılın başlangıcından bu yana uluslararası siyasetin manzarası, Soğuk Savaş döneminin iki kutuplu dinamiklerinden ve Soğuk Savaş sonrası

dönemi karakterize eden tek kutupluluktan uzaklaşmıştır. Özellikle Çin gibi ülkeler, kayda değer ekonomik atılımlarıyla öne çıkarak uluslararası ilişkiler söyleminde çok kutupluluğun önem kazandığı bir dönemi başlatmışlardır. Bu çerçevede, Fransa'nın ve potansiyel olarak AB'nin çok kutupluluğun ortasında uluslararası siyasette rol alma isteği, Çin ile yakın bağları teşvik eden Fransız dış politikasının eğilimleriyle uyumludur. Çin-Fransız ilişkilerindeki tarihsel salınım, özellikle Charles de Gaulle döneminde, dalgalanmaların damgasını vurduğu ancak diğer Batılı devletlere kıyasla göreceli bir kapsayıcılıkla karakterize edilen nüanslı bir yörüngeyi yansıtmaktadır. Bu tarihsel bağlam Fransa'yı 2000 sonrası ortaya çıkan ABD merkezli küreselleşme hareketlerine potansiyel bir alternatif olarak konumlandırmaktadır. Fransa ve Çin arasındaki ekonomik, siyasi ve kültürel işbirliği bağı, alter-küreselleşme alanında önem kazanmaktadır. Fransa kültürel egemenliğini korumaya çalışırken, Çin'in ekonomik ilerlemesi kültürel mirasının korunması ve yaygınlaştırılması konusundaki kararlılığını pekiştirmektedir. Bu çerçevede, bu iki ülke arasındaki işbirliği, hâkim küresel hegemonik etkilere karşı bir denge noktası sunarak alter-küreselleşme hareketlerinden faydalanmaya devam etmektedir. Marksist bir bakış açısıyla, ekonominin ve ekonomideki gelişmelerin kültür ve sosyal yaşam üzerindeki temel etkisi kabul edilmektedir. Özellikle, kamu ihale uygulamaları hem Fransa hem de Çin'de çeşitli kamu politikası hedeflerinin ilerletilmesinde stratejik bir rol üstlenmiştir. İster geleneksel kamu maliyesi paradigması isterse daha yakın tarihli uluslararası rekabet çabası içinde olsun, kamu ihale rejiminin temelindeki liberal mantık, stratejik uygulamalarının dikkatli bir şekilde değerlendirilmesini gerektirmektedir. Özellikle bu alandaki uluslararası yasal standartlar belirlenirken bu ikili zorunlulukların dengelenmesi önemli hale gelmektedir.

Fransa ve Çin arasında kamu ihalelerinin stratejik kullanımı ve serbestleştirilmesinde bir yarıncılaşmaya yol açan yasal küreselleşme eğilimine rağmen, bu uyum her iki ülkede de kullanılan aynı dengeleme teknikleri ile desteklenmemektedir. Ayrıca, Çin hukukunun ülkeye özgü özellikleri, kullanılan dengeleme tekniklerine içkin bir yasallık getirmekte ve Fransada kullanılan dengeleme stratejilerine uyum yoluyla Çin hükümetinin rotasını değiştirmeye zorlamayı şu anda olanaksız kılmaktadır. Uluslararası ekonominin temel ilkeleri hem tarihsel hem de güncel olarak küreselleşme karşıtı duyguların, göçmen karşıtı duyguların, elit karşıtı duyguların, hükümet karşıtı duyguların ve düzen karşıtı popülizmin yükselişinin altında yatan karşılaştırmalı ve küresel politik-ekonomik boyutlar hakkında değerli bilgiler sağlamaktadır. Ağırlıklı olarak gelişmiş dünyada beşerî, fiziki ve finansal sermaye yoğun endüstrilerde gözle görülür bir büyüme modeli ve buna eşlik eden vasıfsız ve yarı-vasıflı işgücüne dayalı endüstrilerdeki daralma, küresel ekonomik entegrasyonun sonucunu oluşturmaktadır. Bu durum küresel ticaret, finans ve göç alanlarında da geçerlidir. Vasıfsız ve yarı vasıflı pozisyonlardaki bireyler somut kayıplar yaşarken, kapitalistler eş zamanlı olarak önemli kazançlar elde etmektedir. Uluslararası siyasette hâkim olan düzenin yarattığı zorluklarla boğuşan ya da kalkınma sürecindeki ülkeler için, küreselleşmeyi açıkça reddetmek yerine hâkim paradigmaya alternatifler önermek daha etkili hale gelmektedir. Fransa ve Çin arasındaki dinamik, tam bir uyum sağlanamamasına rağmen ilişkilerini geliştirmeye çalışan devletler için uygun bir örnek teşkil etmektedir. Çin'in ekonomik gücünün gelişen yörüngesi, önümüzdeki yıllarda Çin'in Fransa ile ilişki kurma eğiliminin boyutunu ölçmek için incelikli bir analiz gerektirmektedir.

Eşzamanlı olarak, Çin'in kalkınma yörüngesi,

farklılık taşısa da küreselleşme doğrultusu içinde ortaya çıkmaktadır. Çin ekonomisinin DTÖ'ye katılımıyla dünya pazarına dahil olması, ekonomik entegrasyonun ilk aşamasını ifade etmektedir. Sonraki aşamaların siyasi, sosyal ve değer entegrasyonunu kapsamaması beklenmektedir. Hızlanan entegrasyon, devletin sosyal alandaki rolünün azalmasıyla birleşince, yeni sosyal güçlerin ortaya çıkmasına ya da yeniden ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bunlar arasında özel girişimci dernekleri, Falungong'un örnek teşkil ettiği yarı dini ve yarı askeri toplulukların yanı sıra haklarının savunucusu olarak tanımlanan köylülerin kendiliğinden örgütlenmeleri ve kendilerini sivil toplum kuruluşları (STK'lar) olarak tanımlayan oluşumlar yer almaktadır. Çin'de devam etmekte olan sosyal, siyasi ve ekonomik dönüşümler, küresel manzara üzerinde derin etkiler yaratma potansiyeli taşımaktadır.

Nihayetinde Fransa, uluslararası ilişkiler alanında çok kutuplu bir dünyayı teşvik etmeyi amaçlamaktadır. AB'nin bu kutuplardan biri olarak önemli bir rol üstlenmesini öngörmekte ve Fransa'nın AB'nin yörüngesine rehberlik etmesini arzulamaktadır. Tarihsel olarak Fransa, Soğuk Savaş döneminde farklı kutuplarla diplomatik ilişkiler kurmaya çalışmış ve özellikle Tayvan anlaşmazlıkları sırasında Çin'i tanıyan ilk Batılı ülke olmuştur. Sonuç olarak, Fransa'nın Amerikan merkezli bir paradigmaya bağlı kalmak yerine alternatif küreselleşme hareketlerine yönelmesi, çok kutupluluk arayışıyla uyumludur. Bu bağlamda Çin-Fransız ilişkileri, çok kutuplu bir çerçevede Soğuk Savaş dinamiklerini anımsatan çok kutuplu yakın bağlar geliştirme hedefinin bir tezahürü olarak ortaya çıkmaktadır. Başlangıçta küreselleşme karşıtlığı söylemi çerçevesinde çerçevelenmiş olsa da hem Fransa'nın hem de Çin'in küreselleşmeye karşı olmadıkları açıktır; daha ziyade itirazları, tek taraflı bir bakış açısını özetleyen, açıkça Amerikan veya

Batı merkezli yönelimiyle ilgilidir. Dolayısıyla, alter-küreselleşme ya da Fransızcasıyla Altermondialisation kavramı, Fransız ideolojik temellerinin özünü kapsamaktadır. Bu ifade, hâkim küresel paradigmanın salt reddinin ötesine geçerek daha kapsayıcı ve yapıcı alternatif bir küreselleşme vizyonu sunmaya çalışmaktadır. Özünde, Fransa ve Çin arasındaki ilişkileri çevreleyen anlatı, küresel statükonun hegemonyasına meydan okuyarak küresel kademedeki yerel fırsatlardan yararlanan, siyasi açıdan zeki bir Fransa'yı tasvir eden alternatif bir tarihsel ve çağdaş paradigma olarak ortaya çıkmaktadır. 🌸

Kaynakça

- Amin, Samir. (1996). "The challenge of globalization". *Review of International Political Economy*. 3(2): 216-259.
- Bari, Dominique. (2021). "Chine: existetil une «exceptionnalité française»?". *La France, une puissance contrariée*. 175-181.
- Barjot, Dominique; Gastaldi, L., Caron, F., Cohen, É., Crouzet, F., & Mucchielli, J. L. (2003). "Globalization. La mondialisation." *Entreprises et histoire* 32(1): 138-151.
- Boniface, Pascal. (2019). "La France face à la Chine, que faire?". *Revue internationale et stratégique* 115(3): 89-96.
- Broussolle, Damien. (2019). "Les relations commerciales entre l'Union européenne et la Chine dans le nouveau contexte international: du statut d'économie de marché à la réforme des instruments de défense commerciale." *Bulletin de l'Observatoire des politiques économiques en Europe* 41(1): 47-54.
- Cabestan, Jean-Pierre. (1996). "Chine: Un Etat de Lois Sans Etat de Droit", *Revue Tiers Monde*, 37(147): 649-668.
- Çaşın, Mesut Hakkı and Ahmet Gedik. (2020). "Radical Right in France and Impact of the Relations Between USA and France", *Ultra-Nationalist Policies of Trump and Reflections in the World*, Bern: PeterLang Publishers, 157-168.
- Darling-Wolf, Fabienne. (2008). "Getting over our "illusion d'optique": From globalization to mondialisation (through French rap)". *Communication theory* 18(2): 187-209.
- Diallo, Mbaye Fall, Souad Djelassi, and V. Kumar. (2021). "Marketing et globalisation: enjeux, tendances et développements." *Recherche et Applications en Marketing (French Edition)* 36(3): 3-9.
- Donduran, Can, and Efe Can Gürcan. (2021). "ABD-Çin Rekabetini Yirtıcılık Teorisi Penceresinden Anlamlandırma". 4 th Politics & International Relations Congress. 98-101.
- Duggal, Mahima. (2022). "The China Factor in France's Indo-Pacific Strategy", *Journal of Indo-Pacific Affairs*, 1-18.
- Feuer, Guy. (1999). "Libéralisme, mondialisation et développement. A propos de quelques réalités ambiguës." *Annuaire français de droit international* 45(1): 148-164.
- Ffrench-Davis, Ricardo; Pietrobelli, C., Zamagni, S., & Ocampo, J. A. (2000). *Financial globalization and the emerging economies*. ECLAC.
- Françoise Nicolas. (2006). "Chine: bienfaits et revers de la mondialisation", *IFRI: Dossier Mondialisation et Inégalité*, 48-56.
- Gedik, Ahmet. (2022). "Çin Halk Cumhuriyeti'nde Siyasal Sistem". *21.Yüzyılda Bütün Boyutlarıyla Çin Halk Cumhuriyeti: Vol I*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 9-30.
- Guo, Sujian. (2012). *Chinese Politics and Government: Power, Ideology and Organization*. New York: Routledge.
- Gürcan, Efe Can. (2019). *Multipolarization, south-south cooperation and the rise of post-hegemonic governance*. New York: Routledge.
- Gürcan, Efe Can. (2020). "The construction of "post-hegemonic multipolarity" in Eurasia: A comparative perspective." *The Japanese Political Economy* 46(2-3): 127-151.
- Gürcan, Efe Can. (2021). Towards a Cultural Political Economy. Contemporary socialism with Chinese characteristics. In *Drachenspiele. Dragon Games* (pp. 167-180). Ergon-Verlag.
- Gürcan, Efe Can and Ahmet Gedik. (2020). "Hindistan ile Pakistan'da Yükselen Popülizmin İkili İlişkilere Etkisi ve Keşmir Sorunu", *Ulusalda Küresele: Popülizm, Demokrasi, Güvenlik Konferansı*. (64-70). İstanbul: Işık Üniversitesi Yayınları.
- Han, Zhang. (2022). "China-France relations withstand test of turbulent world, 'stabilizer' for EU struggles in China policy", *Global Times*, 20 December 2022, Acvhiieved from: <https://www.globaltimes.cn/page/202212/1282273.shtml>.
- He, Alex Jingwei. (2020). "Access to social protection by immigrants, emigrants and resident nationals in China." *Migration and Social Protection in Europe and Beyond (Volume 3)*. Springer, Cham: 77-91.
- Irogbe, Kema. (2005). "Globalization and the Development of Underdevelopment of the Third World." *Journal of Third World Studies*. 22(1): 41-68.
- Jianfu, Chen. (2004). "La Dernière Révision de la Constitution Chinoise. Grand Bond en Avant ou Simple Geste Symbolique?", *Perspectives Chinoises*. 82.
- Lascrain Fernández, Mauricio. (2017). "Challenges of economic globalization." *Revista de Relaciones Internacionales, Estrategia y Seguridad* 12(1): 23-50.
- Lawrence, Susan V. and Michael F. Martin. (2013). "Understanding China's Political System", *Library of Congress Washington DC Congressional Research Service*, Michael F. Martin (ed.), Washington: Congressional Research Service, 2013.
- Le Point. (2013). "L'enseignement du chinois en plein boom en France", *Le Point*, Accessed 23 Avril. https://www.lepoint.fr/societe/l-enseignement-du-chinois-en-plein-boom-en-france-23-04-2013-1658115_23.php.

- Lechervy, Christian. (1992). "Indochine: les nouvelles frontières", *Politique Etrangere*, 57(3): 585-594.
- Lechervy, Christian. (2019). "La France et le concept d'Indo-Pacifique." *Politique étrangère* 3: 23-35.
- Liu, Kaixuan. (2019). "Les relations politiques franco-chinoises de 1949 à 1983: entre mythe et réalité." *Monde chinois* 59(3): 14-25.
- Lockwood, David. (2000). *The destruction of the Soviet Union: a study in globalization*. New York: Springer.
- Losurdo, Domenico. (2017). "Has China turned to capitalism? Reflections on the transition from capitalism to socialism." *International Critical Thought* 7(1): 15-31.
- Macheda, Francesco, and Roberto Nadalini. (2021). "Samir Amin in Beijing: delving into China's delinking policy." *Review of African Political Economy* 48(167): 119-141.
- Massiah, Gustave. (2006). "Le mouvement altermondialiste et le mouvement historique de la décolonisation." *Revue du MAUSS* 28(2): 383-390.
- Mathieu, Lilian. (2005). "La constitution du mouvement altermondialiste français." *Critique internationale* 27(2): 147-161.
- Meisner, Maurice. (2007). "The Place of Communism in Chinese History: Reflections on the Past and Future of the People's Republic of China", *Macalester International*, 18(1): 3-27.
- Mengin, Françoise. (2001). "La politique chinoise de la France: Du mythe de la relation privilégiée au syndrome de la normalisation", *Critique internationale*, 3(12): 89-110.
- Meunier, Quentin. (2022). "Quelle est la position de la France vis-à-vis de la Chine et Taïwan?", *BFMTV*, Accessed 5 August. https://www.bfmtv.com/international/quelle-est-la-position-de-la-france-vis-a-vis-de-la-chine-et-taiwan_AN-202208050407.html.
- Meurs, Pieter. (2011). "Another world is possible. Jean-Luc Nancy and the political." *Waiting for the Political Moment*, Rotterdam-Utrecht.
- Normand, Grégoire. (2020). "Mondialisation: la dépendance industrielle de la France à la Chine a explosé en 20 ans", *La Tribune*, Accessed 12 July. <https://www.latribune.fr/economie/france/mondialisation-la-dependance-industrielle-de-la-france-a-la-chine-a-explose-en-20-ans-852690.html>.
- Ottavi, Laurent, and Christine Albanel. (2019). "Dans le Domaine de la Culture, Jacques Chirac se voyait comme un passeur." *Revue des Deux Mondes*. 33-38.
- Paskal, Cleo. (2021). "Indo-Pacific strategies, perceptions and partnerships." *Chatham House* 23.
- Patil, Shankaragouda H. (1993). "Collapse of Communism and Emergence of Global Economy: India's Experiment with New Economic Policy." *India Quarterly* 49(4): 17-30.
- Pieke, Frank N. (2022). "The Chinese Communist Party as a Global Force." *Journal of Current Chinese Affairs* 51(3): 456-475.
- Pletcher, K. (2010). *The history of China*. Britannica Educational Publishing.
- Plihon, Dominique. (2008). "L'altermondialisme, version moderne de l'anticapitalisme?", *Actuel Marx* 2: 31-40.
- Pluyette, Cyrille. (2018). "Xi Jinping à François Hollande: «Vous êtes mon vieil ami», *Le Figaro*, Accessed 25 May. <https://www.lefigaro.fr/international/2018/05/25/01003-20180525ARTFIG00334-xi-jinping-a-francois-hollande-vous-etes-mon-vieil-ami.php>.
- Pye, Lucian W. (1993). "An introductory profile: Deng Xiaoping and China's political culture." *The China Quarterly* 135: 412-443.
- Romano, Angela. (2017). "Waiting for de Gaulle: France's ten-year warm-up to recognizing the People's Republic of China." *Modern Asian Studies* 51(1): 44-77.
- Ruano-Borbalan, Jean-Claude. (2002). "Les États-Unis dominant-ils le monde?", *Sciences humaines (Auxerre)* 125: 16-22.
- Steiner, André. (2014). "The globalisation process and the Eastern bloc countries in the 1970s and 1980s." *European Review of History: Revue européenne d'histoire* 21(2): 165-181.
- Telo, Mario. (2020). "Les relations UE-Chine, l'accord global sur les investissements (AGI) et l'autonomie stratégique de l'Union européenne." *L'Europe en Formation* 391(2): 3-15.
- Tilly, Charles. (2006). "L'altermondialisme en France: la longue histoire d'une nouvelle cause Paris, Flammarion". *Critique internationale* 2: 199-202.
- Tuoheti, Gülisareavi. (2014). "Çin Hwalk Cumhuriyeti'nde Yerel Yönetimler", *Yerel Politikalar*, 6: 65-76.
- Vergnaud, Jean-François, and Alain-James Palisse. (2018). "La longue marche vers l'internationalisation de l'enseignement supérieur chinois", *Hérodote* 168(1): 59-78.
- Wang, Yi. (2004). "La Chine et l'UE: vers une coopération stratégique." *Global Views on the European Union*. 71-82.
- Wendling, Tom. (2022). "La politique chinoise de la France depuis 1964: une volonté de rééquilibrer une relation sous tension?", *Classe Internationale: Votre revue d'analyse internationale*, Accessed 29 May. <https://classe-internationale.com/2022/05/29/la-politique-chinoise-de-la-france-depuis-1964-une-volonte-de-reequilibrer-une-relation-sous-tension/>
- Wylie, Raymond F. (1979). "Mao Tse-tung, Chèn Po-ta and the "Sinification of Marxism," 1936-38." *The China Quarterly* 79: 447-480.
- Yang, Dali. (2018). "The Making of the Modern State and Quest for Modernity", *The SAGE Handbook of Contemporary China*, Weiping ve Mark Frazier (ed.), New York: Sage.
- Yongnian, Zheng, and David Kempf. (1999). "Du gouvernement par la loi à l'Etat de droit?[L'évolution de l'environnement juridique en Chine]." *Perspectives chinoises* 54(1): 31-43.
- Yunyi, Li. (2019). "Les relations sino-françaises face au Vietnam après la décolonisation dans les années 1960." *Monde chinois* 59(3): 93-103.
- Zhang, Youyu. (2019). "La Décentralisation en République Populaire de Chine", *Federalism and Decentralization*, Thomas Fleiner-Gerster and Silvan Hutter (ed.), New York: Routledge.



Kamu Diplomasisi: Özbekistan'ın Yabancı Ülkelerle İlişkilerini Güçlendirmenin Bir Yolu

Zakir Abidov

Uluslararası İlişkiler Dairesi Başkanı
Özbekistan Etnik Gruplar Arası İlişkiler
ve Yabancı Ülkelerle Dostane İşbirliği Komitesi



Zakir Khalilovich Abidov 25 Ekim 1964'te Özbekistan'ın Taşkent şehrinde doğdu. Taşkent Ulaştırma Üniversitesi'nde okudu (1981-1986). 1986-1988 yılları arasında silahlı kuvvetlerde görev yaptı. Glav Tashkent Stroy Şirketi'nde çalıştı (1988-1990). 1990'dan 1996'ya kadar Özbekistan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'nda, 1996-1998 arasında Özbekistan Cumhuriyeti İstanbul Başkonsolosluğu'nda görev yaptı. 1998'den 2017'ye kadar Dostluk Dernekleri ve Yabancı Ülkelerle Kültürel ve Eğitim İlişkileri Konseyi'nde Sekreteryaya Başkanı ve Başkan Yardımcısı görevini yürüttü. 2017 yılından bu yana Özbekistan Cumhuriyeti Etnik Gruplar Arası İlişkiler ve Yabancı Ülkelerle Dostane İlişkiler Komitesi bünyesinde Uluslararası İlişkiler Dairesi Başkanı olarak görev yapmaktadır.

e-posta: z8082926@yandex.ru



Aşağıdaki rapor, Özbekistan Cumhuriyeti Etnik Gruplar Arası İlişkiler ve Yabancı Ülkelerle Dostane İşbirliği Komitesi'nin, son yıllardaki çalışmalarıyla ilgili bilgi sunmaktadır. Özbekistan, Orta Asya ülkeleri arasında en kalabalık diasporaya sahip olan ülkelerin başında gelmektedir. Rapor'da Özbekistan'ın ilgili kuruluşlarının, yurtdışındaki soydaşlarını da dahil ederek, yabancı ülkelerdeki dostluk ve işbirliği dernekleri ile sürdürdüğü çalışmalar hakkında bilgiler yer almaktadır. Günümüz dünyasında halklar arası dostluk ve işbirliğiyle uygarlıklar arasında kaynaşma ve ahenk çabası doğrultusunda önemli örneklerden birini oluşturan Özbekistan'ın bu alandaki çalışmalarını ele alan Rapor'u sunuyoruz.

KAMU DİPLOMASİSİ, ULUSLARARASI ilişkilerin geliştirilmesinde sivil toplumun aktif katılımını gerektiren çok önemli bir araçtır. Hükümet yetkililerini içeren geleneksel diplomasi aksine, kamu diplomasisi sivil toplum gruplarını, bilim adamlarını, kültürel liderleri, şirket temsilcilerini ve gençleri kapsayan genel halk kitlesini ilgilendirir.

Özbekistan bağımsızlık yılları boyunca dış politikasını önemli ölçüde ilerletmiştir. Cumhurbaşkanı Şavkat Mirziyoyev döneminde hayata geçirilen reformlar kamu diplomasisinin önemini artırmıştır. Özbekistan uluslararası toplumla sağlam ilişkiler geliştirmeyi, ittifakla-

rı güçlendirmeyi ve küresel angajmana açık bir ülke olarak itibarını pekiştirmeyi amaçlamaktadır.

Günümüzde, Özbekistan Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı bünyesinde 2017 yılında kurulan Etnik Gruplar Arası İlişkiler ve Yabancı Ülkelerle Dostane İşbirliği Komitesi, dostluk cemiyetlerinin faaliyetlerini denetlemektedir.

Ülkemizdeki ilk dostluk cemiyetleri 1920'li yıllarda kurulmuştur. Özbekistan'ın bağımsızlığının ardından, uluslararası uluslarla kapsamlı kültürel ve eğitimsel bağlantılar gelişmeye başladı. 1997'den bu yana 40'ın üzerinde dostluk topluluğu kurulmuştur.

Kamu diplomasisinin hayati bir bileşeni olarak kabul edilen dostluk dernekleri, küreselleşme ortamında aşağıdakiler de dahil olmak üzere birçok önemli sorumluluk üstlenmektedir:

- Uluslar arasında karşılıklı güven ve dostane ilişkilerin geliştirilmesi, etnik ve dinler arası uyumun teşvik edilmesi ve medeniyetler arası diyalogun desteklenmesi;

- Küresel olarak ülkelerle dostane ve kültürel-insani ilişkilerin geliştirilmesi, uluslararası alanda olumlu bir ulusal imajın geliştirilmesi;

- Kamu diplomasisi araçlarını kullanarak uluslar ve halkları arasında köprü kurmak, karşılıklı güven ve komşuluk ilişkilerini güçlendirmek.

Son dönemde, Özbekistan dostluk derneklerinin temsilcileri ABD, Belçika, Bulgaristan, Finlandiya, Almanya, Letonya, Litvanya, Estonya, Fransa, Türkiye, Kazakistan, Kırgızistan, Moğolistan, Çin, Kore Cumhuriyeti, Japonya, Vietnam ve Malezya dahil olmak üzere 30'dan fazla ülkede Navruz, Bağımsızlık Günü ve diğer önemli günlerde müzik, sergi ve ve sanat etkinlikleri düzenlediler.

Etnik gruplar arası ilişkiler ve uluslararası dostluğu geliştirme faaliyeti yürüten ilgili kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşlarıyla karşılıklı yarar sağlayan işbirliğini geliştirmek için Etnik Gruplar Arası İlişkiler ve Yabancı Ülkeler ve Dostluk Dernekleriyle Dostane İşbirliği Komitesi, Çin Halk Cumhuriyeti Ulusal Etnik İşler Komisyonu, Tüm Çin Dostluğu Geliştirme Derneği, Almanya-Özbekistan Dostluk Derneği, Moğolistan Dostluk Evi, Orta Asya - Kore Cumhuriyeti İşbirliği Forumu, Rossotrudnichestvo, Kazakistan Halk Meclisi, Kırgızistan Halk Meclisi ve Tacikistan Yabancı Ülkelerle Dostluk ve Kültürel İlişkiler Derneği'nin de aralarında olduğu kuruluşlarla yaklaşık 40 mutabakat muhtırası imzalamıştır.

Kamu diplomasisinde önemli bir mekanizma, dünyanın başka ülkelerinden halklarla manevi ve eğitici yuvarlak masa toplantılarını kolaylaştırma-

sıdır. Komitemiz ve dostluk dernekleri, bağlı kuruluşlarla işbirliği içinde, ABD, Bulgaristan, Fransa, Almanya, Hindistan, Kazakistan, Tacikistan, Çin, Kuzey Makedonya ve Vietnam dahil olmak üzere 20'den fazla ülkede Özbekistan'ın tarihi, kültürü ve sanatının yanı sıra ülkemizdeki sosyal ve ekonomik dönüşümlere odaklanan 200'den fazla yuvarlak masa toplantısı gerçekleştirmiştir.

Özbekistan ve Çin arasındaki dostane ilişkileri geliştirmek için, Komite ile Çin Halkının Yabancı Ülkelerle Dostluk Derneği ve Tüm Çin Dostluğu Geliştirme Derneği de dahil olmak üzere çeşitli dostluk kuruluşları arasında sağlam bağlantılar kurulmuştur. Her iki ülkede de sürekli olarak uluslararası konferanslar, forumlar ve yuvarlak masa toplantıları düzenlenmektedir. Bu yılın Ekim ayında, Çin'in Sichuan Eyaleti Yabancı Ülkelerle Dostluk Derneği heyetiyle işbirliği içinde "Sichuan'dan Özbekistan'a Selamlar" sergisi düzenlendi.

Etnik Gruplar Arası İlişkiler ve Yabancı Ülkelerle Dostane İşbirliği Komitesi, yurtdışında yaşayan soydaşlarımızla düzenli bağlantılar kurarak ve yabancı milletlerle dostane ve kültür ve eğitim alanında ilişkileri geliştirerek, Özbekistan'da ikamet eden tüm etnik grupların tarihini, kültürünü, manevi değerlerini, milli geleneklerini ve göreneklerini koruma ve kapsamlı bir şekilde ilerletme ilkeri doğrultusunda etkin bir şekilde çalışmaktadır. Günümüzde, başta Özbekistan'a komşu Orta Asya ülkeleri ile Avrupa, Asya ve Amerika'da olmak üzere, dünya çapında 100'e yakın ülkede yaklaşık 10 milyon Özbek kökenli yaşamaktadır. Eğitim, istihdam veya diğer amaçlarla yurtdışında ikamet eden önemli sayıda vatandaş, yabancı ülkelerdeki etnik topluluklarla birlikte, bugün Özbekistan ile bağlantılarını sürdürmektedir. Orta Asya, Avrupa ve Amerika'da yaşayan Özbekler 170'in üzerinde ulusal kültür kurumu ve topluluğu kurmuştur. Etnik Gruplar Arası İlişkiler ve Yabancı Ülkelerle Dosta-



Yeni Özbekistan'ın devlet politikasının önceliği, ülkedeki tüm ulusların ve milliyetlerin temsilcilerini tek ve dost bir ailede birleştirmektir” (Fotoğraf: Özbekistan Cumhuriyeti Türkiye Büyükelçiliği, t.y.).

ne İşbirliği Komitesi yaklaşık 50 kuruluşla düzenli iletişim içindedir. Dostluk kulüpleri ve yurttaşlar arasındaki bilimsel ve eğitsel işbirliği de ilerlemektedir. Son zamanlarda, gurbetçi topluluklar Özbek dilinde yaklaşık on bin adet roman, ders kitabı ve dergi almıştır.

Özellikle, 9-13 Eylül 2024 tarihleri arasında, Özbekistan Cumhuriyeti'nin Bağımsızlığının yıldönümü anısına düzenlenen Özbekistan Kültür Günleri, Riga (Letonya) ve Vilnius'taki (Litvanya) yurttaşlarımızla birlikte gerçekleştirildi. Özbek Mukam Sanat Merkezi'nin Navoi bölgesindeki bölgesel şubesinin yaratıcı ekibi yerli melodilerimizi ve şarkılarımızı sundu.

Kamu diplomasisinin önemli bir bileşeni olan kardeş şehir hareketi günümüzde hem niteliksel hem de niceliksel boyutlarda gelişmektedir.

Etnik Gruplar Arası İlişkiler ve Yabancı Ülkeler-

le Dostane İşbirliği Komitesi, Özbekistan'ın şehirleri ve bölgeleri ile yabancı ülkeler arasındaki kardeşlik bağlarının geliştirilmesini kolaylaştırmaktadır.

Araştırmalar, Özbekistan'daki şehir ve bölgelerin yaklaşık 70 deniz aşırı yerle kardeş şehir ortaklığı kurduğunu gösteriyor.

Komite bu girişimi özenle sürdürmektedir ve Semerkant ile Mianyang, Urgut ile Duqiang ve Pastdargom ile Sqiqong arasında kardeş şehir ortaklıklarını resmileştirmiştir.

Dostluk derneklerinin etkin bir şekilde faaliyet göstermesi, ülkemizin komşu ve yabancı ülkelerle bağlantılarının güçlendirilmesi, uluslararası toplumda Özbekistan'a yönelik olumlu bir algının geliştirilmesi, yurttaşlarla yakın ilişkilerin geliştirilmesi ve onlara pratik destek sunulması, böylece Özbekistan'da barış ve istikrarın sağlanması açısından büyük siyasi ve sosyal öneme sahiptir. 🌸

CAHİT KÜLEBİ*



*Cahit Külebi (1917 -1997), Tokat'ın Zile ilçesi Çeltek köyünde (20 Aralık 1917) doğdu. Ortaöğrenimini 1936'da Sivas Lisesi'nde, yükseköğrenimini 1940'ta İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde tamamladı. İsviçre'ye kültür ataşesi ve öğrenci müfettişi olarak atandı. Yurda dönünce Milli Eğitim Bakanlığı'nda başmüfettişlik ve kültür müsteşar yardımcılığı yaptı. Türk Dil Kurumu Genel Sekreterliği'ni üstlendi (1978-1982). İlk şiiri 1938'de "Gençlik" dergisinde yayımlandı. Şiirlerinde Anadolu halkının yaşamını işledi. Batı kaynaklı şiir akımlarına ve döneminin edebiyatının yerel yansımalarına değil, Türk kültürünün ulusal kaynaklarına değer verdi. Mustafa Kemal Atatürk ve Türk Kurtuluş Savaşını anlatan şiirler kaleme aldı. "Yeni Halk Şiiri" akımının öncülüğünü yaptı. Şiirlerine okul kitaplarında yer verildi. Yapıtlarıyla 1955 Türk Dil Kurumu Edebiyat Ödülü'nü, 1981 Yeditepe Şiir Ödülü'nü ve 1996 Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülünü kazandı. 1983'te SODEP ve Sosyal Demokrat Halkçı Parti kuruculuğu, Merkez Yönetim Kurulu üyeliği yaptı. 20 Haziran 1997'de Ankara'da hayatını kaybeden usta şair, Niksar'da toprağa verilmiştir.

HİKAYE **

Senin dudakların pembe
Ellerin beyaz,
Al tut ellerimi bebek
Tut biraz!

Benim doğduğum köylerde
Ceviz ağaçları yoktu,
Ben bu yüzden serinliğe hasretim
Okşa biraz!

Benim doğduğum köylerde
Buğday tarlaları yoktu,
Dağıt saçlarını bebek
Savur biraz!

Benim doğduğum köyleri
Akşamları eşkıyalar basardı,
Ben bu yüzden yalnızlığı hiç sevmem
Konuş biraz!

Benim doğduğum köylerde
İnsanlar gülmesini bilmezdi,
Ben bu yüzden böyle naçar kalmışım
Gül biraz!

Benim doğduğum köylerde
Kuzey rüzgarları eserdi,
Hep bu yüzden dudaklarım çatlaktır
Öp biraz!

Sen Türkiye gibi aydınlık ve güzelsin!
Benim doğduğum köyler de güzeldi
Sen de anlat doğduğun yerleri,
Anlat biraz!

1944



WEN YIDUO*



*Wen Yiduo (24 Kasım 1899 - 15 Temmuz 1946) milliyetçi Ŗirleriyle tanınan Çinli milli Ŗair. Hubei Eyaletinin Xishui İlçesi'nde doğdu. Geleneksel Çin Konfüçyüs eğitimini aldıktan sonra Tsinghua Üniversitesi'ne devam etti. 1922'de Chicago Sanat Enstitüsünde güzel sanatlar ve edebiyat okumak için ABD'ye gitti. İlk Ŗirleri bu dönemde yayımlandı. 1925'te Çin'e geri döndü ve üniversitede öğretim görevlisi olarak çalıştı. İkinci Çin-Japon Savaşı'nın patlak vermesiyle Kunming'e göç etti. Orada, bu kez savaş zamanı Ulusal Güneybatı Ortak Üniversitesi'nde ders vermeye devam etti. Ŗirlerinde modern öncesi Çin toplumunun sembolizmini ve ahlakını yeniden yaratmaya çalışmıştır. 1946'da Guomintang tarafından suikastla öldürülmüştür. Ŗair ve eşi Gao Zhen, Pekin'deki Babaoshan Devrim Mezarlığı'nda toprağa verilmiştir.

ÖLÜ SU**

İşte şurda umutsuz, ölü bir su hendeği
Üstünde hiçbir meltem dalgacık uyandırmaz,
At eski bakırları, paslanmış demirleri,
Boşalt artmış yemeği; başka işe yaramaz.

Kim bilir belki bakır yeşerir zümrüt gibi
Döner paslı demirler şeftali çiçeğine,
Çimenler bir kat daha tül dokusun ipekli,
Sis ve duman kabarsın bakteriler içinde.

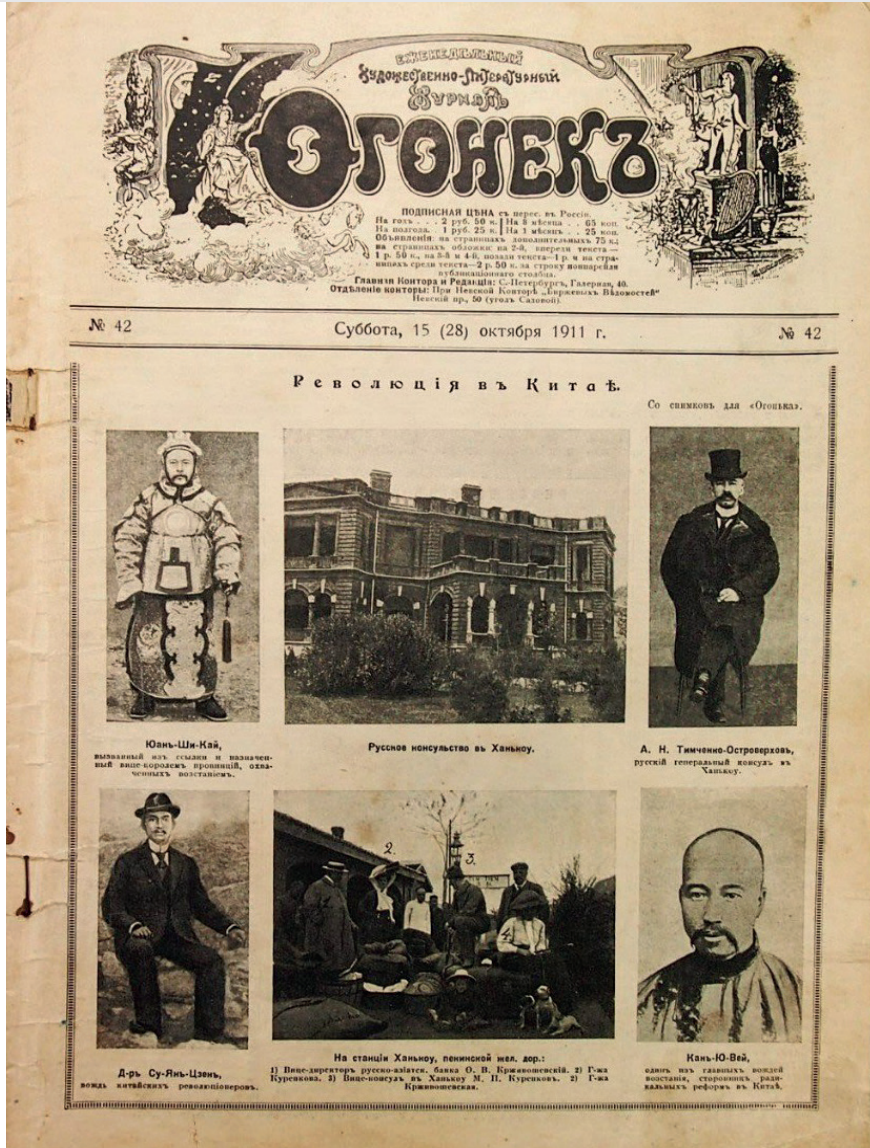
Mayalansın ölü su dönsün yeşil şaraba
İnciler çıkararak yüzen ak köpüklerden
Büyüsün o inciler hep bağıra-çağıra
Çatlamak için yalnız sivrisinek gibi
Şarabı yağma için bu mevsimlik ne varsa.

Bu ölü ve umutsuz su hendeği böylece
Ufak bir pırıltıyla kurum satsa da olur,
Dayanamazsa eğer ölüce sessizliğe
Şu karakurbağalar, olur a olur olur, Ş
ıp diye su kalkışır türküler söylemeye.

İşte surda umutsuz ölü bir su hendeği
Bir bölge ki güzellik barınmaz içinde
Şeytana bırakalım biz onu daha iyi
O zaman belki sudan çıkar bir güzellik de.



OGONYOK*



Çarlık Rusya'sında çıkan *Ogonyok* dergisinin, 15 (28) Ekim 1911 tarihli 42 no'lu sayısının 'Çin'de Devrim' başlıklı kapağı

*Ogonyok dergisi için çekilmiş özel fotoğraflardan

QI BAISHI*



On İki Manzara Panosu (1925) **

*Qi Baishi (1864–1957) en bilinen çağdaş Çinli ressamlardan biridir. “Resim benzerlik ve benzemezlik arasında bir şey olmalı.” diyen Baishi çalışmalarında büyük manzaralar yerine daha küçük şeylere odaklanmayı tercih etmiştir. Mürekkep, parlak renkler ve güçlü fırça darbeleri kullanmasındaki benzersiz tarzı, doğaya ve hayata olan sevgisini her zaman canlı ve taze bir şekilde nasıl yansıttığını gösterir. Çin Sanatçılar Derneği başkanlığına seçilen Baishi, Mayıs 1957’de kurulan Pekin Çin Resim Akademisi’nin fahri başkanı olarak da kısa bir süre görev yapmıştır.

**Kaynak: <https://www.comuseum.com/>

T. MIYANO

南北京城攻擊女國民軍之奮鬥



Çin'deki devrim savaşından bir kesit, 1911 - Devrimci Kadınlar Ordusu'nun Nanking'e saldırısı*

*T. Miyano'nun bu eserinde Çin-Japon Savaşı (1894-1895) ve Rus-Japon Savaşı (1905) sırasında çıkarılan tahta baskılar geleneği sürdürülmektedir. Bu eserde, geleneksel teknik terk edilmiş ve yerine batı tarzı litografi benimsenmiştir. Muhtemelen Çin'e ihraç edilmek üzere yapılmıştır.

* Renkli taşbaskı 34,8 x 46,5 cm (Japonya). (Kaynak: Wellcome Collection 581222i)





Bahar 2025
Mart-Nisan-Mayıs
Cilt 6 Sayı 2

Ölümünün 100. Yıldönümünde Sun Yat-sen'in Yaşayan Mirası

"Afrika ve Asya'dan Latin Amerika'ya milli bağımsızlıkçı cereyan güçlenirken, ülkelerin kendi geçmişindeki ve dünya genelindeki devrimci atılımların mirası üzerinde şekilleniyor. Bu sayımızda, bugünü de belirleyen devrim mayasının öncülerinden, 1911 Çin Devrimi'nin önderi Sun Yat Sen'in mirasını mercek altına aldık. Büyük devrimci önder, hayata gözlerini yummasının üzerinden 100 yıl geçse de insanlığa hizmetini sürdürüyor"

Genel Yayın Yönetmeni
FİKRET AKFIRAT